

Folketingets
ombudsmands
beretning
for året
1964

A/S J. H. SCHULTZ
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN

1965

INDHOLDSFORTEGNELSE

	side
Indledning	5
I. Embedets almindelige forhold:	
A. Personaleforhold	7
B. Inspektioner	7
II. Oversigt over sagsbehandlingen i 1964:	
A. Statistiske oplysninger	8
B. Kritik	10
C. Henstillinger m. v.	11
D. Andre sager	12
III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger:	
A. Beretningen for året 1959:	
ad 38. Mægling i ægteskabssager	13
ad 43. Offentliggørelse af politivedtægten for København	13
B. Beretningen for året 1961:	
ad 44. Fortolkningen af tjenestemandslovens § 84	13
C. Beretningen for året 1962:	
ad 21. Bekendtgørelse om apotekervæsenets pensionsordning	13
D. Beretningen for året 1963:	
ad 11. Naturfredningsrådets sagsbehandling	14
ad 19. Besættelse af sysselmandsstilling	14
ad 28. Fangetidsgodtgørelse for frihedsberøvelse	14
ad 37. Vagtarrestanters adgang til læsning	14
IV. Sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v. samt andre sager af almindelig interesse:	
1. <i>Landbrugsministeriets administration af avlsdyreksporten:</i>	
Indledning	16
I. Love og administrative bestemmelser	17
II. Bankgaranti	18
III. Kvalitativ overtagelse og transportklausuler	19
IV. Overgangsbestemmelser med hensyn til uopfyldte kontrakter	19
V. Forlængelse af leveringsfristen	20
VI. Avlsdyreksportudvalgets udførsel af dyr til en udstilling i Novi Sad	25
VII. Eksportør Bundgaards kontrakt af 16. april 1959	27
VIII. Avlsdyreksportudvalgets kontrakt af 15. maj 1959 m. v.	28
IX. Yderligere forlængelse af leveringsfristen	30

	side
X. Udførselstilladelser i henhold til Bundgaards kontrakter af 5. og 17. september 1959	34
XI. Landbrugsministeriets undersøgelser m. v.	40
XII. Udførselstilladelse til Italien	46
XIII. Etablering af centralsalg	46
XIV. Avlsdyreksportudvalgets eksport af avlsvæg til Iran	56
XV. Politiundersøgelse vedrørende Avlsdyreksportudvalgets hjemtagelse af kontraktsummer m. v.	57
XVI. Sammenfattende konklusion	60
2. Skattevæsens <i>tilsigelsesblanketter</i>	61
3. Sagsbehandlingen i <i>Landskatteretten</i>	62
4. <i>Løntilbageholdelse</i> til dækning af skatterestance	64
5. <i>Ransøgning</i> i forbindelse med anholdelse	66
6. <i>Politiets behandling af anmeldelse</i> om spritkørsel	68
7. <i>Toldvæsenets</i> behandling af straffesag	70
8. <i>Politiets afhøring</i> af naboer i brandsag	72
9. <i>Politiets afhøring</i> af børn	76
10. <i>Invalideforsikringsrettens</i> sagsbehandling	78
11. <i>Vejledning</i> under vilkårsforhandling i <i>ægteskabsager</i>	79
12. <i>Toldfritagelse</i> i henhold til toldtariffens kap. 84, bestemmelse 5	81
13. <i>Personligt tillæg</i> til kontorassistent	85
14. Overførsel til <i>civilt statsarbejde</i>	87
15. <i>Misvisende besvarelse</i> af forespørgsel	89
16. <i>Fredningsplansudvalgs</i> ekspedition af udstyknings sag	92
17. <i>Sagsbehandling</i> i Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsel	93
18. Fastsættelse af <i>lodstakster</i>	95
19. <i>Rettidig betaling</i> af almindelig omsætningsafgift	102
20. <i>Dispensationer</i> fra byggestopbekendtgørelsen	103
21. <i>Formuleringen</i> af en afslagsskrivelse	107
22. Inddrivelse af <i>skatterestance</i>	108
23. <i>Tilbagebetaling</i> af told	108
24. Statens Byggeforskningsinstituts behandling af <i>lønningssag</i>	110
25. <i>Postvæsenets</i> erstatningspligt	111
26. <i>Politiets</i> behandling af <i>hittegodssag</i>	114
27. <i>Fristen</i> i <i>vurderingslovens § 41</i>	115
28. <i>Formandsposten</i> i <i>Byplannævnet</i>	116
29. Inddrivelse af <i>skatterestance</i> ved modregning	117
30. <i>Politiets tilbageholdelse</i> af <i>feriemærkebog</i>	119
31. <i>Politiets udtalelser</i> ved et <i>pressemøde</i>	119
32. Meddelelse af <i>byggetilladelse</i>	123
33. Spørgsmålet om <i>ankevejledning</i>	125
34. <i>Fradragsbestemmelsen</i> i invalide- og folkepensionslovens § 5	128
35. <i>Ansættelse</i> af assisterende overlæge	129
Sagregister til beretningerne for 1955—64	141

Til Folketinget.

I medfør af § 10 i loven om folketingets ombudsmand, lovbekendtgørelse nr. 342 af 1. december 1961, afgiver jeg hermed beretning for året 1964.

Afsnit I (s. 7) omtaler embedets almindelige forhold, og i afsnit II (s. 8) findes statistiske oplysninger m. v. angående de i 1964 indkomne sager. Afsnit III (s. 13) indeholder supplerende oplysninger om 8 sager, som er omtalt i tidligere beretninger. I afsnit IV (s. 16) redegøres der for 35 sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v., eller som i øvrigt er af almindelig interesse.

København, i september 1965.

STEPHAN HURWITZ

I. Embedets almindelige forhold.

A. Personaleforhold.

Efter aftjening af sin værnepligt har sekretæraspirant Vagn Ulrik Carstensen pr. 1. august 1964 genoptaget sit arbejde hos mig, og pr. 30. november 1964 fratrådte sekretær Svend Gram Jensen efter ansøgning sin turnusstilling.

B. Inspektioner.

I december 1964 besøgte jeg Livgardens Kaserne i Gothersgade, Sandholmløjren, Infanteriets Befalingsmandsskole på Kronborg og Infanteriets Reserveofficersskole på Gur-rehus.

I lighed med mine tidligere besøg på militære tjenestesteder talte jeg de nævnte steder med talsmænd, ligesom jeg bl. a. besøgte kostforplejninger og belægningsstuer.

Da det i Livgardens Kaserne i Gothersgade blev oplyst, at der i kostforplejningens køkken var kakerlakker, anmodede jeg Forsvarsministeriet om en udtalelse. Ministeriet meddelte derefter den 19. februar 1965 efter foretagen undersøgelse, at Forsvarets Bygningstjeneste

havde gennemført visse foranstaltninger for at hindre skadedyrenes udbredelse. Jeg fandt herefter ikke grundlag for at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

Da nogle af talsmændene fremsatte forskellige ønsker med hensyn til at udvide retten til hel eller delvis fribefordring, og da jeg havde bragt i erfarings, at Forsvarsministeriet overvejede en ændring af de gældende bestemmelser, lovede jeg talsmændene at orientere ministeriet om de fremsatte ønsker. Dette skete herefter i skrivelse af 10. december 1964, og den 5. februar 1965 er der givet nye regler for fribefordring af daglønnet militært personel.

Enkelte steder gav talsmændene udtryk for utilfredshed med tørkosten, idet man bl. a. ikke fandt den tilstrækkeligt varieret. Jeg gjorde de respektive garnisionskommandanter bekendt med sagen, og der blev kort tid efter foretaget sådanne ændringer, at det må antages, at disse forhold ikke længere kan give anledning til berettiget klage.

Ligesom ved mine tidligere inspektioner er det mit indtryk, at soldaterne stort set er tilfredse med forholdene.

II. Oversigt over sagsbehandlingen i 1964.

A. Statistiske oplysninger.

I 1964 indkom der 1370 sager, der nedenfor er fordelt på de enkelte måneder i 1964. Til sammenligning er anført de tilsvarende tal for 1962 og 1963.

	1964	1963	1962
Januar	147	79	148
Februar	139	82	106
Marts	126	77	102
April	128	77	106
Maj	110	84	71
Juni	122	85	74
Juli	85	80	74
August	110	83	93
September	110	150	78
Oktober	107	141	89
November	97	113	88
December	89	79	51
	<u>1370</u>	<u>1130</u>	<u>1080</u>

Af de 1370 sager blev 170 optaget til nærmere undersøgelse, mens 1200 blev afvist. En væsentlig del af de afviste sager gav dog anledning til undersøgelser, gennemsyn af akter og mundtlige drøftelser med klagerne og vedkommende myndigheder, før afgørelse om sagens afvisning blev truffet. Af de afviste sager blev 325 oversendt til andre myndigheder, heraf 6 til det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, valgte tilsyn.

156 sager af de afviste angik den kommunale forvaltning, og i nedenstående oversigt er antallet af disse sager dels anført under c) og dels anført i parentes.

De 1200 sager blev afvist af følgende årsager:

a) Klagen var for sent indgivet (8)	68
b) Klagen angik domme og dommers embedsførelse	151
c) Klagen angik kommunale forhold, der ikke henhørte under ombudsmandens kompetence	67
d) Klagen vedrørte andre forhold udenfor ombudsmandens kompetence, lov-	

givingsspørgsmål, private retsforhold o. lign.	176
e) Klagen hørte under ombudsmandens kompetence, men gav ikke grund til at indhente udtalelse fra vedkommende myndighed (1)	281
f) Afvist på grund af adgang til klage til højere administrativ statsmyndighed (51)	240
g) Tilbagekaldte klager (4)	32
h) Forespørgsler m. v. uden egentlig klage (25)	146
i) Andre henvendelser, herunder anonyme og meningsløse	38
k) Sager optaget til undersøgelse af egen drift og derefter henlagt	1
	<u>1200</u>

I de under c) nævnte 67 sager skyldtes min inkompetence i 19 tilfælde, at klagen angik den samlede kommunalbestyrelse, og i 48 tilfælde at klagen angik sagsområder, hvor der ikke er rekurs til en statsmyndighed.

De under e) nævnte 281 sager vedrørte følgende administrationsgrene:

Ministerier	163
Politiet (6) og anklagemyndigheden (3)	9
Andre statsmyndigheder	108
Kommunale myndigheder	1
	<u>281</u>

De 281 sager omfattede – ligesom de foregående år – eksempelvis klager over afgørelser vedrørende underholdsbidrag, fastsættelse af regler for udøvelse af samkvemsret med børn, afslag på ansøgning om fri proces og anklagemyndighedens afvisning af at rejse tiltale. Forvaltningens afgørelser i disse sager berør helt eller delvis på et skøn, der normalt ikke kan anfægtes.

Under e) medtages også de klager over den tidsmæssige behandling, hvor det alene på grundlag af telefoniske oplysninger har været muligt at afgøre, at der intet grundlag var for at kritisere ekspeditionstiden.

Til nærmere undersøgelse er herefter optaget 170 sager, der i flere tilfælde har vedrørt mere end een myndighed. Af disse blev 20 optaget af egen drift, heraf angik 8 den kommunale forvaltning. I nedenstående oversigt over sagerne fordeling på de forskellige administrationsgrene er sagerne henført under den myndighed, de i det væsentlige vedrørte.

1. Ministerierne:

Boligministeriet	4
Finansministeriet (5) samt Skattedepartementet (3) og Departementet for Told- og Forbrugsafgifter (7)	15
Fiskeriministeriet	1
Forsvarsministeriet	10
Handelsministeriet	1
Indenrigsministeriet	5
Justitsministeriet (11) og Direktoratet for Fængselsvæsenet (6) ..	17
Kirkeministeriet	1
Landbrugsministeriet	6
Ministeriet for Grønland	3
Ministeriet for kulturelle Anliggender	1
Ministeriet for offentlige Arbejder ..	2
Socialministeriet	9
Undervisningsministeriet	4
	79

2. Politiet og anklagemyndigheden:

Rigsadvokaten og statsadvokaterne ..	1
Politiets virksomhed med straffesager	11
Politiets virksomhed iøvrigt	5
	17

3. Andre statsmyndigheder:

Ankenævnet for Invalideforsikringsretten	1
--	---

Arresthuse	1
Byudviklingsudvalg	1
Danmarks Radio	1
Den kongelige grønlandske Handel ..	2
Direktoratet for Børne- og Ungdomsforsorgen	1
Direktoratet for Ulykkesforsikringen ..	1
Fredningsplanudvalg	1
Invalideforsikringsretten	8
Kommissarii	3
Københavns Overpræsidium	2
Københavns Universitet	1
Landsskatteretten	6
Postvæsenet	2
Skatteråd	3
Statens Biltilsyn	1
Statens Byggeforskningsinstitut ..	1
Statens Jordlovsudvalg	2
Statsbanerne	5
Statsfængsler	1
Sømandsskattekontoret	1
Taksationskommissioner	1
Tilsynet med den tekniske Undervisning	1
Toldankenævnet	2
Ulykkesforsikrings-Rådet	2
Vejdirektoratet	5
	56
4. Kommunale myndigheder:	
Bygningsmyndigheder	3
Skattevæsener	10
Sogneråd	1
Sociale udvalg	1
Vurderingsråd	3
	18
	170

Den nedenstående oversigt belyser de forhold, som de 170 undersøgte sager i det væsentlige vedrørte:

	Generelle spørgsmål	Afgørelser	Ansettelse, afskedigelse, lønning, pension m. m.	Sagsbehandling	Behandlingstid	Optræden, udtalelser m. m.	Ialt
Ministerierne	5	39	16	6	11	2	79
Politiet og anklagemyndigheden	1	2		5		9	17
Andre statsmyndigheder	2	11	8	17	17	1	56
Kommunale myndigheder	2	6		5	4	1	18
Ialt	10	58	24	33	32	13	170

Pr. 1. juni 1964 henstod 1 af de i 1959, 1 af de i 1962 og 21 af de i 1963 indkomne sager som uafsluttede. Den 1. juni 1965 var behandlingen af 1959-sagen, de 20 fra 1963, og 152 af de 170 i 1964 til undersøgelse optagne sager afsluttet, således at sagsrestancen pr. 1. juni 1965 udgjorde 20 sager.

Af de 173 sager, hvortil der blev taget stilling i tiden 1. juni 1964–1. juni 1965 gav 60 sager anledning til kritik. I 13 sager rettede jeg henstillinger m. v. til vedkommende myndigheder enten vedrørende den konkrete sag eller vedrørende generelle spørgsmål. 103 sager gav hverken anledning til kritik eller henstillinger.

B. Kritik.

En del af de sager, der gav anledning til kritik, er ikke medtaget i afsnit IV, idet de kritiserede forhold var rene ekspeditionsfejl eller af mindre væsentlig betydning.

I sag nr. 1 (s. 16) redegøres der for min undersøgelse af Landbrugsministeriets administration af avlsdyreksporten i årene 1959–60, der på flere punkter gav anledning til kritik.

Det var rigtigst, at de af Århus Skattevæsen benyttede blanketter til brug ved tilsigelse af skatterestanter til udpantning blev ændret således, at ordene fagedkontor og fagedassistent udgik (sag nr. 2, s. 61).

Overfor Landsskatteretten udtalte jeg i sag nr. 3 (s. 62), at det var en fejl, at retten ikke i en kendelse havde begrundet, hvorfor man havde tilsidesat et regnskabsmateriale. Sagen gav også anledning til en henstilling fra min side, jfr. afsnit C.

Københavns Kommunes Skattevæsen havde uberettiget begæret løntilbageholdelse hos en skatterestants arbejdsgiver med et beløb, der oversteg det i kommuneskattelovens § 42 fastsatte maksimum. Sagen gav også anledning til en henstilling, jfr. afsnit C (sag nr. 4, s. 64).

Det var beklageligt, at politiet ikke som foreskrevet i retsplejelovens § 758, stk. 3, inden 24 timer efter en ransagning afgav beretning til retten (sag nr. 5, s. 66).

I sag nr. 6 (s. 68) udtalte jeg bl. a., at det var beklageligt, at politiet havde gjort en anmeldt bekendt med anmelderens navn.

I sag nr. 7 (s. 70) kritiserede jeg, at et toldkammer havde modtaget en bøde fra en anden end den, bøden var ikendt.

I sag nr. 8 (s. 72), der også gav anledning til henstilling, jfr. afsnit C, udtalte jeg, at politiets afhøringer af vidner i en brand-sag kunne og burde have været foretaget, uden at man direkte gav dem oplysninger om politiets bedømmelse af bevislighederne.

Politiet burde ved afhøring af nogle børn have tilkaldt en repræsentant for børneværnet, idet den stedfundne udspørgen var gået ud over, hvad der havde været nødvendigt for at danne sig et foreløbigt skøn over sagens karakter (sag nr. 9, s. 76).

Invalideforsikringsrettens behandling af en låneansøgning var behæftet med flere ekspeditionsfejl (sag nr. 10, s. 78).

I sag nr. 12 (s. 81) udtalte jeg overfor Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, at udtrykket »når det godtgøres« i bestemmelse nr. 5 til toldtariffens kap. 84 ikke ubetinget kunne antages at lægge bevisbyrden eller pligten til at fremskaffe oplysninger om relevante omstændigheder på ansøgere om toldfritagelse.

Landbrugsministeriets behandling af en sag om sammenlægning af 2 landbrugsejendomme gav anledning til kritik (sag nr. 15, s. 89).

Et fredningsplanudvalg havde begået fejl ved ekspeditionen af en skrivelse vedrørende udstykning (sag nr. 16, s. 92).

Overfor Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsel udtalte jeg, at det var en alvorlig fejl, at det ikke under en sags behandling som foreskrevet i loven havde indhentet en udtalelse fra den lokale kreds af Landsforeningen af Danmarks Rutebiler (sag nr. 17, s. 93).

I sag nr. 18 (s. 95), der også gav anledning til en henstilling, jfr. afsnit C, udtalte jeg overfor Forsvarsministeriet, at det var meget tvivlsomt, om ministeriet havde haft fornøden hjemmel i lodsloven til at fastsætte højere lodstakster for et lodseri under hensyn til dettes dårlige økonomiske kår.

Det var beklageligt, at Boligministeriet ikke havde afventet regeringens fastlæggelse af byggeprogrammet, forinden man gav 2 firmaer en byggekvote (sag nr. 20, s. 103).

I sag nr. 21 (s. 107) udtalte jeg, at det havde været rigtigst, om Forsvarsministeriet i en skrivelse ikke havde begrundet et afslag på en ansøgning om funktionsvederlag med manglende hjemmel, men havde givet ud-

tryk for, at det ikke fandt anledning til at søge det ansøgte imødekommet.

Overfor en kommune udtalte jeg, at det var meget beklageligt, at man til dækning af en skatterestance uberettiget havde tilbageholdt mere end 25 pct. af en skatteydere folkepension (sag nr. 22, s. 108).

I sag nr. 23 (s. 108) påtalte jeg en fejl i affattelsen af en skrivelse fra Departementet for Told- og Forbrugsafgifter vedrørende tilbagebetaling af told.

Overfor Statens Byggeforskningsinstitut udtalte jeg, at det principielt er rigtigst, at skriftlige ansøgninger fra ansatte besvares skriftligt (sag nr. 24, s. 110).

I sag nr. 25 (s. 111) udtalte jeg overfor Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet, at jeg måtte finde det ubilligt, om en kreditforening skulle bære risikoen for postvæsenets forsinkelse af en ekspedition af en postgiroindbetaling. Sagen gav også anledning til en henstilling, jfr. afsnit C.

Politiet burde have anset et pengebeløb, der blev fundet indmuret i et hus, som hittegods (sag nr. 26, s. 114).

Det var beklageligt, at et vurderingsråd ikke havde overholdt den i vurderingslovens § 41 foreskrevne frist for udsendelse af meddelelser om årsomvurdering (sag nr. 27, s. 115).

I sag nr. 29 (s. 117) kritiserede jeg, at Esbjerg kommune for at inddrive en skatterestance hos en i kommunen ansat havde foretaget løntilbageholdelse med beløb, der oversteg det i kommuneskattelovens § 42 fastsatte maksimum.

Det var beklageligt, at en politimester ikke senest umiddelbart efter afslutningen af en straffesag vedrørende en feriemærkebog havde taget initiativet til at få afgjort, hvad der skulle ske med bogen (sag nr. 30, s. 119).

I sag nr. 31 (s. 119), der også gav anledning til en henstilling, jfr. afsnit C, udtalte jeg kritik overfor en politiadvokat i anledning af en udtalelse, han havde fremsat overfor pressen vedrørende en verserende straffesag.

Det var beklageligt, at en bygningskommission havde givet en byggetilladelse (sag nr. 32, s. 123).

Overfor Direktoratet for Statshospitalerne udtalte jeg i sag nr. 35 (s. 129), at jeg ikke kunne anse det for rimeligt, at direktoratet

i sommeren 1963 havde bestemt ikke at ansætte en bestemt læge i en ledig stilling som assisterende overlæge ved Statshospitalet i Nykøbing S. Sagen gav også anledning til en henstilling fra min side, jfr. afsnit C.

C. Henstillinger m. v.

I en del sager fandt jeg anledning til at rette henstillinger o. l. til vedkommende myndighed enten vedrørende den konkrete sag eller vedrørende generelle spørgsmål. Nogle af sagerne gav også grundlag for kritik og er derfor tillige omtalt foran i afsnit B.

I sag nr. 3 (s. 62) henstillede jeg til Landskatteretten at overveje, hvorvidt det måtte være muligt at indføre foranstaltninger således, at sagerne ikke kom til at bero for lang tid på personlig forhandling med skatteyderen.

I sag nr. 4 (s. 64) anmodede jeg Indenrigsministeriet om at overveje, om det bør godkendes, at en kommune til dækning af en skatterestance med en skatteydere samtykke kan foretage løntilbageholdelse med et større beløb end de i kommuneskattelovens § 42 foreskrevne, og i bekræftende fald om det bør kræves, at samtykket foreligger skriftligt.

Jeg henstillede i sag nr. 8 (s. 72) til Justitsministeriet at overveje, hvorvidt den i politirapporter sædvanlig anvendte skrivemåde om, at retsplejelovens § 807, stk. 3, er iagttaget, burde ændres således, at det i rapporten direkte anføres, hvad det er, sigtede er gjort bekendt med.

I sag nr. 18 (s. 95) henstillede jeg til Forsvarsministeriet, såfremt det fandt det hensigtsmæssigt ved fastsættelsen af lodstakster at kunne tage hensyn til det enkelte lodseris økonomiske forhold, at søge tilvejebragt klar lovhjæmmel herfor.

Jeg henstillede i sag nr. 25 (s. 111) til Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet påny at overveje, om det ikke ville være bedst stemmende med billighed at yde erstatning for det rentetab, en kreditforening havde lidt ved en forsinkelse.

I sag nr. 31 (s. 119) henstillede jeg til Justitsministeriet påny at overveje, om der ikke burde indføres en ordning, hvorefter

forsvarere fik adgang til at være til stede ved politiets møder med pressen.

Anmodet Justitsministeriet om, at spørgsmålet om ankevejledning indenfor administrationen må blive gjort til genstand for overvejelser i et udvalg (sag nr. 33, s. 125).

I sag nr. 34 (s. 128) henstillede jeg til Socialministeriet ved en kommende lovrevision at søge gennemført en tydeliggørelse af fradragbestemmelsen i invalide- og folkepensionslovens § 5, stk. 3, nr. 1 b.

I den foran nævnte sag nr. 35 (s. 129) henstillede jeg til indenrigsministeren og Direktoratet for Statshospitalerne at tage spørgsmålet om den pågældende læges ansættelse som assisterende overlæge op til fornyet overvejelse.

D. Andre sager.

I afsnit IV er der yderligere medtaget nogle sager, som ikke har givet anledning til kri-

tik eller henstillinger, men som skønnes at have en mere almen interesse.

Under sag nr. 11 (s. 79) omtales myndighedernes pligt til under vilkårsforhandling i ægteskabssager at vejlede ægtefællerne om enkepensionsreglerne.

Spørgsmålet om ydelse af personligt tillæg i henhold til lønningslovens § 120, stk. 2, behandles i sag nr. 13 (s. 85).

Hvorvidt værnepligtige i Civilforsvarskorpset kan overføres til civilt statsarbejde omtales i sag nr. 14 (s. 87).

I sag nr. 19 (s. 102) redegøres der for, hvornår den almindelige omsætningsafgift skal indbetales.

Boligministeriets departementschef, der er formand for Byplannævnet, vil fremtidig ikke deltage i eller overvære nævnets afstemninger vedrørende godkendelse af byudviklingsplaner, idet der til ministeriet kan klages over sådanne beslutninger (sag nr. 28, s. 116).

III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger.

De ved de enkelte sager anførte numre refererer til beretningen for det pågældende år.

A. Beretningen for året 1959.

38. *Mægling i ægteskabssager. (J. nr. 511/59; beretn. 1959, s. 132-133).*

I september 1964 afgav Justitsministeriets Ægteskabsudvalg betænkning vedrørende bl. a. ægteskabets indgåelse og opløsning. I § 45 i det af udvalget stillede forslag til lov om

ægteskabets indgåelse og opløsning er fastsat nærmere regler om mægling, herunder at mægling med den ene ægtefælle i visse tilfælde er tilstrækkelig.

43. *Offentliggørelse af politivedtægten for København. (J. nr. 708/59; beretn. 1959, s. 146-147).*

I cirkulærskrivelse af 13. juni 1964 til politiet og anklagemyndigheden har Justitsministeriet anmodet om, at bødeforelæg eller anklageskrift for overtrædelse af politived-

tægter, som ikke for tiden kan fås i handelen, må blive vedlagt en afskrift af de bestemmelser i politivedtægten, som påstås overtrådt.

B. Beretningen for året 1961.

44. *Fortolkningen af § 84 i lov nr. 154 af 7. juni 1958 om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd. (J. nr. 338/61; beretn. 1961, s. 166-169).*

Ved dom, afsagt den 4. juli 1963 af Østre Landsret, blev Generaldirektoratet for Statsbanerne tilpligtet at anerkende, at vedkommende fuldmægtig pr. 1. april 1961 burde

være oprykket til ekspeditionssekretær. Denne dom blev stadfæstet af Højesteret den 9. marts 1965, jfr. U. f. R. 1965, s. 269.

C. Beretningen for året 1962.

21. *Ændring af bekendtgørelse nr. 35 af 4. februar 1959 om apotekervæsenets pensionsordning. (J. nr. 785/62; beretn. 1962, s. 47-50).*

Den 14. januar 1964 havde Indenrigsministeriet meddelt mig, at det var enig i, at det ville være rigtigst ved en kommende revision af bekendtgørelse nr. 35 af 4. februar 1959 om apotekervæsenets pensionsordning at foretage den af mig foreslåede ændring, hvorefter der i kapitel V (om enke- og børnepension) blev optaget en henvisning til be-

stemmelsens § 18, stk. 4, i kapitel IV (om egenpension) vedrørende Apotekerfondens ret til erstatninger efter ulykkesforsikringsloven.

Ved Indenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 336 af 30. november 1964 om ændringer i bekendtgørelsen af 4. februar 1959 er der i § 22, stk. 3, i kap. V foretaget henvisning til § 18, stk. 4.

D. Beretningen for året 1963.

11. Naturfredningsrådets sagsbehandling. (J. nr. 867/62; beretn. 1963, s. 31-33).

I beretningen 1963, s. 32, 2. spalte, skal linie 8 f. n. udgå og erstattes af følgende:

»principielt indstillet til nægtelse, og hvis der ved«

19. Besættelse af sysselmandsstilling. (J. nr. 407/62; beretn. 1963, s. 44-55).

Den 21. oktober 1964 tiltrådte Finansudvalget, at der midlertidigt holdtes en stilling som sysselmand i 18. lønningsklasse ved politikontoret i Thorshavn i overtalligt nummer.

Justitsministeriet bestemte derefter, at sysselmand Haakon Hansen fra den 1. december 1964 skulle gøre tjeneste i denne stilling.

28. Spørgsmålet om en frihedsberøvelse under krigen kunne anses som begrundet ved tysk intervention. (J. nr. 743/63; beretn. 1963, s. 71-73).

Den 30. maj 1964 anlagde Richard Jensen sag mod Socialministeriet med påstand om, at ministeriet tilpligtedes at betale ham erstatning i henhold til lov nr. 242 af 10. juni 1960, fordelingsloven.

Ved dom, afsagt den 23. marts 1965, blev Socialministeriet tilpligtet at betale Richard Jensen 6.574 kr. i erstatning, og i dommens præmisser er bl. a. anført følgende:

»Selv om det forhold, for hvilket sagsøgeren i 1941 blev tiltalt og idømt straf, er begået før den tyske besættelse af Danmark, findes betingelserne for godtgørelse i henhold til lov nr. 242 af 10. juni 1960 §§ 3-4 at foreligge, hvis sagens rejsning og gennemførelse i 1941 må henføres til politiske hensyn til tyske interesser. Det må herved tillægges betydning, at efterforskningen vedrørende de omhandlede skibssabotager var stillet i bero af det danske politi i 1939 og først genoptoges efter den tyske besættelse og da på tysk initiativ og under medvirken af tysk politi, og at den retslige behandling af sagen i 1941 skete hovedsagelig for lukkede døre og uden medvirken af nævninge

eller domsmænd af hensyn til statens sikkerhed og forhold til fremmede magter. Når endvidere henses til, at det forhold, for hvilket sagsøgeren blev tiltalt og dømt, ikke angik bestemte sabotagehandlinger, men en mere almindelig bistand, der ikke nærmere specificeredes med henvisning til konkrete tids- og stedsfæstede handlinger, til den i sagen omhandlede, af den tyske kommunist Wollweber ledede gruppe, samt når endelig henses til, at sagsøgeren ved ankedommen af 2. december 1941 ansås med den efter straffelovens § 33 maksimale tidsbestemte straf af fængsel i 16 år, findes sagen mod sagsøgeren i det hele ikke – således som den i 1938 pådømte sag vedrørende trawlersabotagen i Frederikshavn – at kunne ses som en normal dansk strafforfølgning, men i væsentlig grad at have været dikteret af politiske hensyn til tyske interesser, således at den frihedsberøvelse, sagsøgeren blev underkastet i henhold til ankedommen, i medfør af § 4, stk. 1, i den nævnte lov nr. 242 af 10. juni 1960 berettiger sagsøgeren til den i lovens § 3 omhandlede godtgørelse.«

37. Vagtarrestanters adgang til læsning. (J. nr. 460/63; beretn. 1963, s. 95-96).

Ifølge Kundgørelse for Forsvaret B. 24-1964 af 9. september 1964 har § 16 i kongelig anordning nr. 283 af 3. september 1954 angående fuldbyrdelse af frihedsstraf inden for forsvaret nu fået følgende ordlyd:

»Fangerne har ret til i rimeligt omfang

at få bøger og tidsskrifter med fagligt og belærende indhold udleveret fra tjenestestedets bogsamling og at købe eller på anden måde forskafe sig sådanne bøger og tidsskrifter.

Læsning af aviser eller bøger og tidsskrif-

ter af rent underholdende art er ikke tilladt. Dog kan arrestinspektøren i undtagelsestilfælde, hvor der måtte være særlig grund her-til (f. eks. i julen) tillade sådan læsning – bortset fra avislæsning – i begrænset omfang og under hensyn til indholdet.«

Forsvarsministeriet har dernæst i kundgø-

relsen anført, at under faglige og belærende bøger og tidsskrifter anses almindeligvis indbefattet litteratur, der af offentlige biblioteker rubriceres som faglitteratur. En begrænsning af det tilladte læsestof, f. eks. til militære lærebøger og reglementer, er ikke forenelig med anordningens § 16.

IV. Sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v., samt andre sager af almindelig interesse.

I det følgende refereres de sager, som jeg efter de i § 12 i instruks for folketingets ombudsmand givne retningslinier har ment at burde offentliggøre.

1. Landbrugsministeriets administration af avlsdyreksporten gav på forskellige punkter anledning til kritik. (J. nr. 711/59).

Den 16. oktober 1964 afgav jeg nedenstående redegørelse for min undersøgelse af Landbrugsministeriets administration af avlsdyreksporten:

»Indledning.

I årene 1959-61 modtog jeg en række klagemål vedrørende Landbrugsministeriets administration af avlsdyreksporten. Disse klager kom dels fra Avlsdyreksportudvalget, dels fra eksportør Hans Bundgaard, Århus, idet begge parter hævdede, at Landbrugsministeriet havde favoriseret modparten.

Den første af klagerne, der blev indgivet den 2. november 1959 af landsretssagfører Ole Pontoppidan som advokat for Avlsdyreksportudvalget, angik især eksporten til Jugoslavien.

Den 9. november 1959 forelagde jeg klagen for Landbrugsministeriet, til hvem nogle supplerende indlæg fra advokat Pontoppidan blev videresendt den 13. november 1959.

Fra Landbrugsministeriet modtog jeg en udtalelse af 1. december 1959 tilligemed forskellige akter. Den 8. december 1959 anmodede rigsadvokaten mig om udlån af nogle af akterne til brug for en i slutningen af november måned 1959 mod Bundgaard indledt politimæssig undersøgelse.

Med Landbrugsministeriets skrivelse af 25. marts 1960 og Eksportlicenskontorets skrivelser af 28. marts, 22. april, 4. maj og 11. maj 1960 modtog jeg supplerende oplysninger og manglende bilag.

Da det blev oplyst, at statsadvokaten i Viborg ved anklageskrift af 4. juni 1960 havde rejst tiltale mod Bundgaard for overtrædelse af eksportbestemmelserne, måtte min videre behandling af Avlsdyreksportudvalgets klage stilles i bero, indtil straffesagen var afsluttet.

I skrivelse af 9. marts 1961 indgav Bundgaard til mig en klage over Landbrugsministeriet, idet han gjorde gældende, at ministeriet ved administrationen af avlsdyreksporten favoriserede Avlsdyreksportudvalget. Bundgaard henviste specielt til

en eksport af avlsvæg den 17. september 1960 til Iran og bebudede, at han efter straffesagens afslutning ville indgive en detaljeret klage over Landbrugsministeriets administration af avlsdyreksporten i almindelighed.

Den 20. marts 1961 underrettede jeg Bundgaard om, at den af ham indgivne klage vedrørende eksporten af avlsvæg til Iran ville blive medtaget under behandlingen af den af Avlsdyreksportudvalget indgivne klage over Landbrugsministeriet, og at behandlingen af denne klage ville blive genoptaget, når straffesagen var afsluttet.

Ved Københavns Byrets dom af 15. november 1960 idømtes Bundgaard en bøde på 10.000 kr. for overtrædelse af eksportbestemmelserne vedrørende avlsvæg. Østre Landsret stadfæstede dommen den 6. april 1961, og i skrivelse af 30. august 1961 afslog Justitsministeriet et af Bundgaard indgivet andragende om tilladelse til sagens indbringelse for Højesteret.

Den 4. september 1961 modtog jeg straffesagens akter, og den 9. s. m. meddelte jeg Avlsdyreksportudvalget og Bundgaard, at jeg havde genoptaget behandlingen af de indgivne klager. Samtidig anmodede jeg Bundgaard om at oplyse, om han agtede at indgive de bebudede klager over Landbrugsministeriet.

I skrivelse af 23. november 1961 indgav landsretssagfører Per Federspiel på Bundgaards vegne forskellige klager over Landbrugsministeriets administration af avlsdyreksporten.

Den 21. december 1961 underrettede jeg Landbrugsministeriet, Avlsdyreksportudvalget og Bundgaard om, at jeg havde besluttet i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at foretage en almindelig undersøgelse af Landbrugsministeriets administration af avlsdyreksporten til Jugoslavien i tiden fra 2. januar 1959 til 1. april 1960, og at jeg herunder ville medtage de af Avlsdyreksportudvalget og Bundgaard indgivne klager, der vedrørte denne eksport, samt de af Bundgaard ind-

givne klager vedrørende eksporten til Iran og Italien.

Fra Landbrugsministeriet modtog jeg derefter udtalelser af 14. august og 6. november 1962. Efter stedfunden brevveksling med politidirektøren i København og anklagemyndigheden oversendte jeg den 13. december s. å. en række akter til politidirektøren til fortsat efterforskning vedrørende en af Bundgaard i januar måned 1961 til Københavns Politi indgivet anmeldelse mod bl. a. Avlsdyreksportudvalget.

Under min videre behandling af Avlsdyreksportudvalgets og Bundgaards klager modtog jeg derefter supplerende udtalelser fra Landbrugsministeriet.

Den 16. marts 1962 anlagde Bundgaard erstatningssag mod Landbrugsministeriet vedrørende afslag på udførselstilladelse for nogle jerseydyr til Italien. Da denne sag havde betydning for bedømmelsen af den af Bundgaard indgivne klage, måtte behandlingen af dette klagepunkt afvente udfaldet af retssagen.

Ved dom af 18. december 1962 tilkendte Sø- og Handelsretten Bundgaard en erstatning på 92.725 kr. Dommen blev af Landbrugsministeriet anket til Højesteret, der ved dom af 20. december 1963 frifandt ministeriet.

Under min afsluttende behandling af de indgivne klager har jeg modtaget supplerende udtalelser fra Landbrugsministeriet, senest af 13. april 1964.

I. Love og administrative bestemmelser samt de i redegørelsen nævnte udvalg.

Ved § 1, stk. 1, i lov nr. 213 af 16. juni 1958 (i det følgende kaldt bemyndigelsesloven) blev der givet landbrugsministeren bemyndigelse til efter forhandling med et af ham nedsat udvalg (Kontaktudvalget) at påbyde, at afsætning af danske landbrugsvarer kun må finde sted under iagttagelse af de forskrifter, han måtte fastsætte.

Bemyndigelsen omfatter ifølge lovens § 2, stk. 1, bl. a. ret til at fastsætte, at eksportører af danske landbrugsvarer skal overholde de af landbrugsministeren for udførsel til det pågældende marked fastsatte vilkår.

Ifølge lovens § 4 træffer landbrugsministeren de foranstaltninger og udfærdiger de nærmere bestemmelser, der er fornødne til gennemførelsen af loven, og han kan såvel af offentlige myndigheder som af private kræve afgivet alle oplysninger, der er for-

nødne til gennemførelsen af loven. Erklæringer om forhold, der omfattes af loven, kan kræves afgivet på tro og love.

Overtrædelse af de i medfør af bemyndigelsesloven fastsatte bestemmelser straffes ifølge lovens § 5 med bøde. Det samme gælder med hensyn til meddelelser af urigtige oplysninger og lignende forseelser.

I medfør af bemyndigelsesloven udfærdigede landbrugsministeren bekendtgørelse nr. 364 af 29. december 1958. I § 1 bestemmes det, at udførsel af avlsvæg kun må foretages af dertil autoriserede eksportører.

Ifølge bekendtgørelsens § 2 er det forbudt at afgive eller modtage pristilbud på avlsvæg til udlandet, medmindre eksportøren forinden fra Landbrugsministeriets Eksportlicenskontor har opnået skriftligt tilsagn om udførselstilladelse. Et sådant tilsagn vil blive betinget af, at eksportøren mindst opnår en af Licenskontoret godkendt eksportpris.

Udstedelse af endelig udførselstilladelse vil ifølge § 3 blive betinget af, at den originale kontrakt forelægges Landbrugsministeriets Eksportlicenskontor, og til kontrol med, at de i kontrakten angivne eksportpriser er overholdt, har eksportøren pligt til ved originale bankafregninger at dokumentere hjemtagelsen af kontraktsummen.

Den 31. december 1958 udsendte Landbrugsministeriets Eksportlicenskontor til samtlige eksportører af avlsvæg eksemplarer af bl. a. ovennævnte bekendtgørelse og henlede opmærksomheden på, at der fremtidig krævedes autorisation for at udføre avlsvæg, og at ansøgning herom snarest måtte indsendes til Landbrugsministeriet.

De derefter autoriserede eksportører modtog sammen med autorisationen et eksemplar af Eksportlicenskontorets cirkulære af 17. februar 1959, hvori man bl. a. indskærpede bestemmelsen i bekendtgørelsens § 2, hvorefter det var forbudt at afgive eller modtage pristilbud på avlsvæg til eksport, forinden skriftligt tilsagn fra Eksportlicenskontoret om udførselstilladelse var opnået.

I tilslutning til ovennævnte cirkulære bestemte Eksportlicenskontoret i cirkulære af 11. november 1959, at det i ansøgningen om udførselstilladelse skulle anføres, hvor levering fandt sted såvel kvalitativt som kvantitativt, og at dette gjaldt uanset udfyldelsen af rubrikken: fob, franko dansk grænse eller cif.

I den følgende fremstilling omtales ofte en række udvalg m. m. Med hensyn til disses sammensætning og opgaver skal her bemærkes:

Kontaktudvalget består af en af landbrugsministeren valgt formand samt af 10 medlemmer, hvoraf De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger hver vælger 2 medlemmer med stedfortrædere og Centralforeningen af »Tolvmandsforeninger« og større Landbrugere i Danmark, Landbrugsrådet, Andelsudvalget, Grosserer-Societetets Komite, Provinshandelskammeret og Industrirådet hver vælger 1 medlem med stedfortræder.

Samarbejdsudvalget, der er nedsat af Landbrugets Afsætningsråd, De samvirkende danske Landboforeninger, De samvirkende danske Husmandsforeninger, Avlsdyreksportudvalget samt Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening og består af en ligelig repræsentation for hver af de nævnte organisationer, er oprettet til støtte for Landbrugsministeriets administration af bestemmelserne vedrørende eksport af avlsvæg.

Avlsdyreksportudvalget, der blev oprettet i 1948 af De samvirkende danske Landboforeninger, De samvirkende danske Husmandsforeninger, De samvirkende Kvægavlforeninger samt foreningerne for de forskellige danske kvægracer, har til formål at sprede kendskab til danske kvægracer og dansk avlsvæg i udlandet samt oparbejde og gennemføre eksport af alt dansk avlsvæg.

Breedania, der blev oprettet i foråret 1960 af Avlsdyreksportudvalget, Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening og Landsforeningen af autoriserede private Avlsdyreksportører, har til formål at sprede kendskab i udlandet til dansk avlsvæg og at formidle og udføre eksport af dette.

II. Bankgaranti.

Avlsdyreksportudvalget har klaget over, at Landbrugsministeriet, der som betingelse for meddelelse af autorisation til at udføre avlsvæg havde afkrævet udvalget en bankgaranti på 25.000 kr., ikke havde afkrævet eksportør Bundgaard en tilsvarende bankgaranti.

Den 11. februar 1959 meddelte Land-

brugsministeriet Bundgaard autorisation til indtil videre at udføre avlsvæg her fra landet på betingelse bl. a. af, at han til sikkerhed for overholdelsen af de af Landbrugsministeriet fastsatte eksportbetingelser stillede en bankgaranti på 25.000 kr. i favør af ministeriet.

I skrivelse af 13. april 1959 anmodede Landbrugsministeriet Bundgaard om inden 14 dage at sende ministeriet dokumentation for, at behørig bankgaranti var stillet. Da ministeriet ikke modtog svar på skrивelsen, blev Bundgaard den 22. maj 1959 erindret om sagen. Da han stadig ikke svarede, meddelte ministeriet ham den 30. september 1959, at det ville tage under overvejelse at inddrage hans autorisation, hvis han ikke inden 8 dage fremsendte dokumentation for, at han havde stillet den omhandlede bankgaranti.

I skrivelse af 6. oktober 1959 meddelte Bundgaard Landbrugsministeriet, at grunden til, at han endnu ikke havde stillet den forlangte bankgaranti, var den, at hans hidtidige hovedbankforbindelse ville nedsætte hans løbende kassekredit med et beløb svarende til bankgarantien. Han forhandlede derfor med en anden bank om garantien, der ville blive stillet i løbet af måneden.

Herpå svarede Landbrugsministeriet den 8. oktober 1959, at det ikke så sig i stand til at indrømme ham en særstilling, og at det derfor måtte anmode om, at garantien blev stillet omgående. Det blev tilføjet, at der ikke ville kunne udstedes yderligere udførselstilladelser til ham, forinden bankgarantien forelå.

Landbrugsministeriet har overfor mig udtalt, at det er urigtigt, når Avlsdyreksportudvalget anfører, at ministeriet ikke har afkrævet eksportør Bundgaard en bankgaranti, idet autorisationen var gjort betinget af garantien. Derimod havde ministeriet ikke anset det for påkrævet at stille krav om, at garantien skulle være stillet, inden autorisationen blev udfærdiget.

Den 13. april 1959 havde ministeriet rykket 14 eksportører, der ikke havde indsendt bankgaranti, deriblandt Bundgaard og Avlsdyreksportudvalget. De fleste garantier blev derefter indsendt omkring den 1. maj. Efter rykkerskrivelsen af 8. oktober 1959 indsendte Bundgaard sin bankgaranti til ministeriet den 6. november 1959.

Bemærkninger.

Efter det foran oplyste skal jeg udtale, at det ikke er rigtigt, at Landbrugsministeriet – som af Avlsdyreksportudvalget hævdede – har undladt at afkræve Bundgaard bankgaranti. Ministeriet har stillet et sådant krav overfor alle eksportørerne, herunder også Bundgaard.

III. »Kvalitativ overtagelse« og transportklausuler.

Om det i sagen ofte forekommende begreb *kvalitativ overtagelse* har Københavns Byret udtalt, at der ved kvalitativ overtagelse i handelen med avlsvæg må forstås køberens endelige beslutning om, hvorvidt han på de aftalte vilkår vil købe de af sælgeren fremskaffede dyr, og at køberen træffer denne beslutning *dels* ud fra en undersøgelse af, om dyrene opfylder de aftalte krav med hensyn til ydelse, drægtighed m. v., *dels* ud fra en efter sagens natur nødvendigvis skøns­mæssig vurdering af det enkelte dyr, navnlig med hensyn til dettes eksteriør. En følge af denne forståelse af begrebet »kvalitativ overtagelse« må være, at hvor sådan overtagelse er bestemt, kan leveringen af dyrene – uanset hvilke transportklausuler der er anvendt – tidligst ske ved den kvalitative overtagelse.

Landsretten tiltrådte ved dommen af 6. april 1961 byrettens forståelse af begrebet »kvalitativ overtagelse«. Landsretten bemærkede i dommen, at udenlandske købere af avlsvæg ikke kunne forudsættes at ville betale overtagelse her i landet uden at have adgang til at foretage en skøns­mæssig vurdering bl. a. under hensyn til det enkelte dyrs eksteriør. En afvisning af dyrene i Danmark ville betyde en langt mindre risiko for den danske sælger, end hvis afvisningen skete i Jugoslavien, ligesom en overtagelse af dyrene i Danmark fra køberens side måtte medføre en indskrænkning i adgangen til reklamation efter dyrenes ankomst til Jugoslavien, jfr. købelovens § 47 eller dennes analogi. Der kunne derfor ikke være tvivl om, at det ved de skete fastsættelser af minimumspriserne for avlsvæg til eksport til Jugoslavien måtte være taget i betragtning, hvorvidt overtagelsen af dyrene skulle foregå i Danmark.

Om transportklausulerne *fob, franco* dansk grænse og *cif* udtalte Københavns Byret, at man efter det forelagte kontraktmateriale ved eksport af avlsvæg ikke kunne regne med, at anvendelsen af transportklausulerne også bestemte leveringsstedet, og at udfyldelsen af rubrikken »*fob, franco* d. grænse el. *cif*« på ansøgningsblanketten om udførselstilladelse derfor ikke ville give oplysning om andet, end hvorledes transportomkostningerne var fordelt mellem køber og sælger.

IV. Overgangsbestemmelser med hensyn til uopfyldte kontrakter.

I § 6 i bekendtgørelsen af 29. december 1958 var det bestemt, at de nye regler for eksport af avlsvæg trådte i kraft den 2. januar 1959, men bekendtgørelsen indeholdt ikke bestemmelser om, hvorledes man skulle forholde sig med hensyn til eventuelle ved ikrafttrædelsen ikke opfyldte kontrakter.

På mit spørgsmål om, hvorvidt Landbrugsministeriet, da bekendtgørelsen blev udfærdiget, havde kendskab til, at der fandtes uopfyldte kontrakter vedrørende eksport af avlsvæg til Jugoslavien, og i bekræftende fald hvorledes ministeriet havde tænkt sig sådanne kontrakter afviklet under de nye regler, har ministeriet udtalt, at det under forhandlingerne forud for udfærdigelsen af bekendtgørelsen overfor ministeriet blev oplyst, at der var afsluttet kontrakter om levering af avlsvæg til Jugoslavien, som endnu ikke var afviklet. Der var på det tidspunkt kun to eksportører, der handlede med Jugoslavien, nemlig Avlsdyreksportudvalget og Bundgaard.

Såfremt den mindsteprisordning, hvorom der forhandlede, skulle gælde for allerede løbende kontrakter, ville der herved kunne pådrages det offentlige erstatningsansvar, og da det i øvrigt ikke på forhånd kunne fastslås, at de løbende kontrakter prismæssigt var ringere, end hvad der ville blive krævet under den tilstræbte mindsteprisordning, måtte ministeriet allerede under forhandlingerne indtage det standpunkt, at de løbende kontrakter ville kunne afvikles, efter at den nye ordning var trådt i kraft.

Kontrakterne var indgået på en sådan måde, at der var spillerum med hensyn til såvel antallet af dyr som leveringsterminer-

ne. Afviklingen af kontrakterne måtte søges fremskyndet mest muligt, idet der dog også måtte tages hensyn til interessen i den størst mulige eksport.

På mit spørgsmål om, hvorvidt det havde været muligt og hensigtsmæssigt at have udfærdiget generelle overgangsbestemmelser for sådanne kontrakter, har Landbrugsministeriet udtalt, at det under hensyn til de foran anførte omstændigheder ikke fandt det hensigtsmæssigt at udfærdige generelle overgangsbestemmelser.

Bemærkninger.

Efter det således oplyste skal jeg udtale, at jeg ikke finder at kunne kritisere, at Landbrugsministeriet ikke i forbindelse med udfærdigelsen af bekendtgørelsen af 29. december 1958 udfærdigede generelle overgangsbestemmelser vedrørende uopfyldte kontrakter om levering af avlsvæg til udlandet.

V. Forlængelse af leveringsfristen.

Avlsdyreksportudvalgets efterleveringer.

Den 23. februar 1958 underskrev Avlsdyreksportudvalget en kontrakt med Poljoprivredni Kombinat »Beograd« om levering af 3.500–4.000 stk. avlsvæg, hvoraf ca. 70 pct. skulle være af den røde danske malke race og resten af den sortbrogede danske malke race. Priserne for dyrene var angivet »franko Waggon jugoslawische Grenze«. Den *kvantitative* overtagelse af dyrene skulle finde sted ved den jugoslaviske grænse, hvorimod den *kvalitative* overtagelse først skulle finde sted efter dyrenes ankomst til bestemmelsesstedet i Jugoslavien.

For de 3.500 dyrs vedkommende var der i kontrakten fastsat leveringsterminer fra marts 1958 til udgangen af november s. å., mens der for de 500 dyrs vedkommende intet var aftalt med hensyn til leveringstidspunktet. Ifølge kontrakten kunne ændringer i denne kun foretages med begge parter skriftlige indforståelse.

Da bekendtgørelsen af 29. december 1958 trådte i kraft den 2. januar 1959, havde Avlsdyreksportudvalget kun leveret ca. 2.000 dyr, og den 3. januar 1959 modtog Eksportlicenskontoret fra udvalget en ansøgning om udførselstilladelse til Jugoslavien for 120 avlsdyr

i henhold til den den 23. februar 1958 indgåede kontrakt, og samme dag udfærdigede Eksportlicenskontoret den ønskede udførselstilladelse, hvorpå udvalget udførte 95 dyr.

Den 9. januar 1959 modtog Eksportlicenskontoret en ny ansøgning fra Avlsdyreksportudvalget om udførselstilladelse til Jugoslavien for 110 avlsdyr i henhold til kontrakten af 23. februar 1958, og i skrivelse af 10. januar 1959 til Eksportlicenskontoret anførte udvalget, at den jugoslaviske køber ønskede at få leveret det på kontrakten resterende antal dyr i månederne januar–marts 1959, og at udvalget havde erklæret sig indforstået hermed, under forudsætning af at de nye eksportbestemmelser ikke udelukkede leverancen.

Med skrivelse af 12. januar 1959 forelagde Eksportlicenskontoret ansøgningen for Landbrugsministeriet og anmodede under henvisning til den i kontrakten anførte leveringsfrist og betingelse for ændring af denne om ministeriets tilkendegivelse af, hvorvidt udførselstilladelse kunne gives i henhold til den fremsendte kontrakt, eller om restleverancen måtte betragtes som led i en ny aftale, der ville være underkastet bestemmelserne i bekendtgørelsen af 29. december 1958. Såfremt det kunne tiltrædes, at eksporten blev godkendt som en restleverance på den forelagte kontrakt, anmodede Eksportlicenskontoret tillige om ministeriets tilkendegivelse af, hvorvidt udførselstilladelse kunne udstedes alene for de resterende 1.500 dyr eller tillige for de 500 dyr, for hvilke der ikke oprindeligt havde været angivet nogen leveringstermin.

Landbrugsministeriet bemyndigede den 15. januar 1959 telefonisk Eksportlicenskontoret til at udstede den ønskede udførselstilladelse, hvilket skete samme dag, og herpå udførte Avlsdyreksportudvalget 80 dyr.

Den 19. januar 1959 indsendte Avlsdyreksportudvalget på Eksportlicenskontorets anmodning nogle dokumenter, der skulle godtgøre, at aftalen om forlængelsen af leveringsfristen i kontrakten var indgået før den 2. januar 1959.

Med skrivelse af 20. januar 1959 videregav Eksportlicenskontoret dokumenterne til Landbrugsministeriet og udtalte, at den oprindelige aftale, der udløb med udgangen af november måned 1958, ved en tillægsaftale af 23. december 1958 var forlænget til udgangen af december måned s. å. for så vidt angik levering af yderligere 300 af de ialt

3.500 dyr, og at yderligere forlængelse kunne ske ved aftale inden den 25. december 1958. Datoen 23. december 1958 på tillægsaftalen var ifølge Eksportlicenskontoret påført som en rettelse, idet der oprindeligt havde stået 20. november 1958.

Dernæst fremgik det af en telegramkopi, at udvalget den 31. december 1958 havde meddelt den jugoslaviske køber, at det kunne levere yderligere 400 dyr i januar måned og resten i februar og marts måneder. Denne tilkendegivelse, som i udvalgets følgeskrivelse betegnedes som en bekræftelse af telefonisk stedfunden drøftelse den 23. december 1958, syntes ifølge Eksportlicenskontoret nærmest at være et tilbud fra udvalgets side, idet en aftale åbenbart ikke som fastsat i tillægsaftalen var indgået inden den 25. december 1958.

Eksportlicenskontoret fandt det herefter særdeles tvivlsomt, om betingelserne for godkendelse af leverancen i henhold til kontrakten af 23. februar 1958 var til stede, medmindre der bevisligt forelå en accept fra køberen, indgået til udvalget senest den 1. januar 1959.

Den 23. januar 1959 underrettede Landbrugsministeriet Eksportlicenskontoret om, at det efter omstændighederne ikke havde noget at indvende mod, at der blev udstedt udførselstilladelser efter de før 2. januar 1959 gældende regler til Avlsdyreksportudvalget til opfyldelse af udvalgets kontrakt af 23. februar 1958 om levering af indtil 4.000 stk. avlsskæg til Jugoslavien, såfremt samtlige henstående leverancer blev effektueret inden udløbet af marts måned 1959. Herom blev udvalget underrettet ved Eksportlicenskontorets skrivelse af 26. januar 1959.

I henhold til Landbrugsministeriets afgørelse udfærdigede Eksportlicenskontoret derefter udførselstilladelser, således at udvalget i tiden indtil 31. marts 1959 efterleverede ialt 648 avlsdyr.

Den 14. marts 1959 underrettede Avlsdyreksportudvalget Eksportlicenskontoret om, at udvalget ikke ville være i stand til at levere de resterende ca. 2.000 dyr inden udgangen af marts måned, og at leveringsfristen under nogle nye forhandlinger med den jugoslaviske køber var blevet forlænget til den 1. juni 1959. Under henvisning hertil anmodede udvalget om, at der måtte blive meddelt udfør-

selstilladelser for leverancer i henhold til den gamle kontrakt indtil dette tidspunkt.

Eksportlicenskontoret forelagde den 19. marts 1959 ansøgningen for Landbrugsministeriet og henviste til de tidligere anførte betænkeligheder ved at godkende den forelagte dokumentation for den oprindelige kontrakts forlængelse, hvortil kom den endnu stærkere betænkelighed, der knyttede sig til aftalens opretholdelse, efter at Samarbejdsudvalget havde indstillet mindstepriser for eksport til Jugoslavien, der franko dansk-tysk grænse skønnedes at ligge ca. 10 pct. over de tilsvarende priser ifølge Avlsdyreksportudvalgets kontrakt af 23. februar 1958. En nøjagtig sammenligning af priserne vanskeliggjordes dog af kvalitetskravenes forskellige udformning.

Avlsdyreksportudvalget burde efter Eksportlicenskontorets opfattelse ikke uden tilladelse fra Landbrugsministeriet have tiltrådt en forlængelse af kontrakten, og man ville ved at godkende forlængelsen skade andre danske eksportører, der havde afgivet tilbud til Jugoslavien på de nye vilkår. At åbne for eksportmulighed til lavere priser alene for Avlsdyreksportudvalget ville utvivlsomt fremkalde et berettiget angreb på hele ordningen fra de private eksportørers side.

Den 23. marts 1959 forelagde Landbrugsministeriet spørgsmålet om en forlængelse af leveringsfristen for Samarbejdsudvalget og udtalte, at ministeriet ville være meget betænkeligt ved at imødekomme det ansøgte, bl. a. under hensyn til at priserne ifølge kontrakten af 23. februar 1958 syntes at ligge under de for eksport til Jugoslavien senere fastsatte mindstepriser.

I skrivelse af 4. april 1959 meddelte Samarbejdsudvalget Landbrugsministeriet, at udvalget på et møde den 2. april 1959 havde ment at kunne tiltræde, at leveringsfristen efter omstændighederne blev forlænget, således at opkøbet skulle være afsluttet inden 1. juni 1959 på iøvrigt uændrede kontraktbetingelser, og den 7. april 1959 underrettede ministeriet Avlsdyreksportudvalget og Eksportlicenskontoret om, at leveringsfristen var forlænget til den 1. juni 1959.

Eksportlicenskontoret udfærdigede derefter udførselstilladelser, således at Avlsdyreksportudvalget i tiden indtil 31. maj 1959 efterleverede yderligere 637 dyr til Jugoslavien, her-

under 18 dyr til en udstilling i Novi Sad, jfr. nedenfor side 25.

I skrivelse af 26. maj 1959 anmodede Avlsdyreksportudvalget Landbrugsministeriet om, at den i ministeriets skrivelse af 7. april 1959 fastsatte leveringsfrist måtte blive forstået således, at udvalgets opkøb af avlsvæg skulle være afsluttet senest den 1. juni 1959. Udvalget påregnede, at der herefter højest ville forløbe 3 uger, inden sidste sending avlsvæg ville kunne afgå her fra landet. Til støtte for det ansøgte anførte udvalget, at det på grund af den usædvanlige gode fodringssituation og de høje kødpriser havde været meget vanskeligt at få opkøbt det nødvendige antal dyr.

Den 1. juni 1959 forelagde Landbrugsministeriet sagen for Samarbejdsudvalget, der i skrivelse af 2. juni 1959 svarede ministeriet, at det kunne henholde sig til udtalelsen af 4. april 1959.

I skrivelse af 4. juni 1959 underrettede Landbrugsministeriet Avlsdyreksportudvalget og Eksporticenskontoret om, at det forlængede leveringsfristen indtil 1. juli 1959.

Eksporticenskontoret udfærdigede få dage efter de ønskede udførselstilladelser, hvorpå udvalget i tiden indtil 1. juli 1959 efterlevere yderligere 350 dyr til Jugoslavien, således at udvalgets samlede efterleveringer i henhold til kontrakten af 23. februar 1958 i tiden fra den 2. januar 1959 til den 1. juli 1959 udgjorde 1.635 avlsdyr.

I skrivelse af 5. november 1959 til Landbrugsministeriet påstod Bundgaard, at Avlsdyreksportudvalget med hensyn til kontrakten af 23. februar 1958 havde overtrådt bekendtgørelsen af 29. december 1958. I den anledning redegjorde Eksporticenskontoret i skrivelse af 30. december 1959 overfor Landbrugsministeriet for en undersøgelse vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt kontrakten måtte antages gyldigt at være forlænget før den 2. januar 1959. Eksporticenskontoret udtalte bl. a., at det havde haft de største vanskeligheder med at få fremlagt den fornødne dokumentation for forlængelsen. Under hensyn til at der nu forelå væsentlig flere oplysninger end i januar måned 1959, da Landbrugsministeriet godkendte kontraktforlængelsen, henstillede Eksporticenskontoret, at de nærmere omstændigheder blev søgt underkastet en politimæssig undersøgelse.

Den 20. januar 1960 forelagde Landbrugs-

ministeriet sagen for rigsadvokaten med anmodning om at tage stilling til, hvorledes sagen efter hans opfattelse burde søges afgjort. Ministeriet oplyste samtidig, at det allerede under forhandlingerne forud for bekendtgørelsen af 29. december 1958 blev præciseret, at der ikke kunne gives ordningen tilbagevirkende kraft, og at afviklingen af allerede indgåede kontrakter derfor kunne fortsættes efter de gamle regler uden hensyn til den nye ordning.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt Avlsdyreksportudvalgets kontrakt af 23. februar 1958 stadig havde gyldighed, anførte ministeriet, at den omstændighed, at leveringsfristen var udløbet, ikke uden videre kunne føre til, at kontrakten mistede sin gyldighed, hvis parterne var enige om, at der fortsat skulle kunne leveres i henhold til kontrakten, og at det derfor ville have været vanskeligt for en trediemand – i dette tilfælde Landbrugsministeriet – at statuere, at kontrakten ikke længere havde gyldighed. Ministeriet tilføjede, at også Bundgaard havde haft lejlighed til efter den nye ordnings ikrafttræden at fortsætte leveringen af avlsdyr i henhold til en ældre kontrakt.

Efter at sagen havde været gjort til genstand for politimæssig undersøgelse af Københavns Politi, udtalte politidirektøren i skrivelse af 26. februar 1960 overfor statsadvokaten for København, at det ved de foretagne undersøgelser var fastslået, at det samlede antal avlsdyr, der var leveret af Avlsdyreksportudvalget i 1958 og 1959 i henhold til kontrakten, ikke oversteg det antal, om hvilket der var kontraheret.

Videre anførte politidirektøren, at det måtte skønnes at have været overladt til Landbrugsministeriet at afgøre, om de dyr, der af en eller anden grund ikke var blevet leveret i løbet af 1958 – hvorved bemærkes, at tidsfristen for leveringen ikke på noget tidspunkt havde været overholdt –, kunne efterleveres i 1959 uden hensyntagen til de fra den 2. januar 1959 indførte strengere bestemmelser, og at der ikke ved den givne tilladelse var begået nogen overtrædelse fra Avlsdyreksportudvalgets side, idet ministeriet til enhver tid havde fået forelagt de fornødne oplysninger fra udvalget.

I skrivelse af 12. maj 1960 udtalte rigsadvokaten overfor Landbrugsministeriet, at han kunne tiltræde den af politidirektøren fore-

tagne bedømmelse af det bevismæssige grundlag i sagen. Han havde herved lagt vægt på, at ministeriet havde godkendt, at der blev givet udførselstilladelse til samtlige de af udvalget efter den 2. januar 1959 i henhold til kontrakten af 23. februar 1958 foretagne leveringer af avlsdyr til Jugoslavien, og at udvalget ikke i forbindelse med de fremsatte anmodninger om udførselstilladelser sås at have fremsat urigtige oplysninger eller fortiet relevante oplysninger overfor ministeriet.

Bundgaards efterleveringer.

Den 22. oktober 1958 indgik Bundgaard en aftale med firmaet Gruda i Ljubljana om levering af 500 stk. avlsvæg. Prisen var aftalt franko dansk-tysk grænse med kvalitativ overtagelse i Danmark og kvantitativ overtagelse ved den østrigsk-jugoslaviske grænse. Ifølge kontrakten skulle overtagelsen begynde i dagene 1.-5. november 1958, og køberens skulle have udvalgt dyrene inden 25. november 1958. Der var ifølge kontrakten mulighed for aftale om levering af et antal dyr i december måned s. å., men der nævntes intet om en eventuel senere levering.

Bundgaard ansøgte den 21. januar 1959 Eksportlicenskontoret om udførselstilladelse for 226 stk. avlsdyr til Jugoslavien, og i en følgeskrivelse var det anført, at det var restpartiet i henhold til kontrakten af 22. oktober 1958. Bundgaard vedlagde en fjernskrivermeddelelse fra Gruda, der bekræftede, at leveringsfristen i kontrakten var forlænget til 7. februar 1959.

Den 22. januar 1959 forelagde Eksportlicenskontoret ansøgningen for Landbrugsministeriet og bemærkede, at det af fjernskrivermeddelelsen syntes at fremgå, at aftalen om forlængelsen af kontraktens leveringsfrist først var indgået den 21. januar 1959.

I skrivelse af 23. januar 1959 underrettede Landbrugsministeriet Bundgaard og Eksportlicenskontoret om, at ministeriet ikke havde noget at indvende mod, at ansøgningen blev imødekommet, såfremt leverancen blev effektueret inden udløbet af marts måned 1959.

Samme dag udstedte Eksportlicenskontoret den ønskede udførselstilladelse for 226 stk. avlsdyr, og i skrivelse af 27. januar 1959 meddelte Eksportlicenskontoret Bundgaard, at udførselstilladelsen var betinget af, at leverancen var fuldt ud effektueret inden udløbet

af marts måned s. å. Eksportlicenskontoret tilføjede, at såfremt Bundgaard havde andre ueffektuerede gyldige kontrakter, afsluttet før 2. januar 1959, udbad kontoret sig omgående meddelelse herom, ledsaget af fornøden dokumentation.

Udførselstilladelsen blev kun udnyttet forsåvidt angik 105 avlsdyr, og den 24. februar 1959 ansøgte Bundgaard Eksportlicenskontoret om udførselstilladelse for 100 avlsdyr i henhold til den tidligere fremlagte kontrakt. Den 26. februar 1959 udfærdigede Eksportlicenskontoret udførselstilladelse for de ønskede 100 avlsdyr, men tilladelsen blev kun udnyttet forsåvidt angik 52 avlsdyr.

Da landbrugsministeriet den 7. april 1959 forlængede leveringsfristen for dyr i henhold til kontrakter, indgået før 2. januar 1959, indtil 1. juni 1959, blev Bundgaards kontor af Eksportlicenskontoret den 8. april 1959 telefonisk underrettet om forlængelsen, og det blev herunder oplyst, at Bundgaard endnu havde en rest på ca. 100 avlsdyr i henhold til kontrakten af 22. oktober 1958.

Den 13. maj 1959 ansøgte Bundgaard om udførselstilladelse for 100 avlsdyr og vedlagde en skrivelse af s. d. fra Gruda, der meddelte ham, at det var indforstået med, at leveringsfristen blev forlænget til 16. maj 1959. Eksportlicenskontoret udfærdigede den 14. maj 1959 den ønskede udførselstilladelse med gyldighed til 16. maj 1959, og i skrivelse af 14. maj 1959 henlede kontoret Bundgaards opmærksomhed på, at for så vidt der i henhold til kontrakten af 22. oktober 1958 fandtes yderligere restleverancer, kunne udførselstilladelse herfor ikke forventes udstedt med gyldighed efter 31. maj 1959.

På den senest udstedte udførselstilladelse blev der udført 62 avlsdyr, således at Bundgaard i tiden indtil 16. maj 1959 ialt efterleverede 219 avlsdyr i henhold til kontrakten af 22. oktober 1958.

Bundgaards klage over forlængelsen af leveringsfristen.

Eksportør Bundgaard har klaget over, at Landbrugsministeriet ikke har gjort ham bekendt med, at det den 4. juni 1959 forlængede leveringsfristen for avlsvæg i henhold til gamle kontrakter til 1. juli 1959, når Eksportlicenskontoret i skrivelsen af 14. maj 1959 havde underrettet ham om, at udførsel i hen-

hold til kontrakten af 22. oktober 1958 ikke kunne finde sted efter udgangen af maj måned 1959.

Den 16. maj 1959 afsendte Bundgaard den sidste sending avlsdyr, men da der manglede 38 dyr, og da han efter meddelelsen fra Eksportlicenskontoret ikke regnede med, at han kunne få udførselstilladelser efter 31. maj 1959, måtte han betale den jugoslaviske køber en erstatning på ca. 7.000 kr., hvortil kom den mistede fortjeneste, således at hans samlede tab udgjorde 19.000 kr.

Da Bundgaard i april måned 1959 forhandlede med den jugoslaviske køber om nye kontrakter til de af Landbrugsministeriet fastsatte højere priser, gjorde køberen ham opmærksom på, at Avlsdyreksportudvalget stadig kunne levere avlsvæg til gamle priser, og han erfarede senere, at udvalget efter 31. maj 1959 havde fået udførselstilladelser i henhold til den gamle kontrakt, således at udvalgets sidste sending avlsvæg først afgik fra Danmark den 20. juni 1959.

Landbrugsministeriet har heroverfor udtalt, at Bundgaard den 14. maj 1959 fik udførselstilladelse for restleverancen i henhold til kontrakten af 22. oktober 1958 på 100 dyr. Tilladelsen blev kun benyttet til 62 dyr, og der sås ikke efter dette tidspunkt at være modtaget nogen henvendelse fra Bundgaard om yderligere udførselstilladelse i henhold til gamle kontrakter. Såfremt en sådan henvendelse var modtaget, ville der være blevet givet ham samme stilling som udvalget.

På mit spørgsmål om, hvorfor Bundgaard ikke blev underrettet om Landbrugsministeriets skrivelse af 4. juni 1959, hvorved leveringsfristen blev forlænget til den 1. juli 1959, har Eksportlicenskontoret anført, at der i juni måned 1959 foregik en række møder i kontoret og telefonsamtaler mellem Bundgaard og kontorets daværende leder kontorchef Erik Mortensen. Ved disse samtaler var spørgsmålet om de gamle kontrakter om levering af avlsvæg til Jugoslavien og om forlængelsen af leveringsfristen under disse kontrakter genstand for indgående drøftelser. Direktør E. Bennetzen, Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening, hvoraf Bundgaard var medlem, deltog i nogle af disse møder. Bl. a. den 13. juni 1959 blev der afholdt et sådant møde, og den 15. s. m. havde kontorchef Mortensen en telefonsamtale med Bundgaard om sagen. Ved disse personlige og telefoniske drøftelser var

Bundgaard ifølge Eksportlicenskontoret blevet holdt løbende underrettet om udviklingen i sagen, ligesom han gennem direktør Bennetzen var blevet underrettet om Landbrugsministeriets skrivelse af 4. juni 1959, hvilken skrivelse direktøren var bekendt med som medlem af Samarbejdsudvalget, der fra ministeriet havde modtaget en genpart af skrivelser. Der var således ifølge Eksportlicenskontoret ingen tvivl om, at Bundgaard var blevet lige så godt underrettet om ministeriets skrivelse af 4. juni 1959, som han var blevet underrettet om skrivelserne af 7. april 1959.

Iøvrigt havde Bundgaard ved de møder og telefonsamtaler, der i juni måned 1959 fandt sted, givet udtryk for, at han ikke var interesseret i yderligere leverancer af avlsvæg til Jugoslavien på de gamle kontrakter, men ønskede Avlsdyreksportudvalgets leverancer i henhold til den gamle kontrakt bragt til ophør. Af samme grund har han efter Eksportlicenskontorets opfattelse valgt at betale erstatning for de avlsdyr, han ikke fik leveret til Gruda inden 16. maj 1959.

Bundgaard har fastholdt, at der ikke er givet ham underretning om forlængelsen af leveringsfristen til 1. juli 1959 hverken fra Landbrugsministeriet, Eksportlicenskontoret eller direktør Bennetzen. De gældende regler om vaccinationsfrister bevirkede, at han efter modtagelsen af ministeriets skrivelse af 14. maj 1959 om definitivt udløb af leveringsfristen pr. 1. juni 1959 måtte afstå fra at levere de sidste 38 dyr, fordi der kun var 17 dages frist dertil. Det var da også ifølge Bundgaard påfaldende, at Eksportlicenskontorets oplysning om, at direktør Bennetzen skulle have underrettet ham, ikke angav nogen dato eller oplysning om, hvorledes en sådan underretning hævdedes at være givet, og hvorpå kontoret støttede sin formodning.

Bundgaard har dernæst bestridt, at han har givet udtryk for, at han ikke var interesseret i yderligere leverancer af avlsvæg til Jugoslavien i henhold til gamle kontrakter. At han ikke efter 16. maj 1959 har begæret yderligere udførselstilladelser, skyldtes alene, at ministeriets skrivelse af 14. maj 1959 gjorde det illusorisk at indgive ansøgning herom.

Eksportlicenskontoret har heroverfor bemærket, at der ikke i kontoret foreligger notater om, i hvilket omfang den Avlsdyreksportudvalget givne forlængelse af leveringsfristen indtil 1. juli 1959 har været drøftet

med Bundgaard, men kontorchef Mortensen fastholder, at spørgsmålet ikke desto mindre har været drøftet med Bundgaard og direktør Bennetzen i juni måned 1959.

Endvidere har Eksportlicenskontoret bemærket, at der ikke foreligger notater om, hvorvidt Bundgaard har været interesseret i yderligere leverancer af avlsvæg til Jugoslavien i henhold til gamle kontrakter, men at såvel kontorchefen som afdelingslederen erindrer udtalelser herom fra Bundgaard. Eksportlicenskontoret har herved henvist til sin skrivelse af 2. juli 1959, hvori det gør ministeriet bekendt med, at Bundgaard har udtrykt forventning om, at Avlsdyreksportudvalget ikke fik yderligere forlængelse af leveringsfristen i henhold til den gamle kontrakt. Da udvalgets restmængde på denne kontrakt var meget betydelig i forhold til Bundgaards, var han ganske naturligt uinteressert i en formel ligestilling, der reelt ville give konkurrenten leveringsmulighed til gammel pris langt hen i året.

Eksportlicenskontoret har endelig anført, at det er dets opfattelse, at årsagen til, at Bundgaard var indgået på at betale erstatning for de manglende 38 dyr, alene måtte søges i, at han ikke havde mulighed for inden den af køberen fastsatte leveringsfrist at skaffe dyrene, og ikke i manglende udsigt til at kunne få den den 14. maj 1959 givne udførselstilladelse forlænget.

Landbrugsministeriet har henholdt sig til Eksportlicenskontorets bemærkninger.

Direktør Bennetzen har overfor mig udtalt, at det som følge af den lange tid, der er gået, ikke er ham muligt at udtale sig konkret om de stedfundne samtaler, og at han derfor må tage forbehold med hensyn til det erindringsmæssige. Når Landbrugsministeriet har underrettet Samarbejdsudvalget om fristforlængelsen til 1. juli 1959, må han ifølge praksis også være blevet underrettet herom af udvalgets sekretær og have orienteret Bundgaard i overensstemmelse hermed, men om det er sket personligt eller telefonisk, kan han ikke sige. Han kan således ikke klart bekræfte, at han har modtaget meddelelsen om fristforlængelsen, og at han i givet fald har videregivet den til Bundgaard, men ud fra praksis i Samarbejdsudvalget og på basis af samarbejdet på daværende tidspunkt mellem ham og Bundgaard må han anse det for sikkert, at modtagne oplysninger, der som den her omhand-

lede var relevant for Bundgaard, også er videregivet til ham.

Bundgaard har fastholdt, at han ikke har modtaget nogen meddelelse fra direktør Bennetzen om fristforlængelsen. Hvis en sådan meddelelse var tilgået ham, ville han omgående have søgt at gennemføre sin eksport dels for at opnå fortjenesten, dels for at undgå at betale erstatning.

Bemærkninger.

Selvom det efter de foreliggende oplysninger er sandsynliggjort, at Bundgaard har været holdt underrettet med hensyn til spørgsmålet om forlængelsen af leveringsfristen til 1. juli 1959, må jeg finde, at Eksportlicenskontoret burde have sikret sig bevis herfor. Jeg har herved lagt vægt på, at kontoret af egen drift havde underrettet Bundgaard om fristforlængelsen til udgangen af maj måned 1959 og om, at udførselstilladelser ikke kunne forventes udfærdiget med gyldighed efter dette tidspunkt.

I øvrigt giver de i dette afsnit omhandlede forhold ikke grundlag for kritik af nogen offentlig myndighed.

VI. Avlsdyreksportudvalgets udførsel af dyr til en udstilling i Novi Sad.

Den 2. april 1959 ansøgte Avlsdyreksportudvalget Eksportlicenskontoret om udførselstilladelse til Jugoslavien for 120 stk. avlsvæg. Som køber anførte udvalget Kombinat »Beograd«, og i rubrikken vedrørende dokumentation for den afsluttede forretning henviste udvalget til Eksportlicenskontorets skrivelse af 26. januar 1959 (se s. 21). Eksportlicenskontoret udfærdigede den 6. april 1959 den ønskede udførselstilladelse, og den 18. s. m. udførte udvalget 80 stk. avlsvæg.

Med skrivelse af 1. maj 1959 returnerede Avlsdyreksportudvalget i henhold til de gældende regler den afbenyttede udførselstilladelse, og det var på følgeskrivelsen angivet, at 18 af de 80 dyr var til en udstilling.

I skrivelse af 5. november 1959 henledte eksportør Bundgaard Landbrugsministeriets opmærksomhed på, at han havde fået oplyst, at Avlsdyreksportudvalget havde sendt nogle jerseydyr til Jugoslavien, og han gjorde gældende, at udvalget herved havde overtrådt

de gældende bestemmelser på flere punkter. Den 9. s. m. oversendte ministeriet skrivelsen til Eksportlicenskontoret, der derefter iværksatte en undersøgelse.

Efter en indledende undersøgelse udtalte Eksportlicenskontoret overfor Landbrugsministeriet, at det drejede sig om 8 jerseydyr og 10 avlsdyr af rød dansk malkerace til en udstilling i Novi Sad, og at Avlsdyreksportudvalget overfor Eksportlicenskontoret havde hævdet, at udførselen var dækket af den af ministeriet godkendte forlængelse af udvalgets kontrakt af 23. februar 1958 og den af Eksportlicenskontoret i henhold hertil udfærdigede udførselstilladelse af 6. april 1959.

Eksportlicenskontoret måtte bestride, at udførselen af avlsvæg til salg på en udstilling i henhold til en ny kontrakt kunne ske på en udførselstilladelse, der var udfærdiget i henhold til kontrakten af 23. februar 1958, i hvilken der i øvrigt intet fandtes om jerseydyr, og hvor salgspriserne lå under den af udvalget betalte pris til landmændene. Eksportlicenskontoret havde, før den pågældende udførsel fandt sted, ved aftale med udvalget tiltækket en lempelig ordning vedrørende udførselen af avlsvæg til udstillinger, og udvalget kunne derfor ikke have været i tvivl om, hvilken fremgangsmåde det skulle følge.

I skrivelse af 30. september 1959 redegjorde Eksportlicenskontoret for sin endelige undersøgelse vedrørende de 18 dyr og udtalte, at der forelå en klar overtrædelse af bekendtgørelsen af 29. december 1958, idet Avlsdyreksportudvalget ikke havde indhentet den for afsendelsen af udstillingsdyrene nødvendige dispensation, men uberettiget ladet dyrene afskrive på den i henhold til kontrakten af 23. februar 1958 udfærdigede udførselstilladelse. Udvalget havde herved unddraget sig erlæggelse af de i henhold til bekendtgørelsen pålagte afgifter på ialt 525 kr.

Den 20. januar 1960 forelagde Landbrugsministeriet sagen for rigsadvokaten og udtalte, at det under hensyn til den mod Bundgaard verserende sag om overtrædelse af bekendtgørelsen af 29. december 1958 lagde afgørende vægt på, at også det af Avlsdyreksportudvalget udviste forhold blev bedømt af rigsadvokaten.

Landbrugsministeriet anførte endvidere, at det ved bedømmelsen af, i hvilket omfang der forelå overtrædelse i forbindelse med udførselen af de i sagen omhandlede 18 dyr til

en udstilling, kunne lægges til grund, at udvalget straks ville have kunnet få en særlig udførselstilladelse for dyrene, såfremt anmodning derom var blevet fremsat, idet udstilling af avlsvæg i udlandet måtte betragtes som en eksportfremmende foranstaltning, der ikke skulle hindres af den gældende ordning, således at overtrædelsen blev af rent formel karakter og normalt ville blive afgjort med en påtale fra Landbrugsministeriet. Endvidere måtte det tages i betragtning, at skyldige eksportafgifter blev betalt efter opkrævning fra Eksportlicenskontoret på grundlag af de afbenyttede udførselstilladelser.

Efter at sagen havde været gjort til genstand for politimæssig undersøgelse af Københavns Politi, udtalte politidirektøren i skrivelse af 26. februar 1960 overfor statsadvokaten for København, at der ved udførselen af de 18 avlsdyr til udstillingen i Novi Sad forelå en overtrædelse af bekendtgørelsen af 29. december 1958, idet der ikke havde foreligget fornøden udførselstilladelse. Forretningsføreren for Avlsdyreksportudvalget havde erkendt den skete overtrædelse, men hævdet, at det skyldtes en forglemmelse fra udvalgets side, at der ikke var søgt om speciel udførselstilladelse for de omhandlede dyr, ligesom forholdet efterfølgende var meddelt til myndighederne, uden at der fra disses side var reageret.

Videre anførte politidirektøren, at straffebestemmelsen for den skete overtrædelse var bemyndigelseslovens § 5, at denne bestemmelse – så vidt det havde kunnet oplyses – hidtil ikke havde været brægt i anvendelse, og at den af udvalget begåede fejl ikke syntes at være af en sådan karakter, at den nu burde medføre bøde. Ved denne indstilling havde politidirektøren – udover det foran anførte – lagt vægt på, at mindstepriserne formentlig ikke gjaldt med hensyn til udstillingsdyr, samt at udvalget havde erklæret sig indforstået med på anfordring at indbetale sædvanlig eksportafgift af disse dyr, hvorved bemærkedes, at afgiftsbestemmelserne næppe var møntet på udstillingsdyr.

Statsadvokaten indstillede den 29. marts 1960 til rigsadvokaten, at spørgsmålet om tiltalerejsning mod Avlsdyreksportudvalget blev stillet i bero, indtil efterforskningen i den mod Bundgaard verserende sag var afsluttet, således at samtlige i de to beslægtede sager foreliggende oplysninger ville kunne gøres til

genstand for en samtidig bedømmelse med henblik på ensartet afgørelse af tiltalespørgsmålet.

Den 12. maj 1960 udtalte rigsadvokaten overfor Landbrugsministeriet, at han kunne tiltræde politidirektørens bedømmelse af det bevismæssige grundlag i sagen, og at han kunne tiltræde, at der måtte antages at foreligge en overtrædelse af bekendtgørelsen af 29. december 1958, hvilket også var erkendt af udvalget. Da overtrædelsen måtte anses for at være af overvejende formel karakter, havde rigsadvokaten for sit vedkommende intet at indvende mod, at sagen blev afgjort af Landbrugsministeriet i overensstemmelse med regelen i bemyndigelseslovens § 5, stk. 3. Rigsadvokaten tilføjede, at en sådan afgørelse efter hans opfattelse ikke ville foregribe udfaldet af den mod Bundgaard verserende sag.

I skrivelse af 3. juni 1960 til Avlsdyreksportudvalget, hvilken skrivelse blev kommuniceret for Bundgaard, udtalte Landbrugsministeriet bl. a., at 8 af udstillingsdyrene var af jerseyracen og allerede af den grund ikke kunne leveres i henhold til kontrakten af 23. februar 1958, der kun omfattede avlsdyr af rød og sortbroget dansk malke race til forud aftalte priser. Udstillingsdyrene, hvoraf et måtte nødslægtes, blev efter udstillingen solgt til firmaet Vojvodinacoop.

Ved at have udnyttet udførselsmuligheden i henhold til kontrakten af 23. februar 1958, som udførselen af de 18 dyr ikke havde nogen forbindelse med, i stedet for at skaffe sig den nødvendige særlige udførselstilladelse havde udvalget overtrådt bestemmelserne i bekendtgørelsen af 29. december 1958. Under henvisning hertil påtalte ministeriet den af udvalget begåede overtrædelse og indskærpede udvalget fremtidig nøje at iagttage de for udførsel af avlsvæg gældende bestemmelser samt pålagde udvalget inden 8 dage til Eksportlicenskontoret at indbetale eksportafgift af de udførte avlsdyr med ialt 525 kr.

Landbrugsministeriet tilføjede, at der ved afgørelsen var taget hensyn til, at overtrædelsen måtte anses at have været af overvejende formel karakter, idet udvalget straks ville have kunnet få særlig udførselstilladelse for de omhandlede 18 dyr, såfremt det havde anmodet herom, samt til, at de skyldige eksportafgifter ville blive betalt.

Bemærkninger.

Efter de foreliggende oplysninger kan jeg ikke kritisere den af rigsadvokaten og Landbrugsministeriet truffne afgørelse, hvorefter det er fundet forsvarligt at undlade at rejse tiltale mod Avlsdyreksportudvalget for ikke at have søgt om særlig udførselstilladelse for de omhandlede 18 udstillingsdyr.

VII. Eksportør Bundgaards kontrakt af 16. april 1959.

I skrivelse af 5. februar 1959 meddelte Eksportlicenskontoret i henhold til telefonisk anmodning Bundgaard tilsagn om udførselstilladelse for avlsvæg til Jugoslavien til nærmere angivne mindstepriser franko dansk-tysk grænse.

Den 16. april 1959 indgik Bundgaard med Gruda i Ljubljana en aftale om levering af 2-300 stk. avlsvæg. Kontrakten blev den 29. maj 1959 forelagt Eksportlicenskontoret. Vedrørende den aftalte pris hed det i kontrakten: »Der Preis versteht sich fco deutsch/dänische Grenze Padborg«. I kontraktens punkt 3 om »Auswahl und Übernahme« hed det dernæst: »Der Käufer sendet eine Fachkommission zur Auswahl und Übernahme der Tiere in dem Wohnort des Verkäufers, welche Kommission den Auftrag die Tiere auszuwählen und auch übernehmen hat im Sinne dieses Vertrags«.

I skrivelse af 10. juni 1959 anmodede Bundgaard Eksportlicenskontoret om udførselstilladelse for 300 stk. avlsvæg og anførte, at dyrene, som det fremgik af kontrakten af 16. april 1959, var solgt franko dansk-tysk grænse, således at køberen overtog den fulde risiko, herunder også transportrisikoen, så snart dyrene passerede grænsen.

Den 11. juni 1959 tilskrev Eksportlicenskontoret Bundgaard vedrørende visse af de i kontrakten indeholdte ydelseskrav. Dernæst bemærkede Eksportlicenskontoret, at kontrakten krævede en afklaring vedrørende risikoovergangen, transportforsikringsudgifternes betaling, garantien vedrørende karantænetiden i Jugoslavien m. v. Kontraktens formulering gav ifølge Eksportlicenskontoret ikke fornødent bevis for, at der forelå et salg franko dansk-tysk grænse, idet ordlyden alene sagde, at den angivne pris »forstås« som frankopris. At kommissionen »overtog« dyrene på sælgers bopæl

»im Sinne dieses Vertrags« var ikke tilstrækkeligt klart med hensyn til risikoovergangen eller påhvilende garantier, hvorom der i andre udenlandske kontrakter blev anvendt helt klare udtryk.

Eksportlicenskontoret stillede derfor som yderligere betingelser for udstedelse af udførselstilladelser, at Bundgaard fra køberen fremskaffede skriftlig erklæring om, at handelen var afsluttet franko dansk-tysk grænse, at sælgeren selv tegnede og betalte forsikring, og at enhver risiko blev overtaget af køberen enten fra opkøbskommissionens overtagelse af dyrene på stedet eller senest ved disses passage over den dansk-tyske grænse.

Den 25. juni 1959 henvendte Bundgaard sig i Eksportlicenskontoret og foreviste bl. a. et bankakkreditiv af 6. juni s. å. fra Den danske Landmandsbank, hvilket efter hans opfattelse afgav fornøden dokumentation for, at de af Eksportlicenskontoret stillede betingelser var opfyldt. Eksportlicenskontoret fandt, at remboursbetingelserne ydede fornøden sikkerhed for, at levering fandt sted franko dansk-tysk grænse efter godkendelse af den jugoslaviske overtagelseskommision her i landet. Dokumenterne blev forelagt Landbrugsministeriet, der tiltrådte, at udførselstilladelser blev udstedt.

Bundgaard fik herefter udførselstilladelser for avlsvæg til Jugoslavien, således at han i tiden indtil 28. juli 1959 udførte ialt 231 dyr i henhold til kontrakten af 16. april 1959.

Bemærkninger.

Der kan efter det anførte ikke rettes kritik mod Landbrugsministeriets eller Eksportlicenskontorets behandling af Bundgaards kontrakt af 16. april 1959 om levering af avlsvæg til Gruda.

VIII. Avlsvægportudvalgets kontrakt af 15. maj 1959 m. v.

Til brug for kommende forhandlinger med Jugoslavien indgav Avlsvægportudvalget den 20. februar 1959 ansøgning om tilsagn om udførselstilladelse for dansk avlsvæg, og den 26. s. m. meddelte Eksportlicenskontoret det ønskede tilsagn med nærmere angivelse af mindstepriser franko dansk-tysk grænse.

Den 15. maj 1959 indgik Avlsvægport-

udvalget med den centrale indkøbsorganisation Poslovno Udruzenje Proizvodjaca Stoke i Stocnih Proizvoda (i det efterfølgende kaldt Poslovno) som repræsentant for forskellige medlemsfirmaer, herunder Gruda i Ljubljana, en foreløbig aftale om levering af indtil 2.500 stk. avlsvæg til Jugoslavien.

Om priserne hed det i aftalen: »Die Preise verstehen sich pro Stück franko dänisch/deutsche Grenze. Im Falle der Käufer die Ware franko jugoslavische Grenze kauft, vereinbaren wir die Transportspesen bis zur jugoslavische Grenze in der Höhe von d. kr. 150,00 pro Stück.«

Vedrørende overtagelsen af dyrene hed det i aftalen under punkt 5 »Auswahl, Ankauf und Übernahme«:

»... Die qualitative Übernahme der Tiere durch die jugoslavische Kommission erfolgt beim Ankauf unter Vorbehalt der Erfüllung der beigefügten jugoslavischen Veterinärbedingungen.

»... Die quantitative Übernahme der Tiere gilt durch Vorlage der bahnamtlich abgestempelten Duplikatfrachtbriefe als durchgeführt.«

En genpart af den foreløbige aftale blev den 28. maj 1959 tilstillet Eksportlicenskontoret til godkendelse.

Den 5. juni 1959 meddelte Poslovno Avlsvægportudvalget, at det måtte indtage det standpunkt, at såvel den kvalitative som den kvantitative overtagelse skulle finde sted i Jugoslavien. Poslovno indbød samtidig udvalgets forretningsfører til at komme til Jugoslavien mellem den 15. og den 20. juni for at afslutte endelig kontrakt.

Om det jugoslaviske standpunkt har kontorchef Mortensen som vidne i Københavns Byret forklaret, at han ved nogle forhandlinger i Beograd i november 1959 fik oplyst, at man allerede i maj 1959 havde haft overvejelser i den angivne retning, bl. a. forårsaget af vanskeligheder med indførselen af avlsvæg fra Holland, og at jugoslaverne fandt, at man fra dansk side uden betænkeligheder kunne acceptere ændringen, der ikke var forbundet med risiko, hvis man blot leverede kontraktmæssige dyr.

I skrivelse af 9. juni 1959 godkendte Eksportlicenskontoret Avlsvægportudvalgets foreløbige aftale bl. a. på betingelse af, at der af køberen blev afgivet skriftlig erklæring om, at den i kontrakten omhandlede

forsikring i alle tilfælde blev betalt af køberne alene, og at udvalget overfor Eksportlicenskontoret dokumenterede, at fragten fra dansk-tysk til østrigsk-jugoslavisk grænse blev dækket af det hertil beregnede beløb på 150 kr. pr. dyr, der skulle betales af køberne, såfremt levering skete franko østrigsk-jugoslavisk grænse.

Under en forhandling i Beograd den 24. juni 1959 underskrev Avlsdyreksportudvalget under forbehold af Landbrugsministeriets godkendelse et tillæg til den foreløbige aftale af 15. maj 1959, hvorefter »die qualitative Übernahme erfolgt in der Quarantine des Käufers in Jugoslavien innerhalb 5-8 Tagen nach der Ankunft der Tiere in der Quarantine durch eine Fachkommission des Käufers«. Den 29. juni 1959 forelagde udvalget det underskrevne tillæg for Eksportlicenskontoret.

Med skrivelse af 3. juli 1959 oversendte Eksportlicenskontoret til Landbrugsministeriet de af udvalget med Poslovno indgåede kontrakter og udbad sig ministeriets bemærkninger til den i tillægget indeholdte ændring af den foreløbige aftales punkt 5, hvorved der efter Eksportlicenskontorets opfattelse skete en ikke uvæsentlig ændring af leveringsbetingelserne uden nogen forhøjelse af den aftalte pris. Ved bedømmelsen af den foreslåede ændring måtte kontoret for sit vedkommende lægge vægt på, at en af Bundgaard den 16. april 1959 med Gruda afsluttet kontrakt (ovenfor s. 27) efter sin ordlyd og øvrige givne oplysninger var afsluttet med levering franko dansk-tysk grænse til en pris af 2.275 kr. pr. kvie, mens de af udvalget kontraherede kvier af tilnærmelsesvis samme kategori var solgt til omtrent samme pris, nemlig 2.300 kr. pr. stk., beregnet franko dansk-tysk grænse, hvilket var i overensstemmelse med de ved tilsagnet godkendte mindstepriser.

Spørgsmålet var derfor ifølge Eksportlicenskontoret, om den risiko, der var forbundet med såvel kvalitativ som kvantitativ overtagelse i Jugoslavien – udover den af transportforsikringen omfattede risiko – var en væsentlig ændring af konkurrenceforholdene. Udvalget havde ved drøftelse af sagen henvist til den besparelse, der blev indvundet ved at undgå opkøbskommissionens ophold her i landet for udvalgets regning, samt til, at risikoovergangen i Jugoslavien kun

ville blive et forsøgsvis arrangement, som udvalget ville nægte at fortsætte, hvis antallet af afviste dyr skulle overstige det rimelige.

Eksportlicenskontoret måtte herefter for sit vedkommende skønne, at den skete ændring i salgsbetingelserne burde betinge en prisforhøjelse, idet ændringen indebar væsentlige fordele for køberne.

Den 4. juli 1959 forelagde Landbrugsministeriet sagen for Samarbejdsudvalget med anmodning om en udtalelse, og den 10. s. m. svarede udvalget, at sagen havde været behandlet på et møde dagen før, men at der ikke i udvalget kunne opnås enighed om en udtalelse i sagen.

Landbrugsministeriet underrettede den 13. juli 1959 Avlsdyreksportudvalget om Samarbejdsudvalgets svar og udtalte, at ministeriet under hensyn til, at der i Samarbejdsudvalget ikke havde kunnet opnås enighed om at fravige den hidtidige fremgangsmåde, hvorefter avlsvæg til Jugoslavien solgtes franko dansk-tysk grænse, måtte anse det for rigtigst, at denne fremgangsmåde blev bibeholdt.

Den 17. juli 1959 modtog Landbrugsministeriet fra Bundgaard to skrivelser, dateret henholdsvis 14. og 16. s. m., hvori han kraftigt protesterede imod, at ministeriet godkendte den af Avlsdyreksportudvalget den 15. maj 1959 med Poslovno indgåede foreløbige aftale.

I skrivelse af 5. august 1959 underrettede Avlsdyreksportudvalget Landbrugsministeriet om, at den jugoslaviske køber havde annulleret aftalen af 15. maj 1959. Udvalget tilføjede, at fremgangsmåden ved levering af avlsvæg til Jugoslavien altid havde været, at dyrene var solgt franko østrigsk-jugoslavisk grænse, at der i henhold til kontrakten af 23. februar 1958 var leveret en del sendinger, således at den kvalitative overtagelse fandt sted i Jugoslavien, og at der således ikke som anført i ministeriets skrivelse af 13. juli 1959 var tale om en ny fremgangsmåde.

Endelig anmodede udvalget ministeriet om meddelelse om, hvilket risikotillæg der burde beregnes, når den kvalitative overtagelse skulle finde sted i Jugoslavien. Udvalgets anmodning blev den 6. august 1959 oversendt til Samarbejdsudvalget.

Den 1. september 1959 tilbød Avlsdyreksportudvalget pr. fjernskriver et af Po-

slovnos medlemsfirmaer, Gruda i Ljubljana, at levere 200 jerseykøer til en nærmere angivet pris franko dansk-tysk grænse, og dagen efter svarede Gruda, at det forstod tilbudet som indebærende kvalitativ overtagelse i Jugoslavien. Om morgenen den 4. september 1959 anmodede Gruda om senest samme dag kl. 11.00 at modtage bekræftelse herpå.

Avlsdyreksportudvalget forelagde straks Grudas meddelelse for Samarbejdsudvalget, der samme dag efter aftale med Landbrugsministeriet sendte Gruda en fjernskrivermeddelelse om, at ingen dansk eksportør – således heller ikke Avlsdyreksportudvalget – før tidligst den 9. september 1959 ville være berettiget til eventuelt at acceptere kvalitativ overtagelse af avlsvæg i Jugoslavien, da dette spørgsmål skulle behandles på Samarbejdsudvalgets møde den 8. september 1959 og derefter afgøres af Landbrugsministeriet.

Af et i Københavns Byret fremlagt referat fra Samarbejdsudvalgets møde den 8. september 1959 fremgår det, at Bundgaard, der efter aftale var kommet til stede i sagens anledning, udtalte, at han ved sine forhandlinger med jugoslaverne ikke havde mødt krav om kvalitativ overtagelse af avlsvæg i Jugoslavien, og at han med sine jugoslaviske købere netop havde afsluttet en kontrakt (nedenfor side 34), hvori det omhandlede vilkår ikke fandtes. Danmark var efter Bundgaards opfattelse udenfor konkurrence med hensyn til jerseykvæg og derfor ikke i nogen tvangssituation, der gjorde det nødvendigt, at man indgik på kravet om kvalitativ overtagelse i Jugoslavien.

Samme dag underrettede Avlsdyreksportudvalget Poslovno om, at spørgsmålet om kvalitativ overtagelse af avlsvæg i Jugoslavien var blevet behandlet i Samarbejdsudvalget, at det var blevet oplyst, at en anden dansk eksportør havde afsluttet kontrakt med en jugoslavisk køber om levering af avlsvæg med kvalitativ overtagelse i Danmark, og at det derfor ikke havde været muligt at opnå godkendelse af kvalitativ overtagelse i Jugoslavien. Da Avlsdyreksportudvalget var gået ud fra, at kravet om kvalitativ overtagelse i Jugoslavien var stillet overfor alle danske eksportører, udbad udvalget sig en forklaring på, hvorfor kravet alene var stillet overfor udvalget. Herpå svarede Poslovno

i et telegram af 9. september 1959, at kun denne organisation var berettiget til at afslutte kontrakter om køb af avlsvæg, og at organisationen kun købte avlsvæg med kvalitativ overtagelse i Jugoslavien.

Den 10. september 1959 underrettede Samarbejdsudvalget Landbrugsministeriet om, at det af Avlsdyreksportudvalget rejste spørgsmål havde været behandlet på et møde den 8. september 1959. Da det på mødet blev oplyst, at der i de seneste dage var afsluttet kontrakt mellem en jugoslavisk køber og en dansk eksportør (Bundgaard) på vilkår, at dyrene blev overtaget i Danmark af køberen, havde Avlsdyreksportudvalget frafaldet spørgsmålets behandling.

Samarbejdsudvalget fandt dog anledning til i almindelighed at bemærke, at kontraktbestemmelser om kvalitativ overtagelse i udlandet af dansk avlsvæg efter alt at dømme ville medføre usikkerhed set i forhold til den gældende mindsteprisordning, og at sådanne bestemmelser i det mindste burde betinge en merpris. Skulle der på ny opstå spørgsmål om sådanne vilkår, anmodede udvalget om at få sagen forelagt med henblik på bedømmelse heraf.

Bemærkninger.

Den foretagne undersøgelse giver ikke grundlag for kritik af Landbrugsministeriets eller Eksportlicenskontorets dispositioner med hensyn til de i dette afsnit omhandlede forhold.

IX. Yderligere forlængelse af leveringsfristen.

Den 23. juni 1959 indgav Avlsdyreksportudvalget til Eksportlicenskontoret en ansøgning om tilsagn om udførselstilladelse til Jugoslavien for 7 tyre til en samlet skønnet salgsværdi af 50.000 kr. franko østrigsk-jugoslavisk grænse, og i skrivelse af 29. s. m. indstillede Samarbejdsudvalget til Landbrugsministeriet, at ansøgningen blev imødekommet.

Forinden ministeriet havde taget stilling til ansøgningen, meddelte Avlsdyreksportudvalget i skrivelse af 30. juni 1959 til Eksportlicenskontoret, at Kombinat »Beograd« ved en forhandling den 26. s. m. havde udtrykt ønske om at få leveret dansk avlsvæg for restbeløbet på den kredit, indkøbsselska-

bet havde opnået i forbindelse med indkøbet af de 3.500 stk. avlsvæg i henhold til kontrakten af 23. februar 1958. Der resterede endnu ca. 500.000 kr. på kreditten, og under forudsætning af ministeriets godkendelse var man enedes om, at udvalget skulle levere 180 hundyr og 6 tyre for restbeløbet. Under henvisning hertil ansøgte udvalget om godkendelse af aftalen, og i ansøgningen blev tyrenes pris kalkuleret til 73.450 kr. Udvalget forelagde samtidig den 26. juni 1959 mellem udvalget og den jugoslaviske køber underskrevne kontrakt. Heri var prisen for de 6 tyre fastsat til 97.000 kr., mens der med hensyn til prisen for de 180 hundyr var henvist til den i kontrakten af 23. februar 1958 aftalte pris. Kvalitativ overtagelse af tyrene skulle ske ved »die Fachkommission des Käufers in Dänemark«, hvorimod den kvalitative overtagelse af hunddyrene skulle ske efter dyrenes ankomst til bestemmelsesstedet i Jugoslavien. Den kvantitative overtagelse af alle dyrene skete ved ankomsten til den østrigsk-jugoslaviske grænse.

Den 2. juli 1959 forelagde Eksportlicenskontoret sagen for Landbrugsministeriet og fremhævede, at det af ansøgningen om udførselstilladelse fremgik, at de samme 6 tyre nu blev tilbudt til et samlet beløb af 73.450 kr., mens priserne for hunddyrene var forhøjet til priser, der oversteg de oprindeligt fastsatte priser i kontrakten af 23. februar 1958, men var lavere end de cif-priser, Avlsdyreksportudvalget havde angivet ved en ansøgning af 20. februar 1959 om tilsagn om udførselstilladelse for nye leverancer (ovenfor s. 28), og som var blevet godkendt af Samarbejdsudvalget. Eksportlicenskontoret havde iøvrigt modtaget ansøgningen om tilsagn om udførselstilladelse uden angivelse af, at leverancen skulle være betinget af en forlængelse af kontrakten af 23. februar 1958.

Eksportlicenskontoret tilføjede, at det overfor udvalget havde udtrykt alvorlig betænkelighed ved yderligere forlængelse af den udløbne kontrakt fra 1958, og at Bundgaard overfor kontoret havde udtalt forventning om, at udvalget ikke fik yderligere forlængelse af leveringsfristen i henhold til den gamle kontrakt til lave priser, da det ville vanskeliggøre afslutningen af nye kontrakter til de nu fastsatte mindstepriser. Bundgaard havde samtidig oplyst, at han fra officiel

side i Jugoslavien allerede for nogen tid siden var blevet underrettet om, at Avlsdyreksportudvalget havde forpligtet sig til yderligere leverancer på de gamle vilkår indtil udgangen af 1959.

Allerede af denne grund, men også fordi den i Avlsdyreksportudvalgets skrivelse af 30. juni 1959 kalkulerede pris på tyrene, der var 23.550 kr. lavere end den i kontrakten af 26. juni 1959 aftalte, formentlig var en pro forma pris, der var opstillet for at »hæve« priserne på hunddyrene op i nærheden af det af de gældende danske mindstepriser bestemte niveau, måtte Eksportlicenskontoret for sit vedkommende indstille, at aftalen vedrørende tyrene blev holdt adskilt fra aftalen vedrørende hunddyrene, eller at prisen for tyrene blev fastholdt som aftalt i kontrakten, og at hunddyrene alene blev tilladt udført til de gældende mindstepriser. Den foreslåede prisnedsættelse for tyrene for at kompensere en forhøjelse af priserne på hunddyrene syntes iøvrigt at bekræfte den af privateksportørerne tidligere fremsatte påstand om, at priskontrollen var illusorisk, hvis en eksportør samtidig leverede flere varer til den udenlandske køber. Herefter indstillede Eksportlicenskontoret, at der blev givet afslag på enhver anmodning om yderligere forlængelse af kontrakten fra 1958.

I skrivelse af 4. juli 1959 oplyste Avlsdyreksportudvalget i tilslutning til ansøgningen af 30. juni 1959 overfor Eksportlicenskontoret, at anledningen til, at prisen for de 6 tyre skulle være højere end den reelle pris, var, at efterlevering af de 180 hundyr skulle finde sted på en kredit, der var baseret på en anden pris end den, der for øjeblikket blev opereret med til Jugoslavien, men af de førte forhandlinger var det klart fremgået, at prisen på 97.000 kr. var den pris, som tyrene kun kunne sælges til i forbindelse med leveringen af de 180 hundyr, og det var ved forhandlingerne underforstået, at en del af prisen på tyrene skulle bruges til at forhøje prisen på hunddyrene. Udvalgets repræsentanter havde under forhandlingerne direkte anført, at prisen på hundyr til Jugoslavien var forhøjet, og at dette også måtte gælde de 180 hundyr. Den foreløbige aftale med Jugoslavien var således baseret på, at der for restbeløbet på den opnåede kredit skulle leveres 180 hundyr og 6 tyre.

Landbrugsministeriet forelagde sagen for

Samarbejdsudvalget, der behandlede den på et møde den 9. juli 1959, hvorefter udvalget i skrivelse af 10. s. m. til ministeriet udtalte, at der i udvalget var enighed om, at der ikke burde gives tilladelse til nogen forlængelse af den allerede udløbne leveringsfrist, idet der havde været levnet Avlsdyreksportudvalget tilstrækkelig tid til afvikling af kontrakten fra 1958. Der var dernæst enighed om, at priser på avlsvæg, der lå under de til enhver tid gældende mindstepriser, ikke kunne kompenseres af en virkelig eller påstået merpris for andre varer.

Da det imidlertid af det oplyste fremgik, at den omtalte »pro forma aftale« alene var nødvendiggjort af importlandets bevillingsbestemmelser, at der ved handelen med Jugoslavien ikke fremtidig ville forekomme lignende tilfælde, at leverancen af tyre og hundyr var en helhed – hvilket, i tilfælde af at udførselstilladelse for hunddyrene nægtedes, ville betyde, at også leverancen af tyre gik tabt – og at den hjemførte totalpris let lod sig efterkontrollere med henblik på konstatering af, at dyrenes pris sammenlagt mindst udgjorde et til de sammenlagte gældende mindstepriser svarende beløb, mente Samarbejdsudvalget efter omstændighederne ikke at burde modsætte sig, at der i dette særlige tilfælde blev meddelt godkendelse af den foreslåede fremgangsmåde.

I overensstemmelse med Samarbejdsudvalgets vedtagelse underrettede Landbrugsministeriet den 13. juli 1959 Avlsdyreksportudvalget og Eksportlicenskontoret om, at ministeriet efter omstændighederne kunne godkende den foreslåede fremgangsmåde.

Den 17. juli 1959 modtog Landbrugsministeriet fra Bundgaard to skrivelser, dateret henholdsvis 14. og 16. juli 1959, hvori han meddelte, at han fra jugoslavisk side havde erfaret, at ministeriet skulle være villig til at give Avlsdyreksportudvalget tilladelse til efter 1. juni 1959 at levere avlsvæg i henhold til kontrakten fra 1958, at man derfor ikke kunne forlange, at han skulle kunne afslutte kontrakter til de fastsatte mindstepriser, og at han måtte indgive den allerskarpeste protest mod en sådan forskelsbehandling.

Under henvisning til Landbrugsministeriets godkendelse af 13. juli 1959 ansøgte Avlsdyreksportudvalget den 8. august 1959 Eksportlicenskontoret om udførselstilladelse for 6 tyre og 100 hundyr af rød og sort

dansk malke race, og den 15. s. m. udfærdigede kontoret udførselstilladelse, hvorpå udvalget udførte de 6 tyre og 98 hundyr.

I skrivelse af 17. august 1959 til Avlsdyreksportudvalget meddelte Eksportlicenskontoret, at udstedelsen af udførselstilladelse for de ovennævnte avlsdyr efter aftale med Landbrugsministeriet var betinget bl. a. af:

1) at der blev fremlagt dokumentation for den pris, der var betalt sælgerne for tyrene, og

2) at det overfor Eksportlicenskontoret blev dokumenteret, at der var åbnet uigenkaldelig rembours for betalingen fra jugoslavisk side.

3) Det måtte dernæst være en forudsætning, at udvalget indestod for, at den jugoslaviske køber ikke fra tidligere leverancer havde noget modregningskrav, der kunne afkortes i betalingen for de omhandlede dyr.

Herpå svarede udvalget, at dokumentation for de to første punkters vedkommende allerede havde været forelagt Eksportlicenskontoret, men at man dog fra udvalgets side var villig til at forevise de kvitterede checks vedrørende betalingen for de leverede dyr, når disse checks til sin tid kom tilbage fra banken.

For det tredje punkts vedkommende oplyste udvalget, at de efterleverede dyr ville blive betalt med den fulde værdi i henhold til den forelagte rembours, idet køberen dog var berettiget til at tilbageholde 5 pct. af fakturasummen til dækning af eventuelle reklamationer, hvilket beløb udvalget så fik godtgjort hos det danske forsikringsselskab, for så vidt der var tale om et forhold, der faldt ind under den tegnede »livsforsikring« for dyrene.

Avlsdyreksportudvalget tilføjede, at det iøvrigt måtte gøre opmærksom på, at ministeriet i skrivelsen af 13. juli 1959 ikke som af Eksportlicenskontoret anført havde gjort udførselstilladelse betinget.

Den 21. august 1959 ansøgte Avlsdyreksportudvalget med henvisning til kontrakten af 23. februar 1958 Eksportlicenskontoret om udførselstilladelse for yderligere 75 hundyr af rød og sort dansk malke race, og den 28. s. m. udfærdigede kontoret udførselstilladelse, hvorpå udvalget den 29. s. m. udførte 74 dyr.

Avlsdyreksportudvalgets samlede leveran-

cer i henhold til kontrakten af 26. juni 1959 udgjorde herefter 6 tyre og 172 hundyr.

Omstændighederne vedrørende udførselen af ovennævnte avlsdyr blev senere gjort til genstand for en politimæssig undersøgelse, og i skrivelse af 26. februar 1960 udtalte politidirektøren i København overfor statsadvokaten for København, at det med hensyn til disse dyr måtte anses for bevist, at der var sket urigtige prisangivelser, idet de anførte priser ikke svarede til de reelle salgspriser, men da forholdet havde været lagt ganske klart frem for myndighederne, forelå der ikke nogen overtrædelse af bekendtgørelsen af 29. december 1958.

Rigsadvokaten udtalte den 12. maj 1960 overfor Landbrugsministeriet, at han kunne tiltræde politidirektørens bedømmelse af det bevismæssige grundlag i sagen. Han havde herved lagt vægt på, at ministeriet havde godkendt den skete prisfastsættelse vedrørende de leverede dyr, og at Avlsdyreksportudvalget ikke i forbindelse med de fremsatte anmodninger om udførselstilladelser sås at have fremsat urigtige oplysninger eller fortiet relevante omstændigheder overfor ministeriet.

Bundgaard har klaget over, at Landbrugsministeriet gav Avlsdyreksportudvalget tilladelse til at levere de 6 tyre og 172 hundyr til Jugoslavien i henhold til kontrakten af 26. juni 1959 og til priser, der lå under de af ministeriet fastsatte mindstepriser gældende for tiden efter 2. januar 1959. Bundgaard har samtidig hævdet, at der den 26. juni 1959 i virkeligheden blev afsluttet to kontrakter, idet Avlsdyreksportudvalget i en særlig kontrakt forpligtede sig til at betale den jugoslaviske køber 51.300 kr. i erstatning, således at dette beløb skulle fradrages i det aftalte garantibeløb på 5 pct., som den jugoslaviske køber kunne tilbageholde i henhold til kontrakten fra 1958. Bundgaard har herved fremhævet, at hans jugoslaviske forbindelse Gruda i Ljubljana overfor ham har anført, at den ikke var interesseret i hos ham at købe tyre til 15.000 kr. pr. stk., når Avlsdyreksportudvalget leverede dem gratis, idet de blev betalt med udvalgets egne penge, nemlig de 5 pct., der var tilbageholdt af hele beløbet på kontrakten fra 1958.

Den af Bundgaard nævnte anden kontrakt af 26. juni 1959 mellem Avlsdyreksportud-

valget og Kombinat »Beograd« indeholder to punkter. Under punkt 1 aftales det, at der vedrørende tidligere leverancer tilkommer Kombinat »Beograd« en erstatning på 51.300 kr. for for sen levering, hvilket beløb skal afregnes gennem det tilbageholdte garantibeløb.

Under punkt 2 henvises der til den samme dag indgåede kontrakt om yderligere efterlevering af 180 hundyr, idet det bestemmes, at 100 dyr skal være af rød og 80 dyr af sort dansk malcerace.

På mit spørgsmål om, hvorvidt den sidstnævnte mellem Avlsdyreksportudvalget og Kombinat »Beograd« indgåede kontrakt havde været forelagt Landbrugsministeriet eller Eksportlicenskontoret, og om indholdet af punkt 1 var foreneligt med vilkårene i Eksportlicenskontorets skrivelse af 17. august 1959, har ministeriet udtalt, at den omhandlede kontrakt – så vidt det kunne ses – ikke tidligere havde været forelagt Eksportlicenskontoret eller ministeriet. Efter ministeriets opfattelse var indholdet af kontrakten ikke uforeneligt med de i Eksportlicenskontorets skrivelse opstillede vilkår.

På mit spørgsmål om, hvorvidt de i skrivelser af 17. august 1959 opstillede vilkår var blevet opretholdt overfor udvalget, og i bekræftende fald, på hvilken måde og med hvilket resultat det var kontrolleret, at vilkårene var blevet opfyldt, har Eksportlicenskontoret bekræftet, at vilkårene var blevet opretholdt og behørigt kontrolleret. Der var således forelagt kontoret dokumentation for udbetalingen af købesummen til sælgerne i forbindelse med tyrenes levering, og kontoret havde haft den pågældende rembours for betalingen fra jugoslavisk side til gennemsyn. Endvidere havde udvalget dokumenteret, at det fra den jugoslaviske køber havde modtaget større beløb som betaling for leverancen, end værdien af denne repræsenterede efter de nye priser.

Landbrugsministeriet har henvist til Eksportlicenskontorets redegørelse og udtalt, at det har anset leveringen i henhold til kontrakten af 26. juni 1959 for en efterlevering i henhold til kontrakten fra 1958, uanset at sidstnævnte kontrakt ikke omfattede tyre. Når ministeriet ikke havde lagt afgørende vægt på dette forhold, skyldtes det, at den indførte mindsteprisordning var uden betydning for tyre af den kategori, der her var

tale om, og at forretningen for hundyreens vedkommende ikke ville kunne gennemføres under mindsteprisordningen.

Under behandlingen af sagen henlede jeg ministeriets opmærksomhed på, at der for de 178 avlsdyr var blevet opkrævet afgifter i henhold til bemyndigelseslovens § 2, stk. 1, jfr. § 4, stk. 1, i bekendtgørelsen af 29. december 1958, hvorimod der for størsteparten af de øvrige af Avlsdyrekspportudvalget og Bundgaard efterleverede avlsdyr var opkrævet afgifter efter de før 2. januar 1959 gældende regler. Ministeriet svarede, at der i henhold til bekendtgørelse nr. 107 af 28. april 1956, der var udstedt med hjemmel i lov nr. 74 af 28. marts 1956, ved udførsel her fra landet af levende kvæg skulle betales en afgift på 3 kr. pr. stk. Denne afgift var opkrævet af alt avlsvæg, der var udført til Jugoslavien såvel af Avlsdyrekspportudvalget som af Bundgaard i henhold til de gamle kontrakter i tiden indtil 1. april 1959, da ovennævnte lov udløb.

I henhold til bekendtgørelsen af 29. december 1958 skal der betales en afgift på 25 kr. for hvert hundyr og 100 kr. for hver tyr, der udføres. Afgiften skulle ikke opkræves for avlsvæg, der blev udført i henhold til de af Avlsdyrekspportudvalget og Bundgaard i 1958 indgåede kontrakter, som var tilladt afviklet efter den gældende mindsteprisordnings ikrafttræden, da eksportørerne ikke havde haft mulighed for at indkalkulere afgiften i deres beregninger.

Ved Avlsdyrekspportudvalgets levering i august 1959 af de 178 avlsdyr, der af Landbrugsministeriet var anset som en efterlevering i henhold til kontrakten fra 1958, blev der opkrævet den højere udførselsafgift efter mindsteprisordningen. Det skyldtes imidlertid en fejl fra ministeriets side, at afgiften var opkrævet for alle 178 dyr, idet den kun burde være opkrævet for tyrene, der ikke var omfattet af kontrakten fra 1958, og ministeriet havde derfor nu anmodet Eksportlicenskontoret om at tilbagebetale afgiftsbeløbet for hundyrene.

Bemærkninger.

Ved bedømmelsen af de i dette afsnit omhandlede forhold må det lægges til grund, at leveringen af de 172 hundyr af Landbrugsministeriet er godkendt som en efterlevering i henhold til kontrakten af

23. februar 1958. Derimod kan leveringen af de 6 tyre ikke betragtes som en efterlevering, allerede fordi den nævnte kontrakt ikke omfattede tyre.

Den omstændighed, at Samarbejdsudvalget, under henvisning til at priserne for hundyrene og tyrene sammenlagt oversteg de gældende mindstepriser, ikke ville modsætte sig, at kontrakten af 26. juni 1959 blev gennemført, kunne ikke fritage Landbrugsministeriet for pligten til at administrere avlsdyrekspportordningen således, at alle eksportører blev stillet lige.

Det burde have stået ministeriet klart, at godkendelse af en efterlevering så længe efter ikrafttrædelsen af de nye højere mindstepriser for hundyr ville stille andre eksportører, der ikke kunne gøre gældende, at der forelå efterlevering i henhold til gamle kontrakter, væsentligt ringere end Avlsdyrekspportudvalget med hensyn til at opnå leverancer af avlsvæg til Jugoslavien.

Jeg må herefter finde det kritisabelt, at Landbrugsministeriet godkendte leverancen i henhold til kontrakten af 26. juni 1959 som en efterlevering i henhold til kontrakten af 23. februar 1958.

Når ministeriet imidlertid anså leverancen for en efterlevering i henhold til kontrakten fra 1958, var det en fejl, at ministeriet opkrævede afgifter for hundyrene efter de for tiden efter 2. januar 1959 gældende regler.

X. Udførselstilladelser i henhold til Bundgaards kontrakter af 5. og 17. september 1959.

Den 29. juli 1959 meddelte Eksportlicenskontoret Bundgaard tilsagn om udførselstilladelse for avlsvæg til Jugoslavien til nærmere angivne mindstepriser franko dansk-tysk grænse.

Den 8. september 1959 anmodede Bundgaard Eksportlicenskontoret om udførselstilladelse til Jugoslavien for 200 jerseykøer og afleverede en den 5. september 1959 i Beograd underskrevet foreløbig kontrakt mellem ham og Poslovno på firmaet Grudas vegne om levering af ca. 200 jerseykøer inden 10. november 1959. Om prisen hed

det i kontrakten bl. a.: »Der Preis versteht sich fco dänisch-deutsche Grenze Padborg«. Betalingen var bl. a. betinget af »Spezifikation über die übernommenen Tiere unterschrieben von der Kommission des Käufers«. Der var dog for den jugoslaviske køber adgang til i stedet at købe franko østrigsk-jugoslavisk grænse mod et tillæg på 150 kr. pr. dyr til dækning af sælgerens i så fald forøgede transportomkostninger. Kontrakten indeholdt i modsætning til f. eks. kontrakten af 16. april 1959 (ovenfor s. 27) ikke noget afsnit om den kvalitative og kvantitative overtagelse af dyrene.

Samtidig afleverede Bundgaard en ligeledes den 5. september 1959 i Beograd underskrevet kontrakt mellem ham og Gruda om levering af de ca. 200 stk. jerseykøer inden for rammen af aftalen af samme dato med Poslovno.

Den 14. september 1959 tilskrev Eksportlicenskontoret Bundgaard, at det efter gennemgangen af de to kontrakter så sig nødsaget til at meddele ham, at udførselstilladelse for de af kontrakterne omfattede ca. 200 jerseykøer ikke kunne forventes meddelt, forinden følgende yderligere dokumenter var fremlagt og fundet tilfredsstillende:

1) En af de to jugoslaviske indkøbsorganisationer underskrevet erklæring om, hvilke af de i den foreløbige kontrakt omhandlede salgsbetingelser der var gældende for den endelige kontrakt. Erklæringen skulle tilkendegive, hvorvidt der var handlet franko dansk grænse eller franko jugoslavisk grænse, samt hvorvidt den i den foreløbige kontrakt nævnte forsikringspræmie på 4,7 pct. blev refundert af den jugoslaviske køber.

2) En af begge de nævnte organisationer underskrevet erklæring om, hvilke vilkår der var aftalt med hensyn til »Auswahl, Ankauf und Übernahme (kvantitativt og kvalitativt)«.

3) Den originale forsikringskontrakt vedrørende forannævnte forsikring.

Den 29. september 1959 indfandt Bundgaard sig i Eksportlicenskontoret med en skrivelse af 26. s. m. fra Gruda vedrørende punkterne 1 og 3. Med hensyn til punkt 2 afslog Bundgaard at tilvejebringe nærmere dokumentation, idet han ikke ville risikere at irritere den jugoslaviske køber hermed. Bundgaard oplyste, at kontrakterne af 5. september 1959 gjaldt kvalitativ overtagelse af

dyrene her i landet, og at overtagelsen skulle ske i Kolding, hvortil den jugoslaviske kommission skulle komme for at besigtige dyrene.

Samme dag forelagde kontorchef Mortensen mundtligt for Landbrugsministeriet spørgsmålet om udstedelse af udførselstilladelse til Bundgaard for de omhandlede 200 jerseykøer. Kontorchef Johs. Jensen, Landbrugsministeriet, bemyndigede Eksportlicenskontoret til at udstede udførselstilladelsen til Bundgaard, og den 30. september 1959 udfærdigede kontoret udførselstilladelse for 107 jerseykøer. Herpå udførte Bundgaard den 3. oktober 1959 97 jerseykøer.

Kontorchef Johs. Jensen har som vidne i Københavns Byret forklaret, at kontorchef Mortensen ved forelæggelsen af sagen havde oplyst, at Bundgaard havde sagt, at der ville komme en overtagelseskommision til Kolding, og da kontrakterne indeholdt en bestemmelse om en sådan kommission, bestemte han, at udførselstilladelse burde gives. Han havde herved lagt vægt på, at hvis det viste sig, at kontrakterne var i orden, var det uheldigt at forlange en erklæring fra den jugoslaviske køber derom, og at han, der vel kendte Poslovnos telegram af 9. september 1959 til Avlsdyreksportudvalget (ovenfor s. 30), ikke turde tillægge dette afgørende vægt over for Bundgaards anbringender, da telegrammet var sendt til en konkurrent og afsendt efter oprettelsen af kontrakterne af 5. september 1959.

Den 29. september 1959 indleverede Bundgaard til Eksportlicenskontoret en mellem ham og Poslovno på dets medlemsfirmaers vegne den 17. september 1959 i Beograd underskrevet kontrakt med leveringsplan af 24. s. m. omfattende ialt 7-900 stk. avlsvæg. Vedrørende prisen var det aftalt, at »die Preise verstehen sich pro Stück franko dänisch-deutsche Grenze«, og således, at køberen ved at betale 150 kr. pr. avlsdyr kunne vælge levering franko østrigsk-jugoslavisk grænse.

Udbetaling af rembourserne var bl. a. betinget af »Übernahmebestätigung über die übernommenen Tiere, unterschrieben von der Übernahmekommission des Käufers«, og opkøbskommissionen var berettiget til at se bort fra køb af fremstillede dyr, dersom disse i eksteriør, afstamning, ydelse eller af andre berettigede grunde ikke tiltalte den.

Med skrivelse af 2. oktober 1959 forelagde Eksportlicenskontoret Bundgaards kontrakt af 17. september 1959 for Landbrugsministeriet og spurgte, om ministeriet kunne tiltræde, at der blev meddelt Bundgaard udførselstilladelser i henhold til kontrakten på betingelse af, at der forud herfor blev forelagt underkontrakter mellem Bundgaard og de lokale jugoslaviske indkøbsorganisationer om de enkelte leverancer på de i hovedkontrakten aftalte betingelser. Eksportlicenskontoret anførte, at kontrakten af 17. september 1959 svarede til de af ministeriet godkendte kontrakter af 5. s. m. Kontoret henledte dog opmærksomheden på bestemmelsen vedrørende opkøbskommissionens adgang til at afvise enkelte dyr og udtalte, at denne bestemmelse ikke var så klar som den tilsvarende i kontrakten af 16. april 1959, men at den, sammenholdt med betalingsbetingelserne, gjorde det klart, at den jugoslaviske opkøbskommission foretog udvælgelsen i Danmark.

Dernæst henledte kontoret opmærksomheden på betalingsbetingelsen vedrørende »Übernahmebestätigung« og udtalte, at denne bestemmelse var mere præcis end den tilsvarende bestemmelse i kontrakten af 5. september 1959. Kontoret gik ud fra, at udfærdigelsen af udførselstilladelser i henhold til den nu forelagte kontrakt endvidere blev gjort betinget af forelæggelse af uigenkaldelig reimbours, hvori overtagelsesvilkårene var i overensstemmelse med kontrakten.

Endelig bemærkede kontoret, at prisen i kontrakten af 17. september 1959 var i overensstemmelse med tilsagnet, at forskellen mellem priserne i Avlsdyrekseportudvalgets kontrakt af 15. maj 1959 og Bundgaards kontrakt af 17. september 1959 var meget ringe og med afvigelser op og ned, og at også ydelseskravene stort set var ens.

I skrivelse af 5. oktober 1959 udtalte Samarbejdsudvalget overfor Landbrugsministeriet, at udvalget som et vigtigt punkt i kontrollen med eksporten af avlsvæg til Jugoslavien måtte henvise til punkt 2 i Eksportlicenskontorets skrivelse af 14. september 1959 til Bundgaard. Såfremt det deri omhandlede krav om dokumentation for, at den kvalitative overtagelse af avlsdyrene fandt sted her i landet, var frafaldet overfor Bundgaard, måtte udvalget anmode om, at det blev genfremsat og opretholdt. Indtil

kravet var opfyldt, måtte det være berettiget at ytre tvivl om den her i landet værende jugoslaviske overtagelseskommissions fuldmagt til at foretage endelig overtagelse også i kvalitativ henseende af de af Bundgaard solgte avlsdyr.

Den 16. oktober 1959 indleverede Bundgaard til Eksportlicenskontoret 3 underkontrakter af 26. september 1959 vedrørende levering af henholdsvis 400 stk. avlsvæg til firmaet Vojvodinacoop, 300 stk. avlsvæg til firmaet Cooperativa og 200 stk. avlsdyr til firmaet Srbocoop, og samme dag oversendte kontoret kontrakterne til Landbrugsministeriet til afgørelse af, hvorvidt udførselstilladelser kunne gives, og bemærkede, at Bundgaard havde betinget sig svar senest den 19. oktober 1959, idet dyrene skulle afsendes lørdag den 24. oktober 1959.

I skrivelse af 21. oktober 1959 meddelte Landbrugsministeriet Eksportlicenskontoret, at der ville kunne gives Bundgaard udførselstilladelser for det antal dyr, der var bestemt til afsendelse her fra landet førstkomende lørdag, og at udførselstilladelserne skulle gøres betinget af, at eventuel kvalitativ overtagelse af dyrene alene fandt sted her i landet. Herudover måtte der ikke, indtil resultatet af en af Udenrigsministeriet foretaget undersøgelse (nedenfor s. 40) forelå, udstedes udførselstilladelser til Bundgaard for avlsvæg til Jugoslavien. Bundgaard blev samme dag telefonisk af Eksportlicenskontoret underrettet om ministeriets afgørelse, men han ønskede ikke at benytte udførselstilladelserne, før han også havde fået udførselstilladelserne for de resterende dyr i henhold til kontrakterne af 5. og 17. september 1959, hvilket han meddelte ministeriet.

Den 29. oktober 1959 meddelte Landbrugsministeriet Eksportlicenskontoret, at der ville kunne gives Bundgaard udførselstilladelser for det af hans kontrakter af 5. og 17. september 1959 omfattede antal avlsvæg til Jugoslavien, på betingelse af at den kvalitative overtagelse af dyrene alene fandt sted her i landet, og at de bevisligheder, der skulle forelægges, for at udbetaling kunne finde sted i henhold til den af køberen åbnede reimbours, blev forevist Eksportlicenskontoret.

Om Landbrugsministeriets afgørelse har kontorchef Johs. Jensen som vidne i Køben-

havns Byret forklaret, at der den 27. oktober 1959 blev afholdt et møde hos Landbrugsministeren med repræsentanter for Provinshandelskammeret, Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening og Samarbejdsudvalget. Handelsrepræsentanterne fremhævede det ønskelige i, at Bundgaard fik sine udførselstilladelser, uden at organisationerne dog kunne tage stilling til rigtigheden af Bundgaards oplysninger. Den 29. oktober 1959 afholdtes et møde om sagen mellem den fungerende udenrigsminister og den fungerende landbrugsminister, og ved et møde hos sidstnævnte samme dag blev det bestemt, at der skulle gives Bundgaard udførselstilladelse for de resterende dyr i henhold til kontrakterne.

I skrivelse af 3. november 1959 underrettede Eksportlicenskontoret Bundgaard om Landbrugsministeriets afgørelse, og lørdag den 7. november 1959 henvendte Bundgaard sig i Eksportlicenskontoret for at få udførselstilladelser dels for nogle til Srbocoop bestemte avlsdyr, som ikke var kommet afsted som planlagt den 24. oktober 1959, dels for 121 jerseykøer til Gruda i henhold til kontrakten af 5. september 1959. Bundgaard foreviste en skrivelse fra Landmandsbanken vedrørende den af Srbocoop stillede rembour, der var uigenkaldelig, men som var ændret i forhold til de tidligere stillede rembourser. Spørgsmålet om udfærdigelse af udførselstilladelser blev derfor af Eksportlicenskontoret telefonisk forelagt kontorchef Johs. Jensen, Landbrugsministeriet, der bestemte, at udførselstilladelserne skulle gives.

Eksportlicenskontoret udfærdigede samme dag udførselstilladelser til Bundgaard for ialt 321 avlsdyr, og tilladelserne blev bl. a. betinget af, at kvalitativ overtagelse af dyrene alene fandt sted her i landet. Udførselstilladelserne blev kun udnyttet til afsendelse af 313 dyr.

Med skrivelse af 7. november 1959 oversendte Eksportlicenskontoret til Landbrugsministeriet fotokopier af de 2 rembourser, som Bundgaard havde forevist i Eksportlicenskontoret, og den 9. november 1959 oversendte kontoret ligeledes til ministeriet fotokopier af udførselstilladelserne af 30. september og 7. november 1959. I skrivelse af 10. november 1959 fremhævede Landbrugsministeriet overfor Bundgaard, at be-

talingen ifølge den ene rembour først kunne opnås, når der forelå en af modtageren underskrevet specifikation vedrørende dyrenes ankomst, og at 25 pct. af fakturabeløbet ifølge den anden rembour først kunne hæves, når der forelå bekræftelse fra køberen på, at dyrene var ankommet i jugoslavisk karantæne. Da disse betalingsvilkår kunne give anledning til tvivl om, hvorvidt kvalitativ overtagelse af dyrene – som af Bundgaard oplyst – fandt sted her i landet, ville fremtidige rembourser ikke blive anset for fyldestgørende, såfremt betalingen i henhold til rembourserne var betinget af andre vilkår end de i kontrakterne angivne.

Den 12. november 1959 indsendte Bundgaard til Eksportlicenskontoret ansøgning om udførselstilladelser for 700 stk. avlsvæg til Cooperativa og Vojvodinacoop og bemærkede, at 350 dyr skulle afsendes lørdag den 14. november 1959. Om lørdagen indfandt Bundgaard sig i Eksportlicenskontoret for at få udførselstilladelserne. Han medbragte ikke remboursskrivelserne, men oplyste, at det skyldtes, at der i rembourserne var fejlagtige betingelser med hensyn til fragt og forsikring, og at disse fejl skulle rettes. Der blev fra Eksportlicenskontorets side rettet telefonisk henvendelse til kontorchef Johs. Jensen, Landbrugsministeriet, der afslog at meddele Bundgaard udførselstilladelse, når remboursskrivelserne ikke forelå. Søndag den 15. november 1959 gav kontorchefen imidlertid Bundgaard udførselstilladelse, der blev telegraferet til Kolding og dagen efter bekræftet skriftligt.

Vedrørende denne tilladelse har kontorchefen som vidne i Københavns Byret forklaret, at han søndag den 15. november 1959 på sin bopæl blev opsøgt af Bundgaards advokat, der foreviste en remboursskrivelse af samme dato angående leverancen til Cooperativa, og han gik efter omstændighederne med til, at der blev givet Bundgaard udførselstilladelse, først og fremmest under hensyn til at dyrene havde stået indladet i jernbanevogne i mere end 24 timer.

Denne udførselstilladelse, der ligeledes blev gjort betinget bl. a. af, at den kvalitative overtagelse af dyrene alene fandt sted her i landet, omfattede 317 dyr, således at Bundgaard i tiden til og med 15. november

1959 udførte ialt 727 avlsdyr i henhold til kontrakterne af 5. og 17. september 1959.

I telegram af 25. november 1959, som blev bekræftet i en skrivelse af samme dato, meddelte Landbrugsministeriet Bundgaard, at yderligere udførselstilladelser for avlsvæg til Jugoslavien i henhold til kontrakterne af 5. og 17. september 1959 ikke kunne udstedes, og i skrivelse af 1. december 1959 udtalte ministeriet overfor Bundgaard, at beslutningen herom var truffet *dels* på grundlag af oplysninger fremskaffet ved en af rigsadvokaten på foranledning af ministeriet iværksat undersøgelse, hvorunder der var rejst sigtelse mod ham for overtrædelse af bestemmelserne om udførsel af avlsvæg, *dels* på grundlag af en af den jugoslaviske centralindkøbsorganisation over for tjenestemænd fra ministeriet under forhandlinger i Beograd givet oplysning om, at alle kontrakter var afsluttet med kvalitativ overtagelse i Jugoslavien.

Om ovennævnte udførsler har Københavns Byret i dom af 15. november 1960 udtalt, at retten efter bevisførelsen finder det godtgjort, at der med hensyn til de af Bundgaard den 3. oktober, den 7. november og den 15. november 1959 foretagne udførsler af avlsvæg har fundet kvalitativ overtagelse sted i Jugoslavien.

Vedrørende det forhold, at Bundgaard i ansøgningen om udførselstilladelse af 30. september 1959 havde udfyldt rubrikken »fob/franco d. grænse eller cif« med ordet »franco« og i ansøgningerne om udførselstilladelse af 12. november 1959 havde udfyldt samme rubrik med ordene »franco d. grænse«, udtalte retten, at de af Bundgaard benyttede ansøgningskemaer måtte antages at være udarbejdet af Landbrugsministeriet (Eksportlicenskontoret) og af dette at være stillet til ansøgerens disposition. Eksportlicenskontoret havde den 30. september og den 12. november 1959 kunnet være bekendt med, at det ved eksport af avlsvæg ikke kunne regne med, at anvendelsen af transportklausuler også bestemte leveringsstedet, idet Avlsdyreksportudvalgets kontrakt (tillæg) af 24. juni 1959, der bestemte kvalitativ overtagelse i Jugoslavien, ikke var led-saget af nogen ændring af den i kontrakten af 15. maj 1959 indeholdte franco-klausul, der herefter var en ren transportklausul.

Eksportlicenskontoret burde derfor ifølge retten for at sikre sig oplysning om, hvor den kvalitative overtagelse – og dermed eventuelt leveringen – fandt sted, have krævet udtrykkelig oplysning på dette punkt, idet kontoret ikke kunne regne med, at udfyldelsen af rubrikken »fob/franco d. grænse eller cif« ville give oplysning om andet, end hvorledes transportomkostningerne var fordelt mellem køber og sælger, hvorved iøvrigt også bemærkedes, at cif-klausulen efter dansk ret normalt ikke er af betydning for, hvor levering sker. Herefter fandt retten det betænkeligt at antage, at Bundgaard ved den skete udfyldelse af nævnte rubrik havde gjort sig skyldig i strafbart forhold.

Retten fandt det derimod utvivlsomt, at Bundgaards urigtige udtalelser og vildledende fortællelser havde været medvirkende til, at udførselstilladelserne af 30. september, 7. november og 15. november 1959 blev ham meddelt. På den anden side fandt retten ikke at kunne undlade at bemærke, at udførselstilladelserne syntes meddelt på et noget utilstrækkeligt grundlag. Tilladelsen af 30. september 1959 blev således meddelt Bundgaard, skønt det da måtte stå ministeriet klart, at han ikke havde tilvejebragt den af Eksportlicenskontoret ved skrivelsen af 14. september 1959 forlangte dokumentation for den kvalitative overtagelse. Tilladelserne af 7. og 15. november 1959 blev meddelt på et tidspunkt, da ministeriet fra Avlsdyreksportudvalget havde modtaget oplysninger, der måtte gøre Bundgaards forklaringer om de aftalte handelsvilkår særdeles tvivlsomme, hvilken tvivl yderligere måtte bestyrkes ved de for ministeriet da forelagte rembourser med vilkår om deling af remboursbeløbet. Tilladelserne af 15. november 1959 var endog meddelt til trods for, at ministeriet ved skrivelse af 10. november 1959 havde udtalt, at sådanne remboursvilkår ikke fremtidig ville blive godkendt. Retten fandt derfor, at det burde have stået ministeriet klart, at der næppe var tilstrækkeligt grundlag for at meddele Bundgaard de ansøgte udførselstilladelser.

Bundgaard har under straffesagens behandling i Københavns Byret gjort gældende, at et vilkår om, at den kvalitative overtagelse skulle finde sted i Danmark, var ulovligt, da et sådant vilkår ikke fandtes i tilsagnet af 29. juli 1959. Herom udtalte

retten, at vilkåret fandtes sagligt berettiget i hensynet til at kontrollere overholdelsen af den etablerede mindsteprisordning for avlsvæg, og at vilkåret endvidere fandtes tilstrækkelig tydeligt indeholdt i den i tilsagnet af 29. juli 1959 indeholdte angivelse, hvorefter mindsteprisen var »franco dansk grænse«. Ministeriet fandtes herefter at have været berettiget til for tydeliggørelsens skyld udtrykkelig at indsætte vilkåret i de udstedte udførselstilladelser.

I Østre Landsrets dom af 6. april 1961 udtales det, at det også efter de for landsretten fremkomne bevisligheder må anses for godtgjort, at Bundgaard har opnået udførselstilladelserne af 30. september, 7. november og 15. november 1959 ved urigtige oplysninger og vildledende fortællelser. Dernæst tiltrådte landsretten, at Bundgaard ved at have foretaget de anførte udførsler af avlsvæg, med hensyn til hvilke det som anført var anset bevist, at køberens kvalitetsbedømmelse var sket i Jugoslavien, var anset at have overtrådt det fastsatte prisvilkår.

I begge instanser hævdede Bundgaard, at bemyndigelsesloven tillagde landbrugsministeren så vide beføjelser, at den måtte anses for stridende mod grundlovens § 3. Heri gav hverken byretten eller landsretten Bundgaard medhold, da loven var sagligt begrænset til et område, hvor det må bero på lovgivningsmagtens skøn, i hvilket omfang en regulering bør ske i loven eller ved administrative bestemmelser.

Bundgaard hævdede endvidere, at bemyndigelseslovens § 5 måtte forstås således, at den kun hjemlede straf for urigtige eller vildledende meddelelser, der blev fremsat for at opnå *tilsagn* om udførselstilladelse, men ikke for urigtige eller vildledende meddelelser, der blev fremsat for at opnå den *endelige* udførselstilladelse. Heller ikke disse betragtninger fandt byretten og landsretten at kunne tiltræde, men udtalte, at den nævnte bestemmelse klart fandtes at omfatte alle de tilladelser fra offentlige myndigheder, der var fornødne for at udførselen kunne finde sted.

Avlsvæksportudvalget har klaget over, at Landbrugsministeriet den 21. oktober 1959 gav Bundgaard udførselstilladelse til Jugoslavien for 200 jerseykøer i henhold til kontrakten af 5. september 1959, uagtet

han ikke havde opfyldt de af Eksportlicenskontoret i skrivelsen af 14. september 1959 fastsatte betingelser for udstedelse af udførselstilladelser.

Dernæst har udvalget klaget over, at Landbrugsministeriet den 29. oktober 1959 bemyndigede Eksportlicenskontoret til at udstede yderligere udførselstilladelser til Bundgaard, uagtet ministeriet den 21. s. m. havde anmodet Udenrigsministeriet om at foretage en undersøgelse vedrørende Bundgaards eksport af avlsvæg og samtidig meddelt udvalget, at der – bortset fra nogle til afsendelse allerede indsamlede avlsdyr – ikke ville blive udstedt udførselstilladelser til Bundgaard, før resultatet af den af Udenrigsministeriet indledte undersøgelse forelå.

Landbrugsministeriet har overfor mig anført, at Bundgaards kontrakt af 5. september 1959 ikke indeholdt nogen bestemmelse om kvalitativ overtagelse af dyrene i Jugoslavien således som den af Avlsvæksportudvalget den 24. juni 1959 underskrevne tillægskontrakt, hvortil kom, at Bundgaard i Samarbejdsudvalgets møde den 8. september 1959 havde oplyst, at han ikke fra jugoslavisk side havde mødt krav om kvalitativ overtagelse af dyrene i Jugoslavien. Bundgaards remours krævede som betingelse for udbetalingen en erklæring fra to navngivne jugoslaver om dyrenes overtagelse. Heroverfor stod alene Avlsvæksportudvalgets oplysning om, at der fra jugoslavisk side kun blev købt avlsdyr i Danmark med kvalitativ overtagelse i Jugoslavien, hvilket støttedes på det tidligere (side 30) nævnte telegram af 9. september 1959.

På baggrund heraf og under hensyn til, at den udenlandske handelspartner var en centralorganisation, fandt ministeriet ikke tilstrækkeligt grundlag for at opretholde et dokumentationskrav, der måtte befrygtes at kunne bringe kontrakterne og dermed den pågældende eksportforretning i fare. Derfor instruerede ministeriet den 29. september 1959 telefonisk Eksportlicenskontoret om at udfærdige de ønskede udførselstilladelser til Bundgaard.

Ministeriet måtte i øvrigt bedømme det forelagte materiale således, at materialet ikke uden nærmere efterprøvelse kunne lægges til grund for den afgørelse, der skulle træffes. Denne afgørelse ville nemlig ikke kunne begrænses til en nægtelse af yder-

ligere udførselstilladelser for de af de to kontrakter omfattede leverancer, hvilket i sig selv ville være handelspolitisk uheldigt og i strid med danske eksportinteresser, men måtte også medføre krav om tiltale mod Bundgaard og muligvis krav om fradømmelse af hans autorisation.

Bemærkninger.

Efter de foreliggende oplysninger må jeg finde det uheldigt, at Landbrugsministeriet frafaldt det af Eksportlicenskontoret i skrivelsen af 14. september 1959 overfor Bundgaard fremsatte krav om en erklæring om, hvad der var aftalt med hensyn til kvalitativ overtagelse, og at ministeriet i tilslutning hertil den 29. september, den 21. oktober og den 29. oktober 1959 tillod Bundgaard at udføre avlskvæg.

Uden den af Eksportlicenskontoret krævede erklæring, som har hjemmel i bemyndigelseslovens § 2, stk. 2, burde der ikke være udfærdiget yderligere udførselstilladelser til Bundgaard.

XI. Landbrugsministeriets undersøgelse.

Den 10. september 1959 afholdtes et møde mellem direktør Bennetzen, Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening, hvilken forening Bundgaard var medlem af, og forretningsføreren for Avlsdyreksportudvalget samt sekretæren for Samarbejdsudvalget, og på dette møde forevistes telegrammet af 9. september 1959 fra Poslovno, der oplyste, at der kun blev sluttet aftaler om levering af avlskvæg med kvalitativ overtagelse i Jugoslavien. Det aftaltes, at der burde foretages en uvildig undersøgelse af spørgsmålet, og at det ville være rigtigst, at Landbrugsministeriet foretog denne.

I skrivelser af 11. og 14. september 1959 rettede direktør Bennetzen henvendelse til Landbrugsministeriet under henvisning til en samtale den 10. s. m. med landbrugsministeren, der havde erklæret sig indforstået med at lade foretage en nærmere undersøgelse og udtalt, at han forventede sagen forelagt ministeriet af Samarbejdsudvalget. Direktør Bennetzen fremhævede, at det forekom forningen unødvendigt at indgå på, at dansk avlskvæg blev overtaget kvalitativt i Jugosla-

vien. Tværtimod måtte den holde for, at man fra dansk side under de givne forhold på passende måde burde afvise tilladelse til eksport på et sådant vilkår.

Den 15. september 1959 underrettede Samarbejdsudvalget Landbrugsministeriet om, at det, så snart det havde modtaget materiale fra de i sagen implicerede eksportører, ville forelægge ministeriet spørgsmålet om, hvorvidt der fra jugoslavisk side eksisterede et krav om kvalitativ overtagelse i Jugoslavien af dansk avlskvæg, og anmode ministeriet om at foretage en undersøgelse.

I slutningen af september måned 1959 anmodede Samarbejdsudvalget såvel Avlsdyreksportudvalget som Bundgaard om afskrift af eventuelt materiale – herunder de indgåede kontrakter – til belysning af spørgsmålet om kvalitativ overtagelse af avlskvæg i Jugoslavien. Kort efter fremsendte Samarbejdsudvalget til Landbrugsministeriet en fra Avlsdyreksportudvalget modtaget redegørelse med bilag vedrørende udvalgets forhandlinger med de jugoslaviske myndigheder samt en fra Bundgaard modtaget skrivelse, hvori han meddelte, at han ikke ønskede at stille sine kontrakter til rådighed for Samarbejdsudvalget, men kun for de officielle danske myndigheder.

Samarbejdsudvalget fremhævede, at det fra een side (Avlsdyreksportudvalget) var gjort gældende, at der fra den jugoslaviske centralindkøbsorganisations side overfor samtlige eksportlande eksisterede et generelt krav om kvalitativ overtagelse i Jugoslavien af avlskvæg solgt til dette land, at et sådant ufravigeligt krav derfor også var rejst og opretholdt overfor vedkommende eksportør, og at en nægtelse af at imødekomme dette ville medføre en afbrudelse af samhandelen mellem Danmark og Jugoslavien på dette område. Fra anden side (Bundgaard) var det derimod gjort gældende, at et sådant generelt krav ikke eksisterede, at der ikke bestod nogen nødvendighed for fra dansk side at acceptere et sådant vilkår, og at det var skadeligt for handelsforholdet, at et sådant vilkår fortsat blev drøftet.

Da der indenfor Samarbejdsudvalget var enighed om, at spørgsmålet burde underkastes en uvildig undersøgelse, anmodede udvalget ministeriet om snarest gør ligt at ville søge oplyst, hvilke jugoslaviske myndigheder der havde afgørende bestemmelsesret vedrø-

rende vilkårene for import af avlsvæg, og om der fra denne instans' side var stillet og opretholdt vilkår som ovenfor omhandlet. Samtidig anmodede udvalget om, at undersøgelsen måtte blive iværksat omgående og fremmet mest muligt.

I skrivelse af 26. september 1959 gjorde Landbrugsministeriet Udenrigsministeriet bekendt med Samarbejdsudvalgets henvendelse og anmodede ministeriet om at søge oplyst, hvilke jugoslaviske myndigheder der havde afgørende bestemmelsesret vedrørende vilkårene for import af avlsvæg, og om der fra denne myndigheds side var stillet og opretholdt et vilkår om kvalitativ overtagelse i Jugoslavien.

Udenrigsministeriet nærede af handelspolitiske hensyn betænkelighed ved at rette henvendelse til jugoslaviske myndigheder om sagen, og Landbrugsministeriet erklærede sig derfor den 29. september 1959 indforstået med, at eventuelle videre ekspeditioner i sagen afventede fremkomsten af nærmere oplysninger om indholdet af de kontrakter, som havde givet anledning til diskussionen i Samarbejdsudvalget.

Den 29. september 1959 underrettede Samarbejdsudvalget Landbrugsministeriet om, at et medlem, direktør Bennetzen, på et møde samme dag havde gjort gældende, at den iværksatte undersøgelse straks burde standses, idet den nu måtte anses for at være unødvendig og risikabel for landet. De øvrige medlemmer af udvalget havde derimod ønsket undersøgelsen fortsat og fremmet mest muligt, da sagen var af principiel karakter.

I skrivelse af 2. oktober 1959 underrettede Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening Landbrugsministeriet om, hvorfor foreningens repræsentant i Samarbejdsudvalget havde ændret standpunkt med hensyn til foretagelsen af en undersøgelse. Foreningen anførte, at Bundgaard havde forelagt den de kontrakter, som han i den mellemliggende tid havde afsluttet med den jugoslaviske køber, og at foreningen havde konstateret, at kontrakterne indeholdt så klare bestemmelser med hensyn til de dokumenter, som sælgeren skulle forelægge for at få udbetalt fakturabeløbet på den stillede uigenkaldelige rembours, at foreningen ikke kunne nære tvivl om, at avlsvæget blev overtaget af køberen ved dennes repræsentanter, inden kvæget forlod landet.

Foreningen var herefter af den opfattelse, at en undersøgelse af det omtalte spørgsmål i forhold til vedkommende jugoslaviske køber var unødvendig og risikabel for danske afsætningsinteresser. Såfremt Landbrugsministeriet måtte være af den opfattelse, at en undersøgelse af spørgsmålet i forhold til de jugoslaviske instanser skulle være påkrævet, henstillede foreningen til ministeriets overvejelse, at en sådan undersøgelse ikke blev iværksat, forinden de interesserede organisationer havde haft adgang til overfor ministeriet at fremføre deres synspunkter herom.

I skrivelse af 5. oktober 1959 fremhævede Samarbejdsudvalget overfor Landbrugsministeriet, at Avlsdyreksportudvalget i sin tid havde anmodet om godkendelse af et samlet salg af køer og tyre til Jugoslavien, og at denne transaktion var blevet godkendt af udvalget, omend med betænkelighed. Denne betænkelighed var delvis bibragt udvalget af Bundgaard, der dels personlig, dels gennem Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening hævdede, at de for forretningen aftalte vilkår var fiktive, og at Avlsdyreksportudvalget derved søgte at omgå mindsteprisordningen. På grund heraf opstillede Samarbejdsudvalget skærpede betingelser for forretningens afvikling og udvirkede, at der fra Eksportlicenskontorets side stillede sådanne krav til Avlsdyreksportudvalget, at det med fuld sikkerhed kunne godtgøres, at forretningen blev korrekt gennemført. Disse krav oversteg i betydelig grad, hvad der normalt blev forlangt fra Samarbejdsudvalgets og ministeriets side.

Da Samarbejdsudvalget den 9. juli 1959 behandlede Avlsdyreksportudvalgets anmodning om forsøgsvis gennemførelse af kvalitativ overtagelse i Jugoslavien af avlsvæg, blev det på mødet med stor styrke hævdet fra Dansk Eksportør- og Kødgrossistforenings side og senere også af Bundgaard personlig, at den foreslåede ordning ikke alene var et prisspørgsmål, men at den tillige indebar sådanne muligheder for omgåelse af mindsteprisordningen, at fremgangsmåden ikke burde tillades. Efter forhåndsorientering om ministeriets standpunkt afgav Samarbejdsudvalget herefter en sådan udtalelse, at ministeriet afslog Avlsdyreksportudvalgets anmodning, hvilket medførte, at den jugoslaviske køber annullerede kontrakten af 15. maj 1959 med tillæg, der omfattede en leverance på 2.500 stk. avlsvæg.

I begge de omhandlede tilfælde vistes der – ifølge Samarbejdsudvalget – fra Avlsdyr-eksportudvalgets side den største vilje til samarbejde, og udvalgets kontraktmateriale, korrespondance og øvrige oplysninger blev stillet til rådighed for Samarbejdsudvalgets medlemmer, således at det var muligt at bedømme forholdene på et fuldstændigt oplyst grundlag.

Da der senere påny forhandlede med Jugoslavien af de implicerede eksportører, var det naturligt, at Samarbejdsudvalget atter drøftede forholdene omkring eksporten til Jugoslavien, hvilke drøftelser mandede ud i ønsket om en undersøgelse af vilkårene for eksporten til dette land, og udvalget anmodede derefter eksportørerne om tilsendelse af materiale. Fra Avlsdyr-eksportudvalget fremkom der en dokumenteret redegørelse, hvorimod Bundgaard, der i mellemtiden havde afsluttet aftaler, der for en del angik de samme leverancer, som Avlsdyr-eksportudvalget tidligere havde kontraheret om, nægtede at stille materialet til rådighed.

I lys af disse forhold måtte det derfor forekomme Samarbejdsudvalget ejendommeligt og egnet til at skabe tvivl om sagernes rette sammenhæng, at Bundgaard og med ham Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening dels voldsomt tog afstand fra den undersøgelse, der nu var iværksat, dels nægtede at medvirke ved sagens fuldstændige oplysning. Overfor Bundgaards påstand om at have gennemført sine aftaler på uændrede vilkår i henseende til kvalitativ overtagelse, det vil sige kvalitativ overtagelse i Danmark, stod Avlsdyr-eksportudvalgets bestemt fastholdte og dokumenterede standpunkt, hvorefter kontraktafslutning med Jugoslavien alene var mulig på grundlag af kvalitativ overtagelse i Jugoslavien. Dette standpunkt hos en eksportør, der i de senere år havde gennemført meget betydelige forretninger i Jugoslavien, og som nu pludselig så sig udelukket i hvert fald for en tid fra dette marked, måtte føre til, at Samarbejdsudvalget påny anmodede ministeriet om en tilbunds-gående undersøgelse af vilkårene for eksporten til Jugoslavien, samt til at opfordre ministeriet til ved krav til eksportørerne i enhver henseende at søge tilsikret, at det i de indgåede kontrakter var aftalt, at den kvalitative overtagelse fandt sted i Danmark.

Selvom en sådan undersøgelse af forholdene

gik ud over, hvor der normalt blev foretaget af ministeriet til kontrol af eksportens afvikling, fandt Samarbejdsudvalget det ubetænkeligt og nødvendigt, at denne kontrol blev gennemført, selvom der herved blev påført eksportørerne nogen ulempe. Som et vigtigt led i kontrollen henviste Samarbejdsudvalget til punkt 2 i Eksportlicenskontorets skrivelse af 14. september 1959 (ovenfor s. 35) til Bundgaard og anmodede om, at det deri omhandlede krav, såfremt det var fraveget overfor Bundgaard, blev genfremsat og opretholdt. Indtil disse krav var opfyldt, måtte det være berettiget at ytre tvivl om den her i landet værende jugoslaviske overtageskommissions fuldmagt til at foretage endelig overtagelse også i kvalitativ henseende af det af Bundgaard solgte avlsvæg.

Den 15. oktober 1959 tilsendte Avlsdyr-eksportudvalget Landbrugsministeriet en afskrift af en skrivelse af 8. oktober 1959, som udvalget havde modtaget fra Poslovno, der bekræftede telegrammet af 9. september 1959 og gentog, at Poslovno ikke i noget land, altså heller ikke i Danmark, havde købt avlsvæg på anden betingelse end kvalitativ overtagelse i Jugoslavien, og at der ikke havde været en jugoslavisk kommission i Danmark den 3. oktober 1959 for at overtage avlsvæg. Endelig bemærkede Poslovno, at intet dansk firma havde fået tilbudt bedre leveringsbetingelser end de i kontrakten af 15. maj 1959 med Avlsdyr-eksportudvalget indeholdte.

Landbrugsministeriet forelagde Poslovnos skrivelse af 8. oktober 1959 for Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening, der den 21. oktober 1959 svarede bl. a., at den var af den formening, at det ikke var muligt umiddelbart at foretage en endelig vurdering af de på daværende tidspunkt rent faktisk gældende vilkår for den jugoslaviske import af avlsvæg fra Danmark, og at foreningen derfor måtte indskrænke sig til at udtale sig om det foreliggende materiale fremlagt dels af Avlsdyr-eksportudvalget, dels af Bundgaard. Foreningen havde hæftet sig ved, at leverancerne ifølge Bundgaards kontrakter blev afviklet på den måde, at leveringsstillingen var »franco dansk grænse«, at der blev stillet uigenkaldelig rembours fra vedkommende indkøbskontor, og at det var en betingelse for remboursudbetalingen, at der bl. a. præsteredes et af købers overtageskommission

underskrevet overtagelsesbevis for de overtagne dyr.

Med hensyn til skrivelser af 8. oktober 1959 fra Poslovno fandt foreningen det ikke uforståeligt, at man opretholdt det standpunkt kun at ville indkøbe avlsvkæg i Danmark på vilkår, at den kvalitative overtagelse af kvæget fandt sted i Jugoslavien. Foreningen var af den formening, at det næppe skulle være konkurrencemæssigt nødvendigt for Danmark at indgå på et så uklart leveringsvilkår, der vanskeligt lod sig forene med den gældende minimumsordning for priserne. Foreningen måtte herefter fortsat være af den formening, at kvalitativ overtagelse af kvæget i Jugoslavien under alle omstændigheder måtte være et ringere vilkår for danske interesser på dette område.

Den 20. oktober 1959 modtog Landbrugsministeriet fra Avlsdyrkeksportudvalgets juridiske konsulent, landsretssagfører Ole Pontoppidan en redegørelse for de af ham og udvalgets forretningsfører fra den 14. til den 17. oktober 1959 i Beograd førte forhandlinger med centralindkøbsorganisationen Poslovno. Ifølge redegørelsen havde præsidenten for centralorganisationen samt dennes generaldirektør og direktør samstemmende og uden forbehold af nogen som helst art oplyst, at den kvalitative overtagelse af avlsvkæg eksporteret til Jugoslavien fra Danmark uden undtagelse skete i Jugoslavien, og at dette også gjaldt den eksport af jerseykvæg, som allerede var foretaget af Bundgaard, samt de leverancer, som han i den kommende tid skulle foretage. Det oplystes endvidere, at der ikke fra jugoslavisk side var sendt nogen overtagelseskommision til Danmark for at overtage sendingen af jerseykvæg, og at der heller ikke med hensyn til de senere leverancer af rødt- og sortbroget kvæg ville blive sendt nogen kommission til Danmark. Den danske ambassade i Beograd havde på forespørgsel fra Avlsdyrkeksportudvalgets repræsentanter oplyst, at den ikke indenfor de sidste måneder havde udstedt visum til personer med tilknytning til de jugoslaviske indkøbsorganisationer.

Endelig havde de jugoslaviske forhandlere oplyst, at man fra jugoslavisk side stod uforstående overfor, at der fortsat i Danmark kunne være tvivl om de jugoslaviske betingelser, og de henviste til skrivelser af 8. oktober 1959, der efter deres formening klart

redegjorde for situationen. Såfremt man ønskede yderligere bekræftelse herpå, kunne dette ske ved en officiel henvendelse fra de interesserede danske myndigheder til de pågældende jugoslaviske myndigheder.

Den 21. oktober 1959 oversendte Landbrugsministeriet det modtagne materiale, herunder fotokopier af Bundgaards kontrakter af 5. september og 17. september 1959, til Udenrigsministeriet og anmodede om, at den ovenfor s. 40-41 omtalte undersøgelse måtte blive fremmet mest muligt.

I skrivelse af 26. oktober 1959 svarede Udenrigsministeriet, at de begærede drøftelser og undersøgelser i Beograd forudsatte en særlig faglig indsigt i og erfaring med hensyn til de pågældende kontraktforhold m.m., som ambassaden i Beograd ikke var i besiddelse af. Bl. a. under hensyn hertil var Udenrigsministeriet af den opfattelse, at de af Landbrugsministeriet begærede drøftelser burde foretages af en af Landbrugsministeriets udpeget sagkyndig embedsmand. Udenrigsministeriet ville være villig til at instruere ambassaden i Beograd om at søge de pågældende drøftelser iværksat og i det hele på enhver måde være den af Landbrugsministeriet udsendte embedsmand behjælpelig. Samme dag modtog Landbrugsministeriet fra Udenrigsministeriet en foreløbig underretning om, at direktøren for Poslovno, Morovic, havde henvendt sig til den danske ambassade i Beograd og bl. a. besværet sig over forskellige forhold i forbindelse med Avlsdyrkeksportudvalgets undersøgelser i Jugoslavien.

Landbrugsministeriet har overfor mig oplyst, at der efter anmodning fra Provinshandelskammeret og Landsforeningen af autoriserede private Avlsdyrkeksportører den 27. oktober 1959 i Landbrugsministeriet blev afholdt et møde, hvori tillige deltog repræsentanter for Samarbejdsudvalget. Det blev af repræsentanterne for de to førstnævnte organisationer stærkt henstillet, at eksporten i henhold til de to af Bundgaard den 5. og den 17. september 1959 indgåede kontrakter blev søgt gennemført, idet der henvistes dels til hensynet til de landmænd, der havde solgt eller agtede at sælge avlsvkæg til Bundgaard, dels til, at enhver bevistvivl måtte komme Bundgaard til gode, samt endelig til, at Bundgaard, såfremt der var tale om en overtrædelse, kunne drages til ansvar efter kontrakternes afvikling. Fra Landbrugsministe-

riets side blev der givet udtryk for, at den endelige afgørelse måtte bero på resultatet af en undersøgelse gennem Udenrigsministeriet.

Da det var Landbrugsministeriets opfattelse, at der på baggrund af den fra jugoslavisk side rettede henvendelse til den danske ambassade i Beograd nu måtte bestå en mulighed for at søge det stillede spørgsmål besvaret uden derved at fremkalde handelspolitiske vanskeligheder, blev der den 28. oktober 1959 sendt en fornyet skriftlig anmodning til Udenrigsministeriet om en undersøgelse af spørgsmålet om, hvorvidt den kvalitative overtagelse af avlsvæg, der af Bundgaard var solgt til Jugoslavien, fandt sted i Jugoslavien.

Ministeriet har dernæst oplyst, at henvendelsen til Udenrigsministeriet gav anledning til en drøftelse den 29. oktober 1959 mellem den fungerende udenrigsminister og den fungerende landbrugsminister samt tjenestemænd fra Udenrigsministeriet. Resultatet af denne drøftelse samt en drøftelse, som den fungerende landbrugsminister samme dag havde med tjenestemænd såvel fra Udenrigs- som fra Landbrugsministeriet, blev, at Udenrigsministeriet fortsat skulle overveje sagen.

Den 7. november 1959 fremsendte Udenrigsministeriet til Landbrugsministeriet en fra ambassaden i Beograd modtaget skriftlig indberetning vedrørende direktør Morovics henvendelse til ambassaden den 26. oktober 1959. Direktøren havde bl. a. protesteret mod, at repræsentanter for Avlsdyreksportudvalget havde foretaget undersøgelser i Jugoslavien, hvilke undersøgelser han karakteriserede som forsøg på handelsspionage. Yderligere havde han beklaget sig over, at Jugoslaviens navn daglig blev omtalt i den danske presse i forbindelse med afslutningen af en ganske normal forretning med Bundgaard, hvilken omtale var skadelig for Jugoslaviens omdømme og for samhandelen mellem Danmark og Jugoslavien.

Landbrugsministeriet besluttede den 10. november 1959, at sagen skulle drøftes med rigsadvokaten, hvilket skete ved et møde dagen efter i Landbrugsministeriet. Dette møde resulterede i, at sagen den 12. november 1959 blev oversendt til rigsadvokaten.

I skrivelser af 10. og 12. november 1959 besværede Avlsdyreksportudvalget sig over for Landbrugsministeriet over den måde, mi-

nisteriet havde iværksat undersøgelsen på, idet ministeriet overfor Avlsdyreksportudvalget havde oplyst, at det eneste for ministeriet afgørende måtte være resultatet af en officiel undersøgelse gennem Udenrigsministeriet, hvorimod sidstnævnte ministerium overfor Avlsdyreksportudvalget havde oplyst, at dets undersøgelse var stillet i bero efter ønske fra Landbrugsministeriet. Avlsdyreksportudvalget måtte derfor indtrængende henstille, at den ønskede undersøgelse ikke blev forsinket, ved at der syntes at være forskellige opfattelser med hensyn til, hvilket ministerium der skulle tage initiativet til at få undersøgelsen gennemført.

Landbrugsministeriet har overfor mig oplyst, at der under en drøftelse mellem landbrugsministeren, statsministeren og udenrigsministeren var blevet truffet bestemmelse om, at en tjenestemand fra Landbrugsministeriet i forbindelse med de kommende handelsforhandlinger i Beograd mellem Jugoslavien og Danmark skulle undersøge mulighederne for at få nærmere oplysning fra jugoslavisk side om vilkårene for indførsel af avlsvæg fra Danmark.

Kontorchef Mortensen, der fra den 20. til den 26. november 1959 opholdt sig i Beograd, har som vidne i Københavns Byret forklaret, at han den 24. november 1959 sammen med en tjenestemand fra Landbrugsministeriet og en tolk deltog i et møde med bl. a. Poslovnos præsident Zezevic, generaldirektør Antic og direktør Morovic, der fremhævede, at alle kontrakter om køb af avlsvæg efter 24. juni 1959 var afsluttet med kvalitativ overtagelse i Jugoslavien, hvilket sælgerne var klar over ved underskrivelsen.

Efter dette møde havde kontorchefen telefonisk underrettet Landbrugsministeriet om det passede, og næste dag fik han meddelelse om, at ministeriet havde besluttet ikke at give Bundgaard flere udførselstilladelser i henhold til kontrakterne af 5. og 17. september 1959.

Efter at sagen havde været genstand for politimæssig og retslig undersøgelse, anmodede rigsadvokaten i skrivelse af 27. februar 1960 Udenrigsministeriet om, at der ad diplomatisk vej blev rettet henvendelse til centralindkøbsorganisationen i Beograd for at få besvaret en række spørgsmål vedrørende avlsdyreksporten til Jugoslavien.

Med skrivelse af 25. maj 1960 fremsendte

Udenrigsministeriet til rigsadvokaten en fra den danske ambassade i Beograd den 21. maj 1960 modtaget indberetning, hvoraf det fremgik, at det jugoslaviske udenrigsministerium ikke så sig i sand til at besvare spørgsmålene, bl. a. fordi de jugoslavisk indregistrerede im- og eksportfirmaer var uafhængige i ethvert spørgsmål, der rejste sig i forbindelse med deres kommercielle transaktioner.

Avlsdyreksportudvalget har den 2. november 1959 klaget over den af Landbrugsministeriet iværksatte undersøgelse af Bundgaards eksport af avlsvæg til Jugoslavien. De af Avlsdyreksportudvalget fremskaffede oplysninger fra jugoslaviske myndigheder godtgjorde ifølge udvalget, at Bundgaard havde overtrådt eksportbestemmelserne, og der syntes derfor at have foreligget fuldt fornødent grundlag for ministeriet til at begære sagen undersøgt af politiet, når ministeriet ikke ønskede at anvende den i bemyndigelseslovens § 4, stk. 2, givne mulighed for selv at få sagen fornødent belyst.

Bundgaard har klaget over, at Landbrugsministeriet har foranlediget rigsadvokaten til ved skrivelse af 27. februar 1960 at opfordre Udenrigsministeriet til at foretage en henvendelse af en meget usædvanlig karakter til »centralindkøbsorganisationen« i Jugoslavien. Initiativet til en sådan henvendelse må efter Bundgaards opfattelse ligge langt ud over, hvad der normalt må falde indenfor Landbrugsministeriets opgaver, hvortil kommer, at det må betragtes som et overgreb overfor ham.

Landbrugsministeriet har overfor mig udtalt, at Avlsdyreksportudvalgets opfattelse var, at der i det af udvalget tilvejebragte materiale havde været grundlag for at nægte Bundgaard yderligere udførselstilladelse, men at ministeriet ikke kunne tillægge Poslovnos skrivelse af 8. oktober 1959 om den kvalitative overtagelse afgørende betydning i den af udvalget anførte retning. En politimæssig undersøgelse i sagen efter modtagelsen af Avlsdyreksportudvalgets materiale den 16. oktober 1959 anså ministeriet ikke for tilrådelig, dels fordi det ikke kunne forventes, at der derved kunne fremskaffes nærmere bekræftelse på de fra jugoslavisk side givne oplysninger, dels fordi man måtte forvente, at Bundgaard ville kunne give det udseende af, at en sådan un-

dersøgelse var vendt mod hans jugoslaviske handelspartnere.

Af de forhold, der ville kunne efterprøves ved en undersøgelse her i landet, var det eneste, som efter ministeriets opfattelse kunne pege i retning af en overtrædelse, omstændighederne vedrørende den indkøbskommission, som den 3. oktober 1959 skulle overtage den første sending dyr i Kolding, men som efter Avlsdyreksportudvalgets oplysninger ikke havde været her i landet. Oplysningerne om kommissionen var af Bundgaard lovet skriftligt bekræftet med angivelse af data, hvilket imidlertid ikke var sket. Men selvom der på dette punkt skulle være tale om urigtige oplysninger og man hertil føjede den omstændighed, at bankafregningerne for senderne først fandt sted den 12. oktober 1959, var det ikke hermed bevist, at kvalitativ overtagelse af dyrene havde fundet sted i Jugoslavien.

Vedrørende Bundgaards klage har Landbrugsministeriet udtalt, at der ikke på ministeriets foranledning af Udenrigsministeriet har været rettet henvendelse til den jugoslaviske centralindkøbsorganisation vedrørende eksporten af avlsvæg, men det er ministeriet bekendt, at rigsadvokaten under behandlingen af straffesagen anmodede Udenrigsministeriet om at rette henvendelse til det jugoslaviske udenrigsministerium om forskellige spørgsmål.

Bemærkninger.

Det må bero på et skøn, om Landbrugsministeriet allerede i september måned 1959 burde have anmodet politiet om at undersøge, hvorvidt Bundgaard havde overtrådt eksportbestemmelserne, eller – således som det skete – kunne foretage sine undersøgelser, inden en henvendelse til politiet fandt sted. Alle forhold taget i betragtning finder jeg ikke tilstrækkeligt grundlag for at kritisere ministeriets udøvelse af det nævnte skøn.

Et sikrere grundlag for en henvendelse til politiet forelå imidlertid, da ministeriet den 16. oktober 1959 fra Avlsdyreksportudvalget havde modtaget Poslovnos skrivelse af 8. s. m., som fastslog, at centralindkøbsorganisationen aldrig havde købt avlsvæg i Danmark på andre betingelser end med kvalitativ overtagelse i Jugoslavien. Der forelå da en situation, som efter min opfattelse havde gjort det rimeligt at

overgive sagen til politimæssig undersøgelse på et tidligere tidspunkt end det skete den 12. november 1959.

Med hensyn til Bundgaards klage over rigsadvokatens henvendelse den 27. februar 1960 til Udenrigsministeriet skal jeg bemærke, at Landbrugsministeriet efter det foreliggende ikke har foranlediget denne henvendelse, der i øvrigt ikke giver mig anledning til kritik.

XII. Udførselstilladelse til Italien.

Bundgaard har klaget over, at Landbrugsministeriet har afslået at meddele ham udførselstilladelse for 230 stk. jerseykvæg til Italien, idet ministeriet havde stillet krav om, at han skulle forelægge den af de italienske myndigheder til køberen udstedte importtilladelse, før det ville tage stilling til spørgsmålet. Han har i forbindelse hermed anført, at han, efter at hans eksport til Jugoslavien i slutningen af 1959 var blevet standset, var i den situation, at han havde indgået bindende aftaler om opkøb af dyr til eksport. For at opfylde disse aftaler søgte han at få etableret en eksport til et andet land og kom i Triest i forbindelse med en italiensk importør, der var interesseret i at aftage jerseykvæg. Det er Bundgaards opfattelse, at Landbrugsministeriet er bundet af de i de forskellige cirkulærer indeholdte forhåndstilsagn, og at ministeriet derfor må have været forpligtet til at udstede de ønskede udførselstilladelser, når de i tilsagnene indeholdte priskrav var dokumenteret ved fremlæggelse af den originale kontrakt.

Endvidere har Bundgaard klaget over, at der af Landbrugsministeriet uden om Udenrigsministeriet og uden sidstnævnte ministeriums viden gennem statskonsulenten i Rom har været rettet henvendelse til den danske generalkonsul i Triest, der er italiensk statsborger og selv forretningsmand, for at denne skulle udspørge Bundgaards forretningsforbindelse. En sådan henvendelse må efter Bundgaards opfattelse betegnes som en mistænkeliggørelse af ham og støtter den opfattelse, at han har været genstand for en særlig diskriminering.

Bundgaard har senere anlagt erstatningssag mod Landbrugsministeriet vedrørende ovennævnte afslag på udførselstilladelse, og ved Sø- og Handelsrettens dom af 18. december

1962 blev ministeriet dømt til at betale ham 92.725 kr. i erstatning.

Ved Højesterets dom af 20. december 1963 (Ugeskrift for Retsvæsen 1964, s. 95) blev ministeriet derimod frifundet, idet Højesteret anså det for godtgjort, at der i december måned 1959 krævedes særlig tilladelse fra de italienske myndigheder for til Italien at indføre jerseykvæg til avlsbrug, og at Bundgaards forretningsforbindelse i Triest ikke havde haft en sådan tilladelse, ligesom det måtte anses for ganske usandsynligt, at en tilladelse kunne opnås. Under disse omstændigheder havde ministeriet med føje anmodet Bundgaard om dokumentation for, at den import til Italien, som var en forudsætning for cirkulærets forhåndstilsagn, kunne gennemføres.

Bemærkninger.

Da spørgsmålet om berettigelsen af Landbrugsministeriets krav om dokumentation for importmulighed for jerseykvæg til Italien er afgjort ved Højesterets dom af 20. december 1963, har jeg ikke fundet det påkrævet at foretage videre undersøgelse med hensyn til dette klagemål.

XIII. Etablering af centralsalg.

Den 18. december 1959 underrettede Udenrigsministeriet Landbrugsministeriet om, at den jugoslaviske ambassadør i København dagen før i ministeriet havde oplyst, at han skønnede, at der i 1960 skulle være mulighed for levering af 4-6.000 stk. avlskvæg fra Danmark til Jugoslavien, og at eventuelle kontrakter herom måtte være afsluttet inden udgangen af året 1959 for at komme i betragtning i 1960-programmet.

I skrivelse af samme dato rettede Samarbejdsudvalget henvendelse til Landbrugsministeriet og udtalte under henvisning til en drøftelse den 8. s. m., at det ville være ønskeligt, om man snarest kunne blive i stand til at afgive tilbud på levering af avlskvæg til Jugoslavien i året 1960, og at udvalget savnede retningslinier for, hvorledes man fra ministeriets side tænkte sig den fremtidige ordning. Det måtte imidlertid erkendes, at hele spørgsmålet, som ville kræve organisationernes medvirken, ikke kunne være afklaret til et sådant tidspunkt, at en eventuel nyordning kunne

blive lagt til grund for de tilbud, der skulle afgives til Jugoslavien for leverancer i 1960.

For i denne situation at kunne varetage danske eksportinteresser på bedste måde anmodede Samarbejdsudvalget ministeriet om at tiltræde, at udvalget med tilslutning af Avlsdyreksportudvalget og de autoriserede private eksportører blev bemyndiget til at afgive et samlet tilbud fra dansk side til Jugoslavien. Opkøbene og salget tænkte opdelt i kvoter fastlagt på basis af forholdet mellem privateksportørernes og Avlsdyreksportudvalgets eksport af avlsvæg med ca. 67 pct. til Avlsdyreksportudvalget og ca. 33 pct. til deling mellem privateksportørerne.

Dernæst foreslog Samarbejdsudvalget, at en delegation på udvalgets vegne, bestående af direktør Bennetzen, Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening, forretningsfører Arne Petersen, Avlsdyreksportudvalget, sekretær Als Andersen, Samarbejdsudvalget, og kontorchef Mortensen, Eksportlicenskontoret, skulle anmode den jugoslaviske centralindkøbsorganisation om at få lejlighed til at forhandle om og fastlægge det danske tilbud, for at få klarhed over, hvor stærkt Jugoslavien fastholdt kravet om kvalitativ overtagelse af avlsvæg i Jugoslavien fremover. Da der således ville blive tale om en forsøgsvis ordning, hvis nærmere indhold ikke på forhånd kunne fastlægges, anmodede Samarbejdsudvalget endvidere ministeriet om i henhold til bemyndigelsesloven at åbne mulighed for, at der kun blev afgivet det tilbud til Jugoslavien, som delegationen forhandlede sig frem til.

Efter en forhandling i Landbrugsministeriet den 19. december 1959 anmeldte ministeriet telegrafisk ovennævnte delegation til forhandling med centralindkøbsorganisationen og udfærdigede efter anmodning fra Samarbejdsudvalget en erklæring, hvoraf det fremgik, at alene den i telegrammet anmeldte delegation var bemyndiget til at forhandle og træffe aftale med den jugoslaviske centralindkøbsorganisation om, hvorledes der måtte kontraheres om dyrenes pris og kvalitative overtagelse.

Den 13. januar 1960 afrejste delegationen til Jugoslavien, og den 15. og den 17. s. m. forhandlede den med præsidenten for Poslovno, Zezevic, samt direktør Morovic m. fl. Præsidenten gjorde herunder rede for den jugoslaviske ordning af import af avlsvæg. Kun centralindkøbsorganisationen var beret-

tiget til at forhandle med udenlandske eksportører og afslutte kontrakter med disse. Sådanne globalkontrakter fastsatte samtlige generelle og praktiske vilkår for importen af avlsvæg til de 7 provinsers indkøbsorganisationer. Når globalkontrakter var afsluttet, kunne de enkelte indkøbskontorer afgive deres bestillinger til centralindkøbsorganisationen, men kun med hensyn til antal og race. Indkøbsorganisationerne modtog herefter en tildeling fra centralindkøbsorganisationen, og de kunne derefter træffe aftale med eksportøren om leveringsterminer. Indkøbsorganisationerne åbnede rembourser i overensstemmelse med globalkontraktens bestemmelser og efter anvisning fra Centralbanken. De provinsielle indkøbsorganisationer var således ikke berettigede til at ændre i de generelle vilkår i globalkontrakterne eller til at stille krav herom. Hvis en eksportør tilbød bedre leveringsvilkår end fastsat i globalkontrakterne, var indkøbsorganisationerne i samråd med centralindkøbsorganisationen naturligvis berettigede til at acceptere disse.

Videre bemærkede præsidenten, at man fra jugoslavisk side var rede til at købe betydelige kvanta avlsvæg fra Danmark og således, at leverancerne straks kunne påbegyndes; men en afgørelse fra dansk side måtte træffes omgående. Fra juni 1959 forelå der beslutning fra det jugoslaviske landbrugsministerium, landbrugskammeret og centralorganisationen om, at den kvalitative overtagelse af importret avlsvæg skulle finde sted i Jugoslavien. Denne beslutning var definitiv og ville ikke blive ændret, og forhandlinger om vilkårene iøvrigt for import fra Danmark af avlsvæg måtte anses for nytteløse, såfremt dette vilkår ikke blev accepteret fra dansk side, idet samhandel herefter ikke var mulig.

Delegationen rapporterede hovedindholdet af drøftelserne til Samarbejdsudvalgets formand og modtog den 16. januar 1960 instruktion om at vende tilbage til København uden derfor at afbryde forhandlingerne med centralindkøbsorganisationen.

Efter tilbagekomsten til Danmark afgav delegationen til Landbrugsministeriet følgende indstilling, som Samarbejdsudvalget havde tiltrådt:

1. Delegationen eller en anden dertil bemyndiget repræsentation bør fortsætte og afslutte forhandlingerne med centralindkøbsorganisationen om samtlige kontrakts-

vilkår, herunder priser for alle leveringer i 1960, samt underskrive rammekontrakt herom.

2. Delegationen bemyndiges til at acceptere det kontraktvilkår, at den kvalitative overtagelse finder sted i Jugoslavien, og til med hensyn til priser og betingelser iøvrigt at handle bedst muligt.

Det nævnte kontraktvilkår (kvalitativ overtagelse i Jugoslavien), hvorom videre forhandlinger må anses for nytteløse, og uden accept af hvilket ingen eksport vil blive gennemført, bør dog kun accepteres under visse fastsatte betingelser. Således må bl. a. salgsvilkåret kvantitativt blive levering jugoslavisk grænse; det vil sige, at eksportøren afholder alle udgifter, herunder fragt til modtagerlandet og forsikring af dyrene, til endelig kvalitativ overtagelse i jugoslavisk karantænestation finder sted.

Da salg på denne måde må befrygtes at indebære betydelige risici og muligheder for omgæelse af gældende eksportbestemmelser, bør der samtidig fra dansk side finde en samordning af eksporten sted, således at der ikke på dette marked fra dansk side afgives konkurrerende tilbud eller indgår aftaler til skade for den danske eksport.

3. Der bør mellem centralindkøbsorganisationen og Samarbejdsudvalget etableres en koordinationskomité til styrkelse af forholdet parterne imellem og til imødegåelse af vanskeligheder for den gnidningsløse afvikling af samhandelen.

Den 21. januar 1960 fandt der et møde sted i Landbrugsministeriet, og i skrivelse af 22. s. m. tiltrådte ministeriet i medfør af bemyndigelsesloven delegationens indstilling, hvorefter en af Samarbejdsudvalget udpeget delegation »uanset bestemmelserne i bekendtgørelsen af 29. december 1958« om udførsel af avlsvæg kunne afslutte en rammekontrakt med den jugoslaviske centralindkøbsorganisation om levering af avlsvæg i 1960. Dernæst tiltrådte ministeriet, at delegationen blev sammensat af 1 repræsentant for Samarbejdsudvalget, 2 repræsentanter for Avlsdyreksportudvalget og 1 repræsentant for Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening. Det tilføjedes, at det i overensstemmelse med drøftelsen på mødet i ministeriet var en forudsætning for bemyndigelsen, at avlsdyreksporten til Jugoslavien i 1960 blev fordelt på

grundlag af de sidste 3 års eksport med $\frac{1}{3}$ til de private eksportører og $\frac{2}{3}$ til Avlsdyreksportudvalget, således at enhver autoriseret eksportør fik lejlighed til at deltage i eksporten.

På mit spørgsmål til Landbrugsministeriet om, efter hvilke bestemmelser bemyndigelsen til Samarbejdsudvalget blev givet, og hvad der mentes med vendingen »uanset bestemmelserne i bekendtgørelsen ...« har ministeriet udtalt, at dets bemyndigelse til Samarbejdsudvalget blev givet i medfør af bemyndigelseslovens § 1, stk. 1, samt § 4, hvorefter ministeren er bemyndiget til at administrere loven. Bemyndigelsen til Samarbejdsudvalget var en nødløsning på en situation, avlsdyreksporten fra Danmark til Jugoslavien var bragt i som følge af Bundgaards overtrædelser af de gældende bestemmelser. Med vendingen »uanset bestemmelserne i bekendtgørelsen ...« sigtedes til, at den af Samarbejdsudvalget udsendte delegation ikke opfyldte betingelserne i § 1 og § 2, stk. 1, i bekendtgørelsen af 29. december 1958.

I telegram af 25. januar 1960 til Eksportlicenskontoret ansøgte Bundgaard om tilsagn om udførselstilladelse for 6.000 stk. avlsvæg til Jugoslavien. Samme dag svarede Eksportlicenskontoret Bundgaard, at han efter det af Landbrugsministeriet overfor Eksportlicenskontoret oplyste ikke kunne forvente at få tilladelse til at afgive tilbud om levering af avlsvæg til Jugoslavien, men at hans telegram ville blive videregivet til ministeriet. I telegram af samme dato meddelte ministeriet Bundgaard, at forhandlinger om priser og leveringsbetingelser for avlsvæg til Jugoslavien endnu ikke var afsluttet, og at tilsagn om udførselstilladelse derfor ikke kunne gives.

Den 28. januar 1960 indgik delegationen i Beograd en rammeaftale med Poslovno om levering af indtil 4.500 stk. avlsvæg til Jugoslavien, om hvilke de nærmere leveringstidspunkter indenfor tidsrummet 20. februar–30. november 1960 skulle fastsættes i en leveringsplan. Samarbejdsudvalget underrettede den 2. februar 1960 Landbrugsministeriet om aftalen og anførte, at det efter ønske fra centralindkøbsorganisationen ville afgive en leveringsplan gående ud på levering af 600 dyr inden 1. april 1960, derefter 1.000 dyr i april måned, 1.000 dyr i maj, 500 dyr i juni og ingen leveringer i juli og august.

Samarbejdsudvalget tilføjede, at spørgsmå-

let om en nyordning af avlsdyreksporten i almindelighed og en fordeling af eksporten havde været drøftet på udvalgets møde samme dag, uden at disse drøftelser havde ført til noget resultat. Da det imidlertid var nødvendigt, at eksporten i henhold til den afsluttede rammeaftale kom igang hurtigst muligt, var der i udvalget enighed om, at eksporten indtil 1. april 1960 foreløbig og uden præcedens for den endelige ordning blev gennemført med Samarbejdsudvalget som kontraktpartner. Indtil denne dato ville Samarbejdsudvalget i henhold til herom truffet aftale lade Avlsdyreksportudvalget effektuere eksporten.

På en telegrafisk forespørgsel fra Bundgaard af 5. februar 1960 svarede Landbrugsministeriet samme dag telegrafisk, at den af Samarbejdsudvalget udsendte delegation havde afsluttet en rammeaftale med den jugoslaviske centralindkøbsorganisation, hvorimod Avlsdyreksportudvalget ikke havde afsluttet nogen aftale.

I skrivelse af 6. februar 1960 rettede landsretssagfører Per Federspiel på Bundgaards vegne skriftlig henvendelse til Landbrugsministeriet og spurgte, om der kunne forventes udstedt udførselstilladelser til Bundgaard til levering af avlsvæg til Jugoslavien til et beløb af godt 1 mill. kr. inden 1. marts 1960 på de vilkår, som var indeholdt i rammeaftalen af 28. januar 1960. I denne forbindelse anmodede advokaten ministeriet om at oplyse, hvilken kvota der efter al sandsynlighed maksimalt ville tilfalde Bundgaard.

Den 8. februar 1960 svarede ministeriet, at der som tidligere meddelt ikke ville kunne udstedes udførselstilladelser for avlsvæg til Jugoslavien i henhold til Bundgaards kontrakter af 5. og 17. september 1959, hvorimod Bundgaard kunne forvente at få andel i leveringerne under den afsluttede rammeaftale, men at nærmere endnu ikke kunne oplyses, da forhandling herom ikke var afsluttet.

Med skrivelse af 15. februar 1960 sendte Bundgaard Landbrugsministeriet nogle annoncer fra forskellige dagblade fra 8. s. m., hvori Avlsdyreksportudvalget og nogle private eksportører avterterede om opkøb af avlsvæg til Jugoslavien.

På mit spørgsmål om, hvad Landbrugsministeriet havde foretaget sig i anledning af Bundgaards henvendelse, har ministeriet udtalt, at Avlsdyreksportudvalget og forskellige private eksportørers avtertering om opkøb af

avlsvæg til Jugoslavien var genstand for en drøftelse på et møde i ministeriet den 18. februar 1960 med repræsentanter for Samarbejdsudvalget, Avlsdyreksportudvalget og de private eksportører. På mødet påtalte landbrugsministeren, at sådanne opkøb var påbegyndt, inden alle eksportører var gjort bekendt med rammeaftalens betingelser, og præciserede, at den udnyttelse af en forhåndsviden, der her måtte være tale om, ikke kunne opretholdes. Samme dag tilsendte Samarbejdsudvalget Bundgaard og to andre private eksportører en skrivelse med nærmere oplysninger om en del af rammeaftalens betingelser. Ministeriet havde anset Bundgaards henvendelse for besvaret med denne skrivelse fra Samarbejdsudvalget.

Den 18. februar bragte forskellige dagblade forlydende om, at der samme dag havde været afholdt et møde i Landbrugsministeriet om avlsdyreksporten til Jugoslavien, og at Bundgaard her skulle have fået tildelt en andel på ca. 30 pct. af eksporten. I telegram af 19. februar 1960 protesterede Bundgaard og i skrivelse af samme dato landsretssagfører Federspiel overfor Landbrugsministeriet mod principperne for udmålingen af den kvota af leverancerne til Jugoslavien i 1960, der ville tilfalde Bundgaard. Samme dag modtog ministeriet underretning fra Samarbejdsudvalget om, at udvalget i skrivelse af 18. februar 1960 til privateksportørerne, herunder Bundgaard, havde henledt opmærksomheden på den indgåede rammeaftale om eksport af avlsvæg til Jugoslavien i 1960 og spurgt, om vedkommende ønskede at deltage i denne eksport efter senere fastlagte kvoter og til vejledende gennemsnitspriser, som var angivet i skrivelserne. Samarbejdsudvalget havde tilføjet, at der ikke fordredes et bindende tilsagn, før de nærmere betingelser var kendt af eksportørerne, og at udvalget gik ud fra, at vedkommende eksportør ikke ønskede at deltage, hvis han ikke svarede inden 23. s. m.

I skrivelse af 20. februar 1960 tilskrev Samarbejdsudvalget Landbrugsministeriet under henvisning til de den 18. s. m. i ministeriet stedfundne drøftelser og fremsatte forslag til en ordning af eksporten til Jugoslavien i 1960. Efter at have refereret den første delegationsforhandlinger i Jugoslavien anførte Samarbejdsudvalget, at der før delegationens afrejse var opnået enighed mellem de organiserede

private eksportører og Avlsdyreksportudvalget om, at man ville søge tilvejebragt et samarbejde om avlsdyreksporten fra Danmark, og at handelen med Jugoslavien skulle være prøven på, hvordan et sådant samarbejde kunne afvikles. Kvoterne mellem privateksportørerne og Avlsdyreksportudvalget skulle fastsættes på grundlag af den forholdsmæssige andel i eksporten af avlsvæg for privateksportørerne tilsammen kontra Avlsdyreksportudvalget, hvilket var begrundelsen for, at delingsforholdet ca. 67 pct. til Avlsdyreksportudvalget og ca. 33 pct. til privateksportørerne blev foreslået.

Samarbejdsudvalget refererede derefter den anden delegations forhandlinger i Jugoslavien og anførte, at den foreliggende rammeaftale indeholdt – som det var at forudse efter den første delegations rapport – sådanne leveringsvilkår, at det set i relation til den gældende eksportordning var nødvendigt, at der til imødegåelse af risici og for at undgå omgælder af gældende eksportbestemmelser måtte ske en samordning af eksporten fra dansk side. Af leveringsbetingelserne fremgik det f. eks., at sælgeren skulle bære udgifter og risiko, indtil dyrene var overtaget i Jugoslavien.

Af overtagesbestemmelserne fremgik det bl. a., at sælgeren havde krav på at være til stede ved overtagelsen, at sælgeren modtog et eksemplar af overtagesprotokollen, og at den fælles fagkommission, der skulle nedsættes i tvivlstilfælde, kunne vælge en opmand, hvis en af parterne ønskede det. Videre fremgik det af betalingsbetingelserne bl. a., at der kunne blive tale om, at en del af leveringerne i årets løb måtte afvikles på kreditbasis.

Det var endvidere ifølge udvalget vigtigt at fastslå, at det fra jugoslavisk side blev for langt, at priserne måtte forblive en forretningshemmelighed.

For at imødekomme ønsket om snarest muligt at kunne påbegynde en eksport af avlsvæg til Jugoslavien enedes Avlsdyreksportudvalget og de organiserede privateksportører om at orientere producenterne om de faktiske ydelseskrav, således at de kommende opkøb kunne lyses, og samtidig afsendtes forslag til leveringsplan til Jugoslavien. Samarbejdsudvalget havde modtaget svar herpå, men det var kun en principiel accept af det danske forslag om opdeling på racer og leveringsmåneder. Der manglede fortsat bestillinger, som beroede på provinsindkøbsorganisa-

tionernes anmodning til centralindkøbsorganisationen om antal, racer, leveringsterminer, leveringssted og betaling, som var det virkelige grundlag for eksportens effektivering. Det havde således ikke været muligt at frigive nogen del af eksporten til Jugoslavien, og ingen eksportør var i gang eller havde kunnet komme i gang med eksporten.

For alligevel at kunne imødekomme det jugoslaviske ønske om leveringernes hurtigst mulige påbegyndelse havde Samarbejdsudvalget i skrivelse af 2. februar 1960 til Landbrugsministeriet stillet forslag om en interimsløsning gående ud på, at udvalget foreløbig og uden præcedens for den endelige ordning gennemførte eksporten med Avlsdyreksportudvalget som effektuerende instans. Herpå forelå der ikke noget egentligt svar fra ministeriets side, men under samtaler med ministeriets tjenestemænd og ministeren var det tilkendegivet, at ministeriet ikke kunne acceptere dette forslag, idet Bundgaard efter ministeriets opfattelse skulle have adgang til omgående at kunne påbegynde en eksport. På mødet den 18. februar 1960 i Landbrugsministeriet blev det meddelt, at Bundgaard skulle have en andel i eksporten på 19 pct., baseret på de sidste 3 års eksport til Jugoslavien, og at denne andel eventuelt skulle forhøjes, hvis han blev frifundet i den mod ham rejste straffesag.

Videre havde ministeriet ifølge Samarbejdsudvalget på mødet meddelt, at det ikke kunne acceptere en samlet optræden fra dansk side på den måde, at Jugoslavien kun skulle have en part at holde sig til, og at delegationen, såfremt den var indgået herpå, var gået ud over de beføjelser, som var givet den af ministeriet. Heroverfor måtte et enigt Samarbejdsudvalg protestere og henholde sig til, at der i den bemyndigelse, delegationen havde modtaget fra ministeriet, var givet hjemmel til afsluttelse af en rammeaftale indeholdende – som det fremgik af bemyndigelsen – bestemmelser om samtlige kontraktvilkår.

I skrivelse af 29. februar 1960 ansøgte Samarbejdsudvalget Landbrugsministeriet om tilladelse til at levere 100 stk. sortbroget avlsvæg til Cooperativa, der i skrivelse af 23. s. m. havde anmodet udvalget om indenfor rammerne af aftalen af 28. januar 1960 at få leveret de pågældende dyr i løbet af marts måned. Leverancen tænkes udført på den

måde, at Avlsdyreksportudvalget skulle indkøbe 67 dyr, de organiserede privateksportører 19 dyr og Bundgaard 14 dyr.

I en til ministersekretæren stilet skrivelse af 7. marts 1960 rettede Bundgaard henvendelse til Udenrigsministeriet og frarådede den af rigsadvokaten ønskede henvendelse til de jugoslaviske myndigheder (ovenfor s. 44). I forbindelse hermed anførte Bundgaard, at rigsadvokaten formentlig ikke havde været opmærksom på netop de specielle forhold i disse lande, hvor det som bekendt ikke var private personer, der afsluttede handlerne, men højtstående embedsmænd, der handlede for den pågældende stats midler.

Den 8. marts 1960 fremsatte landbrugsministeren i Folketinget forslag til lov om ændring i bemyndigelsesloven af 1958, således at den landbrugsministeren ved lovens § 1 tilføjede bemyndigelse blev udvidet til også at omfatte ret til at fastsætte, at eksport til lande med centralt indkøb på det pågældende område i tilfælde, hvor ministeren af hensyn til afsætningsforholdene skønnede det nødvendigt, skulle foregå gennem et centralt eksportorgan.

I bemærkningerne til lovforslaget anførtes det bl. a., at såfremt man skulle kunne sikre overholdelsen af vilkårene i rammeaftalen af 28. januar 1960, var det nødvendigt, at eksporten fra dansk side blev afviklet gennem et centralt eksportorgan, således at de enkelte eksportører ikke selvstændigt kunne afvikle nogen del af eksporten, men kun deltage i denne gennem det centrale eksportorgan. En eksportør, der ikke ønskede dette, ville derfor være afskåret fra at deltage i eksporten. (FT 1959/60, till. A, sp. 3252).

Under Folketingets forhandlinger om lovforslaget redegjorde landbrugsministeren for bemyndigelsen til Samarbejdsudvalget og udtalte, at det efter hans opfattelse ikke var i strid med bemyndigelsesloven at give udvalget tilladelse til at slutte en rammeaftale, sådan som det var sket. Der var udtrykkeligt taget det forbehold, at alle eksportører skulle have lejlighed til at deltage i eksporten. Derimod beklagede ministeren, at han ikke forinden havde forhandlet med Kontaktudvalget, selvom han ikke var sikker på, at dette i det foreliggende tilfælde havde været nødvendigt i henhold til bemyndigelsesloven.

Under forslagets behandling i det af Folke-

tinget nedsatte udvalg blev det yderligere foreslået, at der som en ny § 1 i bemyndigelsesloven skulle indsættes en bestemmelse om, at landbrugsministeren efter indstilling af vedkommende eksportudvalg, subsidiært vedkommende branche, og efter forhandling med Kontaktudvalget kunne påbyde, at afsætning af danske landbrugsvarer kun måtte finde sted under iagttagelse af de forskrifter, han måtte fastsætte (FT 1959/60, till. B, sp. 772).

Forslaget blev med den af folketingsudvalget foreslåede udvidelse af bemyndigelsen vedtaget af Folketinget den 30. marts 1960, og loven, der indeholdt bestemmelse om, at den straks trådte i kraft, er kundgjort i Lovtidende som lov nr. 128 af 31. marts 1960.

Med skrivelse af 25. marts 1960 indsendte Samarbejdsudvalget til Landbrugsministeriet en af den jugoslaviske centralindkøbsorganisation den 4. marts 1960 godkendt fordelings- og indkøbsplan for leveringen af de af rammeaftalen af 28. januar 1960 omfattede avlsdyr, og i skrivelse af 29. marts 1960 ansøgte Samarbejdsudvalget påny ministeriet om udførselstilladelse for 100 sortbrogede avlsdyr til Cooperativa. Den 30. marts 1960 bemyndigede ministeriet Eksportlicenskontoret til at udfærdige udførselstilladelse til Samarbejdsudvalget for de omhandlede 100 dyr, hvilken udførselstilladelse blev udnyttet for så vidt angik 89 dyr.

På mit spørgsmål om, i henhold til hvilke bestemmelser udførselstilladelsen af 30. marts 1960 blev givet, har ministeriet udtalt, at det efter Folketingets vedtagelse af ændringerne til bemyndigelsesloven, hvorefter eksport af avlsvæg til lande med centralindkøb kunne centraliseres, samme dag gav Eksportlicenskontoret tilladelse til at udstede udførselstilladelse til Samarbejdsudvalget for de omhandlede 100 dyr; tilladelsen blev givet i medfør af Landbrugsministeriets bekendtgørelse nr. 136 af 30. marts 1950 om udførselsforbud. Afsendelsen af dyrene – der fandt sted den 2. april 1960 – kunne af hensyn til den fastsatte leveringstermin ikke udsættes yderligere.

I skrivelse af 29. marts 1960 til Landbrugsministeriet fremsatte Samarbejdsudvalget forslag til de nærmere retningslinier for afviklingen af avlsdyreksporten til Jugoslavien i 1960, og den 30. s. m. forelagde ministeriet sagen for Kontaktudvalget.

Efter at sagen havde været gjort til genstand for behandling på Kontaktudvalgets møde den 2. april 1960, hvortil der var tilkaldt repræsentanter for Samarbejdsudvalget, Avlsdyreksportudvalget og Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening, udtalte Kontaktudvalget i skrivelse af 4. s. m. til Landbrugsministeriet, at det efter brancherepræsentanternes opfattelse, som udvalgets medlemmer kunne tiltræde, ville kunne være hensigtsmæssigt, at det blev pålagt hver enkelt eksportør at stille en bankgaranti i favør af Samarbejdsudvalget til sikkerhed for fuld kontraktlig levering fra eksportørens side. Udvalget anførte, at den bankgaranti (25.000 kr.), som det hidtil var pålagt eksportøren at stille for opnåelse af autorisation, ikke kunne anses for at være tilstrækkelig i alle tilfælde, når hensås til omfanget af den foreliggende risiko. Kontaktudvalget henstillede derfor, at der – for så vidt det om bankgarantien i bemærkningerne til lovforslaget anførte ikke var til hinder herfor – blev givet adgang til at kræve stillet bankgaranti i nødvendigt omfang ud over bankgarantien på 25.000 kr.

Repræsentanterne i Kontaktudvalget for Grosserer-Societetets Komite og Provinshandelskammeret havde givet udtryk for, at de ikke kunne anbefale en centralisering af eksporten, men at de dog efter omstændighederne – herunder, at der i Samarbejdsudvalget forelå enighed – kunne tiltræde, at der i det foreliggende tilfælde blev afgivet indstilling om centralisering af eksporten. Der opnåedes herefter enighed om til landbrugsministeren at indstille, at den avlsdyreksport til Jugoslavien, som omfattedes af den foreliggende rammeaftale af 28. januar 1960, blev gennemført ved centralisering, således at Samarbejdsudvalget blev godkendt til som centralt eksportorgan at forestå kontraktens opfyldelse. Det blev tilføjet, at eventuelle nye kontrakter, herunder tillægskontrakter, om leverancer af avlsvæg til Jugoslavien ikke omfattedes af indstillingen.

Den 7. april 1960 tilskrev Landbrugsministeriet Samarbejdsudvalget i overensstemmelse med det af Kontaktudvalget indstillede og godkendte, at udvalget som centralt eksportorgan gennemførte eksporten af avlsvæg til Jugoslavien i henhold til rammeaftalen. Herudover anførte ministeriet, at alle autoriserede eksportører af avlsvæg

principielt skulle have adgang til at medvirke ved gennemførelsen af eksporten, og at kontraktmængden i dette øjemed skulle fordeles mellem Avlsdyreksportudvalget og de private eksportører med henholdsvis $\frac{2}{3}$ og $\frac{1}{3}$, idet gruppen af private eksportører omfattede såvel medlemmer af Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening som private eksportører, der ikke var medlemmer af denne forening. Forsåvidt angik Bundgaard bemærkede ministeriet, at hans andel indenfor den nævnte trediedel udgjorde 19 pct. af den samlede kontraktmængde, beregnet på basis af hans andel i leverancen af avlsdyr til Jugoslavien indenfor de sidste 3 år.

Med skrivelse af 9. april 1960 indsendte Samarbejdsudvalget til Landbrugsministeriet referat af et møde den 8. s. m. mellem udvalget og nogle private eksportører; for Bundgaard mødte to advokater. Efter at mødedeltagerne havde underskrevet en erklæring om ikke at ville videregive indholdet af rammeaftalen af 28. januar 1960, blev en afskrift af dennes bestemmelser omdelt med undtagelse af bestemmelserne om ydelser og veterinære krav, der allerede var udsendt til eksportørerne. Samtidig omdeltes »Retningslinier for afviklingen af rammeaftalen«, idet der var enighed om, at samme diskretionsgrunde som for rammeaftalen gjorde sig gældende her. Der blev fastsat en sidste frist til 13. april 1960 for afgivelse af tilsagn om deltagelse i eksporten til Jugoslavien i 1960. En af Bundgaards advokater protesterede mod fristen, hvorimod de andre private eksportører erklærede sig indforstået hermed. Den anden af Bundgaards advokater erklærede, at man måtte opretholde den overfor ministeriet fremsatte protest mod fastsættelsen af Bundgaards kvota til 19 pct. Hertil bemærkede Samarbejdsudvalget, at det måtte henholde sig til ministeriets afgørelse, og at kvotaen for de øvrige private eksportører straks ville blive fastsat, når det var afgjort, hvem der ville deltage i eksporten.

Den 13. april 1960 sendte Samarbejdsudvalget Landbrugsministeriet en fortegnelse over de 15 eksportører, herunder Avlsdyreksportudvalget, som havde givet tilsagn om at ville deltage i eksporten til Jugoslavien. Udvalget tilføjede, at 3 eksportører havde meddelt, at de ikke ville deltage, og at Bund-

gaard havde protesteret mod den for meddelelsen af tilsagnet stillede frist.

I skrivelse af 21. april 1960 anmodede landsretssagfører Federspiel på Bundgaards vegne Landbrugsministeriet om at oplyse størrelsen af den Bundgaard tilkommende procentandel af eksporten til Jugoslavien i henhold til rammeaftalen. Herpå svarede ministeriet dagen efter, at Bundgaards andel i rammeaftalen var fastsat til 19 pct., og at den var beregnet på grundlag af eksporten af avlsdyr til Jugoslavien i årene 1957, 1958 og 1959, idet dog de af Bundgaard i henhold til kontrakterne af 5. og 17. september 1959 leverede 727 dyr ikke kunne medtages i beregningsgrundlaget. Det samlede antal dyr, der var leveret til Jugoslavien i de nævnte 3 år – bortset fra de ovennævnte 727 dyr – androg 5.663 dyr, hvoraf Bundgaard havde leveret 1.075.

Den 27. april 1960 stillede Bundgaard Landbrugsministeriet 20 spørgsmål (de, der skønnes at have betydning for nærværende sag, gengives nedenfor i forbindelse med ministeriets svar), og den 30. s. m. besvarede ministeriet spørgsmålene.

Spm.: Er der i de 5.663 dyr, der efter ministeriets opgørelse er leveret til Jugoslavien i de sidste 3 år, medregnet de dyr, som Avlsdyreksportudvalget i 1958 havde sendt til Jugoslavien, men fået afvist og derefter videresendt til Grækenland?

Svar: Ja. (Landbrugsministeriet har overfor mig oplyst, at det drejede sig om 56 dyr).

Spm.: Er de 18 dyr, som Avlsdyreksportudvalget i 1959 uden udførselstilladelse leverede til en udstilling i Novi Sad også medregnet?

Svar: Ja, udvalget ville have fået udstedt udførselstilladelse for de pågældende dyr udenfor de gældende regler, såfremt der var blevet ansøgt herom.

Spm.: Mener ministeriet – såfremt ovennævnte dyr er medregnet – da at kunne undlade at medregne de af Bundgaard i henhold til kontrakterne af 5. og 17. september 1959 leverede 727 dyr?

Svar: Såfremt der overfor ministeriet var blevet givet oplysning om, at kontrakterne var afsluttet med kvalitativ overtagelse i Jugoslavien, ville der ikke være blevet udstedt udførselstilladelse for disse dyr.

Spm.: Findes der andre kvotaberettigede le-

verandører til Jugoslavien end Avlsdyreksportudvalget og Bundgaard? I bekræftende fald hvilke, og på hvilket grundlag kan de blive kvotaberettigede, når ministeriet beregner kvotaen efter de sidste 3 års leverancer?

Svar: Der er ikke i de foregående 3 år eksporteret avlsdyr fra Danmark til Jugoslavien af andre end Avlsdyreksportudvalget og Bundgaard. De andre eksportører har derfor kun fået andel i eksporten ved aftale herom med Avlsdyreksportudvalget.

Spm.: Har ministeriet godkendt, at Samarbejdsudvalget tilbyder Bundgaard 400 kr. mindre pr. dyr, end der hjemkom fra Jugoslavien, og har ministeriet godkendt de enkelte i »Retningslinier for afviklingen af rammeaftalen« indeholdte punkter?

Svar: Den kommercielle afvikling af rammeaftalen er overladt til Samarbejdsudvalget, hvori såvel Avlsdyreksportudvalget som de private eksportører er repræsenteret, som et centralt eksportorgan.

Spm.: Agter ministeriet at tilstille Bundgaard alle de oplysninger, Samarbejdsudvalget er i besiddelse af – hvilket vil sige al korrespondance med de forskellige jugoslaviske firmaer, de endelige kontrakter, diverse akkreditiver med de enkelte firmaer, bankgarantier, og herunder, hvilke sendinger der bliver pr. kontant og hvilke på kredit?

Svar: Der vil af Samarbejdsudvalget blive tilstillet Bundgaard alle de oplysninger, som andre deltagende eksportører modtager, herunder oplysninger om, hvornår leverancerne eventuelt skal ske på kredit.

Spm.: Agter ministeriet at give Bundgaard de samme betingelser som Avlsdyreksportudvalget?

Svar: Der gælder samme betingelser for samtlige eksportører, der deltager i afviklingen af rammeaftalen gennem Samarbejdsudvalget.

Landbrugsministeriet tilføjede, at det af hensyn til Samarbejdsudvalgets tilrettelæggelse af afviklingen af rammeaftalen måtte anmode Bundgaard om senest den 5. maj 1960 kl. 12,00 at give udvalget meddelelse om hans eventuelle deltagelse, og at man, såfremt en sådan meddelelse ikke blev givet, gik ud fra, at han ikke ønskede at deltage i afviklingen af rammeaftalen.

I skrivelse af 5. maj 1960 udtalte landsretssagfører Federspiel overfor Landbrugsministeriet, at Bundgaard måtte anse det for en absolut forudsætning for en omhyggelig overvejelse af de af centralsalgsordningen flydende økonomiske konsekvenser, at man fra kompetent side forelagde Bundgaard de underkontrakter med de enkelte firmaer samt de af disse firmaer stillede akkreditiver eller rembourser, som tjente til effektivering af de med centralindkøbsorganisationen aftalte generelle leverings- og betalingsbetingelser. Bundgaard havde anmodet advokaten om at meddele ministeriet, at han anså det ham forelagte materiale for ufyldstgørende, hvorfor han ikke indenfor den ved ministeriets skrivelse af 30. april 1960 fastsatte frist ville kunne påtage sig at give et tilsagn, ved hvilket det havde været ham muligt i tilstrækkeligt omfang at forudse de økonomiske konsekvenser af en tiltræden af centralsalgsordningen.

I Dagens Nyheder for 6. maj 1960 bragtes en artikel, ifølge hvilken Bundgaard havde udtalt, at han endnu savnede flere af de kontrakt dokumenter, han havde stillet krav om at få udleveret, før han traf beslutning om, hvorvidt han ville deltage i eksporten i henhold til rammeaftalen. Samme dag pegede Samarbejdsudvalget overfor landsretssagfører Federspiel på, at han på Bundgaards vegne fra 8. april 1960 havde været bekendt med hele rammeaftalen samt alle retningslinier for eksporten og dermed havde haft enhver relevant oplysning til bedømmelse af Bundgaards deltagelse i den omhandlede eksport. Alle øvrige eksportører havde da også kunnet tage stilling på det foreliggende grundlag, og enhver antydning af, at Bundgaard havde været ringere stillet end sine kolleger i henseende til en vurdering af spørgsmålet om deltagelse eller ikke deltagelse i eksporten, samt af, at der havde foreligget kontraktmateriale, som burde have været stillet til rådighed for Bundgaard, måtte derfor på det kraftigste tilbagevises som værende urigtig.

I skrivelse af 10. maj 1960 meddelte Landbrugsministeriet Bundgaard, at der ifølge oplysninger fra Samarbejdsudvalget havde været givet ham samme grundlag for en stillingtagen til spørgsmålet om deltagelse i eksporten i henhold til rammeaftalen, som de øvrige eksportører havde haft, og

at ministeriet derfor af hensyn til en rettidig afvikling af eksporten havde anmodet udvalget om at fremkomme med forslag til en endelig fordeling af kontraktmængden mellem de eksportører, der rettidigt havde meldt sig som deltagere.

I skrivelse af 12. maj 1960 til Landbrugsministeriet gjorde Bundgaard gældende, at han ikke på grundlag af det materiale, der var stillet til hans rådighed af Samarbejdsudvalget, kunne tage stilling til, om han kunne deltage i eksporten til Jugoslavien. Dernæst besværede Bundgaard sig over, at han skulle stille sikkerhed i favør af Samarbejdsudvalget. Den 19. maj 1960 svarede Landbrugsministeriet, at det med hensyn til spørgsmålet om kontraktmaterialet måtte henholde sig til, at der var givet Bundgaard samme grundlag for stillingtagen som de øvrige eksportører. Vedrørende sikkerhedsstillingen henviste ministeriet til, at dette var indstillet af Samarbejdsudvalget og tiltrådt af Kontaktudvalget, og at bankgarantien skulle tjene til sikkerhed for fuld kontraktlig levering fra eksportørernes side.

Den 13. juni 1960 underrettede Samarbejdsudvalget Landbrugsministeriet om, at der var enighed i udvalget om, at kontraktmængden burde fordeles med $\frac{2}{3}$ til Avlsdyreksportudvalget og $\frac{1}{3}$ til deling mellem de deltagende private eksportører. Mellem de sidstnævnte burde tredjedelen deles i lige store dele, og da der deltog 14 private eksportører, blev andelen herefter $\frac{1}{14}$ af $\frac{1}{3} = \frac{1}{42}$. Udvalget tilføjede, at det havde sikret sig, at samtlige i eksporten deltagende eksportører var enige i denne deling.

I skrivelse af 30. juli 1960 til Samarbejdsudvalget godkendte Landbrugsministeriet, at den af udvalget foreståede eksport af avlsvægt til Jugoslavien i henhold til rammeaftalen af 28. januar 1960 blev fordelt med $\frac{2}{3}$ til Avlsdyreksportudvalget og $\frac{1}{42}$ til hver af de 14 private eksportører, som rettidigt havde anmeldt deltagelse i den omhandlede eksportforretning.

På min anmodning har Landbrugsministeriet udarbejdet en oversigt over Samarbejdsudvalgets eksport af avlsvægt til Jugoslavien i 1960, og det fremgår heraf, at der i det pågældende år af udvalget blev eksporteret 5.041 avlsdyr til Jugoslavien.

Bundgaard har henvist til de i hans skri-

velse af 27. april 1960 til Landbrugsministeriet stillede spørgsmål og anført, at etableringen af centralsalg har været et forsøg på at holde ham ude fra eksporten af avlsvæg til Jugoslavien.

Dernæst har Bundgaard rejst det spørgsmål, om det er foreneligt med et rimeligt hensyn til lighed i forvaltningen, at ministeriet ved at holde ham i uvidenhed om rammeaftalens indhold i længere tid, samtidig med at hans konkurrenter har været fuldt orienteret og derfor har kunnet iværksætte opkøb, havde medvirket til, at hans risiko ved at deltage i eksporten blev stærkt forøget derved, at den begrænsede mulighed for at levere mod tilbuds var fuldt udnyttet af konkurrenterne, inden han kunne nå at blive deltager, således at alene kredittsalg stod åben for ham.

Endvidere har Bundgaard under henvisning til de forskellige bestemmelser i »Retningslinier for afviklingen af rammeaftalen« hævdede, at der foreligger et uønskeligt indgreb i den enkelte eksportørs rettigheder. Indførelse af centralsalg behøvede ikke nødvendigvis at medføre, at eksportørerne på en sådan måde, som det er sket, blev umyndiggjort.

Landbrugsministeriet har overfor mig udtalt, at Udenrigsministeriet og Avlsvæksportudvalget i slutningen af 1959 modtog en henvendelse om levering af avlsvæg til Jugoslavien i 1960 indenfor det for indkøb af avlsvæg fastlagte indkøbsprogram. I den situation, der var skabt ved Bundgaards overtrædelse af de gældende eksportbestemmelser, anså ministeriet det ikke for forsvarligt at give eksportørerne, det vil sige Avlsvæksportudvalget og Bundgaard, fri adgang til at tilbyde avlsvæg til Jugoslavien, selvom sådanne tilbud var bundet af den mindstepris, som måtte blive fastsat. Da der tillige herskede tvivl om, hvorvidt den jugoslaviske stilling til spørgsmålet om kvalitativ overtagelse i Jugoslavien var definitiv, blev det under en drøftelse, som ministeriet den 8. december 1959 havde med Samarbejdsudvalget, aftalt, at udvalget skulle søge kontakt med den jugoslaviske centralindkøbsorganisation og søge nærmere oplysninger om leveringsbetingelserne. Efter en ny mundtlig drøftelse med udvalget den 19. s. m. bemyndigede ministeriet udvalget til at optage

forhandlinger med den jugoslaviske centralindkøbsorganisation om priser og kvalitativ overtagelse.

Efter at ministeriet havde modtaget indberetning om de af udvalget med den jugoslaviske centralindkøbsorganisation førte forhandlinger, henvendte repræsentanter for landbrugets hovedorganisationer og Samarbejdsudvalget sig den 21. januar 1960 i ministeriet med det ovenfor nævnte forslag til en samordning af avlsvæksporten til Jugoslavien. Landbrugsministeriet tog derefter stilling til forslaget i den ovenfor refererede skrivelse af 22. januar 1960 til Samarbejdsudvalget.

Under et møde i Landbrugsministeriet den 8. februar 1960 med repræsentanter for Samarbejdsudvalget oplystes det, at den jugoslaviske centralindkøbsorganisation, med hvem udvalget den 28. januar 1960 havde indgået rammeaftalen om levering af indtil 4.500 stk. avlsvæg til Jugoslavien, ønskede kun at have én part at holde sig til her i landet ved afviklingen af eksporten i henhold til rammeaftalen. Dette spørgsmål drøftedes påny på møder den 18. og den 26. februar 1960 i ministeriet.

Efter at ministeriet havde overvejet muligheden for en løsning, og efter at spørgsmålet om en ændring af bemyndigelsesloven havde været drøftet *dels* på et møde den 2. marts 1960 med repræsentanter for landbrugets hovedorganisationer og branchesammenslutninger og repræsentanter for handelens hovedorganisationer og Industrirådet, *dels* på et møde den 7. marts 1960 med repræsentanterne for landbrugets hovedorganisationer, fremsattes det forslag til ændring af bemyndigelsesloven, som blev vedtaget af Folketinget den 30. marts 1960.

Bemærkninger.

Det anerkendes i den forvaltningsretlige teori og praksis, at et ministerium, der har udfærdiget generelle bestemmelser i en bekendtgørelse, kan ophæve den eller dispensere fra den, selvom bekendtgørelsen ikke indeholder udtrykkelige dispensationsbestemmelser. Jeg henviser herved til min beretning for året 1961, s. 85.

Da der ved dispensationen fra bestemmelserne i bekendtgørelsen af 29. december 1958 skete et afgørende brud med

hensyn til de hidtidige principper for eksport af avlsvæg til Jugoslavien, burde Landbrugsministeriet formentlig – uanset den foreliggende tidnød – have forhandlet med Kontaktudvalget, forinden Samarbejdsudvalget blev bemyndiget til at indgå rammeaftalen af 28. januar 1960. Det kan i så henseende ikke tillægges afgørende betydning, at Kontaktudvalget efterfølgende har godkendt ministeriets disposition.

Med hensyn til lovligheden af det ved Landbrugsministeriets skrivelse af 7. april 1960 etablerede centralsalg må det anses for godtgjort, at der overfor Jugoslavien alene var mulighed for centraliseret handel med avlsvæg. Under hensyn hertil må bemyndigelsen til Samarbejdsudvalget til at gennemføre eksporten i henhold til rammeaftalen anses for sagligt forsvarlig.

Landbrugsministeriets skrivelse af 10. maj 1960 til Bundgaard, hvori det udtaltes, at der var givet ham samme grundlag for en stillingtagen til spørgsmålet om deltagelse i eksporten i henhold til rammeaftalen som den, der var givet de øvrige eksportører, kan ikke give mig grundlag for kritik.

Vedrørende udregningen af den enkelte eksportørs andel i eksporten i henhold til rammeaftalen har jeg ikke fundet at kunne kritisere, at Landbrugsministeriet som udgangspunkt for beregningen benyttede eksporten af avlsvæg til Jugoslavien i årene 1957, 1958 og 1959, og at der herved blev set bort fra de 727 dyr, som Bundgaard havde leveret i henhold til kontrakterne af 5. og 17. september 1959. Såvel ved Københavns Byrets dom af 15. november 1960 som ved Østre Landsrets ankedom af 6. april 1961 (ovenfor s. 39) blev det statueret, at Bundgaard ved disse udførseler havde overtrådt de gældende eksportbestemmelser.

Jeg har heller ikke fundet at kunne kritisere, at ministeriet ved udregningen af Avlsdyreksportudvalgets andel har medregnet 56 dyr, som udvalget i 1958 sammen med ca. 700 andre dyr havde leveret til Jugoslavien, men som af de jugoslaviske myndigheder blev udskudt, bl. a. fordi de reagerede for fjerkrættuberkulose. Denne sag, der i sin tid blev undersøgt af ministeriet, afsluttedes med

ministeriets skrivelse af 19. december 1958, hvori det bl. a. udtaltes, at der ikke ved det skete sås at foreligge nogen overtrædelse af de dagældende bestemmelser om udførsel af avlsvæg til levebrug. Derimod burde de 18 dyr, som Avlsdyreksportudvalget i 1959 uden speciel udførselstilladelse leverede til en udstilling i Novi Sad ikke være medtaget i beregningen af andelene; men da dette forhold kun påvirker andelene med 0,06 pct., er det uden reel betydning.

Efter samtlige foreliggende oplysninger kan der herefter ikke gives Bundgaard medhold i påstanden om, at Landbrugsministeriet ved etableringen af centralsalg har søgt at holde ham udenfor eksporten af avlsvæg til Jugoslavien. Jeg har herved lagt vægt på, at ministeriet allerede under mødet 18. februar 1960 med Samarbejdsudvalget havde fremhævet, at Bundgaard skulle have en andel i eksporten til Jugoslavien på 19 pct., og at hans andel eventuelt skulle forhøjes, hvis han blev frifundet i den da verserende straffesag. Yderligere har jeg tillagt det betydning, at ministeriet forlængede den af Samarbejdsudvalget fastsatte frist for Bundgaards deltagelse i eksporten til 5. maj 1960.

XIV. Avlsdyreksportudvalgets eksport af avlsvæg til Iran.

Bundgaard har klaget over, at Landbrugsministeriet har givet Avlsdyreksportudvalget tilladelse til at udføre 52 stk. avlsvæg – heraf 2 tyre – til Iran, uagtet der ikke mellem udvalget og den iranske køber var afsluttet nogen kontrakt, og Bundgaard har gjort gældende, at dette er en overtrædelse af bekendtgørelsens § 3, hvorefter udstedelse af endelig udførselstilladelse vil blive betinget af, at den originale kontrakt forelægges Eksportlicenskontoret.

I skrivelse af 16. september 1960 ansøgte Avlsdyreksportudvalget Eksportlicenskontoret om udførselstilladelse for 52 stk. avlsvæg – heraf 2 tyre – til Iran, idet udvalget samtidig afgav erklæring om, at der ikke var eller ville blive udfærdiget eller afsluttet nogen skriftlig kontrakt med Shahens domæ-

ner i Teheran. Avlsvæget skulle afskibes fra Danmark allerede den følgende dag.

Udvalgets ansøgning blev samme dag mundtligt forelagt Landbrugsministeriet, der undtagelsesvis bemyndigede Eksportlicenskontoret til på det foreliggende grundlag at udfærdige den ønskede udførselstilladelse, uanset at skriftlig kontrakt ikke var forelagt, og uanset at der ikke forelå fornøden dokumentation for, at den kvalitative overtagelse af dyrene fandt sted her i landet.

I skrivelse af 17. september 1960 meddelte Eksportlicenskontoret udvalget, at udførselstilladelsens udfærdigelse var sket uden præjudice, og at udvalget ikke fremtidig kunne forvente udførselstilladelse uden forelæggelse af kontrakt som foreskrevet.

Landbrugsministeriet har udtalt, at der under Shahen af Persiens officielle besøg i Danmark i 1960 på dennes vegne blev indkøbt nogle avlsdyr til hans domæner i Teheran. Der var ikke ved køkets afsluttelse indgået nogen skriftlig kontrakt med Shahens repræsentant, og ministeriet frafaldt kravet herom, under hensyn til at købet var gennemført under Shahens besøg, idet man under disse omstændigheder fandt, at det kunne gøre et uheldigt indtryk overfor køberne at stille krav om en skriftlig kontrakt alene af hensyn til gældende danske bestemmelser.

Så vidt det er Landbrugsministeriet bekendt, har der ikke for Bundgaards vedkommende foreligget et lignende tilfælde.

Bemærkninger.

Efter det således oplyste skal jeg udtale, at jeg efter omstændighederne ikke finder grundlag for at kritisere Landbrugsministeriets afgørelse vedrørende Avlsdyreksportudvalgets eksport til Iran.

XV. Politiundersøgelse vedrørende Avlsdyreksportudvalgets hjemtagelse af kontraktsummer m. v.

Bundgaard har klaget over, at Landbrugsministeriet ikke har besvaret en forespørgsel fra politidirektøren i København af 21. juni 1961 om, hvorvidt ministeriet ønskede den politimæssige efterforskning, der var indledt

mod bl. a. Avlsdyreksportudvalget i anledning af hans anmeldelser, fortsat.

Den 27. januar 1961 indfandt Bundgaard sig i Københavns Politis 7. undersøgelseskammer og anmeldte Avlsdyreksportudvalget for overtrædelse af straffeloven i forbindelse med udvalgets ansøgninger om udførselstilladelser for avlsvæg til Italien, og i skrivelse af 30. s. m. gav Bundgaard nogle supplerende oplysninger.

Efter at anmeldelsen havde været forelagt Eksportlicenskontoret, der den 3. februar 1961 sendte den tilbage til politiet, blev udvalgets daværende forretningsfører og dets øvrige personale afhørt den 7. s. m., ved hvilken lejlighed en funktionær (korrespondent) hos udvalget blev sigtet for dokumentfalsk i et enkelt tilfælde og forretningsføreren for medvirken hertil. Udvalgets korrespondance samt kontrakt- og afregningsmateriale vedrørende dets eksport til Italien i 1959 og 1960 blev overladt til politiet, der bl. a. lod det undersøge af teknisk afdeling, som afgav en erklæring den 22. marts 1961.

Ved personlig henvendelse den 16. februar og i skrivelse af 17. februar 1961 til 7. undersøgelseskammer indgav Bundgaard yderligere anmeldelser mod udvalget for overtrædelse af eksportbestemmelserne, bl. a. med hensyn til pligten til at hjemtage kontraktsummer, i forbindelse med udførselen af avlsvæg til Italien, Grækenland, Vesttyskland og Jugoslavien i årene 1959 og 1960.

Med bistand fra kontorchef Mortensen, Eksportlicenskontoret, foretog politiet derefter en foreløbig gennemgang af det foreliggende materiale, og i midten af marts måned 1961 anmodede politiadvokaten for 7. undersøgelseskammer Landbrugsministeriet om udlån af eventuelle akter vedrørende udvalgets eksport i 1960 til Grækenland. Det blev bekræftet, at ministeriet havde noget materiale vedrørende Grækenland, men man turde ikke tage stilling til politiadvokatens anmodning, men ville forelægge den for departementschefen, når denne kom tilbage fra en rejse i udlandet. Efter at politiadvokaten adskillige gange havde erindret ministeriet om en afgørelse, blev det den 4. maj 1961 meddelt, at ministeriet havde indtaget det standpunkt, at det ikke – i hvert fald ikke på daværende tidspunkt – ville udlevere materialet til politiet, idet man anså det for

betydningsløst, da det intet indeholdt om eventuel manglende hjemtagelse af kontraktsummer. Ministeriet fandt det rigtigst, at politiet af egen drift efterforskede sagen i det omfang, det ønskede det, og derefter forelagde den for ministeriet, der så i det omfang, de anmeldte overtrædelser vedrørte de bestemmelser, hvor ministeriet var påtaleberettiget, ville tage stilling til, om det ønskede sag rejst.

Det foreliggende materiale blev derefter yderligere gennemgået, og der blev den 20. april 1961 indhentet nogle supplerende oplysninger fra Eksportlicenskontoret. Den 16. juni 1961 mødte Avlsdyreksportudvalgets forretningsfører og den ovenfor nævnte korrespondent til en afhøring, der fandt sted i overværelse af udvalgets juridiske konsulent, landsretssagfører Ole Pontoppidan. Forretningsføreren blev ved denne lejlighed yderligere sigtet for overtrædelse af bestemmelserne vedrørende eksport af avlsvæg til Italien, Grækenland, Vesttyskland og Jugoslavien.

Efter en kort gennemgang af sagen frarådede landsretssagfører Pontoppidan forretningsføreren at udtale sig om de forhold, der angik overtrædelse af bekendtgørelsen om udførsel af avlsvæg, når Landbrugsministeriet ikke officielt havde anmodet politiet om en undersøgelse. Forretningsføreren ønskede derefter kun at afgive forklaring vedrørende sigtelsen for medvirken til dokumentfalsk samt vedrørende eksporten til Jugoslavien.

Med skrivelse af 21. juni 1961 forelagde politidirektøren sagen for Landbrugsministeriet under henvisning til det af forretningsføreren ved afhøringen den 16. s. m. indtagne standpunkt og anmodede ministeriet om en udtalelse om, hvorvidt det ønskede videre foretaget i sagen. Politidirektøren tilføjede, at sagen mod den pågældende korrespondent for dokumentfalsk fortsat blev efterforsket af politiet.

Den 18. august 1961 sendte ministeriet sagen til Eksportlicenskontoret til udtalelse for så vidt angik Avlsdyreksportudvalgets dokumentation for hjemtagelse af kontraktsummer fra Italien og Vesttyskland, og i redegørelse af 31. oktober 1961 indstillede Eksportlicenskontoret til ministeriet, at den af politiet indledte undersøgelse blev begæret fortsat, idet kontoret anså en revisionsmæssig

undersøgelse for nødvendig. Endvidere anså kontoret det for påkrævet, at der blev foretaget en regnskabsmæssig revision vedrørende eksporten til Grækenland.

Eksportlicenskontoret tilføjede, at det ikke havde været i stand til at fremskaffe den krævede dokumentation fra Avlsdyreksportudvalget og ikke ville være i stand til at påtage sig en regnskabsmæssig revision af de mange poster, hvor der syntes at foreligge forhold, der stred mod de gældende bestemmelser. Det af politiet fremdragne materiale begrundede efter kontorets opfattelse i tilstrækkeligt omfang, at der straks blev rejst sigtelse mod udvalget og dets forretningsfører for overtrædelse af bekendtgørelsen af 29. december 1958 om udførsel af avlsvæg og formentlig i forbindelse hermed for overtrædelse af straffelovens bestemmelser om afgivelse af urigtige oplysninger til offentlig myndighed.

På mit spørgsmål om, hvorfor Landbrugsministeriet ikke i skrivelsen af 18. august 1961 tillige havde anmodet Eksportlicenskontoret om en udtalelse *dels* om udvalgets hjemtagelse af kontraktsummer fra Grækenland, *dels* om de påståede overtrædelser af eksportbestemmelserne med hensyn til udvalgets afsluttelse af en kontrakt i sommeren 1960 i Grækenland, har Landbrugsministeriet udtalt, at det ikke af dets akter fremgår, hvorfor Eksportlicenskontoret alene blev anmodet om en udtalelse om udvalgets dokumentation for hjemtagelse af kontraktsummer fra Vesttyskland og Italien, men ikke fra Grækenland; det må formentlig skyldes en ekspeditionsfejl, der dog ikke fik indflydelse på Eksportlicenskontorets svar, som også omfattede Grækenland.

Når ministeriet ikke havde anmodet Eksportlicenskontoret om en udtalelse om de påståede overtrædelser af eksportbestemmelserne vedrørende kontrakten fra sommeren 1960, skyldtes det, at denne sag var behandlet i ministeriet bl. a. på grundlag af en indberetning fra Eksportlicenskontoret. Kontrakten var imidlertid ikke underskrevet af Avlsdyreksportudvalget og ønskedes ikke af udvalget lagt til grund for udførselen af det pågældende avlsvæg, hvis dette indebar en tilsidesættelse af de gældende danske regler. Efter ministeriets opfattelse var der ikke i det passede holdepunkter, der indebar tilstrækkeligt bevis for, at udvalget havde for-

pligtet sig efter kontrakten, således at der var sket en overtrædelse af de gældende bestemmelser, og ministeriet besluttede derfor ikke at foretage videre i sagen.

Med skrivelse af 28. juni 1962 sendte Landbrugsministeriet sagen tilbage til politidirektøren og anførte, at det gennem Eksportlicenskontoret havde iværksat en undersøgelse af spørgsmålet om Avlsdyreksportudvalgets opfyldelse af pligten til hjemtagelse af kontraktsummer fra udlandet, og at der herunder i en del af de tilfælde, hvor dokumentation for hjemtagelsen ikke tidligere var præsteret, nu var forevist sådan dokumentation. Ministeriet ville fortsætte undersøgelsen af de tilfælde, hvor dokumentation endnu ikke var forelagt. Efter undersøgelsens afslutning, der for tiden bl. a. beroede på gennemførelse af incassosager i udlandet, ville ministeriet vende tilbage til sagen.

Ministeriet tilføjede, at det for sit vedkommende ganske skulle overlade til anklagemyndighedens afgørelse, om de øvrige forhold gav grundlag for, at der blev rejst sigtelse mod udvalget og dets forretningsfører for overtrædelse af straffeloven.

Overfor mig udtalte Landbrugsministeriet den 14. august 1962, at Eksportlicenskontoret efter afgivelsen af redegørelsen af 31. oktober 1961 efter mundtlig forholdsordre fra ministeriet havde foretaget en gennemgang sammen med Avlsdyreksportudvalget af de tilfælde, hvor dokumentation ikke var præsteret, og der var herved i en del tilfælde fremskaffet dokumentation for hjemtagelse af kontraktsummer. Som det fremgik af skrivelsen af 28. juni 1962 til politidirektøren, ville ministeriet fortsætte bestræbelserne på at få yderligere dokumentation tilvejebragt.

Efter stedfunden drøftelse med politiadvokaten for 7. undersøgelseskammer forelagde jeg spørgsmålet om en fortsættelse af den politimæssige efterforskning mod Avlsdyreksportudvalget for rigsadvokaten, der i skrivelse af 5. december 1962 udtalte, at han kunne tiltræde, at de foreliggende oplysninger gav grundlag for at antage, at forretningsføreren med føje kunne sigtes for overtrædelse af bemyndigelseslovens § 5, og at en påtalebegæring fra Landbrugsministeriets side ikke kunne anses for nødvendig for sagens forfølgning.

Den 13. december 1962 sendte jeg straffe-

sagens akter tilbage til rigsadvokaten med henblik på genoptagelse af den politimæssige efterforskning, og samtidig henstillede jeg til Landbrugsministeriet at stille de af Eksportlicenskontoret og ministeriet tilvejebragte oplysninger til rådighed for politiet og anklagemyndigheden.

Om de forannævnte undersøgelser har Landbrugsministeriet senere oplyst, at det efter modtagelsen af Eksportlicenskontorets redegørelse af 31. oktober 1961 og en drøftelse med Avlsdyreksportudvalgets formand anmodede Eksportlicenskontoret om påny at afkræve udvalget de dokumentationer, som efter de af kontoret opstillede lister manglede, og ved mundtlige forespørgsler i Eksportlicenskontoret holdt ministeriet sig orienteret om resultatet heraf. I tiden indtil 28. juni 1962 blev der som nævnt fremskaffet dokumentation for hjemtagelsen i en række tilfælde, og bestræbelserne på at fremskaffe yderligere dokumentation blev fortsat indtil 7. februar 1963, hvorefter Eksportlicenskontoret afgav en fornyet redegørelse til ministeriet, hvilken redegørelse blev tilstillet politidirektøren den 12. februar 1963.

På mit spørgsmål om, hvilket grundlag ministeriet havde for at antage, at det var i stand til selv at foretage en revisionsmæssig undersøgelse af spørgsmålet om Avlsdyreksportudvalgets opfyldelse af hjemtagelsespligten, har ministeriet udtalt, at det ikke har været dets hensigt selv at foretage en revisionsmæssig undersøgelse af dette spørgsmål, men at ministeriet havde fundet det rimeligt, at der, under hensyn til at det ikke tidligere havde været bekendt med omfanget af de manglende dokumentationer og derfor ikke tidligere havde rettet henvendelse herom til Avlsdyreksportudvalget, blev givet udvalget mulighed for at fremskaffe det manglende, før en revision blev iværksat i forbindelse med de politimæssige undersøgelser. På grundlag af de forsikringer, som udvalgets formand afgav, skønnede ministeriet, at det måtte være muligt at få yderligere dokumentation frem, hvilket også havde vist sig at være tilfældet, idet en væsentlig del af den manglende dokumentation blev tilvejebragt.

Om årsagen til, at politidirektørens skrivelse af 21. juni 1961 først blev besvaret mere end 1 år efter, har Landbrugsministeriet udtalt, at det som nævnt ikke forud for

modtagelsen af Eksportlicenskontorets redegørelse af 31. oktober 1961 og de dermed fremsendte fortegnelser over manglende dokumentation for udvalgets hjemtagelse af kontraktsummer var bekendt med omfanget heraf, og ministeriet anså det derfor for rigtigst ikke at begære politimæssig undersøgelse, før henvendelse havde været rettet fra ministeriet til udvalget med opfordring til omgående at fremskaffe den manglende dokumentation.

Ministeriet havde derfor indkaldt den daværende formand for Avlsdyreksportudvalget og organisationen Breedania til en mundtlig drøftelse af sagen og foreholdt herunder formanden Eksportlicenskontorets redegørelse af 31. oktober 1961 vedrørende de manglende dokumentationer. Formanden forsikrede, at fuld dokumentation ville kunne fremskaffes i løbet af kort tid, og ministeriet anmodede derfor underhånden Eksportlicenskontoret om at afkræve udvalget de dokumentationer, der efter de af kontoret opstillede oversigter manglede, og som var lovet fremskaffet. Ministeriet havde ønsket at afvente resultatet heraf, inden det besvarede politidirektørens henvendelse.

Bemærkninger.

Det ville have været rigtigst, om Landbrugsministeriet, da politiadvokaten i foråret 1961 rettede henvendelse til ministeriet, havde stillet materialet vedrørende Avlsdyreksportudvalgets eksport til Grækenland til rådighed for politiet, idet dette materiale måtte have en ikke uvæsentlig betydning for politiets bedømmelse af de af Bundgaard indgivne anmeldelser.

Efter modtagelsen af politidirektørens skrivelse af 21. juni 1961 er der fra såvel Eksportlicenskontorets som Landbrugsministeriets side foretaget et meget betydeligt arbejde med henblik på at få tilvejebragt dokumentation for Avlsdyreksportudvalgets hjemtagelse af kontraktsummer. Det må imidlertid betegnes som uheldigt, at ministeriet – efter at politianmeldelsen mod udvalget var indgivet – indskrænkede sig til at lade foretage en intern undersøgelse vedrørende udvalgets overholdelse af hjemtagelsespligten; *dels* omfattede anmeldelsen også andre forhold, således spørgsmålet om en eventuel over-

trædelse af eksportbestemmelserne allerede ved aftalens indgåelse, *dels* blev det i anmeldelsen påstået, at betydelige beløb var udført for derefter at blive hjemført til afskrivning på kontrakterne. En undersøgelse af disse påstande synes at måtte have krævet en mere dybtgående revision i forbindelse med en politimæssig efterforskning.

Under hensyn til de på tidspunktet for politidirektørens skriftlige henvendelse af 21. juni 1961 til Landbrugsministeriet foreliggende oplysninger burde ministeriet have fulgt Eksportlicenskontorets indstilling af 31. oktober 1961 om at begære politimæssig undersøgelse mod Avlsdyreksportudvalget, og under alle omstændigheder burde ministeriet, da det viste sig, at fremskaffelsen af dokumentationen for hjemtagelsen af kontraktsummer trak ud, på et langt tidligere tidspunkt end sket have besvaret politidirektørens henvendelse. Som det fremgår af det foranstående, medførte ministeriets handlemåde, at politiets efterforskning standes i tiden fra juni 1961–december 1962.

Det tilføjes, at en omfattende revision af Avlsdyreksportudvalgets regnskabsmateriale er iværksat af politidirektøren under den politimæssige efterforskning, der endnu ikke er afsluttet.

XVI. Sammenfattende konklusion.

De såvel af Avlsdyreksportudvalget som af eksportør Bundgaard indgivne klager samt den omtale, hele spørgsmålet havde i offentligheden, viste, at der bestod en betydelig tvivl om, hvorvidt myndighederne havde handlet fuldstændig upartisk og med den fornødne fasthed og konsekvens i forhold til Bundgaard og udvalget. På denne baggrund fandt jeg det påkrævet, som nævnt foran side 16, i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, af egen drift i et vist omfang at foretage en samlet undersøgelse af Landbrugsministeriets administration af avlsdyreksporten.

Om de enkelte forhold har jeg afgivet udtalelser på følgende sider:

	Side
Bankgaranti	19
Overgangsbestemmelser	20
Forlængelse af leveringsfristen	25
Avlsdyrekseksportudvalgets udførsel af 18 dyr til en udstilling i Novi Sad	27
Bundgaards kontrakt af 16. april 1959	28
Avlsdyrekseksportudvalgets kontrakt af 15. maj 1959	30
Yderligere forlængelse af leverings- fristen	34
Bundgaards kontrakter af 5. og 17. september 1959	40
Landbrugsministeriets undersøgelse..	45
Udførselstilladelse til Italien.....	46
Etablring af centralsalg	55
Eksport af avlsvæg til Iran	57
Politiundersøgelse mod Avlsdyrekseks- portudvalget	60

Den foretagne undersøgelse har på flere punkter givet anledning til kritik af Landbrugsministeriet, jfr. ovenfor s. 25, 34, 40, 45-46, 55-56 og 60, mens der med hensyn til de øvrige i sagen inddragne forhold ikke med føje kan rettes kritik mod ministeriet eller anden offentlig myndighed.

Ved bedømmelsen af de kritiserede forhold har jeg taget i betragtning, at Landbrugsministeriet, der ved bemyndigelsesloven af 16. juni 1958 havde fået tillagt en række vidtgående beføjelser, efter udstedelsen af bekendtgørelsen af 29. december 1958 om udførsel af avlsvæg stod overfor en administrativ opgave, der på grund af mindsteprisordningen havde en særpræget karakter. Der må i denne situation gives Landbrugsministeriet en bred margen med hensyn til den nærmere

udformning og tilrettelæggelse af kontrollen med handelen indenfor dette eksportområde, men samtidig må der udfra almindelige forvaltningsretlige principper stilles strenge krav om en ligelig behandling af de i betragtning kommende eksportører. Jeg henviser herved særlig til kritikken s. 34 med hensyn til Landbrugsministeriets sidste forlængelse af fristen for levering af avlsvæg i henhold til Avlsdyrekseksportudvalgets kontrakt af 23. februar 1958.

Taget under eet viser undersøgelsen, at Landbrugsministeriet har bestræbt sig for at tage rimelige hensyn til såvel eksportør Bundgaards som Avlsdyrekseksportudvalgets interesser, men det må antages, at det i nogen grad har skortet på fasthed og konsekvens hos ministeriet, jfr. herved de gentagne forlængelser af udførselstilladelse s. 20-25, og de til Bundgaard i efteråret 1959 givne udførselstilladelser, s. 34-40. Det må dog samtidig fremhæves, at ministeriet var udsat for betydeligt pres fra såvel eksportør Bundgaards som Avlsdyrekseksportudvalgets side i situationer, hvor en hurtig afgørelse var påkrævet, at væsentlige handelspolitiske interesser stod på spil, og at disse forhold i nogen grad undskylder ministeriets dispositioner i flere af de ovenfor fremdragne tilfælde, hvor dispositionerne har givet anledning til kritik.

Alt i alt finder jeg ikke i medfør af § 9 i instruksen for folketingets ombudsmand grundlag for at foretage videre skridt i anledning af de kritiserede forhold.

Jeg har samtidig hermed gjort Folketingets Ombudsmandsudvalg og Landbrugsministeriet bekendt med min opfattelse.«

2. Formuleringen af en blanket til indkaldelse af skatterestanter. (J. nr. 20/64).

Under behandlingen af en sag blev jeg opmærksom på, at Århus Skattevæsen ved tilsigelse af skatterestanter anvendte en blanket med trykt hoved »Århus kommunale Fogedkontor«, at incassoafdelingen i teksten blev omtalt som »Århus kommunale Fogedret«, og at blanketten var bestemt til at skulle underskrives af en »Fogedassistent«.

Da det under en telefonisk drøftelse af

spørgsmålet med Indenrigsministeriet blev oplyst, at skattedirektøren overfor ministeriet havde givet tilsagn om, at blanketterne ville blive korrekt affattet ved den næste trykning, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre, udover at jeg telefonisk anmodede Århus Skattevæsen om at få tilsendt et eksemplar af den nye blanket.

Den 30. november 1963 underrettede Skat-

tevæsenet mig om, at det havde ladet fremstille nye blanketter til brug for pantefogeden trykt hoved »Århus Skattevæsen, Fogedkontoring. Af skrivelsen og de medfølgende bilag fremgik det, at blanketterne var forsynet med trykt hoved »Århus skattevæsen, Fogedkontoret«, og at de var bestemt til at skulle underskrives af en af pantefogedens medhjælpere, der fortsat betegnedes som »Fogedassistent«.

Den 7. januar 1964 underrettede jeg Århus Skattevæsen om, at jeg havde besluttet i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, af egen drift at tage spørgsmålet om blanketternes formulering op til nærmere overvejelse, og anmodede Skattevæsenet om en udtalelse om, hvorvidt betegnelserne »Fogedkontoret« og »Fogedassistent« burde anvendes på blanketter, der hidrørte fra en ikke juridicel myndighed.

Skattevæsenet udtalte den 15. januar 1964, at skattedirektøren som nævnt havde haft en telefonisk samtale med Indenrigsministeriet vedrørende affattelsen af nogle tilsigelsesblanketter, som blev anvendt af incassoafdelingen, og at der i denne samtale alene blev gjort opmærksom på, at det måtte anses for uheldigt, at man benyttede betegnelsen »Århus kommunale Fogedret«, hvorfor der blev truffet aftale om, at betegnelsen skulle ændres, når nyt oplag af de pågældende blanketter blev trykt. Ved trykningen af næste blanketoplag ændrede Skattevæsenet betegnelsen til »Fogedkontoret«.

Skattevæsenet tilføjede, at det, såfremt overvejelserne resulterede i, at betegnelserne »Fogedkontor« og »Fogedassistent« ikke burde

benyttes, ville være indforstået med til Byrådet at indstille, at man gik over til at benytte betegnelsen »Pantefogedkontor« i stedet for »Fogedkontor«, »Pantefoged« i stedet for »Overfogedassistent« og »Pantefogedassistent« i stedet for »Fogedassistent«.

Spørgsmålet blev derefter forelagt Den danske Dommerforening, Justitsministeriet og Indenrigsministeriet. Dommerforeningen udtalte, at den var enig i, at Århus Kommune var uberettiget til at benytte betegnelserne »Fogedkontor« og »Fogedassistent«. Efter at Byrådet havde erklæret sig indforstået med fremtidig at benytte betegnelserne »Pantefogedkontor«, »Pantefoged« og »Pantefogedassistent«, havde foreningen intet at erindre imod, at der ikke blev foretaget videre i sagen.

Justitsministeriet henholdt sig til Dommerforeningens udtalelse. Indenrigsministeriet udtalte, at det efter ministeriets formening ville være bedst stemmende med den i lov nr. 185 af 23. juni 1932 anvendte sprogbrug, om de i sagen omhandlede betegnelser blev ændret som anført, og at ministeriet eventuelt ville være sindet at henstille til Århus Byråd at foretage hertil sigtende ændringer af stillingsbetegnelserne i de for kommunen gældende lønningsregler.

Jeg udtalte, at jeg måtte finde det rigtigst, at Århus Skattevæsens blanketter blev ændret som anført i Skattevæsenets skrivelse af 15. januar 1964.

På blanketterne står der nu »Pantefogedkontoret« og »Pantefogedassistent«.

3. Kritiseret, at en kendelse fra Landsskatteretten ikke indeholdt nogen begrundelse. (J. nr. 204/64).

A klagede over, at skattemyndighederne skønmæssigt havde forhøjet hans selvangivelse for skatteåret 1962/63 med 7.000 kr., uagtet han havde ført regnskab. A klagede endvidere over den tid, der var medgået til Landsskatterettens behandling af sagen.

Sagens tidsmæssige behandling.

Af de modtagne akter fremgik det, at A's revisor i skrivelse af 17. december 1962 til

Landsskatteretten klagede over, at Skatterådet for Århus skattekreds ved kendelse af 24. november s.å. skønmæssigt havde forhøjet A's skattepligtige indkomst for det omhandlede skatteår fra 19.697 kr., hvilket beløb ligningskommissionen havde godkendt, til 27.500 kr., idet skatterådet ikke havde anset regnskabsføringen vedrørende den forretning, som blev drevet af A's hustru for betryggende.

Den 20. december 1962 anmodede retten Statens Ligningsdirektorat om fra de lokale ligningsmyndigheder at indhente de fornødne erklæringer samt ligningsmaterialet, hvilket retten modtog den 11. januar 1963.

Efter at sagen havde været genstand for kontormæssig behandling, anmodede retten den 22. marts 1963 revisoren om nogle oplysninger, og om at få tilsendt nærmere specificeret regnskabsmateriale. Den 3. april 1963 svarede revisoren, og den 7. maj 1963 traf retten beslutning om, at sagen skulle mundtlig forhandles i Århus med A og revisoren under en af rettens rejser. Herom blev revisoren underrettet ved skrivelse af 8. maj 1963.

Endvidere var det oplyst, at retten havde haft forhandlinger i Århus fra den 14. til 17. maj, 20. til 21. juni, 17. september, 9.-10. oktober og 20.-21. november 1963, og at A's sag blev drøftet ved forhandlingen den 20. november 1963.

I tilslutning til forhandlingen gav revisoren den 6. december 1963 retten nogle supplerende oplysninger, og den 15. januar 1964 forelagde retten sagen for Statens Ligningsdirektorat med indstilling om afgørelse, hvilken indstilling Ligningsdirektoratet tiltrådte samme dag. Den 27. februar 1964 blev rettens kendelse afsagt.

Vedrørende det forhold, at sagen havde beroet på forhandlingen i Århus i tiden 7. maj til 20. november 1963, udtalte retten overfor mig, at det på grund af tilgang af et betydeligt antal sager til rejsebehandling i Århus ikke havde været muligt ved hver af disse rejser at medtage samtlige på forhandling beroende sager. Ved forberedelse af hver enkelt af forhandlingerne blev sagerne derfor udtaget af den beroende beholdning under hensyn til datoen for sagens indkomst til retten og til sagens øvrige omstændigheder.

Jeg udtalte, at jeg tidligere havde taget stilling til spørgsmålet om skattesagers berostillelse på personlige forhandlinger med skatteyderen på hjemstedet (beretning 1958, s. 219), og at jeg under hensyn hertil ikke fandt aldeles tilstrækkeligt grundlag for at kritisere, at A's sag i godt 6 måneder havde beroet på forhandlingen i Århus.

Sagen gav mig dog anledning til at anmode retten om at overveje, hvorvidt det måtte være muligt at indføre foranstaltning

ger, således at sager ikke kommer til at bero så lang tid som nærværende på personlige forhandlinger.

Tilsidesættelsen af regnskabet.

I præmisserne i kendelsen af 27. februar 1964 udtalte retten, at den efter gennemgang af regnskabsmaterialet vedrørende hustruens forretning måtte være enig med skatterådet i, at dette materiale ikke kunne anses for egnet til at danne grundlag for en nøjagtig opgørelse af driftsoverskuddet og dermed af den skattepligtige indkomst.

Ifølge § 13, stk. 1, i forretningsordenen for Landsskatteretten skal rettens kendelse indeholde begrundelse for afgørelsen, medmindre denne beror på et rent skøn.

På mit spørgsmål om, hvorvidt rettens præmisser opfyldte kravet i forretningsordenens § 13, stk. 1, udtalte retten, at den i skrivelsen af 22. marts 1963 til revisoren havde anført, at den skønsmæssige forhøjelse, 7.000 kr., bl. a. skyldtes, at skatterådet ikke havde anset regnskabsføringen for betryggende. Der var således i kasserapporterne bemærket adskillige tællefejl, hvoraf man sluttede, at kasseafstemningerne ikke havde været effektive. Hertil kom, at forretningens bestillingsbog var bortkommet, således at det ikke havde været muligt at sammenholde den med kassestrimlerne. Retten bad derfor revisoren oplyse, om han fandt det førte regnskab anvendeligt til en nøjagtig opgørelse af den skattepligtige indkomst og derfor påstod det lagt til grund ved skatteansættelsen, eller om klagen alene angik størrelsen af den skønsmæssige forhøjelse. I førstnævnte tilfælde anmodede retten om at få regnskabsbøgerne for 1961 (hovedbog, kassebog og eventuelt foreliggende kassekladder) indsendt tilligemed oplysninger om, hvorvidt og i bekræftende fald, hvor ofte der var foretaget effektive kasseafstemninger.

I skrivelsen af 3. april 1963 erkendte revisoren visse kassedifferencer og meddelte, at A overfor ham havde oplyst, at han mindst én gang om ugen havde afstemt hovedkassen. Af forhandlingen i Århus fremgik det, at effektive kasseafstemninger ikke havde været foretaget i fornødent omfang.

Selvom A og revisoren således måtte antages at have været bekendt med baggrunden for regnskabet tilsidesættelse, burde der dog ifølge retten i kendelsen have været optaget en udtalelse om, at effektive kasseafstemnin-

ger ikke kunne antages at have være foretaget i fornødent omfang. En bemærkning om dette forhold havde været medtaget i det oprindelige udkast til kendelsen, men var beklægteligvis gledet ud under omredigeringen af kendelsesudkastet.

Jeg udtalte, at jeg efter det foreliggende ikke kunne kritisere det skøn, der lå til grund for tilsidesættelsen af regnskabsmaterialet og den skønsmæssige ansættelse af A's skattepligtige indkomst. Derimod var det en fejl, at det ikke af rettens kendelse fremgik, hvorpå tilsidesættelsen af regnskabsmaterialet grundedes.

Den 12. maj 1964 svarede retten på min henstilling vedrørende berostillelsen. Retten henviste til de redegørelser, som den tidligere havde afgivet til mig vedrørende dette forhold, jfr. beretning 1955, s. 70 (pkt. 3), og beretning 1957, s. 58 (ad 2), idet de deri fremhævede synspunkter fremdeles har gyldighed.

Retten oplyste endvidere, at over halvdelen

af de indkomne klager gøres til genstand for rejsebehandling med tilsigelse af repræsentanter for de stedlige ligningsmyndigheder. Det er en selvfølge, at rejsebehandlingen etableres så hurtigt, det kan lade sig gøre, og sager af særligt hastende karakter udtages til forlodsbehandling, men med det til rådighed værende personale og inden for rammerne af det nuværende budget vil det ikke kunne undgås, at en sag kan komme til at afvente forhandling i et tidsrum som det omhandlede. Retten pegede også på, at forhandlingerne må berammes under hensyn til de stedlige ligningsmyndigheders mødekapacitet, og at det f. eks. i ligningsperioden er så godt som udelukket at foretage forhandling på stedet.

Retten tilføjede, at hensynet til klagerne formentlig tilsiger, at antallet af sager, der gøres til genstand for rejsebehandling, ikke søges nedbragt.

Jeg meddelte herefter retten, at jeg indtil videre havde taget dens udtalelse til efterretning.

4. *En kommune havde begæret løntilbageholdelse med et beløb, der oversteg det i kommuneskatteloven fastsatte maksimumsbeløb. (J. nr. 160/64).*

Foranlediget af en henvendelse fra A indledte jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, en nærmere undersøgelse i anledning af, at Københavns Skattevæsen hos A's arbejdsgiver skulle have begæret løntilbageholdelse med et beløb, der oversteg det i kommuneskattelovens § 42, stk. 1, fastsatte.

Af de indhentede oplysninger fremgik det, at A af Københavns Skattevæsen blev tilsagt til møde den 9. marts 1963 på vedkommende rodekantor til udpantning for en skatterestance på ca. 5.000 kr., men at hustruen, der mødte i stedet for, oplyste, at manden intet ejede, der kunne gøres til genstand for udpantning, samt at mandens løn androg 270 kr. ugentlig og hendes løn 200 kr. ugentlig.

Under hensyn til den betydelige restance samt til, at den løbende skat androg 627,95 kr. pr. terminsrate, indgik hustruen på mandens vegne på en ordning, hvorefter der skulle afdrages 100 kr. ugentlig i de første 4 uger og derefter 175 kr. ugentlig. Det blev samtidig meddelt hende, at Skattevæsenet, såfremt be-

talingsordningen ikke blev overholdt, måtte forbeholde sig at rette anmodning til arbejdsgiveren om at tilbageholde det aftalte afdrag, og hustruen protesterede ikke mod dette forbehold.

I denne forbindelse oplyste Direktoratet for Københavns Skattevæsen, at rodekantoret efter den gældende instruks ikke burde have ladet sig nøje med hustruens stiltiende accept, men burde have sikret sig en positiv tiltrædelse.

Da de aftalte afdrag ikke kom til Skattevæsenet, og da A havde misligholdt adskillige aftaler om afdragsordninger, blev arbejdsgiveren ved skrivelse af 25. april 1963 anmodet om at tilbageholde 25 pct. af lønnen. Løntilbageholdelsesbegæringen blev forsynet med en stempelpåtegning om, at skatterestancen efter aftale med A skulle tilbageholdes med 175 kr. ugentlig. Lignende begæringer blev senere 4 gange tilsendt arbejdsgiveren.

Om den af Skattevæsenet fulgte praksis udtalte direktoratet, at skatteyderne, hvis til-

bageholdelse med de i loven fastsatte procenter ikke er tilstrækkelig til at afvikle en skatte-
 restance inden for en overskuelig fremtid, i
 almindelighed foretrækker en ordning, hvor-
 efter arbejdsgiveren tilbageholder mere end
 de nævnte procenter fremfor ugentlig udpant-
 ning på arbejdsstedet i den forfaldne løn, dels
 fordi der derved spares udpantningsgebyrer,
 dels fordi mange arbejdsgivere ser med uvilje
 på hyppige besøg af pantefogeden. Disse sær-
 ordninger med tilbageholdelse af mere end de
 i loven fastsatte procenter forekommer navn-
 lig – som i nærværende sag – når både mand
 og hustru har indtægter.

Skattevæsenet forsøger altid først at få en
 aftale i stand, hvorved skatteyderen selv ind-
 betaler rimelige afdrag. Samtidig med afta-
 lens indgåelse træffer man en aftale med
 skatteyderen eller – hvilket er det bedste –
 lader ham underskrive en fuldmagt, hvorefter
 Skattevæsenet kan anmode arbejdsgiveren
 om at tilbageholde det aftalte afdrag, såfremt
 skatteyderen ikke selv indbetaler de aftalte
 beløb. Ved disse aftaler sørges der naturligvis
 for, at familien får et rimeligt beløb til fri rå-
 dighed.

Det var ifølge direktoratet klart, at skatte-
 yderen altid kan trække en sådan skriftlig el-
 ler mundtlig fuldmagt tilbage, og arbejdsgiv-
 veren kan nægte at tilbageholde mere end de
 lovfæstede procenter. I sådanne tilfælde vil
 Skattevæsenet være henvist til at foretage
 ugentlige udpantninger for et tilsvarende be-
 løb i de forfaldne ugelønninger. Sådanne ud-
 pantninger påfører naturligvis skatteyderen
 udpantningsgebyrer og er ret bekostelige og
 meget personalekrævende for det offentlige.

Tilbageholdelse ifølge fuldmagt af mere
 end de faste procenter i tilfælde som de
 nævnte har været anvendt i mere end 30
 år, og fremgangsmåden, der synes at være
 praktisk både for skatteyderne og for Skatte-
 væsenet, er også godkendt af Skattedeparte-
 mentet i en skrivelse af 15. marts 1957.

Den 16. april 1964 udtalte jeg – idet jeg
 henviste til Indenrigsministeriets udtalelse
 i den i beretning 1963 s. 92 omtalte sag –
 at det var beklageligt, at Københavns
 Kommunes Skattevæsen uberettiget havde
 begæret løntilbageholdelse hos A's arbejds-
 giver med et beløb, der oversteg det i kom-
 muneskattelovens § 42 fastsatte maksi-
 mumsbeløb for løntilbageholdelse. Jeg be-

mærkede herved, at Skattedepartementet
 i skrivelsen af 15. marts 1957, alene har
 udtalt sig om det tilfælde, hvor vedkom-
 mende skatteyder anmoder om, at der
 tilbageholdes et større beløb end det i §
 42 fastsatte.

Jeg tilføjede, at den endelige afgørelse
 af, hvorvidt og i hvilket omfang kommune-
 skattelovens regler kan fraviges ved afta-
 tale henhørte under domstolene.

Samtidig anmodede jeg Indenrigsmini-
 steriet om på den givne anledning at tage
 de rejste spørgsmål op til nærmere over-
 vejelse.

Den 22. maj 1964 svarede Indenrigsmini-
 steriet, at det påhviler de kommunale skatte-
 myndigheder i videst muligt omfang at ind-
 drive de borgerne pålignede skatter til stat og
 kommune og herved om fornødent anvende
 de i lovgivningen foreskrevne tvangsmidler,
 d. v. s. navnlig løntilbageholdelse og udpant-
 ning. Det er overladt til kommunalbestyrel-
 sens skøn at afgøre, hvilket middel der, når
 alle forhold tages i betragtning, i det enkelte
 tilfælde må anses for bedst egnet, men når
 det drejer sig om skatterestancer hos lønmod-
 tagere, vil løntilbageholdelse i almindelighed
 blive foretrukket.

I tilfælde, hvor skatterestancen er af en
 sådan størrelse, at den ikke kan afvikles in-
 denfor en rimelig tid med anvendelse af de i
 kommuneskattelovens § 42 fastsatte procent-
 satser, må kommunalbestyrelsen være beret-
 tiget og forpligtet til at søge restancen ned-
 bragt ved udpantning eller – hvor skatteyde-
 rens forhold måtte tale for en lempeligere be-
 handling – ved efter aftale med ham at fore-
 tage løntilbageholdelse med større beløb.
 Denne sidste fremgangsmåde indebærer for
 skatteyderen bl. a. den fordel, at han undgår
 ulemperne ved en udpantning på arbejds-
 stedet og sparer de med udpantningsforret-
 ningen forbundne omkostninger.

Indenrigsministeriet fandt denne praksis for
 særdeles hensigtsmæssig og på ingen måde
 ubillig overfor skatterestancerne, hos hvem
 skattemyndighederne ellers ville være forplig-
 tet til umiddelbart at foretage udpantning.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt
 det bør foreskrives, at et samtykke til løntil-
 bageholdelse udover de i kommuneskattelov-
 ens § 42 fastsatte grænser skal foreligge
 skriftligt, bemærkede ministeriet, at det efter

de hidtil indvundne erfaringer på dette område måtte anse det for tvivlsomt, om der var behov for en sådan regel, men at man ville have opmærksomheden henvendt på spørgs-

målet og optage det til nærmere overvejelse i forbindelse med eventuel lovrevision.

| Jeg meddelte herefter ministeriet, at jeg tog dets skrivelse til efterretning.

5. Indberetningspligten ved ransagning i retsplejelovens § 758, stk. 3. (J. nr. 87/64).

I januar 1964 klagede A over, at en landoverpolitibetjent den 23. marts 1963 havde sprængt døren til hans ejendom for at anholde hans søn, der var anmeldt for spirituskørsel.

Af sagens akter fremgik det, at sønnen den 23. marts 1963 kl. 0,30 blev anholdt som sigtet for overtrædelse af færdselslovens § 16, stk. 1. Ved statsadvokaten i Ålborg's anklageskrift af 14. juni 1963 blev der rejst tiltale mod ham, som imidlertid blev frifundet af retten.

Landoverpolitibetjenten udtalte, at der den 22. marts 1963 kl. 23,15 blev indgivet anmeldelse til politistationen i den nærliggende by om, at sønnen sammen med en anden var kørt fra byen i en personmotorvogn, uanset at begge efter anmelderens opfattelse var så påvirkede af spiritus, at de ikke var i stand til at føre motorkøretøj på fuldt betryggende måde. Da der ikke på politistationen var personale, som kunne tage sig af sagen, blev landpolitibetjenten, der befandt sig på sit stationeringssted, gjort bekendt med anmeldelsen. Han kørte straks til sønnens bopæl i byen, hvor han imidlertid fik oplyst, at han for tiden boede hos A.

Ved ankomsten til A's ejendom umiddelbart efter konstaterede landoverpolitibetjenten, at den pågældende personmotorvogn, hvis indregistreringsnummer han havde fået opgivet, holdt på en åben plads foran ejendommen. Da der ikke var lys nogen steder i huset, bankede han vedvarende på indgangsdøren, men ingen reagerede. Han kunne imidlertid høre vejrtrækning og bevægelser fra en person i et værelse på 1. sal, og han kastede derfor nogle håndfulde småsten op på ruden, ligesom han råbte og kaldte, men uden resultat.

Da det heller ikke på anden måde var muligt at komme ind i ejendommen, da der forelå en anmeldelse afgivet af en voksen person,

da sønnen var eftersat på friske spor i en sag, hvor anklagen skulle rejses af statsadvokaten, og da øjemedet ville forspildes ved at afvente rettens kendelse, fandt landoverpolitibetjenten, at betingelserne for med magt at skaffe sig adgang til ejendommen forelå. Han havde på det sene tidspunkt ikke mulighed for at komme til en telefon, og hans tjenestevogn var ikke forsynet med radio. I overvejelserne indgik tillige hans kendskab til, at sønnen i 1960 var blevet dømt for overtrædelse af færdselslovens § 16, stk. 1.

Landoverpolitibetjenten forsøgte først at dirke indgangsdøren op med et stykke bøjet ståltråd, men da dette ikke lykkedes, satte han sin støvlehæl mod den iøvrigt ikke særlig solide dør, og efter et par kraftige tryk forskubbede låsen sig i indfatningen, og døren gik op. Landoverpolitibetjenten gik straks op til det værelse på 1. sal, hvor han var sikker på, at der opholdt sig en person. Han bankede på, og da ingen svarede, åbnede han døren og tændte lyset. I værelset lå sønnen og sov i en seng. Han blev straks gjort bekendt med, at han var sigtet for at have kørt motorkøretøj i spirituspåvirket tilstand, at han måtte betragte sig som anholdt, og at han straks skulle stå op og følge med til politistationen.

Da landoverpolitibetjenten skulle forlade huset, forsøgte han at låse den beskadigede dør; dette lykkedes imidlertid ikke, men under overvejelserne af, hvad der skulle gøres, kom A og dennes hustru hjem. Landoverpolitibetjenten forklarede A, at han havde anholdt sønnen, og at han i forbindelse dermed havde været nødsaget til at sprænge døren for at få adgang til huset. A erklærede sig indforstået med den afgivne beretning og fremkom ikke med nogen form for protest i anledning af det passerede. Heller ikke under to senere samtaler med landoverpolitibetjenten beklagede A sig over anholdelsen eller de omstændigheder, hvorunder den var sket.

Vedkommende politifuldmægtig udtalte, at han fik den udfærdigede politirapport forelagt, og at han undersøgte spørgsmålet om, hvorvidt den foretagne anholdelse ved indtrængen i A's ejendom uden forudgående retskendelse måtte anses for lovmedholdelig. Politifuldmægtigen kom til det resultat, at betingelserne efter retsplejelovens bestemmelser havde været opfyldt. Der blev ikke efterfølgende fremsendt beretning om det passerede til retten, idet politifuldmægtigen ved samtalen med landoverpolitibetjenten opfattede situationen således, at A, der ikke ønskede erstatning i anledning af dørens beskadigelse, havde accepteret det passerede.

Politimesteren henviste til de afgivne erklæringer og udtalte, at betingelserne for anholdelsen af sønnen uden rettens forudgående beslutning efter hans opfattelse havde været til stede, *da* der forelå bestemte grunde til at mistænke ham for overtrædelse af færdselslovens § 16, stk. 1, *da* det i hvert fald var nødvendigt at fremstille ham for en læge til undersøgelse, jfr. færdselslovens § 16, stk. 4, *og da* øjemedet ville forspildes ved at afvente rettens anholdelsesbeslutning.

Politimesteren fandt endvidere, at betingelserne for husransagning uden retskendelse efter retsplejelovens § 773, stk. 1 og 2, havde været til stede, og at husransagningen havde været påkrævet.

Politimesteren mente ikke, at det fritog politiet for pligten til at indgive beretning til retten, at politifuldmægtigen havde fået den opfattelse, at A havde accepteret det foretagne indgreb. Politimesteren beklagede denne forømmelse og oplyste, at han i anledning af det passerede i en meddelelse til ordens- og kriminalpolitiet havde indskærpet regelen i retsplejelovens § 758, stk. 3, hvorefter der ved foretagen ransagning uden retskendelse eller uden udtrykkeligt samtykke skal indgives beretning til retten inden 24 timer.

Vedrørende spørgsmålet om tilkaldelse af vidner udtalte politimesteren, at det under hensyn til tidspunktet for ransagningen og under hensyn til at tilkaldelse af vidner forudsatte, at bevogtningen af huset måtte opgives, hvilket af efterforskningsmæssige grunde ikke var tilrådeligt, havde været berettiget at undlade tilkaldelse af vidner. Poli-

timesteren henviste herved til, at retsplejelovens § 759, stk. 3, med ordene »så vidt muligt« syntes at have taget hensyn til en sådan situation.

Statsadvokaten i Ålborg udtalte, at landoverpolitibetjenten havde handlet korrekt ved under de foreliggende omstændigheder at beslutte sig til at anholde sønnen og ved trods manglende retskendelse at gennemføre anholdelsen ved at skaffe sig adgang til ejendommen og eftersøge ham dér. Statsadvokaten mente endvidere, at det havde været berettiget, at landoverpolitibetjenten havde undladt at skaffe vidner til ransagningen. Derimod forekom det statsadvokaten tvivlsomt, om der var handlet i strid med retsplejelovens § 758, stk. 3, derved, at beretning om ransagningen ikke var indgivet til retten inden 24 timer.

Rigsadvokaten udtalte, at han under de foreliggende omstændigheder kunne tiltræde, at det havde været berettiget uden rettens forudgående kendelse at foretage husransagning og anholdelse, ligesom det havde været berettiget at undlade at tilkalde vidner til ransagningen.

Forsåvidt angik spørgsmålet om indberetning til retten udtalte rigsadvokaten, at sådan indberetning efter hans opfattelse burde være sket. Under hensyn til den af politimesteren til det stedlige ordens- og kriminalpoliti udstedte dagsbefaling indstillede rigsadvokaten dog, at der ikke foretoges videre i den anledning. Justitsministeriet tiltrådte rigsadvokatens udtalelse.

Jeg udtalte, at politiet havde haft fornøden hjemmel til ransagningen og anholdelsen den 23. marts 1963, hvadenten man betragtede sønnens opholdssted som sigtedes eller andenmands hus. Jeg bemærkede i denne forbindelse, at det senere under sagen var oplyst, at sønnen på det pågældende tidspunkt stod tilmeldt folke-registeret som boende hos A. Undladelsen af at tilkalde vidner kunne heller ikke give grundlag for kritik.

Det var derimod beklageligt, at politiet ikke, som foreskrevet i retsplejeloven, inden 24 timer efter ransagningen afgav beretning til retten om denne.

6. *Kritiseret, at politiet havde gjort en anmeldt bekendt med anmelderens navn. (J. nr. 112/64).*

I nogle avisartikler var det omtalt, at en mand, der havde anmeldt en bilist til politiet i Århus, var blevet afhørt om anmeldelsen 5 gange i løbet af 1½ døgn, og at politiet havde opgivet hans navn til den anmeldte.

Jeg besluttede herefter i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, af egen drift at foretage en undersøgelse.

Den polititjenestemand, der var vagthavende i tidsrummet lørdag den 18. januar 1964 kl. 22 til søndag den 19. januar 1964 kl. 6 udtalte, at anmelderen søndag den 19. januar 1964 kl. 2 henvendte sig på politistationen for at indgive anmeldelse mod en bilist, som han kort forinden havde set køre på en måde, der lod formode, at han var påvirket af spiritus. Den vagthavende noterede de fornødne oplysninger og gjorde anmelderen bekendt med, at det kunne blive nødvendigt at foretage en mere detaljeret afhøring af ham, såfremt det viste sig, at den pågældende bilist var påvirket af spiritus. Anmelderen erklærede sig indforstået hermed.

Efter at den vagthavende gennem motorregisteret havde fået oplyst navnet på ejeren af den omhandlede motorvogn, beordrede han vedkommende eftersøgt af personalet i en patruljerende radiovogn. Anmeldtes navn var iøvrigt den vagthavende bekendt, uden at han dog i øjeblikket kunne henføre det til en bestemt sag. I betragtning af at kendskabet til navnet muligt kunne hidrøre fra en sag om overtrædelse af færdselslovens § 16, stk. 1, skønnede han, at det var nødvendigt at foretage en mere detaljeret afhøring af anmelderen, og han lod derfor sin medhjælper rette telefonisk henvendelse til anmelderens arbejdsplads. Da telefonopkaldet ikke blev besvaret, beordredes patruljevognen til anmelderens bopæl. Anmelderen blev ikke truffet hjemme, men hans moder blev gjort bekendt med anledningen til henvendelsen. Hun oplyste, at hun ventede sin søn hjem når som helst. Kl. 2,30 indfandt anmelderen sig igen på stationen, hvorefter den egentlige afhøring af ham fandt sted.

Den vagthavende, der overtog tjenesten søndag den 19. januar kl. 6, oplyste, at eftersøgningen af anmeldte blev fortsat uden resultat. Kl. 13,45 kom anmeldte, som havde fået

at vide, at politiet eftersøgte ham, til politistationen, hvor han blev gjort bekendt med sigtelsen. Sagen blev iøvrigt overdraget til den vagthavende, der overtog vagten kl. 14.

Den vagthavende i tiden efter kl. 14 udtalte, at han efter at have sat sig ind i sagen beordrede en politibetjent til at afhøre anmeldte og dennes kæreste, der nu også var kommet til stationen. Under afhøringen udtalte anmeldte, at det var 4. gang han var blevet anmeldt for at have ført motorvogn i spirituspåvirket tilstand. Da han så godt som aldrig drak spiritus, havde han indtryk af, at der var nogen, der forfulgte ham med disse anmeldelser til politiet, og han ønskede derfor oplyst, hvem anmelderen var for derved at komme til klarhed over, om det var en person, der kendte ham, og som kunne være interesseret i at genere ham.

Den polititjenestemand, der foretog afhøringen, spurgte den vagthavende, om han måtte oplyse anmelderens navn. Den vagthavende svarede, at det måtte han ikke. men at han selv ville tale med anmeldte.

Den vagthavende søgte nu at tilkalde anmelderen for at konfrontere ham med anmeldte, som derved ville få kendskab til anmelderen uden at få hans navn oplyst. Da anmelderen ikke var hjemme, rettede den vagthavende telefonisk forespørgsel til Rigsregistraturen, der oplyste, at anmeldte var kendt bl. a. for overtrædelser af færdselsloven, dog ikke dens § 16, stk. 1.

Da det ikke kunne afvises, at der kunne være tale om falsk anmeldelse, da anmeldte nægtede at udtale sig, medmindre han fik oplyst anmelderens navn, da den vagthavende ikke kunne komme i forbindelse med anmelderen, da anmelderen ikke havde ytret ønske om at være anonym, da det ikke kunne afvises, at anmeldte var udsat for væsentlig gene ved politiets undersøgelser i forbindelse med anmeldelsen, og da anmelderens navn alligevel ville blive anmeldte bekendt ved en eventuel retssag, spurgte den vagthavende anmeldte, om han kendte en person ved anmelderens navn. Da anmeldte ikke kendte nogen af dette navn, blev han gjort opmærksom på, at der ikke kunne være tale om falsk anmeldelse med ønsket om hævn som bag-

grund. Anmeldte fik ikke yderligere oplysninger om anmelderen.

Under den fortsatte afhøring af anmeldte indfandt anmelderen sig på politistationen, idet han af sin moder var gjort bekendt med, at politiet gerne ville tale med ham. Han fik oplysning om det passerede, og den vagthavende sagde til ham, at hvis anmeldte havde kørt som forklaret, var der for ham al mulig grund til at antage, at anmeldte var spirituspåvirket, hvorfor det var udmærket, at han havde indgivet anmeldelse. Anmelderen blev endvidere gjort bekendt med, at hans navn var oplyst til anmeldte og med årsagen hertil. Da afhøringen af anmeldte endnu ikke var afsluttet, blev anmelderen gjort opmærksom på, at politiet nok blev nødsaget til at tale med ham igen. Anmelderen erklærede sig indforstået hermed og oplyste, at politiet kunne henvende sig på hans arbejdsplads. Han forlod derefter politistationen uden at give udtryk for utilfredshed med de hidtidige henvendelser til ham på bopælen. Derimod udtrykte han nogen forbavelse over, at politiet havde oplyst hans navn til anmeldte.

Rapporten over afhøringen af anmeldte blev ved afløsningen søndag aften kl. 22 givet til den vagthavende på natholdet, som natten til søndag havde modtaget anmeldelsen, til foreholdelse for anmelderen. Den vagthavende blev gjort bekendt med, at anmelderen var at træffe på sin arbejdsplads, og at han havde sagt, at politiet gerne måtte henvende sig der. Efter forgæves at have forsøgt at komme i forbindelse med anmelderens arbejdsplads pr. telefon lod den vagthavende en politibetjent, der skulle på patrulje, henvende sig personligt på arbejdspladsen og bede anmelderen komme til politistationen efter endt arbejdstid.

Anmelderen henvendte sig på politistationen kl. 23,15 og blev gjort bekendt med anmeldtes forklaring. Han gav overfor vedkommende polititjenestemand udtryk for utilfredshed med den måde, sagen var blevet behandlet fra eftermiddagsholdets side, herunder at hans navn var oplyst overfor anmeldte.

Politimesteren i Århus købstad henviste til de afgivne erklæringer og udtalte, at det måtte være politiets pligt at begrænse antallet af afhøringer af anmeldere, vidner og sigtede mest muligt, og at anmeldere så vidt muligt kun bør afhøres 1 eller 2 gange. I det foreliggende tilfælde burde afhøringernes antal

have været begrænset, hvorved politimesteren henviste til, at i al fald 2 af anmelderens henvendelser skete på eget initiativ, og at det ikke var de pågældende polititjenestemænds indtryk, at anmelderen havde noget imod at møde, men snarere at anmelderen gerne ville bidrage til efterforskningen af sagen. Når anmelderen havde måttet give forklaring så mange gange, skyldtes det, at den anmeldte først gav møde uventet ret sent efter anmeldelsen. Endelig fik anmelderen den 20. januar kl. 13,45 valget mellem at vente, til afhøringen af bilisten var færdig, eller at komme igen senere på et for ham belejligt tidspunkt.

Endvidere udtalte politimesteren, at anmelderens navn ikke burde have været opgivet til anmeldte, og at der i den anledning var givet anmelderen en mundtlig undskyldning. Politimesteren bemærkede herved, at opgivelsen skete, fordi den anmeldte – som det senere viste sig i strid med sandheden – havde angivet, at han 4 gange var blevet urigtigt anmeldt for spirituskørsel. Det var den pågældende polititjenestemands indtryk, at anmeldelserne var foretaget kort efter hinanden, og at der kunne være fare for, at der forelå en falsk anmeldelse, eventuelt som udslag for hævnfølelse. Det var for at komme til klarhed herover, at vedkommende vagthavende opgav anmelderens navn til anmeldte. Det burde imidlertid have været undersøgt, om anmeldtes påstand var rigtig, og navnet burde ikke have været opgivet, for der var en sikker formodning herom. Om dette var der nu givet instruks til politiets tjenestemænd.

Endelig oplyste politimesteren, at han henlagde sagen, da undersøgelsen ikke kunne ventes at føre til, at anmeldte fandtes skyldig til straf.

Statsadvokaten i Viborg udtalte, at det kunne diskuteres, om de to natlige afhøringer kl. 2 og kl. 2,30 burde have været trukket sammen til én. Under hensyn til den vagthavendes forklaring og til anmelderens refererede udtalelse om at han kl. 2 var indforstået med en senere grundigere afhøring, fandt statsadvokaten imidlertid ikke tilstrækkeligt grundlag for at kritisere afhøring nr. 2.

Når henses til, at sigtede påstod tidligere at have været urigtigt anmeldt, at den vagthavende på eftermiddagsholdet ikke tidligere havde haft lejlighed til at få indtryk af anmelderen, og at der under afhøringen opstod

tvivl om, hvorvidt der havde været 2 eller 3 personer i anmeldtes bil, fandt statsadvokaten heller ikke, at den tredje afhøring søndag eftermiddag kunne kritiseres. Derimod fandt statsadvokaten den fjerde afhøring søndag aften kl. 23,20 overflødig.

Vedrørende spørgsmålet om opgivelse af anmelders navn til anmeldte bemærkede statsadvokaten, at selvom det normalt bør være således, at politiet ikke i starten giver oplysning om anmeldere, fandt han, at oplysningen om anmelders navn måske var ubehødvig, men i den givne situation ikke egentlig kritisabel. Statsadvokaten henviste herved til, at anmelderen ikke på længere sigt kunne forvente at forblive anonym, jfr. princippet om aktindsigt.

Efter at politimesteren overfor anmelderen havde beklaget hændelsesforløbet og givet instruktion til politistyrken, fandt statsadvokaten ikke, at der var anledning til at foretage videre overfor de pågældende polititjenestemænd, der efter statsadvokatens opfattelse alene havde handlet ud fra ønsket om at behandle den noget særegne sag bedst muligt. Den margin, der i så henseende tilkommer dem, der under vanskelige forhold foretager de første efterforskningskridt i en sag, var efter statsadvokatens skøn ikke overskredet.

Rigsadvokaten udtalte, at det efter hans opfattelse havde været meget ubehødvigt af politiet straks efter modtagelsen af anmeldelsen at lade anmelderen forlade stationen, før der endnu var taget stilling til, om en grundig afhøring af ham på dette stadium var påkrævet. Rigsadvokaten fandt endvidere, at der ikke som sket burde være givet oplysning om anmelders navn og henviste i denne forbindelse til, at der normalt ikke indrømmes aktindsigt, når en sag henlægges. Iøvrigt tiltrådte rigsadvokaten statsadvokatens udtalelse. Justitsministeriet udtalte overfor mig, at det kunne tiltræde rigsadvokatens udtalelse.

Jeg udtalte, at der allerede ved anmeldelsens modtagelse burde have været foretaget en grundigere afhøring af anmelderen, inden denne forlod politistationen, hvorved den fornyede afhøring søndag morgen kl. 2,30 kunne have været undgået. Endvidere var jeg enig med statsadvokaten i, at afhøringen af anmelderen søndag aften kl. 23,20 forekom overflødig.

Endelig udtalte jeg, at det var beklageligt, at den vagthavende på eftermiddagsholdet på det foreliggende grundlag havde gjort anmeldte bekendt med anmelders navn.

7. Toldvæsenets modtagelse af en bødeindbetaling fra en anden end den, hvem bøden var ikendt. (J. nr. 272/64).

I februar 1964 klagede A over Toldvæsenets behandling af en mod ham rejst sag for overtrædelse af lov nr. 184 af 6. juli 1957 om omsætningsafgift af motorkøretøjer. A anførte, at han fandt det forkert, at han ved Departementet for Told- og Forbrugsafgifter skrevelse af 23. juli 1963 var blevet ikendt en bøde for overtrædelse af nævnte lov, idet det senere havde vist sig, at han ikke havde gjort sig skyldig i noget strafbart forhold.

Endvidere klagede A over, at departementet tillod, at en anden indbetalte bøden.

Af det foreliggende fremgik det, at det pågældende toldopsyn i en rapport af 5. juli 1963 redegjorde for en undersøgelse, som man havde foretaget vedrørende berigtigelsen af omsætningsafgiften for en varevogn, årgang 1956. Efter denne undersøgelse måtte det antages, at A den 1. marts 1962 under sin

beskæftigelse hos en automobilforhandler i dennes navn havde ladet vognen afgiftsberigtige med halv afgift efter en af Vurderingsnævnet fastsat værdi på 2.000 kr., uagtet vognen forinden afgiftsberigtigelsen var solgt for en pris af 5.500 kr. kontant ÷ 2 pct. incl. halv afgift, hvorved statskassen blev unddraget et afgiftsbeløb på 936 kr.

Automobilforhandleren, der fik forelagt de indhentede oplysninger, udtalte overfor toldopsynet, at der tilsyneladende måtte være begået en fejl fra firmaets side ved afgiftsberigtigelsen af vognen.

Sagen blev forelagt Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, der den 23. juli 1963 meddelte A, at man i henhold til § 26, stk. 1, jfr. § 9, stk. 3, i loven om omsætningsafgift af motorkøretøjer havde ikendt ham en bøde på 500 kr. Departementet tilføjede,

at bøden skulle indbetales inden 14 dage, med mindre A ønskede sagen indbragt for domstolene, i hvilket tilfælde han måtte fremsætte begæring herom overfor toldkammeret. Samtidig meddelte departementet automobilforhandleren, at sagen for hans vedkommende var afgjort med en advarsel og med, at han indbetalte det unddragne afgiftsbeløb på 936 kr.

I skrivelse af 29. juli 1963 til toldkammeret meddelte A, at han ikke kunne anse sig for skyldig, og at han ikke ville indbetale bøden. Den 13. august indbetalte automobilforhandleren til toldkammeret den A ikendte bøde. Den 23. august 1963 sendte toldkammeret A's skrivelse af 29. juli 1963 til departementet og oplyste, at A ved personlig henvendelse havde ønsket at få et skriftligt svar.

I skrivelse af 26. august 1963 til departementet anførte A, at han ønskede sagen indbragt for retten. A tilføjede, at han ikke ved Toldvæsenets afhøringer havde fået lejlighed til at udtale sig. Departementet forelagde denne skrivelse for toldkammeret, der den 3. september 1963 indstillede til departementet, at sagen blev indbragt for retten.

Efter nogle yderligere ekspeditioner anmodede departementet den 1. november 1963 vedkommende politimester om, at der måtte blive rejst tiltale mod A for overtrædelse af loven af 6. juli 1957.

Kriminalpolitiet foretog herefter i tiden 4. til 23. november 1963 en undersøgelse, hvorved det bl. a. blev konstateret, at det ikke var A, men en anden medarbejder hos automobilforhandleren, der havde fremstillet den omhandlede vogn til afgiftberigtigelse. Endvidere fremkom der nye oplysninger, der syntes at godtgøre, at vognen ikke ved afgiftsberigtigelsen den 1. marts 1962 kunne have været endelig solgt.

Sagen blev herefter påny forelagt departementet, der den 21. januar 1964 meddelte politimesteren, at det for sit vedkommende intet havde at erindre imod, at tiltale mod A blev frafaldet. Den 12. februar 1964 tiltrådte statsadvokaten en indstilling fra politimesteren om, at der ikke blev foretaget yderligere i sagen fra anklagemyndighedens side.

To toldtjenestemænd, der havde behandlet sagen, oplyste overfor mig, at automobilforhandleren under en samtale med dem havde forespurgt, om han ville begå noget forkert ved at betale A's bøde, idet han gerne ville

have sagen afsluttet uden rettens medvirken. De to toldtjenestemænd havde svaret, at de, uden at være juridisk kyndige, ikke ville mene, at der kunne være noget til hinder derfor, men at automobilforhandleren alene måtte træffe afgørelsen.

Toldkammeret udtalte, at det var på baggrund af automobilforhandlerens ønske om at få sagen ordnet administrativt, at man havde modtaget indbetalingen fra ham. Man havde ikke tidligere været ude for lignende tilfælde med bødebetaling, men set ud fra et forretningsmæssigt synspunkt fra automobilforhandlerens side og iøvrigt efter toldkammerets egen bedømmelse ville man ikke afslå hans ønske om – som A's arbejdsgiver – at indbetale bøden, særlig da han også var af den opfattelse, at der forelå en lovovertrædelse.

Tolddepartementet udtalte, at det efter dets opfattelse måtte anses for korrekt, at toldkammeret ikke afviste indbetalingen, selv om A den 29. juli 1963 havde protesteret mod afgørelsen. Toldkammeret burde dog straks have underrettet A om indbetalingen for at konstatere, hvorvidt han anerkendte denne, og derved frafaldt sin protest mod bødeikendelsen.

På forespørgsel om, hvilken praksis Toldvæsenet følger med hensyn til at modtage bødebeløb fra en anden end den, bøden er ikendt, oplyste departementet, at der ikke er givet toldstederne direktiver i så henseende. Departementet ville dog nu på den givne anledning overveje, hvorvidt det ville være hensigtsmæssigt at underrette toldkamrene om, at disse – såfremt en administrativt ikendt bøde tilbydes betalt af en anden end den, hvem bøden er ikendt – vil kunne modtage bødeindbetalingen under forudsætning af, at bodefældte af toldkammeret omgående gøres bekendt med indbetalingen.

Den 24. juni 1964 udtalte jeg, at jeg ikke kunne kritisere, at departementet den 23. juli 1963 på grundlag af de foreliggende oplysninger ikendte A en bøde for overtrædelse af loven af 6. juli 1957, uanset at der ved politiets undersøgelser i november 1963 fremkom sådanne oplysninger, at der ikke var grundlag for at rejse tiltale for overtrædelse af nævnte lov.

Derimod fandt jeg, at det var en fejl, at toldkammeret på et tidspunkt, hvor det

vidste, at A ikke erkendte sig skyldig og nægtede at betale bøden, modtog denne fra automobilforhandleren. I hvert fald burde toldkammeret, når det under de foreliggende omstændigheder modtog bøden, straks havde underrettet A om indbetalingen og forespurgt, om han herefter frafaldt sin protest mod afgørelsen af 23. juli 1963.

Den 15. september 1964 udsendte departementet til samtlige toldsteder en skrivelse,

8. Spørgsmålet om, hvilke oplysninger politiet bør give vidner ved afhøring af disse. – Undersøgt, om bemærkningerne i politirapporterne om iagttagelse af retsplejelovens § 807, stk. 3, var fyldestgørende. (J. nr. 586/63).

A klagede over, at 2 kriminaloverbetjente under afhøring i foråret 1962 af hans naboer skulle have udtalt, at han havde sat ild på den gård, som han havde i forpagtning.

Endvidere foretog jeg af egen drift en undersøgelse af, om de i rapporterne anførte bemærkninger om iagttagelsen af retsplejelovens § 807, stk. 3, var fyldestgørende.

I efteråret 1961 og i foråret 1962 fandt der 4 brande sted i en landsby på Fyn, nemlig 3 brande den 3. november 1961 og 1 brand den 2. februar 1962. I den anledning blev der af det lokale kriminalpoliti med assistance fra Rigspolitichefens Rejseafdeling foretaget et omfattende efterforskningsarbejde.

Den 21. marts 1962 blev A anholdt som sigtet for bedrageri i forbindelse med branden den 3. november 1961 på den gård, som han forpagtede. I et retsmøde den 22. marts 1962 blev anholdelsen opretholdt, og i et retsmøde den 25. marts 1962, ved hvilken lejlighed A tillige blev sigtet for brandstiftelse på gården, blev han fængslet for 14 dage. Fængslingskendelsen blev stadfæstet af Østre Landsret.

I et retsmøde i begyndelsen af april blev sigtelsen mod A for brandstiftelse udvidet til også at omfatte de andre tre brande i landsbyen, og fængslingsfristen blev forlænget 1 uge.

Den 14. april 1962 blev A løsladt, idet statsadvokaten for Fyn havde resolveret, at sigtelsen mod ham for brandstiftelse skulle frafalde. Derimod blev sigtelsen for bedrageri i forbindelse med branden på gården opret-

tholdt, og ved anklageskrift af 14. juni 1962 blev der rejst tiltale mod A for dette forhold. Sagen blev behandlet ved en domsmandsret, der den 9. august 1962 frifandt A for den rejste tiltale, og i tilslutning til domsafsigelsen afgav han erklæring om, at han ikke ønskede at fremsætte erstatningskrav for uberettiget varetægtsfængsling.

Polititjenestemændenes udtalelser.

I januar 1963 modtog Justitsministeriet en klage over, at kriminaloverbetjent B under en samtale med en af A's naboer, der også var forpagter, og dennes hustru havde udtalt, at A havde sat ild på gården, og at han ville blive sigtet for brandstiftelse og assurancesvig. Det blev dog pålagt de pågældende ikke at omtale, hvad de havde fået at vide.

I en erklæring af 8. februar 1963, hvortil vedkommende politimester henholdt sig, oplyste kriminaloverbetjenten, at han havde henvendt sig til forpagteren i dennes egenskab af brandfoged og udfra den opfattelse, at en brandfoged var en embedsperson, som han kunne betro de problemer, sagen indeholdt, samt i håb om, at brandfogeden – fuldt informeret om politiets materiale – ville medvirke til sagens rette opklaring. Som udsendt polititjenestemand uden kendskab til egnens befolkning måtte han optage samarbejde med personer, som havde lokalt kendskab, og som var udstyret med offentlige hverv.

Statsadvokaten udtalte, at han ikke fandt

grundlag for at kritisere, at kriminaloverbetjenten under sin samtale med forpagteren havde informeret denne om enkelthederne fra efterforskningen for igennem en udnyttelse af brandfogedens lokalkendskab at søge bidrag til sagens opklaring. Statsadvokaten fremhævede, at forpagteren havde været brandfoged i 25 år indtil udgangen af 1961, at han havde deltaget i slukningen af de tre brande den 3. november 1961, at han selv var brandlidt, og at han iøvrigt gennem flere tillidshverv havde et indgående kendskab til egnen og dens befolkning.

Rigsadvokaten udtalte, at han af de af statsadvokaten nævnte grunde ikke fandt anledning til at foretage videre i sagen.

I skrivelse af 30. maj 1963 udtalte Justitsministeriet, at det kunne tiltræde rigsadvokatens indstilling, idet heller ikke ministeriet fandt grundlag for at foretage videre i anledning af klagen.

A fastholdt overfor mig klagen over, at politiet under afhøring af naboerne havde givet udtryk for, at han havde sat ild på gården, og henviste i denne forbindelse til erklæringer fra yderligere 4 af sine naboer. Heraf erklærede 3, at kriminaloverbetjent B under nogle afhøringer den 11. og den 14. marts 1962 i overværelse af kriminaloverbetjent C havde givet udtryk for, at A havde sat ild på gården, og at A snart ville blive anholdt sigtet for brandstiftelse. En nabo erklærede, at kriminaloverbetjent D under en afhøring den 20. marts 1962 på hans spørgsmål om, hvorvidt politiet mistænkte A for brandstiftelse, havde svaret bekræftende, men tilføjet, at han endnu ikke vidste, hvornår politiet fik lov til at hente A.

Kriminaloverbetjent B anførte, at han – for så vidt angik klagen over udtalelserne til forpagteren – kunne henholde sig til sin tidligere erklæring. Vedrørende udtalelserne til de tre andre naboer anførte kriminaloverbetjenten, at der blev rettet henvendelse til de pågældende, da politiets mistanke om, at A kunne være brandstifter, var opstået. Da politiet skønnede, at A's motiv til brandstiftelse bl. a. skulle søges i dårlige økonomiske forhold, ønskedes dette nærmere belyst ved henvendelse til naboerne. Kriminaloverbetjenten fandt det påkrævet i fornødent omfang at begrunde anledningen til henvendelsen, og at han herunder havde fremsat udtalelse om, at A var under mistanke, var givet, men han

havde nu så længe efter ingen sikker erindring om, hvorledes de enkelte udtalelser var faldet.

Kriminaloverbetjent C oplyste, at politiet rettede henvendelse til de nævnte naboer for at søge oplysning om A's økonomiske forhold, efter at mistanken om, at han kunne være brandstifter, var opstået, og at A's motiv dertil muligvis skulle søges i dårlige økonomiske forhold. Naboerne blev i fornødent omfang gjort bekendt med anledningen, og der var givet herunder fremsat udtalelse om, at A var under mistanke. Ordlyden af de enkelte udtalelser huskede kriminaloverbetjenten dog ikke sikkert.

Kriminaloverbetjent D anførte, at han ikke specielt huskede afhøringen den 20. marts 1962 af en af A's naboer, idet han under efterforskningen flere gange havde henvendt sig til vedkommende nabo og dennes broder. Kriminaloverbetjenten huskede, at han ved en af henvendelserne stillede naboen en række spørgsmål vedrørende A og dennes færden på branddagen, og at naboen herunder havde spurgt, om politiet da havde mistanke til A. Da dette i forvejen egentlig lå i de stillede spørgsmål, svarede kriminaloverbetjenten bekræftende. Derimod huskede kriminaloverbetjenten ikke, at naboen havde spurgt, om A ville blive anholdt, men havde han spurgt herom, havde han fået det svar, at det kunne der ikke på det tidspunkt siges noget om.

Politimesteren udtalte, at han var enig med kriminaloverbetjentene i, at det ville have været vanskeligt – for ikke at sige umuligt – at hemmeligholde for naboerne, at årsagen til, at man søgte oplysning om A's forhold, var, at han var under mistanke. Uanset om dette var blevet direkte bekræftet af kriminaloverbetjentene eller ikke, nærede politimesteren ingen tvivl om, at de afhørte havde været ganske klar over, hvad årsagen var, når politiet kom og spurgte dem ud om deres kendskab til A's økonomiske forhold samt om hans færden på branddagen m. m.

Videre anførte politimesteren, at man kunne undre sig over, at naboerne, der i sin tid var meget villige til at forklare, nu pludselig halvandet år efter følte sig forargede over politiets afhøringsmetoder, ligesom man også kunne forbavses over, at de efter så lang tids forløb ikke blot kunne huske indholdet af samtaler, men endog ordlyden af disse. Den ganske stereotype form, som naboernes erklæringer havde fået, samme papir, samme

opsætning, samme ordvalg og samme skrivemaskine røbede, at erklæringerne ikke var forfattet, men kun underskrevet af naboerne, hvilket forekom politimesteren at svække deres værdi.

Statsadvokaten henviste til politimesterens udtalelse og tilføjede, at det ikke var uforståeligt, at det for nære pårørende eller nære bekendte til en sigtet kan være vanskeligt at anlægge en objektiv og loyal vurdering af efterforskningens forløb, også selvom de pågældende ved nærmere eftertanke burde kunne indse nødvendigheden af, at der i et samfundsmæssigt set så betydningsfuldt anliggende må træffes indgribende foranstaltninger med henblik på en sags opklaring. Modstykket hertil var ifølge statsadvokaten at finde i retsplejelovens regler om erstatning og anden oprejsning i anledning af straffetretslig forfølgning. A havde imidlertid ikke selv ønsket at gøre anvendelse af disse retsmidler, hvilket for så vidt kun kunne beklages af anklagemyndigheden, idet en retssag herom utvivlsomt havde været det for alle parter bedst egnede forum til at sætte tingene i rette perspektiv og i hvert fald for politiet og anklagemyndigheden langt mere tilfredsstillende end den blotte adgang til lang tid senere at afgive erklæringer vedrørende klagemål, hvis ensidighed kun i ringe omfang lader sig modvirke i forbindelse med en nøgtern og objektiv besvarelse af fremsatte klager.

Efter statsadvokatens opfattelse måtte det til varetagelse af en effektiv og for samfundet nødvendig straffefølgning være uomtvisteligt, at der under efterforskning af forbrydelser ofte må ske en vis tilsidesættelse af individuelle interesser. I nærværende sag forekom det imidlertid klart, at der end ikke kunne tales om nogen egentlig tilsidesættelse af sådanne interesser. En afhøring af vidner – og for den sags skyld også af en sigtet – må nødvendigvis i et vist omfang indebære, at den afhørende giver den afhørte en rimelig forklaring på og baggrund for de spørgsmål, som ønskes besvaret. Skal de opgaver, som samfundet pålægger politiet, i det hele kunne løses på tilfredsstillende måde, var det statsadvokatens opfattelse, at passivitet og tavshed er betænkelige faktorer, som iøvrigt intet har at gøre med en naturlig diskretion. Det ville derfor være således, at det under afhøringer – være sig inden- eller udenretlige – kan være nødvendigt, at den afhørende i videre omfang

indfører den afhørte i emnet, og at man efter omstændighederne anfører momenter i relation til den sigtede o. s. v.; alt med det formål at opnå objektive og nøgterne oplysninger og navnlig for – som det i enhver kriminel efterforskning bør tilstræbes – at få emnet så alsidigt og loyalt belyst som muligt.

Statsadvokaten kunne efter det foreliggende ikke se, at videregående formål havde været søgt tjent af kriminalpolitiet under afhøringerne af egnens befolkning i sagen mod A, og han fandt derfor intet grundlag for nogen kritik i anledning af klagen.

Rigsadvokaten udtalte, at han med hensyn til klagen over kriminaloverbetjent B's udtalelse til forpagteren kunne henholde sig til sin tidligere udtalelse. For så vidt angik klagen over kriminaloverbetjentene B's og D's udtalelser til de andre naboer, fandt rigsadvokaten ingen anledning til at drage i tvivl, at kriminaloverbetjentenes erklæringer gav det rigtigste billede af det passerede, og at der ikke nu var antageliggjort forhold, der kunne begrunde kritik mod de pågældende.

Justitsministeriet beholdt sig til skrivelsen af 30. maj 1963 og til rigsadvokatens udtalelse.

Jeg udtalte, at jeg efter de foreliggende erklæringer måtte anse det for sandsynliggjort, at kriminaloverbetjent B overfor 4 af A's naboer havde givet udtryk for, at A havde sat ild på gården, og at A ville blive sigtet for brandstiftelse og assurance-svig, og at kriminaloverbetjent D overfor en af naboerne havde givet udtryk for, at A havde sat ild på gården.

Selvom der måtte tillægges det af statsadvokaten anførte, hvorefter afhøring af vidner nødvendigvis må indebære, at de i et vist omfang gøres bekendt med anledningen til og baggrunden for afhøringen, betydelig vægt, var det min opfattelse, at de fornødne afhøringer af naboerne kunne og burde have været foretaget uden at give naboerne direkte oplysninger om politiets syn på bevislighederne i sagen. Dog kunne det ikke kritiseres, at kriminaloverbetjent B orienterede forpagteren i dennes egenkab af stedets brandfoged om det tilvebragte materiale.

Retsplejelovens § 807, stk. 3.

Ifølge retsplejelovens § 807, stk. 3, skal po-

litiet, forinden det foretager udenretslig afhøring af en sigtet, udtrykkelig gøre ham opmærksom på, at han ikke er forpligtet til at svare, og i den til undervisning på Politiskolen udgivne Lærebog i Politikundskab udtales det, at det i rapporten skal anføres, at dette er sket, og hvad sigtede har svaret.

I rapport af 21. marts 1962 vedrørende afhøring af A som sigtet for bedragerisk adfærd havde kriminaloverbetjentene B og E alene anført »Retsplejelovens § 807, stk. III, iagttaget.«

I den anledning anførte kriminaloverbetjent B, at han – og så vidt han ved de fleste af hans kolleger – altid havde anvendt denne skrivemåde som fuldt ud dækkende retsplejelovens krav. I udtrykket var indeholdt, at den sigtede var gjort bekendt med, at han ikke havde pligt til at udtale sig overfor politiet, men at han havde erklæret sig villig til at udtale sig.

Kriminaloverbetjent E anførte, at A ved afhøringen den 21. marts 1962 i fuldt omfang var blevet gjort bekendt med indholdet af retsplejelovens § 807, stk. 3. Når dette var nædfældet i rapporten som sket, var det efter hans opfattelse i overensstemmelse med almindelig praksis ved rapportskrivning.

Rigspolitichefen udtalte, at den anvendte bemærkning om retsplejelovens § 807, stk. 3, var den i praksis sædvanligt benyttede, og at der på Politiskolen i de senere år var undervist i overensstemmelse hermed. Der var efter rigspolitichefens opfattelse ingen anledning til at foretage nogen ændring i denne praksis.

Politimesteren udtalte, at den anvendte fremgangsmåde var den, der læres på Politiskolen, og den, der så vidt han vidste blev benyttet over hele landet. Han kunne ikke se, at der var nogen væsensforskel på, om polititjenestemanden med sin underskrift på rapporten attesterer, at bestemmelserne i retsplejelovens § 807, stk. 3, er iagttaget, eller han som dommeren i sin retsbog skriver: »Gjort bekendt med, at sigtede ikke er pligtig at udtale sig, erklærer han sig villig hertil og forklarer . . .«. Dersom man imidlertid måtte finde, at der var en forskel, var politimesteren villig til at foranledige den i politikredsen

hidtil på dette område fulgte praksis ændret.

Statsadvokaten udtalte, at han kunne henholde sig til de afgivne erklæringer, og tilføjede, at han fandt den anvendte form klar og hensigtsmæssig, og at han i hvert fald måtte nære afgørende betænkelighed ved at opstille formkrav til rapporten i denne eller lignende henseender.

Rigsadvokaten, hvortil Justitsministeriet henholdt sig, udtalte, at han ganske kunne tiltræde, at formuleringen: »Retsplejelovens § 807, stk. III, iagttaget« var klar og hensigtsmæssig.

Jeg udtalte, at kriminaloverbetjentene B's og E's bemærkning i rapporten af 21. marts 1962 »Retsplejelovens § 807, stk. III, iagttaget« – der efter det oplyste stemmer med almindelig praksis – ikke kunne give mig grundlag for kritik.

Sagen gav mig imidlertid anledning til at henstille til Justitsministeriet at overveje, hvorvidt den ovenfor nævnte i praksis anvendte skrivemåde burde ændres, således at det i rapporten direkte anføres, hvad det er, sigtede er gjort bekendt med.

Den 30. oktober 1964 svarede Justitsministeriet, at politidirektøren i København havde udtalt, at han ikke kunne anbefale, at den nugældende praksis ændres, at Foreningen af Politimestre i Danmark og rigsadvokaten havde tiltrådt politidirektørens synspunkt, og at Justitsministeriet, der kunne tiltræde de afgivne erklæringer, derfor ikke fandt anledning til at foranledige praksis ændret på det pågældende område.

Jeg udtalte herefter, at jeg fortsat måtte mene, at det – for i praksis at sikre overholdelsen af den nævnte bestemmelse – måtte tillægges væsentlig betydning, at det af rapporten direkte fremgår, hvad det er, sigtede er gjort bekendt med.

Jeg måtte derfor forbeholde mig senere at tage spørgsmålet op til fornyet overvejelse, såfremt anledning dertil gives.

9. *Politiet burde have tilkaldt en repræsentant for børneværnet til at overvære afhøringen af en 11-årig dreng. (J. nr. 337/64).*

I marts 1964 klagede A over, at hans 11-årige søn B, var blevet afstraffet af politiet på Hvidovre politistation torsdag den 23. januar 1964, og at politiet ved samme lejlighed havde foretaget afhøring af sønnen, uden at der havde været en repræsentant for børneværnet tilstede. A anførte, at hans søn efter det passerede var blevet udsat for forfølgelse på sin skole, og at hans læge havde tilrådet, at han blev flyttet fra skolen.

Af sagens akter fremgik det, at B den 23. januar 1964 kl. 17,15 sammen med sin 1 år ældre broder og en 3 år ældre kammerat blev indbragt til Hvidovre politistation efter anmeldelse fra en marskandiser, til hvem de havde forsøgt at sælge en radio.

Den kriminaloverbetjent, der var vagthavende ved den pågældende lejlighed, forklarede, at radioens ejer, der umiddelbart forinden havde anmeldt tyveriet, endnu var til stede på politistationen og her fik forevist radioen, som han straks genkendte, ligesom han erklærede, at han kendte A's sønner fra kvarteret. Efter at radioens ejer havde forladt politistationen var drengene en for en blevet kaldt ind på ekspeditionskontoret, hvor de af kriminaloverbetjenten enkeltvis blev afkrævet fulde navn, fødselsår og -dag samt bopæl, ligesom de kort blev udspurgt om deres adkomst til radioen. Af den rapport, der den 23. januar 1964 blev nedskrevet om tyveriet, fremgik, at drengene efter nogen snak frem og tilbage enkendte, at B dagen før havde tilvendt sig radioen fra et skur i kvarteret, og at han og kammeraten sidst på eftermiddagen havde henvendt sig til marskandiseren for at sælge radioen.

Kriminaloverbetjenten oplyste endvidere, at han derefter ringede op til børneværnet i Hvidovre for at tilkalde en repræsentant for dette til at overvære afhøringen af drengene. Da han herunder hørte råben og skrigen fra nabokontoret, hvor drengene opholdt sig, havde han lagt røret på igen uden at have opnået forbindelse og var gået ind i nabokontoret, hvor det viste sig, at B i et anfald af raseri havde sparket til et skrivemaskinebord i kontoret, så at det var kørt hen i den anden ende af lokalet, hvor det havde været ved at tippe over, så at maskinen havde været ved at falde på gulvet.

De tilstedeværende polititjenestemænd havde ikke villet finde sig i en sådan opførsel og havde derfor fast og bestemt sat B på en stol, hvor han havde fået besked om at holde sig i ro. Han blev imidlertid endnu mere opbragt og smed sig ifølge den vagthavendes forklaring ned på gulvet, idet han råbte »slå mig hellere ihjel, slå mig hellere ihjel, jeg vil ikke hjem . . .« Da det havde været umuligt at tale B til rette, havde den vagthavende bedt nogle kolleger om straks at køre drengene til deres hjem, hvilket herefter skete. Drengenes ophold på politistationen havde ifølge kriminaloverbetjentens forklaring ikke strakt sig ud over et kvarter, idet de blev afleveret til deres respektive hjem kl. 17,45.

Kriminaloverbetjenten erklærede, at han ikke personlig havde lagt hånd på nogen af drengene, ligesom han ikke havde set nogen anden polititjenestemand lægge hånd på dem. Specielt for B's vedkommende oplyste kriminaloverbetjenten, at man havde behandlet ham med den yderste forsigtighed på grund af hans adfærd, og at man netop for ikke at blive udsat for eventuelle klager skyndsomst bragte ham og de andre drenge til deres hjem. For ikke at komme til at tage for håndfast på B, som overhovedet ikke havde været til at styre, var han endvidere blevet båret ud i vognen ved hjælp af sin livrem, da han ikke havde været til at formå til at gå af sig selv.

De polititjenestemænd, der foretog transporten fra marskandiserbutikken til politistationen og fra politistationen til B's hjem, tiltrådte i det hele kriminaloverbetjentens fremstilling af sagen. De erklærede dernæst, at ingen af drengene havde været udsat for vold eller afstraffelse. Under kørselen hjem med B og dennes broder havde drengene været rolige, men ved ankomsten til bopælen havde B fået et nyt hysterisk anfald og nægtet at stå ud af vognen, hvorfor han påny blev løftet i sin livrem bagpå og båret ind foran indgangsdøren, alt mens han skreg og hylede.

Af de udfærdigede politirapporter fremgik det endvidere, at polititjenestemændene efter at have orienteret A om sagen meddelte, at han senere måtte give møde med sine to sønner, og at A derefter indfandt sig på politistationen den 27. januar 1964, ved hvilken

lejlighed drengene blev afhørt i overværelse af en repræsentant for børneværnet.

Til nærmere uddybning af klagen til mig oplyste A overfor en kriminalassistent i Hvidovre, at B efter opholdet på politistationen havde haft besvimelsesanfald et par gange, hvilket efter A's mening kunne skyldes, at B havde fået lussinger, og at en gammel skade hidrørende fra en kraftig hjernerystelse, B havde som 7-årig, derved var blusset op påny. Endvidere gjorde A gældende, at B efter det, der foregik på politistationen, havde været genstand for chikaneri i skolen, hvilket havde resulteret i, at han måtte flyttes til en anden skole.

B's kammerat forklarede til en politirapport, at B's broder som den første var blevet kaldt ind på ekspeditionskontoret. Mens han herunder sammen med B, der sad på en stol, opholdt sig i nabokontoret, bemærkede han, at en af de polititjenestemænd, der havde hentet dem hos marskandiseren, var i færd med at undersøge B's jakkelommer. Han hørte B sige til den pågældende, at han skulle lade være med at rode i hans tøj, og han så ham sparke til en skrivemaskine, der stod på et bord. Endvidere så han, at B havde rejst sig op fra stolen, og at en af polititjenestemændene satte ham tilbage på den. Pludselig havde han hørt et klask, men ikke set, hvorfra lyden stammede. Klasket var kommet, mens den polititjenestemand, der ville undersøge B's lommer, stod henne ved siden af B. Straks efter var kammeraten blevet kaldt ind på ekspeditionskontoret.

B's broder forklarede, at alle tre drenge havde opholdt sig i kontoret ved den pågældende lejlighed, og at han ligesom kammeraten havde overværet, at B, efter at polititjenestemanden havde stukket en hånd ned i hans jakkelomme, var blevet fræk og havde sagt til ham »hold fingrene væk fra mine lommer«. Broderen havde derefter set, at polititjenestemanden gav B en lussing med flad hånd, hvorefter broderen havde vendt sig om mod væggen. Han havde derpå hørt polititjenestemanden sige til B »lad være med at sparke til min skrivemaskine« og set ham give B mindst 3 lussinger til.

Endelig forklarede B, at både broderen og kammeraten var til stede i kontoret, da episoden fandt sted. De stod i nærheden af døren, mens han sad på en stol ved skrivebordene. Ifølge B's fremstilling skulle de påståede be-

givenheder være begyndt med, at den ene af de polititjenestemænd, der havde hentet drengene hos marskandiseren, og som senere sammen med en kollega kørte dem hjem, spurgte ham, om han havde kendskab til nogle bestemte indbrud i kvarteret. Da B havde nægtet at have kendskab hertil, havde vedkommende polititjenestemand – også en kriminaloverbetjent – uden videre givet ham en lussing på venstre side af hovedet. B hævdede bestemt, at der ikke var anden anledning til lussingen end den af ham nævnte, nemlig at han havde besvaret den pågældende forespørgsel benægtende.

Samtidig med at kriminaloverbetjenten gav B lussingen, havde han ifølge B's forklaring beskyldt ham for at lyve, og B havde derefter skubbet til det tidligere omtalte skrivemaskinebord, hvorefter kriminaloverbetjenten havde givet ham yderligere 3 lussinger. B forklarede dernæst, at mens de to andre drenge var inde på ekspeditionskontoret for at opgive navn m. v., holdt de to polititjenestemænd, der hentede dem i marskandiserbutikken, begge fast i ham, fordi han var blevet »tosset og gal«. Derimod nægtede B, at han under opholdet på politistationen på noget tidspunkt havde ligget på gulvet.

B forklarede endelig, at han havde set, at også kammeraten fik en lussing af en polititjenestemand. Kammeraten havde imidlertid erklæret, at han ikke var blevet slået af politiet.

Om grunden til B's flytning fra skolen oplyste skoleinspektøren, at der i det sidste års tid havde været store vanskeligheder med at få B tilpasset den almindelige orden, som må herske på en skole. Ved en bestemt lejlighed havde B besvaret skoleinspektørens forespørgsler med at råbe »hold kæft«, og da fortsat skolegang på skolen herefter syntes umulig på grund af hans adfærd, var han efter samtale med A flyttet til en anden skole.

Efter at drengene havde afgivet deres forklaringer, blev de pågældende polititjenestemænd påny afhørt. Den kriminaloverbetjent, der ifølge B's fremstilling skulle have givet ham lussinger, erklærede, at B's påstand var usand, og han henholdt sig for så vidt angik dette klagepunkt til det af ham tidligere anførte, hvorefter ingen af drengene havde været genstand for vold eller anden strafelse under opholdet på politistationen eller under hjemtransporten. Kriminaloverbetjen-

ten havde foretaget visitationen af B efter ankomsten til kontoret. Vedrørende B's påstand om, at han skulle have spurgt, om det var ham, der havde forøvet nogle bestemte indbrud i kvarteret, anførte kriminaloverbetjenten, at han på daværende tidspunkt ikke vidste noget om, at der havde været indbrud i det pågældende kvarter.

Politimesteren i Hvidovre udtalte vedrørende påstanden om, at B havde været udsat for vold på kriminalpolitiets kontor, at denne påstand, der bestemt afvistes af alle, efter hans opfattelse var ganske grundløs.

Vedrørende klagen over afhøring uden børneværnets tilstedeværelse fremhævede politimesteren, at B og de to andre drenge den 23. januar 1964 var blevet indbragt fra markandiserforretningen, i anledning af at de havde forsøgt at sælge en stjålet radio, at de var blevet afæsket en ganske kort forklaring om deres adkomst til radioen, at den vagthavende kriminaloverbetjent ringede til børneværnet for at tilkalde dette, men derefter besluttede at udsætte afhøringen under hensyn til B's optræden, og at en egentlig afhøring derefter fandt sted den 27. januar 1964 i overværelse af børneværnet. Politimesteren fandt herefter ejheller grundlag for denne del af klagen.

Statsadvokaten for Sjælland og rigsadvokaten udtalte, at de ganske kunne henholde sig til politimesterens udtalelse. Justitsministeriet tiltrådte rigsadvokatens udtalelse.

Med hensyn til påstanden om, at B havde fået lussinger på politistationen, udtalte jeg, at påstanden herom vel i nogen grad syntes bestyrket bl. a. ved broderens forklaring, men at jeg under hensyn til den usikkerhed, der på forskellige punkter prægede drengenes forklaringer, og overfor

polititjenestemændenes bestemte fastholdte benægtelse samt under hensyn til de foreliggende oplysninger om B's adfærd på politistationen ikke kunne anse det for godtgjort, at B var blevet slået af politiet.

Vedrørende spørgsmålet om tilkaldelse af børneværnsrepræsentanter henviste jeg til retsplejelovens § 184, stk. 2, 2. pkt., § 822, stk. 4, og § 807, stk. 4, samt til at jeg i den i beretning 1961, s. 128, omtalte sag havde udtalt, at jeg under hensyn til formålet med de nævnte bestemmelser måtte mene, at politiet – selvom et barn under 15 år ikke kan være sigtet i en straffesag – forinden afhøring af børn ikke blot under 18 år, men også under 15 år, der er mistænkt i en straffesag, bortset fra særlig påtrængende tilfælde, skal give børneværnet underretning om afhøringen.

Det kunne imidlertid efter min opfattelse ikke anses for uforeneligt med de nævnte bestemmelser, at politiet for at kunne danne sig et foreløbigt skøn over sagens karakter, forinden børneværnet tilkaldes og afhøring af en mistænkt under 18 år påbegyndes, søger generalia og enkelte faktiske forhold klarlagt, under forudsætning af at politiets spørgsmål ikke går ud over, hvad der skønnes påkrævet for opnåelsen af det angivne formål.

Efter det foreliggende, herunder den i forbindelse med afhøringen udfærdigede politirapport, var det min opfattelse, at den stedfundne udspørgen af drengene den 23. januar 1964 var gået ud over, hvad der havde været nødvendigt for at danne sig et foreløbigt skøn over sagens karakter, og at en repræsentant for børneværnet derfor burde have været tilkaldt med henblik på denne afhøring.

10. Kritiseret Invalideforsikringsrettens behandling af en låneansøgning. (J. nr. 743/64).

Af en notits i en avis i juni 1964 fremgik det, at A's ansøgning om hjælp til anskaffelse af en planslibemaskine, der efter det oplyste var indsendt til Invalideforsikringsretten i januar måned 1964, endnu ikke var besvaret.

I den anledning fandt jeg at burde tage sagen op til undersøgelse af egen drift i med-

før af ombudsmandslovens § 6, stk. 5. Af sagens akter fremgik det, at retten den 18. januar 1964 modtog sagen fra vedkommende revalideringscenter, men at der efter sagens modtagelse blev foretaget forskellige fejlskreditioner, således at sagen først den 13. februar 1964 kom til ekspedition i rettens revalideringsafdeling. Her henlå sagen ube-

handlet i tiden indtil 9. april 1964, da retten modtog en ansøgning fra A vedrørende udskiftning af et motorkøretøj.

Den 18. og den 20. april 1964 forhandlede revalideringskontoret telefonisk med revalideringscenteret om planslibemaskinen og motorkøretøjet. Der skete herefter ikke videre, før sagen den 28. maj 1964 blev sendt til rettens autoafdeling, der besluttede at stille motorkøretøjsagen i bero, indtil der var truffet afgørelse vedrørende planslibemaskinen, og den 2. juni 1964 sendte retten sagen tilbage til revalideringskontoret.

Sagen henlå herefter påny ubehandlet i revalideringskontoret indtil 18. juni 1964, da revalideringscenteret telefonisk anmodede om svar på ansøgningen vedrørende planslibemaskinen. Dagen efter svarede revalideringskontoret, at maskinen ville blive bevilget. I skrivelse af 3. juli 1964 erklærede retten sig dernæst villig til at medvirke ved udskiftningen af motorkøretøjet.

Invalidforsikringsretten udtalte overfor mig, at den måtte erkende og på det alvorligste beklage, at sagsbehandlingen havde strakt sig over en periode af omkring 5 måneder, uden at der efter sagens indhold sås at foreligge nogen begrundelse herfor.

Den sene afgørelse skyldtes i første række, at sagen i perioderne 13. februar – 9. april og 2. – 18. juni 1964 havde henligget ubehandlet, og desuden at sagen i usædvanlig grad havde været ramt af de muligheder for forsinkelse af sagsbehandlingen, som uundgåeligt vil kunne forekomme, når det meget betydelige antal i retten verserende sager og rettens

mange afdelinger tages i betragtning. Retten henviste herved dels til de i perioden 18. januar – 13. februar 1964 indtrufne fejlagtige ekspeditioner, dels til, at sagen i perioden 23. april – 28. maj 1964 havde været bortkommet, uden at det efterfølgende havde kunnet konstateres, hvad grunden hertil var.

Hertil kom, at den gældende ordning til sikring af kontrollen med, at sagsbehandlingen er effektiv, hvorefter det med 2, højst 3, måneders mellemrum undersøges, hvorpå en sag beror, i nærværende tilfælde enten måtte have svigtet eller ikke være fulgt tilstrækkeligt op, hvilket retten efterfølgende ikke så sig i stand til at belyse nærmere.

Invalidforsikringsretten udtalte endelig, at kontrolordningen på den givne foranledning var gennemgået og indskærpet, og at det overfor de medarbejdere i retten, der havde haft ansvar og medansvar for sagens behandling og ekspedition, dels var påtalt, at sagen havde henligget ubehandlet, dels var indskærpet, at sagerne af hensyn til den samlede ekspeditionstid i retten skal ekspederes uden ophold til den medarbejder, som skal behandle dem.

Jeg udtalte, at det var beklageligt, at Invalidforsikringsrettens behandling af ansøgningen om lån til planslibemaskinen havde været behæftet med flere ekspeditionsfejl, der havde medført, at sagsbehandlingen alt i alt havde taget for lang tid, og at det var meget beklageligt, at rettens kontrol med, at sagsbehandlingen er effektiv, havde svigtet.

11. *Vejledning om enkepensionsreglerne under vilkårsforhandling i ægteskabsager. (J. nr. 361/64).*

I marts 1964 gjorde A gældende, at Københavns Overpræsidium under vilkårsforhandlingen forud for hendes skilsmisse i 1956 ikke havde vejledet hende vedrørende reglerne om enkepension. A anførte, at spørgsmålet om enkepension blev drøftet under vilkårsforhandlingen, og at vedkommende tjenestemand i Overpræsidiets fastslog, at A havde ret til enkepension, ligesom hun blev vejledet om, at hun, når hun havde modtaget skilsmissebevillingen, skulle sende den til Københavns Kommune til notering. Derimod blev A ikke gjort opmærksom på, at hendes ret

til enkepension kun gjaldt, indtil bidragspligten ophørte.

I medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, indledte jeg en undersøgelse og forelagde sagen for Overpræsidiets og Justitsministeriets. Jeg henviste til den i beretning 1956, side 186–87, refererede beslægtede sag, hvor Justitsministeriet havde givet tilsagn om, at det ville overveje spørgsmålet om at udfærdige yderligere retningslinier vedrørende den vejledning, myndighederne under vilkårsforhandlingen forud for skilsmisse skal give ægtefællerne om den pensionsretlige virkning af,

at der ikke pålægges den pensionsberettigede mand underholdspligt, hvis der f. eks. gennem klager i andre tilfælde måtte vise sig at være praktisk behov derfor.

Af Overpræsidiets forhandlingsprotokol for separations- og skilsmisssager fremgik det, at vilkårsforhandlingen i A's sag fandt sted den 23. juli 1956, og at hendes fraseparerede mand skulle svare bidrag til hendes personlige underhold indtil 16. december 1956, dog således at bidragspligten bortfaldt forinden, såfremt A indgik nyt ægteskab.

Om A's ret til enkepension efter sin ægtefælle, som var ansat i en pensionsgivende stilling under Københavns Kommune, var det i forhandlingsprotokollen anført, at »ægtefællerne er enige om, at hustruen bevarer sin ret til enkepension i henhold til lovens regler«. Videre var det i forhandlingsprotokollen – der var underskrevet af A – anført, at A blev gjort bekendt med Justitsministeriets cirkulære af 24. september 1951.

På den den 1. august 1956 udfærdigede skilsmissebevilling var det anført, at A i medfør af lov nr. 102 af 14. marts 1941, jfr. lov nr. 268 af 14. juni 1951, bevarede retten til enkepension.

I cirkulæret af 24. september 1951 har Justitsministeriet vejledet overøvrigheden om de gældende regler vedrørende enkepension og anført, at det under vilkårsforhandlingen bør bringes på det rene, om der tilkommer hustruen enkepensionsret.

Københavns Overpræsidium henholdt sig til protokollatet og anførte, at det er Overpræsidiets praksis under vilkårsforhandling at henlede ægtefællernes opmærksomhed på, at retten til enkepension ophører ved bidragspligtens bortfald. For nogen tid siden havde Overpræsidiets ændret praksis med hensyn til formuleringen af påtegningen på bevillingen, således at det i de tilfælde, hvor bidragspligten er tidsbegrænset, anføres, at hustruen bevarer sin ret til enkepension i bidragsperioden. Endvidere anførte Overpræsidiets, at det for fremtiden agter at optage en bemærkning i forhandlingsprotokollen om, at ægtefællerne er vejledt om, at retten til enkepension ophører med bidragspligtens bortfald. Iøvrigt henlede Overpræsidiets opmærksomheden på, at A ved en påtegning af 5. december 1952 på en blandt separationssagens akter beroende mødeudskrift havde erklæret sig indforstået

med, at hun intet krav havde på sin mand udover det til 4 år begrænsede bidrag.

På den givne anledning foretog Justitsministeriet en undersøgelse af praksis vedrørende vejledning af parterne i en skilsmisssag, hvor der kan opstå spørgsmål om enkepensionsret, og anmodede herunder Foreningen af Amtmænd i Danmark om en udtalelse. Foreningen anførte, at amterne giver parterne i en skilsmisssag vejledning i overensstemmelse med cirkulæret af 24. september 1951, og at der ikke fra foreningens side var grund til at antage, at vejledningen ikke er fyldestgørende. De færreste amter foretager protokollat om, at vejledning er givet, og ordlyden af den bemærkning, som skal optages i skilsmissebevillingen om enkepensionsret, varierer fra amt til amt. Flere amter havde dog givet udtryk for, at de i fremtiden i tilfælde af tidsbegrænset bidragspligt vil anvende ordlyden: »Hustruen bevarer sin ret til enkepension i bidragsperioden.«

Uanset at det af størstedelen af de fra amterne indgåede besvarelser fremgik, at der ikke savnedes yderligere retningslinier, anså man det fra foreningens side ønskeligt, at der blev tilstræbt størst mulig ensartethed, ikke alene vedrørende vejledningens indhold, men også vedrørende protokollat og affattelse af bemærkningen i skilsmissebevillingen om hustruens pensionsret.

Justitsministeriet bestemte derefter i cirkulærskrivelse af 11. december 1964, at der fremtidig skal anvendes følgende fremgangsmåde:

1. Under vilkårsforhandlingen gøres ægtefællerne bekendt med, at den hustruen tilkommende ret til enkepension bortfalder efter udløbet af det tidsrum, i hvilket hun ville have været berettiget til underholdsbidrag.
2. I forhandlingsprotokollen for separations- og skilsmisssager optages bemærkning om, at ægtefællerne er vejledt i overensstemmelse med det under pkt. 1 anførte.
3. Bestemmelsen i bevillingen om hustruens ret til enkepension formuleres således, at det fremgår, at retten er begrænset til bidragsperioden, f. eks.: »Hustruen bevarer sin ret til enkepension i bidragsperioden.«

Justitsministeriet henviste overfor mig vedrørende A's klage til Overpræsidiets redegørelse.

Efter det således oplyste udtalte jeg, at jeg ikke kunne anse det for godtgjort, at den vejledning, som A havde fået under vilkårsforhandlingen den 23. juli 1956 i Overpræsidiets, efter den på dette tidspunkt fulgte praksis havde været behæftet med mangler, der kunne give mig grundlag for kritik.

Da Justitsministeriet dernæst i den ovennævnte cirkulærskrivelse havde fastsat regler om vejledningspligten og påtegningen på skilsmissebevillingen vedrørende enkepensionsretten, kunne sagen ikke give mig grundlag for at foretage videre.

12. *Fortolkningen af bestemmelse 5 til toldtariffens kap. 84 om toldfritagelse. (J. nr. 180/64).*

I februar 1964 klagede en advokat over, at Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, senest i skrivelse af 29. august 1963, under henvisning til en gennem Industrirådet modtaget erklæring fra Foreningen af danske Kølemaskinfabrikanter havde afslået at meddele toldfritagelse i henhold til bestemmelse 5 til toldtariffens kap. 84 for nogle af A indførte køle- og varmeaggregater til lastautomobiler. Det var i erklæringen oplyst, at bil-køleanlæg af den omtalte type fremstillede af en dansk fabrik B.

Advokaten gjorde gældende, at den omhandlede erklæring, der havde dannet grundlag for departementets afgørelse, var urigtig, idet han hverken ved telefonisk eller skriftlig henvendelse til B eller Industrirådet havde kunnet få bekræftet, at B fremstillede de nævnte køle- og varmeaggregater. I denne forbindelse henviste advokaten til en af ham indhentet erklæring af 30. januar 1964 fra Landsforeningen af danske Eksportvognmænd, hvori foreningen udtalte, at der den bekendt på danske eksportvogne ikke fandtes monteret kombinerede køle- og varmemasiner fra B.

Betingelserne for toldfritagelse i medfør af den nævnte bestemmelse måtte således efter advokatens opfattelse være til stede, idet tilsvarende køle- og varmeanlæg ikke syntes at blive fremstillet her i landet, i hvert fald ikke i væsentligt omfang, da anlæggene, der kun benyttes i eksportkølevogne, i så fald ville være kendt af landsforeningen. Da advokaten allerede ved skrivelse af 6. februar 1963 overfor departementet havde rejst spørgsmålet om toldfritagelse for køle- og varmeanlæggene, måtte A dernæst være berettiget til fritagelse for de i det mellem-liggende tidsrum indførte anlæg, dersom til-

svarende anlæg først på et senere tidspunkt havde kunnet fremstilles her i landet.

Endelig klagede advokaten over, at departementet i skrivelsen af 29. august 1963 havde meddelt, at tilståelse af toldfritagelse i medfør af omhandlede bestemmelse forudsætter, at ansøgeren godtgør, at betingelserne for toldfritagelse er til stede, og at departementet ikke havde hjemmel til at pålægge industri-virksomheder at afgive oplysning om deres produktion eller tidspunktet for dens påbegyndelse. A anførte herved, at importørerne ikke kan opfylde en sådan bevisbyrde, og anmodede mig om at henstille til departementet, at administrationen af den nævnte bestemmelse fremtidig sker på departementets ansvar, efter at rigtigheden af eventuelle oplysninger indhentes gennem brancheforeninger prøves ved henvendelse til de firmaer, hvis produktion ønskes beskyttet.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A, der havde indført nogle køle- og varmeaggregater til lastautomobiler, for hvilke der var betalt told, i en skrivelse af 6. februar 1963 til departementet vedrørende ansættelse af toldberegningens værdien perifert berørte spørgsmålet om toldfrihed for de pågældende aggregater.

I skrivelse af 9. april 1963 anmodede A Toldvæsenets Prøvesamling og Fakturakontrol om toldfritagelse for aggregaterne i medfør af bestemmelse 5 til toldtariffens kap. 84. I skrivelsen gjorde A bl. a. gældende, at der ikke blev fremstillet tilsvarende anlæg i Danmark, nemlig anlæg, der både kunne producere kulde og varme.

Da ansøgningen ikke indeholdt den for tilståelse af toldfritagelse nødvendige godtgørelse af, at tilsvarende apparater ikke blev fremstillet her i landet, forelagde departe-

mentet i overensstemmelse med dets faste praksis sagen for Industrirådet, der den 10. juli 1963 fremsendte en udtalelse fra Foreningen af danske Kølemaskinfabrikanter. Det fremgik heraf, at bil-køleanlæg svarende til de omhandlede udenlandske anlæg blev fremstillet af B, og at B's anlæg svarede nøje til det udenlandske. Foreningen henstillede til Industrirådet at gøre indsigelse mod A's ansøgning om toldfritagelse under henvisning til de heri anførte ukorrekte oplysninger om den danske produktion.

Den 20. juli 1963 meddelte departementet A, at det ikke kunne anses for godtgjort, at de omhandlede aggregater opfyldte betingelserne for toldfritagelse i medfør af bestemmelse 5 til toldtariffens kap. 84.

Den 30. juli 1963 rettede advokaten på A's vegne henvendelse til Industrirådet og anmodede rådet om at søge rigtigheden af kølemaskinfabrikantforeningens udtalelse efterprøvet, idet B efter A's opfattelse kun fremstillede kølemaskiner og ikke maskiner, der tillige kunne producere varme. Den 2. august 1963 svarede rådet, at det ikke så sig i stand til at foretage yderligere i sagen, men måtte henvise advokaten til efter sædvanlig praksis selv overfor departementet at fremlægge fornøden dokumentation for, at betingelsen for toldfritagelse var til stede, f. eks., at der forges var søgt leveringsmulighed fra dansk producent.

Den 6. august 1963 rettede advokaten henvendelse til B med anmodning om at give forskellige oplysninger om firmaets produktion af kombinerede køle- og varmeaggregater, herunder oplysning om, fra hvilken dato man havde kunnet levere et sådant anlæg. Den 9. august 1963 svarede B, at det havde afgivet en udtalelse herom til departementet, og at det ikke fandt anledning til at komme nærmere ind på advokatens henvendelse.

Advokaten rettede herefter påny henvendelse til departementet, idet han anførte, at han hverken fra Industrirådet eller fra B havde kunnet få oplyst, fra hvilket tidspunkt selskabet havde produceret de omhandlede anlæg. Advokaten anmodede derfor departementet om at søge oplyst, hvornår produktionen var begyndt, idet han bemærkede, at det afgørende måtte være, om der på det tidspunkt, hvor A foretog indfortoldning af de i sagen omhandlede køle- og varmeanlæg,

fandt produktion sted her i landet af tilsvarende anlæg.

Departementet svarede i skrivelsen af 29. august 1963, at det gennem Industrirådet havde modtaget den nævnte udtalelse fra Foreningen af danske Kølemaskinfabrikanter, hvis ordlyd departementet samtidig citerede, og at det herefter ikke havde haft grundlag for at udstede bevillinger til toldfritagelse for de udenlandske køle- og varmeaggregater til lastautomobiler. Departementet tilføjede, at tilståelse af toldfritagelse i medfør af bestemmelse 5 til toldtariffens kap. 84 forudsætter, at ansøgeren godtgør, at betingelserne for toldfritagelse er til stede, samt at departementet ikke havde hjemmel til at pålægge industrivirksomheder at afgive oplysninger om deres produktion eller tidspunktet for dens påbegyndelse.

I skrivelse af 21. april 1964 udtalte departementet overfor mig, at det udover det allerede anførte i marts måned 1964 fra Industrirådet havde modtaget en brochure over de af B fremstillede kølebil-anlæg tilligemed en kopi af en skrivelse af 20. marts 1964 fra B til Industrirådet, hvoraf det fremgik, at de danske anlæg såvel kunne fryse og køle som varme. Departementet havde endvidere fra Industrirådet underhånden modtaget oplysning om, at B havde påbegyndt sin produktion af kølebil-anlæg i slutningen af 1962, og at de første leverancer fandt sted i januar kvartal 1963. Efter det foreliggende fandt departementet fortsat ikke grundlag for at indrømme toldfritagelse for de omhandlede aggregater.

På min forespørgsel om, hvorledes departementet sikrer sig, at de fra brancheforeningerne modtagne oplysninger om den danske produktion er rigtige, udtalte departementet, at det sædvanlige er, at virksomheder, der søger toldfritagelse i medfør af bestemmelse 5 til toldtariffens kapitel 84, alene fremsætter en udokumenteret påstand om, at tilsvarende maskiner ikke fremstilles her i landet. Når departementet ikke i forvejen er i besiddelse af oplysninger om den pågældende maskine, søger det selv den fremsatte påstand dokumenteret, hvilket i næsten alle tilfælde sker, ved at man forespørger Industrirådet, om maskiner af den pågældende art og beskaffenhed opfylder betingelserne for toldfritagelse, nemlig, at tilsvarende maskiner ikke fremstilles eller kun fremstilles i uvæsentligt omfang her

i landet. Man havde nu i flere år på denne måde modtaget oplysninger fra Industrirådet om den danske produktion, uden i noget tilfælde at have konstateret, at oplysningerne ikke var i overensstemmelse med de faktiske forhold, og departementet anså i det hele rigtigheden af de fra Industrirådet modtagne oplysninger for at være utvivlsom.

Jeg forelagde departementets udtalelse for advokaten, der bl. a. meddelte mig, at han ikke fandt den i departementets udtalelse omtalte underhåndsmeddelelse fra Industrirådet om tidspunktet for påbegyndelsen af B's produktion betryggende, idet det afgørende efter hans opfattelse måtte være, hvilken dato B første gang kunne levere en færdig maskine, hvilket stadig ikke var oplyst, heller ikke i B's skrivelse af 20. marts 1964. Advokaten ville ikke betvivle, at Industrirådets oplysninger plejede at være rigtige, men det kunne ikke udelukke, at rådet fra et af sine medlemmer kunne have fået forkerte oplysninger, eller at rådet måske ikke havde spurgt medlemmet på en sådan måde, at det havde modtaget et relevant svar.

Videre anførte advokaten, at departementets redegørelse forekom ham at være særdeles utilfredsstillende, og han anmodede mig om at pålægge departementet at afkræve B den fornødne dokumentation til afgørelse af, fra hvilken dato selskabet havde haft en væsentlig produktion, der kunne udelukke, at A kunne få toldfritagelse. Hvis B ikke ville præstere en sådan dokumentation overfor departementet, kunne advokaten ikke se rettere, end at konsekvensen måtte blive, at B ikke fik den toldbeskyttelse, som et afslag overfor hans klient i virkeligheden indebar. Departementets opfattelse af, at hele bevisbyrden påhviler importøren, kunne efter advokatens opfattelse ikke være rigtig, idet importøren i mange tilfælde vil være ude af stand til at føre det krævede bevis, hvorfor det må være rimeligt, at den eller de virksomheder, der får toldbeskyttelse, må afgive de fornødne oplysninger, når der kan være tvivl om, hvorvidt de har en væsentlig produktion af en omdiskuteret vare.

Jeg forelagde advokatens bemærkninger for departementet med anmodning om at søge nærmere oplysninger indhentet om B's produktion af køle- og varmeaggregater til lastautomobiler. Den 9. juni 1964 afgav departementet en fornyet udtalelse og fremsendte en

redegørelse af 2. juni 1964 fra B, hvori det bl. a. var anført:

» . . . .

Allerede i 1930'erne fremstillede vi køleaggregater for lastautomobiler, men udelukkende for manuel betjening. I 1954 påbegyndte vi fabrikationen af køle- og fryseaggregater med automatisk temperaturregulering, men med manuel afrimning og med enten automatisk eller manuel start og stop af benzinmotor for kølekompresor. Af disse aggregater har vi i det mellemliggende tidsrum leveret . . . aggregater, hvoraf formodentlig . . . anlæg er monteret på danske vogne, mens resten er eksporteret.

. . . . .

Med hensyn til den nyeste udførelse af aggregaterne, hvor der er tale om fuldautomatisk drift, automatisk afrimning og med mulighed for omstilling til varmeanlæg, kan vi meddele, at produktionen heraf påbegyndtes i vore værksteder i januar måned 1963. Det første af disse anlæg blev afleveret til en indenlandsk kunde den 17. april 1963, og der er siden leveret . . . anlæg til indenlandske kunder og eksporteret . . . anlæg.

. . . . .

De første brochurer forelå færdigtrykt i slutningen af april 1963 . . . . ., og annonceringen har herhjemme bl. a. fundet sted i augustnummeret, årgang 1963, af tidsskriftet »Transport«. Allerede i maj-udgaven 1963 af samme tidsskrift var de nye anlæg dog afbildet.

. . . . .

I korrespondancen fra advokaten anføres det gang på gang, at der ikke her i landet fremstilles anlæg, der kan producere både kulde og varme. Vi vil gerne præcisere, at sådanne anlæg svarer til de foran omtalte, og at man ved en omstilling kan få disse anlæg til at levere varme i stedet for kulde. Vi føler dog trang til at nævne, at der ikke af vore kunder overfor os er fremsat ønske om automatisk regulering af varme, hvorfor disse ikke er forsynet med automatik herfor, men der er intet til hinder for, at dette kan foretages.

. . . . . «

Departementet henviste til oplysningerne i den citerede skrivelse og udtalte dernæst, at bestemmelse 5 til toldtariffens kap. 84 fortolkes således af departementet, at der ikke kan indrømmes toldfritagelse for maskiner af en bestemt art, når en almindelig toldfritagelse

for de pågældende maskiner vil ophæve eller formindske den toldbeskyttelse, der ved toldtariffen er tillagt en dansk produktion af en maskine af mere end uvæsentligt omfang. Dette betyder, at der ikke kan indrømmes toldfritagelse for en udenlandsk maskine, hvis den i det væsentlige løser samme arbejdsopgave som en her i landet fremstillet maskine, og der kan ikke tages hensyn til, at den udenlandske maskine er af en anden konstruktion eller virkemåde (f. eks. mere eller mindre automatisk virkemåde), vægt eller pris end den her i landet fremstillede maskine. Såfremt der indrømmes toldfritagelse for en udenlandsk maskine, der i disse henseender afviger fra en her i landet fremstillet maskine, men iøvrigt løser samme arbejdsopgave som denne, vil man nemlig ophæve eller formindske den toldbeskyttelse, der er tillagt produktionen af den danske maskine.

Departementet havde efter det foreliggende ikke kunnet anse det for godtgjort, at betingelserne for at indrømme toldfritagelse for de omhandlede køle- og varmeaggregater på noget tidspunkt havde været til stede.

Departementet udtalte endvidere, at vareområdet i toldtariffen er inddelt i grupper (positioner). Mange af disse omfatter et stort vareområde, og en toldpligtig position kan derfor omfatte varer, der ikke produceres her i landet og heller ikke konkurrerer med varer, der produceres her i landet. Der findes i toldtariffen et antal toldfritagelsesbestemmelser, der bemyndiger toldstyrelsen til at indrømme toldfritagelse for nærmere angivne varer henhørende under en eller flere positioner, når det godtgøres, at varer af den omhandlede art og beskaffenhed ikke fremstilles eller kun fremstilles i uvæsentligt omfang her i landet. Disse bestemmelser administreres således, at der til importører udstedes bevillinger, der giver adgang til toldfritagelse ved indførelsen af nærmere angivne varer. Ved hjælp af disse toldfritagelsesbestemmelser opnår man således en mere nøjagtig tilpasning mellem toldbeskyttelsens omfang og den danske produktions omfang, end man kan opnå alene ved positionsinddelingen. Man må gå ud fra at dette alene har været hensigten med toldfritagelsesbestemmelserne. Det har derimod ikke været hensigten, at en dansk produktion henhørende under en position, til hvilken der er knyttet en toldfritagelsesbestemmelse, skal have en mindre sikker toldbeskyttelse end den produk-

tion, der henhører under positioner, til hvilke der ikke er knyttet en toldfritagelsesbestemmelse.

Endelig udtalte departementet, at en dansk virksomhed, der producerer maskiner henhørende under toldpligtige positioner i toldtariffens kap. 84, må kunne vente at opnå sin toldbeskyttelse uden videre. Bestemmelse 5 til kap. 84 kan ikke forstås således, at det er en betingelse for at opkræve told af indførte maskiner henhørende under toldpligtige positioner i kap. 84, at en dansk producent i hvert enkelt tilfælde kan dokumentere, at han producerer tilsvarende maskiner, men må forstås således, at det påhviler den importør, der ønsker toldfritagelse, at godtgøre, at tilsvarende maskiner ikke fremstilles i uvæsentligt omfang her i landet. Ordlyden af bestemmelse 5 til kap. 84 giver heller ikke grundlag for nogen anden forståelse af bestemmelsen.

Jeg udtalte følgende:

Ifølge bestemmelse 5 til toldtariffens kap. 84 bemyndiges toldstyrelsen til at tilstå toldfritagelse for maskiner og maskindele, når det godtgøres, at varer af den omhandlede art og beskaffenhed ikke fremstilles eller kun fremstilles i uvæsentligt omfang her i landet.

Det kunne efter min opfattelse ikke ubetinget antages, at udtrykket »når det godtgøres . . . « udelukkende lægger bevisbyrden eller pligten til oplysning af relevante omstændigheder på ansøgeren. En sådan antagelse forekom heller ikke rimelig, idet det normalt ville være praktisk umuligt for en ansøger at godtgøre noget negativt, nemlig at den omhandlede vare ikke fremstilles eller kun fremstilles i uvæsentligt omfang her i landet.

Når en importør indgiver ansøgning om toldfritagelse med den begrundelse, at vedkommende vare ikke fremstilles eller kun fremstilles i uvæsentligt omfang her i landet, og denne påstand er bestyrket, f. eks. derved, at importøren anfører, at han forgæves har søgt at fremskaffe den pågældende vare fra de indenfor vedkommende branche kendte virksomheder, må det påhvile departementet at søge sagen nærmere belyst.

Jeg fandt ikke noget at indvende mod den af departementet anvendte fremgangsmåde, hvorefter det i et sådant til-

fælde indhenter en udtalelse fra Industrirådet, jfr. beretning 1962, s. 72, eller at departementet ved sagens afgørelse i første omgang lægger rådets udtalelse til grund.

Hvis vedkommende importør rejser rimeligt begrundet tvivl om rigtigheden af de fra Industrirådet indhentede oplysninger om en eventuel dansk produktion på det pågældende område, påhviler det departementet eventuelt hos vedkommende producent at søge nærmere oplysninger indhentet om den påståede danske produktion.

Departementets standpunkt, hvorefter det ikke havde hjemmel til at pålægge industrivirksomheder at afgive oplysninger om deres produktion eller tidspunktet for dens påbegyndelse, var efter min opfattelse kun delvis rigtig.

Det måtte vel antages, at departementet ikke havde hjemmel til at fremtvinge de ønskede oplysninger, men en vægring ved at give de for bedømmelsen af en foreliggende ansøgning om toldfritagelse i henhold til bestemmelse 5 til toldtariffens kap. 84 fornødne oplysninger måtte i givet fald kunne medføre, at ansøgningen imødekommes, og at vedkommende producent derved mister sin toldbeskyttelse.

Den af departementet anlagte fortolkning af omhandlede bestemmelse i toldtariffen, hvorefter der ikke kunne indrømmes toldfritagelse, når den indførte maskine udfører et arbejde, der kan udføres

af den danske maskine, og det således ikke er tilstrækkeligt, at den udenlandske maskine arbejder med en anden teknik end den danske, eller at den udenlandske er mere hensigtsmæssig, kunne ikke give mig grundlag for kritik, jfr. beretning 1962, s. 93.

Efter de nu foreliggende oplysninger, herunder B's erklæring af 2. juni 1964, fandt jeg ikke at kunne kritisere de af departementet trufne afgørelser, hvorefter de af A indførte køle- og varmeaggregater til lastautomobiler ikke opfyldte betingelserne for toldfritagelse i henhold til bestemmelse 5 til toldtariffens kap. 84.

I denne forbindelse bemærkede jeg dog, at de af departementet i skrivelsen af 21. april 1964 til mig givne oplysninger, betegnet som oplysninger hidrørende fra Industrirådet, hvorefter B havde påbegyndt sin produktion af de omhandlede køle- og varmeaggregater i slutningen af 1962, og at de første leverancer fandt sted i januar kvartal 1963, ikke var i overensstemmelse med det i B's skrivelse af 2. juni 1964 anførte.

Dette forhold kunne dog ikke tillægges betydning, da A's første egentlige ansøgning om toldfritagelse i henhold til bestemmelse 5 til toldtariffens kapitel 84 var indgivet den 9. april 1963, og da departementet ifølge praksis ikke giver toldfritagelse i henhold til den nævnte bestemmelse med tilbagevirkende kraft.

13. Ydelse af personligt tillæg i henhold til lønningslovens § 120, stk. 2, til kontorassistent. (J. nr. 621/64).

I maj 1964 klagede A over, at Forsvarsministeriet endnu ikke havde taget stilling til en af Søartilleriet overfor ministeriet rejst sag om ydelse af et personligt, ikke-pensionsgivende tillæg i henhold til lønnings- og pensionslovens § 120, stk. 2, for tidsrummet 1. april 1958-1. august 1960.

I juni 1964 klagede A dernæst over, at Finansministeriet nu havde modsat sig, at der blev ydet ham det omhandlede løn-tillæg. A henviste i denne forbindelse til en af mig tidligere behandlet sag vedrørende kontorassistent B, jfr. beretning 1962, s. 92, der også var ansat i Søartilleriet, idet A

gjorde gældende, at hans forhold helt svarede til de i den nævnte sag foreliggende.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A der ligesom B ikke kunne få sin uddannelse hos Søartilleriet anerkendt som en lærlingeuddannelse, efter ansøgning blev afskediget fra sin tjenestemandstilling og i stedet for fra 1. august 1960 at regne var blevet ansat som overenskomstlønnet assistent i henhold til overenskomsten af 13. februar 1959 mellem Finansministeriet og HK.

Den 25. oktober 1963 tilstillede Søartilleriet Det faglige Fællesudvalg et for B udfærdiget lærebrev og anmodede udvalget om at

forsyne det med en godkendelsepåtegning. Samtidig vedlagde Søartilleriet lærebrev for A og anførte, at han havde gennemgået nøjagtig samme læringleuddannelse som B.

Den 18. december 1963 tilbagesendte Fællesudvalget lærebrevene og udtalte, at det ville kunne godkende, at der blev oprettet lærekontrakt, og at der efter udstået læretid blev udstedt lærebreve.

Orlogsværftet, der forgæves havde ansøgt Fællesudvalget om godkendelse af lærebrev for 6 assistenter, idet udvalget havde henvist til Arbejdsdirektoratet som den kontraktgodkendende myndighed, forelagde sagen vedrørende disse assistenter for Arbejdsdirektoratet og bemærkede, at de pågældende var ansat i tidsrummet 1. august 1952-1. januar 1959, det vil sige forud for det tidspunkt, hvor det blev pålagt statskontorer at oprette lærekontrakter i henhold til lærlingeloven med kontorelever, og at de alle havde fået en 3-årig uddannelse indenfor kontorfaget efter de samme retningslinier, som var lagt til grund ved Orlogsværftets anerkendelse som oplæringssted i 1960.

I december 1963 udtalte Arbejdsdirektoratet, at lærebrev normalt ikke godkendes, idet de på læremesterens ansvar udstedes ved afslutning af et legalt læreforhold, der er indgået efter lærlingelovens forskrifter, og at lærekontrakter ikke kan oprettes og godkendes længe efter at et læreforhold er ophørt. Iøvrigt var direktoratet af den opfattelse, at de pågældendes uddannelse, når den havde fundet sted efter de nævnte retningslinier over et tidsrum af mindst 3 år, det vil sige svarende til fagets læretidsregler, og når de ved elevtidens afslutning havde bestået handelsmedhjælpereksamen, måtte kunne ligestilles med en egentlig oplæring i kontorfaget.

Den 16. januar 1964 anmodede Forsvarsministeriet Finansministeriet om en udtalelse om, hvorvidt der kunne ydes A og de 6 assistenter på Orlogsværftet det omhandlede tillæg, og i skrivelse af 23. maj 1964 svarede Finansministeriet, at det ved behandling af sager om ydelse af personlige tillæg i henhold til den nævnte bestemmelse i lønnings- og pensionsloven stedse havde krævet dokumentation for udstået læretid i kontorfaget i form af en egentlig og af myndighederne godkendt lærekontrakt samt et til en sådan kontrakt hørende lærebrev. Ved ministeriets afgørelse i B's sag var ministeriet på baggrund af den

af Det faglige Fællesudvalg for Kontorlærlinge afgivne udtalelse og af de med Fællesudvalget førte forhandlinger gået ud fra, at B var berettiget til at få såvel kontrakt som lærebrev indenfor kontorfaget selv efter læretidens udløb.

Da Arbejdsdirektoratet som den kontraktgodkendende myndighed imidlertid havde anført, at lærekontrakt ikke ville kunne godkendes efter uddannelsens afslutning, kunne der i overensstemmelse med den hidtidige praksis ikke ydes de pågældende kontorassistenter efterbetaling af det omhandlede tillæg for tiden indtil afskedigelsen fra deres tjenestemandstilling.

Om Finansministeriets afgørelse blev A underrettet ved Søartilleriets skrivelse af 12. juni 1964.

gjorde gældende, at hans forhold helt svarede til de i den nævnte sag foreliggende.

Om årsagen til, at A først den 12. juni 1964 blev underrettet udtalte Forsvarsministeriet, at Søartilleriets henvendelse indgik i ministeriets 2. kontor den 23. august 1963 og oversendtes kort efter til ministeriets 8. kontor. Da det overfor Forsvarsministeriet blev oplyst, at Finansministeriet stillede krav om at få forelagt de af Fællesudvalget godkendte lærebrev, anmodede Forsvarsministeriet den 22. oktober 1963 telefonisk Søartilleriet om at indsende godkendt lærebrev, hvorefter Søartilleriet den 25. oktober 1963 sendte det til Fællesudvalget til godkendelse.

Den 29. november 1963 oplyste Søartilleriet overfor Forsvarsministeriet, at Fællesudvalget ville behandle sagen på et møde den 3. december 1963, og den 3. januar 1964 modtog Forsvarsministeriet en kopi af Fællesudvalgets skrivelse af 18. december 1963 til Søartilleriet. Den 16. januar 1964 forelagde Forsvarsministeriet derefter spørgsmålet for Finansministeriet, der besvarede henvendelsen den 23. maj 1964.

Finansministeriet udtalte, at sagen efter modtagelsen af Forsvarsministeriets skrivelse af 16. januar 1964 havde beroet på forhandlinger dels med Statstjenestemændenes Centralorganisation II, dels med HK, som i anledning af sagen vedrørende de 6 assistenter på Orlogsværftet havde udbedt sig en drøftelse med Finansministeriet, forinden der blev truffet afgørelse vedrørende spørgsmålet om efterbetaling af det omhandlede tillæg.

Ved de stedfundne forhandlinger havde

begge organisationer erklæret sig enig med Finansministeriet i fastholdelsen af den hidtil fulgte praksis med hensyn til ydelse af det omhandlede tillæg til tjenestemandsansatte kontorassistenter, således at der i alle tilfælde kræves dokumentation for udstået læretid i kontorfaget i form af en egentlig og af myndighederne godkendt lærekontrakt samt et til en sådan kontrakt hørende lærebrev.

Jeg udtalte, at jeg ikke kunne kritisere det af Finansministeriet efter stedfunden drøftelse med Centralorganisation II og HK indtagne standpunkt, hvorefter ydelse af tillæg i henhold til lønnings- og pensionslovens § 120, stk. 2, forudsætter, at vedkommende tjenestemand kan frem-

lægge den nævnte dokumentation for udstået læretid i kontorfaget.

Da det ved afgørelsen i B's sag havde været en forudsætning for Finansministeriet, at en sådan dokumentation efterfølgende kunne fremskaffes, hvilket imidlertid viste sig at bero på en misforståelse, var afgørelsen i A's sag ikke udtryk for forskelsbehandling set i relation til afgørelsen i B's sag.

Det forhold, at Finansministeriet under de foreliggende omstændigheder ikke havde fundet det rimeligt at kræve de til B allerede udbetalte tillæg tilbagebetalt, gav mig ikke grundlag for kritik.

Endelig udtalte jeg, at Forsvarsministeriets behandling af sagen ikke gav mig anledning til kritik.

14. Spørgsmålet om en værnepligtigs overførsel fra civilforsvarskorpset til civilt statsarbejde. (J. nr. 319/64).

A, der var militærnægter, og som i 1962 havde fået tilladelse til at aftjene sin værnepligt i civilforsvarskorpset, klagede over, at Indenrigsministeriet den 6. februar 1964 havde afslået hans andragende om at blive fritaget for fremtidig tjeneste ved civilforsvarskorpset mod i stedet at udføre civilt statsarbejde. A anførte, at han på tilsvarende måde som militære værnepligtige måtte have ret til mellem hjemsendelsen efter aftjening af værnepligt og første genindkaldelse at blive overflyttet til civilt statsarbejde. Hans ønske var begrundet med, at han efter indkaldelsen havde erfaret, at der er tillagt militærpolitiet beføjelse til i visse situationer at skride ind overfor civilforsvarspligtige, og at karakteren af tjenesten i civilforsvarskorpset var uforenlig med hans overbevisning som militærnægter. I denne forbindelse henviste A til, at civilforsvarskorpset ifølge »Bestemmelser for samarbejdet mellem civilforsvaret og forsvaret« har visse opgaver vedrørende egenbeskyttelse af militære anlæg og vedrørende ødelæggelse af materiel og anlæg, som A anså for at være af militær art.

Det fremgik af sagen, at A i overensstemmelse med en af sessionen i efteråret 1962 afgivet indstilling blev overført til civilt arbejde, men at han efter ansøgning i henhold til § 9, stk. 3 i civilforsvarsloven (lovbekend-

gørelse nr. 122 af 1. april 1962) fik tilladelse til at aftjene værnepligten i civilforsvarskorpset, hvor han derefter gjorde førstegangstjeneste i tiden 2. november 1962–25. oktober 1963.

Indenrigsministeriet udtalte overfor mig, at civilforsvaret rekrutteres af følgende persongrupper:

- 1) værnepligtige, der af en session er fundet tjenestedygtige til og udskrevet til civilforsvarskorpset, jfr. § 5 i kongelig anordning nr. 15 af 24. januar 1963,
- 2) værnepligtige, der af en session er fundet tjenestedygtige til og udskrevet til et af de militære værn, jfr. ovennævnte § 5, men som i henhold til bestemmelserne i lov nr. 187 af 20. maj 1933 som ændret ved lov nr. 145 af 23. april 1952 (militærnægterloven) er overført til civilt statsarbejde, og som derhos i medfør af bestemmelsen i civilforsvarslovens § 9 har fået tilladelse til at aftjene værnepligten ved civilforsvarskorpset i stedet for ved civilt statsarbejde.

For begge disse persongrupper er Indenrigsministeriet principielt af den anskuelse, at de pågældende ikke med hjemmel i loven af 20. maj 1933 kan begære sig fritaget for tjeneste, herunder eventuel genindkaldelse, til

civilforsvarskorpset, idet tjeneste i civilforsvarskorpset ikke kan sidestilles med militærtjeneste. Ministeriet henviste herved til, at det af Indenrigsministeriets Luftværnsudvalg af 1946 udarbejdede udkast til lov om civilforsvaret (som stort set blev lagt til grund for loven af 1. april 1949, jfr. nu lovbekendtgørelsen af 1. april 1962) indeholdt en bestemmelse om, at loven om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde skulle finde tilsvarende anvendelse på civilforsvarspligtige, således at disse skulle kunne fritages for tjeneste i civilforsvarskorpset mod i stedet at udføre civilt arbejde. Denne bestemmelse blev imidlertid ikke optaget i det af den daværende indenrigsminister fremsatte lovforslag, hvilket ministeren begrundede med følgende (RT 1948/49, Ft. forh., sp. 1090):

»Grundtanken i hele ordningen med civile arbejdspligtige er jo den, at personer, mod hvis overbevisning det strider at bære våben mod andre, kan forlange sig fritaget for militærtjeneste, men der er ingen grund til at udvide denne fritagelse til at gælde ved den civile hjælpetjeneste, hvor der ikke er tale om, at de pågældende skal bære våben mod deres medmennesker, men hvor tværtimod deres opgave udelukkende går ud på at hjælpe andre«.

Under hensyn til denne af lovgivningsmagten tiltrådte forståelse af karakteren af civilforsvarskorpsets formål samt under hensyn til, at den af en session truffe afgørelse med hensyn til en værnepligtigs tjenestedygtighed er endelig, jfr. § 8. stk. 1, i lov om værnepligt af 11. juni 1954, har Indenrigsministeriet hidtil afslået alle andragender fra de under gruppe 1 anførte civilforsvarspligtige om i medfør af loven af 20. maj 1933 at blive overført til civilt statsarbejde i stedet for at forrette tjeneste i civilforsvarskorpset, idet ministeriet ikke har ment at have den fornødne hjemmel til sådan overførelse.

Den daværende indenrigsministers fremhævelse af civilforsvarskorpsets ikke-militære karakter taler efter ministeriets opfattelse for så vidt også for at afslå andragender fra de under gruppe 2 nævnte personer om at udføre civilt statsarbejde i stedet for tjeneste i civilforsvarskorpset, men ministeriet har alligevel ment i visse tilfælde at burde imødekomme sådanne andragender. Det skyldes, at overførelse i henhold til civilforsvarslovens

§ 9 alene anvendes, hvor en til civilt arbejde overført værnepligtig selv fremsætter andragende om at måtte aftjene værnepligten ved civilforsvarskorpset i stedet for i militærnægterlejr, og ministeriet har da ment at burde acceptere, at et sådant ønske omgøres, dersom den pågældende ikke falder til i civilforsvarskorpset. Ifølge ministeriets faste praksis imødekommes et andragende om flytning fra korpset til militærnægterlejr dog kun, hvis det fremsættes, inden den pågældende har afsluttet sin første uddannelse ved korpset, og det er altid en betingelse for tilladelsen, at vedkommende erklærer sig villig til at aftjene den fulde tjenestetid ved civilt statsarbejde, 22 måneder, uden afkortning af den tid, hvori han har gjort tjeneste ved civilforsvarskorpset. Har en værnepligtig først forrettet fuld førstegangstjeneste ved civilforsvarskorpset, nægtes tilbageførelse til civilt statsarbejde konsekvent, idet ministeriet dels henser til den givne uddannelse ved korpset, dels finder, at der har været tilstrækkelig tid for den værnepligtige til på et tidligere tidspunkt at fremkomme med sit ønske. Kun i et enkelt tilfælde, hvor en værnepligtig under førstegangstjeneste var blevet fejlagtig instrueret om mulighederne for at blive overført til civilt statsarbejde, har ministeriet gjort afgivelse fra denne praksis.

Den vedrørende A truffe afgørelse fulgte således ministeriets faste praksis i tilsvarende sager, og ministeriet fandt ikke anledning til at ændre afgørelsen. I denne forbindelse bemærkede ministeriet, at den omstændighed, at der er tillagt militærpolitiet beføjelse til i visse situationer at skride ind overfor civilforsvarspligtige, efter ministeriets opfattelse ikke kan medføre en ændret vurdering af civilforsvarskorpsets karakter af en ikke-militær organisation.

I anledning af det af A om »Bestemmelser for samarbejdet mellem civilforsvaret og forsvaret« anførte, henviste Indenrigsministeriet til samarbejdsreglerne, herunder punkt 2, hvori det udtrykkeligt er fremhævet, at civilforsvaret er en humanitær og ikke-militær organisation.

Det af indenrigsministeren i 1948 fremsatte forslag til lov om civilforsvaret byggede på et udkast udarbejdet af et af Indenrigsministeriet den 18. marts 1946 nedsat udvalg (Luftværnsudvalget), der havde til opgave at frem-

komme med forslag til organisation af et civilt værn for befolkningen i tilfælde af krig. I de indledende bemærkninger til lovforslaget hedder det (RT 1948/49, tillæg A, sp. 3140-41):

»Indenrigsministeriet har dog fundet det rettest at lade § 13 i udvalgets forslag udgå. Den omhandlede bestemmelse var sålydende: »Lov nr. 187 af 20. maj 1933 om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde finder tilsvarende anvendelse på CF-pligtige«. Der vil herefter ikke være adgang til at overføre personer, der udskrives til civilforsvarskorpset, til at udføre civilt arbejde. Indenrigsministeriet har ikke ment, at personer, med hvis samvittighed det er uforenligt at udføre militærtjeneste, bør kunne begære sig fritaget for udførelsen af tjeneste under civilforsvarskorpset, da dette udelukkende har ikke-militære opgaver.«

For så vidt angår militære gendarmeripatrouillers beføjelser har Civilforsvarsstyrelsen i cirkulærskrivelse af 4. februar 1954 fastsat følgende:

»Indenfor militært område (således også et militært orlovstog) er alle pligtige at adlyde gendarmeripatrouillers (militære poster f. eks. skildvagters) anvisninger.

Udenfor militært område på offentlige gader og steder har gendarmeripatrouiller ingen beføjelser overfor civile (CF-korpsets personel), medmindre disse generer patrullen eller på anden måde i ord eller gerning søger at hindre patrullen i udøvelsen af sin tjeneste.«

Foranlediget af klager fra civile personer bestemte Civilforsvarsstyrelsen i cirkulærskrivelse af 23. maj 1961, at de i skrivelsen af 4. februar 1954 fastsatte bestemmelser om militærpolitiets beføjelser overfor civilforsvarspligtige i militære særtog fremtidig tillige skulle gælde militærpolitiets beføjelser overfor civilforsvarspligtige i normale tog, dog således, at militærpolitiet ikke var berettiget til

at anholde civilforsvarspligtige, idet dette kun kunne ske med politiets bistand.

Af bestemmelserne for samarbejdet mellem civilforsvaret og forsvaret fremgår det, at forsvarets opgaver i forbindelse med egenbeskyttelsen af militære anlæg er:

- a) udgivelse af generelle bestemmelser for egenbeskyttelsen,
- b) ledelse af og tilsyn med egenbeskyttelsen for så vidt angår bygninger, der indgår i de almindelige karré- eller villaværn, som efter civilforsvarsmyndighedernes pålæg eller på frivillig basis måtte blive etableret på stedet (enkeltliggende bygninger såsom stabskvarterer, kontorbygninger, boliger samt lejede lokaler i civile ejendomme) og
- c) bistand ved uddannelse af ledere og ved tilrettelæggelse af øvelser m. v.

Civilforsvarets opgaver vedrørende ødelæggelse af materiel og anlæg er ifølge bestemmelserne alene tilintetgørelse af de ved civilforsvaret beroende papirer og dokumenter, der indeholder oplysninger af betydning for landets forsvar.

Jeg udtalte, at jeg efter det om civilforsvarslovens forarbejder anførte ikke kunne kritisere den af Indenrigsministeriet anlagte fortolkning, hvorefter retten ifølge § 1 i lov nr. 187 af 20. maj 1933 til overførelse fra militærtjeneste til civilt arbejde ikke gælder for dem, der indkaldes til tjeneste i civilforsvarskorpset. Militærpolitets og civilforsvarskorpsets opgaver kunne ikke føre til en ændret vurdering af civilforsvarskorpsets karakter af en ikke-militær organisation.

Jeg fandt herefter ikke grundlag for at foretage videre i anledning af klagen over, at Indenrigsministeriet i skrivelsen af 6. februar 1964 afslog A's andragende om at blive fritaget for fremtidig tjeneste ved civilforsvarskorpset.

15. *Fejl i behandling af sag om sammenlægning af landbrugsejendomme. (J. nr. 1052/63).*

I december 1963 klagede A over Matrikel-direktoratets behandling af en sag vedrørende sammenlægning af 2 landbrugsejendomme,

herunder at direktoratet ikke forinden afgørelsen havde indhentet en udtalelse fra den lokale husmandsbrugskommission. A gjorde

endvidere gældende, at landbrugsministeren ikke klart havde besvaret to af ham stillede spørgsmål, ligesom A anførte, at han stod uforstående overfor, at der savnedes hjemmel til at nægte sammenlægningen af de omhandlede ejendomme.

Endelig klagede A over, at landbrugsministeren i skrivelse af 26. september 1963 stillede i udsigt, at den trufne afgørelse kunne ændres, såfremt A kunne godtgøre, at det var urigtigt, at de omhandlede jorder havde været tilbudt ham, forinden de blev solgt til en gårdejer. Da A havde godtgjort dette, meddelte ministeren, at han alligevel ikke kunne ændre afgørelsen.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at Matrikeldirektoratet den 23. marts 1963 modtog en ansøgning fra en gårdejer om tiladelse til at sammenlægge 2 landbrugsejendomme matr. nr. 9b (ca. 4,1 ha) og matr. nr. 9a (ca. 10,6 ha). Sognerådet havde ved påtegning på ansøgningen givet udtryk for, at det ikke kunne anbefale, at ansøgningen blev inødekommet.

Den 24. april 1963 forelagde Matrikeldirektoratet sagen for Statens Jordlovsudvalg, der kort efter sendte den til udvalgets stedlige medlem. I en erklæring af 3. maj 1963 udtalte medlemmet, at den sammenlagte ejendom – så vidt han kunne skønne – ikke ville komme til at overstige $\frac{4}{5}$ af en stamparcels mindstestørrelse, at jorderne var beliggende således for sammenlægning, at der ikke med rimelighed kunne rejses indvendinger mod denne, og at han derfor ikke kunne se, at Jordlovsudvalget med føje kunne modsætte sig ansøgningen.

Den 29. maj 1963 sendte Jordlovsudvalget sagen tilbage til Matrikeldirektoratet og udtalte, at udvalget efter omstændighederne kunne anbefale, at ansøgningen blev inødekommet, og den 24. juli 1963 blev det meddelt gårdejeren, at tilladelsen kunne ventes givet, når nogle nærmere opregnede matrikulære betingelser blev opfyldt. Samtidig underrettede Matrikeldirektoratet sognerådet om, at direktoratet savnede hjemmel til at nægte sammenlægningen, da denne ikke var i strid med de gældende love og bestemmelser.

I skrivelse af 3. september 1963 rettede A henvendelse til landbrugsministeren og kritiserede sagens behandling hos Matrikeldirektoratet og Jordlovsudvalget. A anmodede dernæst ministeren om at oplyse, hvorfor Jord-

lovsudvalget ikke havde indhentet en udtalelse fra den lokale husmandsbrugskommission, hvilket efter hans opfattelse var praksis i den slags sager. Endelig bad han ministeren nærmere uddybe, hvorfor der savnedes hjemmel til at forbyde sammenlægningen.

Den 26. september 1963 svarede ministeren, at det overfor ministeriet var oplyst, at jorderne fra ejendommen matr. nr. 9b havde været tilbudt A, før gårdejeren købte dem af den tidligere ejers enke, og at en forligsmæssig ordning senere gennem sognerådet var blevet tilbudt A uden resultat. Ved afgørelsen havde Matrikeldirektoratet skønnet, at jorderne fra ejendommen matr. nr. 9b lå lige så godt for supplerer af gårdejerens ejendom som af A's ejendom. Da A's ejendom allerede var på 17,8 ha – altså betydeligt større end gårdejerens selv efter suppleringen – kunne ministeren ikke se, at Matrikeldirektoratets afgørelse var fejlagtig. Ministeren tilføjede, at han ikke kunne ændre den trufne afgørelse, medmindre A kunne godtgøre, at det var urigtigt, at jorderne fra matr. nr. 9b havde været tilbudt ham, før de var solgt til gård-ejeren.

Den 7. oktober 1963 meddelte A, at jorderne fra matr. nr. 9b ikke havde været tilbudt ham, før de blev solgt til gårdejeren, og at der heller ikke gennem sognerådet eller på anden måde var blevet tilbudt ham en forligsmæssig ordning.

Den 30. oktober 1963 svarede landbrugsministeren, at sammenlægningen af de 2 omhandlede ejendomme ikke ville bringe gård-ejerens ejendom op over den i § 25, stk. 1, i loven om landbrugsejendomme angivne størrelse, og at sammenlægningen derfor kun kunne nægtes, såfremt de 2 ejendomme ikke skønnedes bekvemt beliggende for samlet drift. Da gårdejerens ejendom var sammengrænsende med jorderne fra matr. nr. 9b, måtte ministeren finde det meget betænkeligt at fastslå, at de 2 ejendomme ikke var bekvemt beliggende for samlet drift, selv om en del af jorderne måtte skønnes at ligge bedre for driften af A's ejendom. Landbrugsministeren mente herefter ikke, at der var mulighed for at ændre den trufne afgørelse.

I anledning af klagen til mig udtalte Statens Jordlovsudvalgs stedlige medlem, at han tidligt i foråret 1963 sammen med husmandsbrugskommissionens formand i forbindelse

med behandlingen af en anden sag havde besigtiget de sammenlagte ejendomme, og at kommissionsformanden havde været enig i den trufne afgørelse.

Jordlovsudvalget udtalte, at det er sædvanlig praksis, at de ansøgninger om nedlægning og sammenlægning af landbrugsejendomme, der af Matrikeldirektoratet forelægges udvalget til udtalelse, fremsendes til udvalgets stedlige medlem, hvorimod udvalget normalt ikke sender sådanne sager til husmandsbrugskommissionen, medmindre der i ejendommene indestår lån i henhold til statshusmandsloven. Det er dernæst ikke fastsat, at det stedlige medlem skal rådføre sig med husmandsbrugskommissionen eller med dennes formand, inden medlemmet afgiver sin indstilling. I praksis sker det imidlertid ofte, at medlemmet drøfter sagen med husmandsbrugskommissionen eller dennes formand eller tilkalder kommissionsformanden til deltagelse i en besigtigelse. Det beror dog på medlemmets eget skøn, om der i det enkelte tilfælde vil være brug for en sådan medvirken, der i sager af denne art alene tjener som bistand for medlemmet. I et betydeligt antal tilfælde behandles sagen uden bistand fra husmandsbrugskommissionen.

Under henvisning hertil udtalte Jordlovsudvalget, at der ikke sås at foreligge nogen tilsidesættelse af forskrifter eller gældende praksis i forbindelse med udvalgets behandling af omhandlede sag.

Matrikeldirektoratet udtalte efter klagens forelæggelse for landbrugsministeren, at såfremt en sammenlægning af 2 ejendomme falder ind under loven om landbrugsejendomme § 25, stk. 1, således som denne bestemmelse blev ændret ved lov nr. 219 af 16. juni 1962, har ejeren ret til at kræve, at de 2 ejendomme sammenlægges, og direktoratet kan kun nægte sammenlægning, såfremt ejendommene efter sammenlægningen ikke vil være bekvemt beliggende for samlet drift. Det er således kun spørgsmålet om ejendommenes beliggenhed for samlet rationel drift, som direktoratet skal påse, og de under sagens behandling indhentede erklæringer fra sogneråd og Jordlovsudvalget skal derfor også kun omhandle dette forhold. I de foreliggende tilfælde faldt sammenlægningen efter direktoratets skøn ind under § 25, stk. 1, og da de

sammenlagte ejendomme var sammengrænsende, havde direktoratet ikke med rette kunnet nægte sammenlægningen.

Det var derimod en forglemmelse, at de i A's skrivelse af 3. september 1963 stillede spørgsmål ikke blev besvaret i landbrugsministerens skrivelse af 26. september 1963. I denne skrivelse blev der lagt særlig vægt på at redegøre for grundlaget for direktoratets afgørelse vedrørende sammenlægningssagen. Det ene spørgsmål, nemlig spørgsmålet om årsagen til at direktoratet savnede hjemmel til at nægte sammenlægningen, var dog senere besvaret i landbrugsministerens skrivelse af 30. oktober 1963.

Endelig udtalte Matrikeldirektoratet, at det måtte beklages, at landbrugsministeren på direktoratets foranledning i skrivelser af 26. september 1963 havde givet udtryk for, at der kunne være en mulighed for at ændre den trufne afgørelse under den ovennævnte forudsætning, idet direktoratet ikke kunne tilbagekalde det givne tilsagn om godkendelse af sammenlægningen, selv om den nævnte forudsætning var opfyldt. Det var formentlig en bemærkning i A's skrivelse af 3. september 1963 om, at han havde en aftale med sælgerindens afdøde mand om, at han senere skulle købe jorden, som havde givet anledning til direktoratets bemærkning om muligheden for eventuelt at ændre den trufne afgørelse.

Jeg udtalte, at sammenlægningssagens behandling hos Matrikeldirektoratet og Statens Jordlovsudvalg ikke kunne give mig grundlag for kritik, og at jeg heller ikke kunne kritisere det skøn, der lå til grund for antagelsen af, at betingelserne i § 25, stk. 1, i loven om landbrugsejendomme for sammenlægning af ejendomme var opfyldt.

Det ville derimod have været ønskeligt, om de af A i skrivelser af 3. september 1963 stillede spørgsmål var blevet besvaret, og det var beklageligt, at landbrugsministeren i skrivelser af 26. september 1963 på Matrikeldirektoratets foranledning havde givet udtryk for, at direktoratets afgørelse kunne ændres, såfremt A kunne godtgøre, at de omhandlede jorder ikke tidligere havde været tilbudt ham.

16. Kritiseret fredningsplanudvalgs behandling af en udstykningssag. (J. nr. 653/64).

I juli 1964 klagede en advokat for en gård-ejer over, at Fredningsplanudvalget for Holbæk amt ikke havde besvaret et af ham for Raklev kommune den 11. maj 1962 indsendt andragende om godkendelse af en udstykningssag for gårdejerens ejendom. Advokaten anførte, at det var hans opfattelse, at fredningsplanudvalget havde traineret sagen med det formål at bringe den under byudviklingsudvalgets kompetence, idet der den 8. april 1963 var blevet godkendt en byudviklingsplan for Kalundborg-egnen omfattende Raklev kommune.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at fredningsplanudvalget den 3. januar 1962 gjorde Raklev Sogneråd bekendt med den af udvalget vedtagne fredningsplan for kommunen, og at Sognerådet den 27. juni 1962 blev gjort bekendt med, at fredningsplanen den 26. maj 1962 var tilstillet Overfredningsnævnet til godkendelse.

Om henvendelsen af 11. maj 1962 oplyste fredningsplanudvalgets daværende forretningsfører, at han måtte afvise påstanden om, at sagen havde været traineret med det formål at bringe den ind under byudviklingsudvalgets kompetence, idet fredningsplanudvalgets erklæring ikke sås at have været af en så væsentlig betydning, at den manglende erklæring gjorde det nødvendigt at stille udstykningssagen i bero.

Landinspektør og advokater indsender af og til forhåndsforespørgsler om påtænkte udstykninger for at skaffe sig oplysninger om fredningsmæssige forhold, der kan være af betydning for det videre arbejde med en udstykningssag, og henvendelsen af 11. maj 1962 var ifølge forretningsføreren en sådan forespørgsel. Henvendelsen var ligeledes ifølge forretningsføreren for så vidt overflødig, idet Raklev Sogneråd allerede den 3. januar 1962 var blevet gjort bekendt med fredningsplanen og derved bekendt med, at udvalget hverken kunne eller ville gøre indsigelse mod udstykningen.

Den 7. maj 1963 rettede advokaten telefonisk henvendelse til forretningsføreren, der gjorde ham bekendt med udvalgets stilling til sagen, og det blev aftalt, at det af advokaten til udvalget indsendte materiale skulle videresendes til byudviklingsudvalget, hvilket skete samme dag. Forretningsføreren modtog

den 14. juni 1963 sagen tilbage fra byudviklingsudvalgets tekniske sekretariat med en genpart af sekretariatets indstilling til udvalgets formand, i hvilken indstilling det var anført, at området ikke var optaget på fredningsplanen, og forretningsføreren gik herefter ud fra, at det telefoniske svar af 7. maj 1963 efter omstændighederne måtte være tilstrækkeligt.

Endelig anførte forretningsføreren, at det måtte beklages, at henvendelsen af 11. maj 1962 ikke blev besvaret omgående, men forholdet måtte betegnes som en hændelig ekspeditionsfejl, forårsaget af at udvalget i en lang periode kun rådede over halvdelen af det nødvendige personale.

Fredningsplanudvalget beklagede alvorligt den skete ekspeditionsfejl og anførte, at fejlen hidrørte fra udvalgets første tid, hvor dets forretningsfører havde bemyndigelse til at modtage og åbne posten, og det var efter modtagelsen af klagen konstateret, at henvendelsen, der ikke var forsynet med journaliseringspåtegning, hverken havde været udvalgets formand eller øvrige medlemmer bekendt.

Udvalgets organisation var siden den tid fuldstændig omlagt, således at en teknisk afdeling under ledelse af en amsarkitekt varetager bl. a. den tekniske behandling af fredningsplanudvalgets sager. Den tidligere forretningsfører blev ved samme lejlighed forsat til andet arbejde, og udvalgets formand havde nu på den givne anledning tildelt vedkommende forretningsfører en alvorlig irettesættelse.

Endelig anførte fredningsplanudvalget, at det i et møde den 22. juni 1964 havde behandlet et af byudviklingsudvalget oversendt forslag til en dispositionsplan for sommerhusområder i Raklev kommune, og at udvalget havde vedtaget at henstille, at bl. a. den ejendom, klagen vedrørte, blev holdt udenfor sommerhusområdet. Herom var advokaten blevet underrettet ved udvalgets skrivelse af 29. juni 1964.

Ministeriet for kulturelle Anliggender udtalte, at det kunne henholde sig til det af fredningsplanudvalget anførte.

Jeg udtalte, at det var meget beklageligt, at fredningsplanudvalgets daværende

forretningsfører hverken havde ladet henvendelsen af 11. maj 1962 journalisere eller gjort udvalgets formand og øvrige medlemmer bekendt med den, hvorved den skriftlige besvarelse af henvendelsen først havde fundet sted ved udvalgets skrivelse af 29. juni 1964.

Derimod fandt jeg det ikke godtgjort, at

sagen var blevet forhalet, indtil byreguleringsplanen for Kalundborg-egnen var blevet godkendt den 8. april 1963.

Da forretningsføreren havde fået tildelt en rettesættelse og iøvrigt var blevet forsat til andet arbejde, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre i sagen.

17. *Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsel havde undladt at foretage en foreskrevet høring. (J. nr. 286/63).*

I april 1963 klagede direktøren for Roskilde Turisttrafik, der har koncession til omnibuskørsel på ruten Roskilde-Hedehusene-Katrinebjerg, over de af Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsel den 28. december 1961 og den 26. marts 1963 truffne afgørelser, hvorved Generaldirektoratet for Statsbanerne havde fået tilladelse til mellem Tåstrup og Roskilde at drive en omnibusrute med 20 minutters drift i myldretiden.

Direktøren gjorde bl. a. gældende, at Landsnævnets afgørelse af 28. december 1961 byggede på et utilstrækkeligt grundlag, idet der ikke – således som foreskrevet i § 4, stk. 2, i lov nr. 257 af 27. maj 1950 om omnibus- og fragtmandskørsel med motorkøretøjer – var indhentet en udtalelse fra Landsforeningen af Danmarks Bilruter's lokale kreds, i dette tilfælde 12. kreds.

Endvidere henviste direktøren til, at Landsnævnet i henhold til lovens § 2, stk. 6, består af en af ministeren for offentlige arbejder udpeget formand, der skal opfylde betingelserne for at blive landsdommer, samt 6 af Folketinget valgte medlemmer. Da Landsnævnets formand er kontorchef i Ministeriet for offentlige Arbejder, hvorunder også Generaldirektoratet for Statsbanerne hører, burde han vige sit sæde, når Statsbanerne er part i en sag, idet hans stemme vil blive afgørende, hvis stemmerne blandt Landsnævnets politiske medlemmer står lige. Direktøren anførte dog, at hans bemærkninger vedrørende det lige nævnte forhold på ingen måde måtte betragtes som et personligt angreb på formanden.

Det fremgik af sagen, at Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsel den 22. august 1960 fra Generaldirektoratet for Statsbanerne modtog en ansøgning om forskellige ændringer i kørselen på de af Statsbanerne

drevne omnibusruter mellem København og Roskilde bl. a. linie 124 (Glostrup-Roskilde) med henblik på den pr. 1. juni 1962 forventede forlængelse af S-togs kørselen fra Glostrup til Tåstrup.

Forsåvidt angik linie 124 ansøgte generaldirektoratet om at måtte indstille kørselen på strækningen Glostrup-Tåstrup, således at kørselen på denne linie fremtidig alene kom til at omfatte strækningen Tåstrup station-Roskilde station.

Ansøgningen blev forelagt trafikudvalgene for Københavns amtsrådsreds, Roskilde amtsrådsreds og Sorø amt samt Københavns Magistrats 5. afdeling og Landsforeningen af Danmarks Bilruter, og der fremkom ingen indvendinger imod den foreslåede ændring i kørselen.

Sagen blev derefter på sædvanlig måde forelagt i et møde i nævnet, og i skrivelse af 28. december 1961 gav dette principiel tilslutning til Statsbanernes plan om at lade den væsentligste del af den hidtidige lokaltrafik på strækningen mellem Tåstrup og Roskilde afløse af omnibus trafik ad landevejen, således at Statsbanerne kunne have det fornødne grundlag for at udarbejde planerne for den tekniske udformning af Tåstrup station.

I overensstemmelse med den truffne afgørelse forelagde Statsbanerne Landsnævnet udkast til køreplan for ruten for sommerperioden 1963 efter etablering af S-togs driften. Dette udkast blev tilligemed nogle af direktøren til Landsnævnet indgivne klager over afgørelsen af 28. december 1961 forelagt trafikudvalg, kommunalbestyrelser og Landsforeningen af Danmarks Bilruter, herunder Landsforeningens 12. kreds. Kredens erklæring, der efter bestyrelsens bemyndigelse var udfærdiget af direktøren som formand, gik ud på, at S-togets videreførelse til Tåstrup

efter kredsens opfattelse ikke nødvendiggjorde, at Statsbanerne fik tilladelse til at udvide forbindelsen Roskilde–Hedehusene, men kun Tåstrup–Hedehusene.

Landsnævnet behandlede derefter sagen i flere møder, og der blev givet en repræsentant for direktøren og en repræsentant for Statsbanerne lejlighed til mundtligt overfor nævnet at uddybe de skriftligt fremsatte synspunkter.

I skrivelse af 26. marts 1963 meddelte Landsnævnet direktøren, at det havde vedtaget at meddele Statsbanerne, at det kunne godkendes, at der på den omhandlede rute for så vidt angik den kommende sommerkøreplan på hverdage indførtes 20 minutters drift i myldretiderne. Udenfor myldretiderne og på søn- og helligdage kunne kørselen godkendes med én dobbelttur i timen.

Vedrørende spørgsmålet om indhentelse af udtalelser fra Landsforeningen af Danmarks Bilruter's lokale kredse udtalte Landsnævnet overfor mig, at det var vanskeligt for nævnets sekretariat ved en sags forberedelse at tage stilling til spørgsmålet om, hvilken lokal kreds eller hvilke lokale kredse under Landsforeningen der vil kunne anse sig for interesseret i en til Landsnævnets afgørelse foreliggende sag. Landsforeningens kredsinddeling svarer ikke til amtsinddelingen, og det kan således ikke påregnes, at der til hvert trafikudvalgsområde svarer en kreds under Landsforeningen, og Landsforeningens vedtægter, hvorpå foreningens kredsinddeling beror, kan ændres, uden at man har sikkerhed for, at en ændring kommer til de koncessionsgivende myndigheders kundskab.

Denne omstændighed i forbindelse med nævnets ønske om også at erfare Landsforeningens eget syn på sagen – en sådan udtalelse er efter sagens natur særlig værdifuld i tilfælde, hvor to eller flere berørte lokale kredse har divergerende opfattelser – havde ført til, at der allerede ved begyndelsen af nævnets virksomhed i 1950 blev truffet aftale om, at sagerne sendes til udtalelse i Landsforeningen, der derefter indhenter en erklæring fra den eller de vedkommende lokale kredse, forinden udtalelsen afgives til nævnet. Tilsvarende aftale er truffet med Landsforeningen Danske Vognmænd for så vidt angår andragender om koncession til godskørsel.

Den med de to landsorganisationer truffede ordning tilsigter ifølge Landsnævnet at sikre,

at alle relevante omstændigheder kommer til nævnets kundskab, forinden en afgørelse træffes, og endvidere, at dette sker uden at medføre forsinkelser i sagernes ekspedition. Landsnævnet bemærkede herved, at der til indhentelsen af de i loven foreskrevne udtalelser fra de interesserede instanser erfaringsmæssigt medgår en ikke ringe tid, og at det for nævnet gennem årene af denne grund havde voldt vanskeligheder at optage indkommende andragender til afgørelse så hurtigt, som det var ønskeligt. Landsnævnet tilføjede, at det var nævnet bekendt, at landsorganisationerne delte nævnets synspunkter med hensyn til ordningens hensigtsmæssighed.

Ordlyden af omnibus- og fragtmandslovens § 4, stk. 2, udelukkede efter Landsnævnets opfattelse ikke, at de foreskrevne erklæringer fra lokale kredse blev indhentet gennem hovedorganisationerne. Bortset fra at lovbestemelsen intet siger om, hvorledes erklæringerne skal indhentes, måtte det ifølge Landsnævnet have stået lovgiverne klart, at bestemmelsen ikke i praksis kunne administreres uden samarbejde mellem de koncessionsgivende myndigheder og landsorganisationerne, der alene kan oplyse, hvilke lokale afdelinger der berøres af en foreliggende sag, og hvilke personer der har kompetence til på de pågældende afdelinger (kredses) vegne at udtale sig.

I denne forbindelse bemærkede Landsnævnet også, at den i lovens § 4, stk. 1, foreskrevne forelæggelse for de interesserede kommunalbestyrelser sker gennem vedkommende trafikudvalg. Nævnet lægger ved sagsbehandlingen overmåde stor vægt på trafikudvalgenes synspunkter, og trafikudvalgene vil i almindelighed først kunne danne sig en opfattelse, når de kommunale erklæringer foreligger, bortset fra at trafikudvalgene som lokale myndigheder er de bedst egnede til at skønne over, hvilke kommunalbestyrelser der kan antages at være interesserede i et givet kørselsandragende.

Landsnævnet havde derfor ikke haft retlige betænkeligheder ved at træffe aftale om den nu gennem 12 år fulgte høringsprocedure, og den omstændighed, at Landsforeningen af Danmarks Bilruter's forelæggelse for den lokale kreds i et enkelt tilfælde var glippet, havde ikke givet nævnet anledning til at ændre ordningen, der iøvrigt syntes at have virket tilfredsstillende for alle interesserede

instanser. Nævnet ville imidlertid fremtidig ved forelæggelsen af andragender for de to landsorganisationer udtrykkelig i hver enkelt forelæggelsesskrivelse anmode om, at der bliver indhentet en udtalelse fra vedkommende lokale kreds (kredse), og at de indhentede udtalelser vedlægges sagen ved dens tilbagesendelse til nævnet.

Spørgsmålet om, hvorvidt Landsnævnets afgørelse af december 1961 kunne anses for ugyldig på grund af den manglende udtalelse fra den lokale kreds af Landsforeningen af Danmarks Bilruter, var ifølge Landsnævnet formentlig kun af teoretisk interesse. Nævnet henviste herved til, at det i anledning af direktørens klage optog sagen til fornyet behandling i marts 1963 i forbindelse med behandlingen af Statsbanernes andragende om godkendelse af køreplanen for linie 124. Ved denne behandling forelå udtalelser fra de foreskrevne instanser, også fra Landsforeningen af Danmarks Bilruter's 12. kreds.

Med hensyn til det forhold, at Landsnævnets formand som kontorchef i Ministeriet for offentlige Arbejder skulle være inhabil til at deltage i behandlingen af sager, i hvilke der foreligger en statsbane-interesse, henviste nævnet til, at så at sige alle sager, der forelægges nævnet, skal forelægges Statsbanerne eller en privatbane, jfr. omnibus- og fragtmandslovens § 4, stk. 1, og at synspunktet derfor i realiteten angår spørgsmålet om, hvorvidt en tjenestemand i Ministeriet for offentlige Arbejders departement bør være udelukket fra af ministeren at kunne beskikkes til formand for Landsnævnet. Landsnævnet mente ikke, at det tilkom det at udtale sig om dette spørgsmål.

Jeg udtalte, at jeg efter det oplyste ikke kunne kritisere det skøn, der lå til grund for nævnets afgørelser af 28. december 1961 og 26. marts 1963.

Derimod fandt jeg, at det var en alvorlig fejl, at Landsnævnet ikke som foreskrevet i omnibus- og fragtmandslovens § 4, stk. 2, forinden afgørelsen af 28. december 1961 havde indhentet en udtalelse fra den lokale kreds af Landsforeningen af Danmarks Bilruter.

Efter min opfattelse kunne denne fejl dog ikke nu medføre, at den Statsbanerne givne tilladelse kunne anses for ugyldig. Det måtte herved tillægges betydning bl. a. at tilladelsen var blevet fastholdt i Landsnævnets afgørelse af 26. marts 1963, forud for hvilken den påbudte høring havde fundet sted. Den endelige afgørelse af ugyldighedsspørgsmålet henhørte dog under domstolene.

Den af Landsnævnet nu indførte praksis med hensyn til indhentelse af udtalelser fra Landsforeningen af Danmarks Bilruter's lokale kredse gav mig ikke anledning til bemærkninger.

Endelig udtalte jeg, at det forhold, at Landsnævnets formand er kontorchef i Ministeriet for offentlige Arbejder, ikke gav mig grundlag for kritik. Jeg lagde herved vægt på, at det i omnibus- og fragtmandsloven er overladt til ministeren for offentlige arbejder at udpege formanden, alene med den begrænsning at denne skal opfylde betingelserne for at blive landsdommer, og at ministeriet ikke er klageinstans i forhold til Landsnævnet, idet de af nævnet truffne afgørelser ikke kan indankes for ministeriet.

18. *Spørgsmålet om der var lovhjemmel til ved fastsættelse af lodstakster at tage hensyn til det enkelte lodseris økonomiske forhold. (J. nr. 229/64).*

Den 19. oktober 1964 tilskrev jeg højesterets-sagfører Gert Jessen således:

»I skrivelse af 18. februar 1964 har De som advokat for Dansk Lodsförening og Hals Lodseri klaget over, at Forsvarsministeriet, senest i skrivelse af 23. december 1963, har nægtet at imødekomme en af Hals Lodseri fremsat anmodning om takstforhøjelse for lodsninger fra Hals til Ålborg, efter at der for

Ålborg-Nørresundby Lodseri var gennemført forhøjelse af taksterne for lodsninger på samme strækning i modsat retning.

I den anledning har jeg fra Forsvarsministeriet modtaget en udtalelse af 23. april 1964 tilligemed sagens akter.

Det fremgår af sagen, at Ålborg-Nørresundby Lodseri, der på det tidspunkt beskæftigede 7 lodser, men ønskede en udvidelse

af antallet til 8 lodser, i skrivelse af 15. februar 1961 til Lodsdirektoratet ansøgte om forhøjelse af de gældende takster, idet det bl. a. udtaltes, at »de nuværende takster ikke ret godt formår at give en anstændig gage til 8 lodser«. Sagen blev gjort til genstand for behandling i Lodsrådet, hvor der blev forelagt resultater af en undersøgelse af lodseriets økonomiske forhold, og det blev besluttet at overlade til Lodsrådets forretningsudvalg at fastsætte de nærmere regler for takstforhøjelser, der kunne sikre den enkelte lods ved lodseriet en efter hans forhold passende årsindtægt. Forretningsudvalget udarbejdede derefter et forslag, som blev tiltrådt af Forsvarsministeriet i skrivelse af 19. juni 1962, og som trådte i kraft med virkning fra 1. juli s. å.

Hals Lodseri, der også i 1961 havde rejst spørgsmålet om takstforhøjelse, rettede derefter i skrivelse af 5. juli 1962 påny henvendelse til Lodsdirektoratet og søgte om forhøjelse af taksterne, således at disse ville komme til at svare til de for Ålborg-Nørresundby Lodseri gældende takster. Sagen blev efter stedfunden drøftelse i forretningsudvalget forelagt Lodsrådet, hvor det imidlertid ikke var muligt at opnå enighed.

Lodsdirektoratet forelagde derfor i skrivelse af 6. juni 1963 spørgsmålet om forhøjelsen for Forsvarsministeriet. I forbindelse med forelæggelsen udtalte direktoratet, at det måtte give lodserne medhold i, at taksterne for lodsning på samme strækninger som regel er de samme, men at der dog findes adskillige undtagelser fra denne regel. Dette forekommer ofte i forbindelse med havnelodsninger, således at taksten er større for en lodsning med tillægning til kaj end for en lodsning med afgang fra kaj. For strækninger mellem Ålborg og Hals var forholdet imidlertid efter de foreliggende ændringer blevet det omvendte, således at lodsninger til Ålborg, der normalt afsluttes med en tillægningsmanøvre, bliver betalt med en lavere takst end lodsninger til Hals.

Samtidig måtte Lodsdirektoratet dog tilslutte sig en af skibsfartens repræsentanter i Lodsrådet afgivet udtalelse, hvorefter der syntes at være større behov for at forøge indtægterne ved Ålborg-Nørresundby Lodseri end ved Hals Lodseri. Direktoratet udtalte endelig, at det gerne så en ordning indført, hvorefter lodstaksterne ved alle lodserier beregnes efter ens retningslinier, og at der i

direktoratet arbejdedes med planer om sådanne nye retningslinier. Noget forslag ville dog næppe kunne fremkomme det nærmeste par år.

I skrivelse af 13. august 1963 til Lodsdirektoratet udtalte Forsvarsministeriet, at selv om det principielt måtte anse det for rigtigst, at lodsninger på samme strækning betales med samme takst, uanset hvilket lodseri der udfører lodsningen, og uanset hvilken retning denne udføres i, fandt ministeriet dog efter de foreliggende oplysninger om de økonomiske forhold ved Hals Lodseri ikke tilstrækkeligt grundlag for den ønskede takstforhøjelse. Under hensyn hertil og til den aktuelle tilbageholdenhed overfor pris- og lønforhøjelser kunne ministeriet ikke for tiden imødekomme lodseriets anmodning, men henstillede, at det forelagte takstproblem blev medtaget under de igangværende overvejelser angående en mulig omlægning af det gældende takstsystem.

I oktober 1963 udfærdigede De derefter et udkast til en henvendelse til mig, hvilken skrivelse De dog efter samtale med Forsvarsministeriet forelagde for ministeriet, der ville tage sagen op til fornyet overvejelse. I udkastet gjorde De gældende, at ministeriets afgørelse ikke var i overensstemmelse med de principper, der i henhold til lov om lodsvæsenet (nu lovbekendtgørelse nr. 244 af 29. juli 1964) skal lægges til grund for lodstaksterne. De henviste herved til, at det ifølge lovens § 1, stk. 2, påhviler forsvarsministeren at lade udfærdige takster for lodsvæsenet, og at de af ministeren fastsatte takster ifølge § 31 skal udregnes efter skibenes størrelse og dybgående, den lodsede vejlængde og farvandets større eller mindre vanskelighed. I denne forbindelse anførte De, at taksterne for den omhandlede strækning allerede i lodstaksterne af 1905 var de samme, hvadenten der var tale om lodsning fra Ålborg til Hals eller omvendt, og at ændringer i disse takster altid var foretaget på samme måde for begge lodserier.

Efter Deres klienters opfattelse var det ifølge lodsloven uberettiget at tage hensyn til de økonomiske forhold ved det enkelte lodseri på en sådan måde, at lodspenge for fuldstændig ensartede lodsninger beregnes forskelligt. Til støtte herfor anførte De, at lovens § 31 klart angiver, hvilke forhold der skal tages i betragtning ved taksternes fastsættelse. Det drejer sig om objektive momenter, der efter

Deres opfattelse ikke åbner mulighed for at tage hensyn til, om taksten for et lodseri under givne forhold vil føre til et bedre økonomisk resultat end for et andet. Dette ville De også finde urimeligt, allerede fordi et bedre økonomisk resultat normalt vil skyldes en større arbejdsindsats.

De anførte dernæst, at lodslovens forarbejder viser, at det ikke har været meningen, at taksterne skulle fastsættes på et vilkårligt grundlag, men at man tværtimod har ønsket taksterne fastsat efter objektive kriterier under hensyn til den arbejdsindsats, der ydes ved den enkelte lodsning, og den værdi, denne indsats har for det lodsede skib. Til belysning heraf anførte De nærmere følgende:

I bemærkningerne til det i rigsdagssamlingen 1875/76 fremsatte lovforslag, der blev udarbejdet på grundlag af en af en sagkyndig kommission afgivet betænkning, citeres følgende fra betænkningen (RT 1875/76, tillæg A, sp. 1497):

»Ved at beregne lodstaksterne efter vejlængde tilsigtes det at opnå, at betaling for arbejde af samme beskaffenhed og omfang bliver omtrent ens ved de forskellige lodserier, men for at dette skal kunne nås, må der for nogle lodseriers vedkommende foruden til den lodsede vejlængde tillige ved taksternes bestemmelse tages hensyn til, at de stedlige forhold og farvandets beskaffenhed ved disse frembyder afvigelser fra det almindelige, som har væsentlig indflydelse på, hvad der må fordres af lodsene . . .«

Herefter bemærkede ministeriet (sp. 1502):

»Ministeriet er enig med kommissionen i, at den lodsede vejlængde er et hovedmoment ved beregningen af taksterne, og at betalingen pr. mil bør være ens for de forskellige lodsninger, for så vidt særlige omstændigheder ikke gør afvigelse herfra nødvendig. Dog ville faste betalinger pr. mil i alt fald ikke for tiden kunne bringes i anvendelse i sådan udstrækning, at de kunne opstilles som almindeligt gældende regel ved beregningen af taksterne . . . . Beskaffenheden af vore farvande, hvor to lodsninger af samme længde ofte er højst forskellige med hensyn til det krav på kyndighed og agtpågivenhed, de stiller til lodsene, gør det endog tvivlsomt, hvorvidt ensartet betaling efter vejlængden efterhånden vil kunne gennemføres i et omfang, der er tilstrækkeligt til at opstille den som regel . . . .«

Begrundelsen for, at man dengang var be-

tænkelig ved at opstille den lodsede vejlængde som et ubetinget hovedmoment, skulle herefter være, at samme vejlængde forskellige steder kunne stille forskellige krav til kyndighed og agtpågivenhed. Derimod mener De ikke, at man kan have tænkt sig, at lodsning på den samme vejstrækning skulle vederlægges forskelligt, alt efter om lodsningen blev udført af det ene eller det andet lodseri.

Ved lov nr. 41 af 13. marts 1903 blev lodslovens § 31 ændret, således at den lodsede vejlængde i forbindelse med farvandets større eller mindre vanskelighed udtrykkelig blev anført som et af de momenter, der skal lægges til grund ved lodstaksternes udarbejdelse, og henvisningen i lov om lodsvæsenet af 13. juni 1879 til de stedlige forhold blev udeladt.

De har endvidere henledt opmærksomheden på lovens § 31, stk. 3, hvorefter ministeren er bemyndiget til at tilstå nedsættelse i lodsbetalingen for skibe, der er i regelmæssig fart, og derunder ordentligvis benytter lods, og til § 31, stk. 4 og 5, hvorefter lodspengene i tiden 1. april–30. september beregnes efter sommertakst og i den øvrige del af året efter vintertakst, således at vintertaksten er højere end sommertaksten. Disse momenter viser efter Deres opfattelse også, at det er lodsarbejdets karakter og den ydede præstation, der skal være afgørende. De har herved bemærket, at Forsvarsministeriet for nylig har givet udtryk for, at der ikke i loven er hjemmel til at udstrække vintertaksten udover det i loven angivne tidsrum, og at de i loven angivne momenter således er anset for bindende. Hertil kommer, at det efter Deres opfattelse i forhold til skibsfarten må forekomme helt urimeligt og uforståeligt, om den samme ydelse skulle vederlægges forskelligt, alt efter om lodsningen blev udført af et lodseri, der – måske af helt andre grunde – tjente mere eller mindre end et andet lodseri.

Dernæst har De peget på, at hvis ministeriet skønner, at indtægterne ved et lodseri er for høje, vil den naturlige fremgangsmåde være at forøge lodsantallet, jfr. lovens § 1, stk. 2, og at der iøvrigt i reglerne i lovens § 42 om en reguleringsfond er taget hensyn til denne situation.

Ifølge den sidstnævnte bestemmelse skal lodserier, hvor lodserne i gennemsnit tjener mere end nærmere angivne statstjenestemænd, betale en afgift til reguleringsfonden. I en betænkning fra 1953, der ligger til grund

for reguleringsfondens indførelse, anføres det side 12, at »lodstaksterne udgør et enheds-system, der ikke kan differentieres under hensyn til de enkelte lodseris indtægtsforhold«. Her er det efter Deres opfattelse klart erkendt, at store indtægter ved et lodseri ikke kan imødegås gennem regulering af taksterne netop for dette lodseri.

Sagen, der for Hals Lodseri drejer sig om antagelig 40.000 kr. om året, er af principiel betydning for Dansk Lodsforening, idet det af Forsvarsministeriet indtagne standpunkt efter foreningens opfattelse vil kunne kompromittere hele takstsystemet.

Endelig tilføjede De i den nævnte skrivelse, at Forsvarsministeriets henvisning til den aktuelle tilbageholdenhed overfor pris- og lønstigninger måtte forekomme helt urimelig, idet lov nr. 82 af 16. marts 1963 om pris- og avancementstop ikke gælder prisforhold og erhvervsudøvelse, der i henhold til særlig hjemmel bestemmes eller godkendes af det offentlige.

I skrivelse af 23. december 1963 fastholdt Forsvarsministeriet den trufne afgørelse. Ministeriet henviste herved til, at forhøjelserne ved Ålborg-Nørresundby Lodseri udelukkende må ses på baggrund af den af hensyn til skibsfarten foretagne udvidelse af antallet af lodser til 8. Efter takstforhøjelsen skønnes nettoindtægten at ville stige til ca. 26.000 kr. årlig pr. lods, mens den årlige nettoindtægt efter de gældende takster for Hals Lodseri andrager ca. 43.000 kr. pr. lods.

Selvom ministeriet fortsat må anse det for rigtigst, at lodsninger på samme strækning betales med samme takst, uanset hvilket lodseri der udfører dem, og uanset hvilken retning de udføres i, finder ministeriet det dog lidet rimeligt, om den for Ålborg-Nørresundby Lodseri af særlige grunde gennemførte takstforhøjelse skulle have konsekvenser for andre lodserier.

Vedrørende lodslovens § 31 anførte ministeriet, at denne bestemmelse heller ikke tidligere havde været praktiseret således, at taksterne udelukkende blev fastsat på grundlag af skibenes størrelse og dybgående, den lodsede vejlængde og farvandets større eller mindre vanskelighed. Ministeriet henviste herved til nogle tilfælde af forskellige takster for lodsninger af samme længde og sværhedsgrad og til, at det administrativt indførte driftstillæg, der kun oppebæres for de lods-

ninger, hvor lodseriet anvender eget lods-fartøj i forbindelse med lodsens ombordsætning og landsætning, ydes af økonomiske grunde til delvis dækning af de særlige udgifter, der er forbundet med denne del af lodsbetjeningen.

Til Deres bemærkninger om Forsvarsministeriets henvisning til den aktuelle tilbageholdenhed overfor pris- og lønforhøjelser udtalte ministeriet, at uanset at lov om pris- og avancementstop ikke omfatter bl. a. lodstakster, er det ikke udelukket, men synes helt naturligt, at staten indenfor områder, hvor den træffer bestemmelser om priser og avancer, tilgodeser tilsvarende hensyn som dem, der ligger til grund for den nævnte lov.

I Deres klageskrivelse til mig af 18. februar 1964 har De henvist til det i ovenfor refererede udkast af oktober 1963 anførte. Overfor Forsvarsministeriets henvisning til, at der i de gældende takster kan påvises eksempler på, at forskellige strækninger, der har samme længde og skønnes at være af samme sværhedsgrad, har varierende takster, har De bemærket, at dette ikke er udtryk for, at man i praksis har taget hensyn til de økonomiske forhold ved de enkelte lodserier, men at det har en naturlig forklaring i en forskellig vurdering af farvandenes vanskelighed eller kan skyldes tilfældige historiske årsager. De har bestridt, at hensynet til indtjeningssevnen har været bestemmende i noget af de fremdragne tilfælde, og tilføjet, at der i ingen af disse er tale om, at lodsning på samme strækning beregnes efter forskellig takst, alt efter hvilket lodseri der udfører lodsningen.

Henvisningen til det administrativt indførte driftstillæg må efter Deres opfattelse anses at være uden betydning ved afgørelsen af, efter hvilke principper lodstaksterne skal fastsættes, idet tillægget er en speciel foranstaltning, der blev indført med tilslutning fra alle interesserede som følge af den voldsomme stigning i omkostninger til drift og vedligeholdelse af lods-fartøjer og således alene tog sigte på at afbøde følgerne heraf.

Endelig har De præciseret, at sagen drejer sig om det principielle spørgsmål, om det er berettiget at fastsætte forskellige takster for samme strækning med udtrykkelig henvisning til, at forskellen er begrundet i hensynet til det enkelte lodseris indtjeningssevne. Det er Deres klienters opfattelse, at dette ikke er berettiget, men at indtjeningssevnen i henhold

til lodsloven må tilgodeses på anden måde end ved differentiering af takster, nemlig foruden ved fastsættelse af det almindelige takstniveau, ved fastsættelse af det enkelte lodseris lodsningssområde og lodsantal og gennem indtægtsregulering i medfør af lodslovens § 42.

Forsvarsministeriet har overfor mig fastholdt, at bestemmelsen i lodslovens § 31, stk. 1, ikke kan antages at udelukke, at der ved takstfastsættelsen tages hensyn til andre momenter end de i loven anførte. Ministeriet har i praksis i særlig grad taget hensyn til lodseriernes økonomiske forhold. I anledning af Deres henvisning til forarbejderne til lodsloven af 1879 har ministeriet udtalt, at det må anse det for tvivlsomt, om de citerede udtalelser fra forarbejderne strider imod den af ministeriet anlagte fortolkning, idet disse udtalelser næppe udtrykker andet, end at man har fundet det hensigtsmæssigt at have visse hovedretningslinier at gå ud fra, når taksterne skal fastsættes. I denne forbindelse har ministeriet peget på bemærkningerne til 1879-lovforslaget, hvor det i tillæg A til Rigsdagstidende 1875/76, sp. 1504, udtales:

»Hvad lodsbetalingen angår, skal det endnu bemærkes, at det ikke er tilstrækkeligt, at taksten i og for sig er billig og retfærdig i forhold til de fordringer, der stilles til lodsen, men den må også svare til, hvad skibsfarten kan antages at kunne og ville betale for den tjeneste, lodsen yder.«

I bemærkningerne til § 31 i forslaget til lodsloven af 1916 forudsættes det iøvrigt, at det overlades til administrationen at gennemføre en takstforhøjelse ved visse nærmere omtalte lodserier. Der har her ifølge ministeriet været tale om, at man ønskede at give visse lodserier en kompensation for forringet status, hvorfor man ikke synes at have villet binde administrationen til udelukkende at tage de i § 31, stk. 1, nævnte hensyn ved takstfastsættelsen.

Til Deres bemærkninger vedrørende lovens § 31, stk. 2, 4 og 5, har ministeriet udtalt, at de af Dem anførte betragtninger, i det mindste for så vidt angår stk. 4 og 5, kan have haft betydning ved lovens udfærdigelse. De to lovbestemmelser må imidlertid især ses på baggrund af det forhold, at der kun ganske få steder i de danske farvande er påbudt lodstvang, jfr. § 11, stk. 1, mens skibsfarten alle andre steder er frit stillet med hensyn til

lodsbenyttelse. Da lodstjenesten er en beredskabstjeneste, der året rundt må stå til rådighed for skibsfarten, har det været naturligt udfra almindelige økonomiske principper at skabe en tilskyndelse til lodsbenyttelse gennem de nævnte bestemmelser, dels for så vidt angår visse kategorier af skibe, som under gunstige forhold ellers kunne være fristet til at undlade at benytte lods (§ 31, stk. 2), dels for så vidt angår lodsbenyttelse i den del af året, hvor de klimatiske og besejlingsmæssige forhold erfaringsmæssigt medfører nedgang i anvendelse af lods (§ 31, stk. 4 og 5).

Ministeriet har i denne forbindelse nævnt, at der ved flere lodserier ifølge bestemmelserne i takstbogen ydes nedsættelse i lodsbetalingen, når skibet skal fylde kul eller olie til eget brug. Også denne bestemmelse ser ministeriet som et eksempel på, at andre forhold end de i § 31, stk. 1, nævnte kan have indflydelse på lodsbetalingen.

Til Deres bemærkning om, at et bedre økonomisk resultat normalt vil skyldes en større arbejdsindsats, har ministeriet anført, at De har undladt at tage hensyn til, at det økonomiske resultat – hvorved må forstås nettoprovenuet pr. lods – også vil være afhængigt af vedkommende lodseris driftsudgifter og lodsantallet ved lodseriet. At dette forhold har reel betydning, fremgår af den omstændighed, at driftsudgifterne ved lodserierne varierer fra 9 pct. til 36 pct. af brutto-lodsfortjenesten med et gennemsnit på 20 pct.

Om muligheden for at gennemføre indtægtsregulering ved forøgelse af lodsantallet har ministeriet udtalt, at det ikke anser en ordning, hvorefter man skulle imødegå særlig høje indtægter ved et lodseri ved imod lodseriets ønske og uden hensyn til tjenestens omfang at forøge lodsantallet, for gennemførlig. Heller ikke regulering gennem ændret fastsættelse af lodsningssområder finder ministeriet af større praktisk betydning på grund af de geografiske forhold.

Vedrørende Deres henvisning til betænkningen af 1953 har ministeriet udtalt, at den af Dem citerede bemærkning må læses i den sammenhæng, hvori den er fremsat i betænkningen, og ministeriet har herved bemærket følgende:

Lodsudvalget af 1950, der afgav betænkningen, havde to hovedopgaver, dels at foreslå udveje til at sikre lodserne en vis mini-

mumsindtægt, dels at overveje gennemførelsen af en vis regulering af de højeste indtægter.

De lodserier, der skulle sikres en minimumsindtægt, var især lodserier ved mindre provinshavne med ringe lodsbenyttelse. Det blev anset for udelukket at forbedre indtægtsforholdene ved disse lodserier gennem takstforhøjelser, da det påregnedes, at enhver forhøjelse af nogen betydning ville medføre faldende lodsbenyttelse.

For at sikre lodserne ved de mindre lodserier en vis minimumsindtægt foreslog udvalget derfor en ordning, hvorefter der af en nyoprettet lodsreguleringsfond skulle ydes de nævnte lodserier en fast grundløn og dækning af driftsudgifter mod afståelse af $\frac{2}{3}$ af lods-pengene til fonden. Fondens øvrige indtægter skulle bestå i afgifter fra lodserier med de højeste indtægter.

For så vidt angår den af Dem citerede udtalelse hidrører denne fra det afsnit i betænkningen, der benævnes »Gennemførelse af en passende regulering af de højeste indtægter«. Herom udtaler udvalget side 12:

»Som det fremgår af de foran side 7-9 meddelte oplysninger om lodsernes indtægtsforhold, kan der ved disse lodserier under særlige omstændigheder forekomme meget betydelige indtægter, som ikke er forudsat ved lodstaksternes fastsættelse. Årsagerne hertil er dels, at lodsneringen som en koncessioneret virksomhed er beskyttet mod konkurrence, dels at lodstaksterne er fastsat ud fra den forudsætning, at et lodseri med middelgod besejling skal kunne opnå en passende indtægt. Heraf følger, at lodserier med en bedre besejling opnår større indtægter og under gunstige konjunkturer ekstraordinært store indtægter. Hertil kommer yderligere, at lodstaksterne udgør et enhedssystem, der ikke kan differentieres under hensyn til de enkelte lodseriers indtægtsforhold, samt at dyrtidstillægget til lodstaksterne ydes som et procenttillæg til disse, således at lodserier, der allerede gennem øget lodsbenyttelse har opnået en kompensation for indtrufne prisstigninger, yderligere opnår indtægtsstigning gennem procenttillægget, mens dyrtidstillægget er af ringe betydning for lodserier med beskeden lodsbenyttelse.

Indenfor udvalget har man haft opmærksomheden henledt på det utilfredsstillende i, at den samlede lodsindtægt, som for hele

landet er meget betydelig i forhold til lodsantallet, er så ujævnt fordelt på lodserne, og man har overvejet en radikal omlægning af indtægtssystemet for at opnå en vis udligning mellem store og små lodsindtægter indenfor rammerne af de samlede lodsindtægter i landet. Da det imidlertid ikke har været muligt at samle et flertal om hertil sigtende foranstaltninger, afstår udvalget fra at stille forslag i denne retning.«

Det citerede afsnits 1. stk., 1. og 2. punktum, viser efter ministeriets opfattelse, at udvalget har været klar over, at lodstaksterne måtte fastsættes således, at lodserier med middelgod besejling skal kunne opnå en passende indtægt, hvilken forudsætning ikke var opfyldt for Ålborg-Nørresundby Lodseris vedkommende. Ministeriet finder således, at udvalgets bemærkninger på dette punkt støtter den antagelse, at lodstaksterne ved et lodseri, som ved middelgod besejling ikke opnår en passende indtægt, må kunne forhøjes med henblik på en indtægtsforøgelse.

I 3. og 4. punktum begrunder udvalget det forhold, at nogle lodserier opnår store indtægter, og kommer til det resultat, at en indtægtsregulering for disse lodseriers vedkommende ikke lader sig gennemføre ved at reducere beløbene i taksttabellerne, da disse er fælles for alle lodserierne. Det er efter ministeriets opfattelse i virkeligheden disse tabeller, der er udtryk for enhedssystemet.

Forsvarsministeriet kan tiltræde, at i forhold til skibsfarten ville en ordning med ens takster for ensartede lodsninger være det naturligste, og ministeriets bemærkning om det principielt rigtige i, at taksterne for lodsning over samme strækninger er ens, må ses i denne sammenhæng. Når De erklærer, at det i forhold til skibsfarten må forekomme helt urimeligt og uforståeligt, om samme ydelse skulle vederlægges forskelligt på grund af lodseriernes økonomiske forhold, har ministeriet dog henledt opmærksomheden på, at skibsfartens repræsentanter i Lodsrådet har tiltrådt takstforhøjelsen ved Ålborg-Nørresundby Lodseri, men har modsat sig en tilsvarende forhøjelse for Hals Lodseris vedkommende.

Efter det anførte kan Forsvarsministeriet ikke være enig med Dem i, at den fulgte fremgangsmåde er lovstridig, eller at takstsystemet ved denne fremgangsmåde vil blive kompromitteret. Efter ministeriets opfattelse

giver lodslovens § 31, stk. 1, retningslinierne for takstsystemets opbygning, men således at det ved gennemførelsen af disse retningslinier – fastsættelsen af et takstsystem i kroner og øre – må være både rimeligt og nødvendigt at tage hensyn til såvel den betalende part, skibsfarten, som den modtagende part, lodserne.

Bemærkninger.

Ifølge den gældende lodslovs § 31, stk. 1, udarbejdes lodstaksterne efter skibenes størrelse (bruttoregister-ton) og dybgående. den lodsede vejlængde og farvandets større eller mindre vanskelighed, således at betalingen kan fastsættes forholdsvis højere for skibe, hvis dybgående nærmer sig det største, hvormed et farvand kan besejles.

I lodsloven af 13. juni 1879, der afløste et reglement fra 1831, var der hjemmel til af statskassen at yde lodser alderstillæg og anden understøttelse, idet man herved tilsigtede at bøde på visse lodseriers ringe økonomiske kår.

Ved lov nr. 131 af 17. april 1916 blev denne tilskudsordning ophævet igen, og i stedet for blev der ved lovens § 41, sidste stk., tilvejebragt hjemmel for, at der på finansloven kunne tillægges et fast årligt tilskud af statskassen til de lodserier, hvis indtægtsforhold var sådan, at de af ministeren ikke skønnedes tilstrækkelige til lodsernes livsophold.

Denne tilskudsordning blev ændret ved § 42 i lov nr. 201 af 11. juni 1954, idet der efter forslag af et af forsvarsministeren den 26. januar 1950 nedsat udvalg blev tilvejebragt hjemmel for oprettelse af en lodsreguleringsfond, og en sådan fond blev oprettet i efteråret 1954.

I udvalgets betænkning, der blev afgivet den 13. maj 1953, anføres det under spørgsmålet om gennemførelse af en passende regulering af de højeste indtægter (s. 12), at lodstaksterne udgør et enheds-system, der ikke kan differentieres under hensyn til de enkelte lodseriers indtægtsforhold.

§ 42, stk. 1, i den gældende lodslov har følgende formulering:

»Til lodserier, der fremsætter begæring derom, og hvis indtægtsforhold ikke af forsvarsministeren skønnes rimelige, kan der ydes et årligt tilskud bestående af et

grundbeløb og et beløb til fartøjsudgifter og andre driftsudgifter, imod at disse lodserier indbetaler $\frac{2}{3}$ af lodspengene, af betalingen efter § 33, stk. 1 og 2, og § 35 og af indtægterne ved de i §§ 10 og 45 omhandlede tjenester til en lodsreguleringsfond.«

Selvom lodsloven ikke direkte udtaler, at opregningen af de hensyn, der kan tages i betragtning ved fastsættelsen af lodstaksterne, er udtømmende angivet i § 31, må der efter almindelige fortolkningsprincipper være formodning herfor, medmindre der foreligger særlige holdepunkter for det modsatte.

Hverken lodslovens ordlyd eller dens tilblivelse gør det efter min opfattelse rimeligt at antage, at det har været tanken, at det ved fastsættelsen af lodstakster skulle være berettiget at tage hensyn til det enkelte lodseris økonomiske kår. At tage hensyn hertil kan føre til – og har i den foreliggende sag ført til – et principielt urimeligt resultat, nemlig at betalingen for lodserier mellem Ålborg-Nørresundby og Hals er forskellig, alt efter om lodseringen udføres af Ålborg-Nørresundby eller af Hals lodseri.

Det synspunkt, at det ved fastsættelsen af lodstakster er uberettiget at tage hensyn til det enkelte lodseris økonomiske kår, støttes af udvalgets bemærkninger i den ovennævnte betænkning, hvorefter lodstaksterne udgør et enhedssystem, der ikke kan differentieres under hensyn til de enkelte lodseriers indtægtsforhold. Er et lodseris økonomiske kår således, at indtjeningsmulighederne ikke skønnes tilstrækkelige, må det være rigtigst at gå frem efter den specielt til dette formål sigtende bestemmelse i lodslovens § 42 (lodsreguleringsfonden).

Alt taget i betragtning må jeg herefter finde, at det er meget tvivlsomt, om Forsvarsministeriet har haft fornøden hjemmel i lodslovens § 31 til at fastsætte højere lodstakster for Ålborg-Nørresundby Lodseri, begrundet i dette lodseris økonomiske kår.

Med hensyn til Deres klage over, at Forsvarsministeriet har afslået at forhøje lodstaksterne for Hals Lodseri, skal jeg udtale, at Hals Lodseri, selvom Deres fortolkning lægges til grund, næppe kan stille

krav om forhøjelse alene under henvisning til den skete forhøjelse for Ålborg-Nørresundby Lodseris vedkommende. Det bemærkes herved, at ansøgningen om forhøjelse af lodstaksterne for Hals Lodseri ikke var begrundet med nogen af de i lodslovens § 31 opregnede momenter, og at hensynet til den størst mulige ligelighed i forvaltningen ikke kan medføre, at en myndighed, der tidligere måtte have truffet en urigtig afgørelse, bliver forpligtet til fremtidig at træffe tilsvarende afgørelser i sager af lignende art.

Det tilføjes, at den endelige afgørelse

af såvel fortolkningsspørgsmålet som spørgsmålet om, hvilke konsekvenser ministeriets forhøjelse af lodstaksterne for Ålborg-Nørresundby Lodseri kan få for Hals Lodseri, henhører under domstolene.

Jeg har samtidig hermed gjort Forsvarsministeriet bekendt med min opfattelse, ligesom jeg har henstillet til ministeriet – såfremt det finder det hensigtsmæssigt ved fastsættelsen af lodstakster at kunne tage hensyn til det enkelte lodseris økonomiske forhold – at søge tilvejebragt klar lovhjemmel herfor.«

19. Spørgsmålet om rettidig indbetaling af den almindelige omsætningsafgift. (J. nr. 1030/64).

A klagede over Departementet for Told- og Forbrugsafgifters besvarelse af 10. oktober 1963 af hans henvendelse vedrørende departementets meddelelse fra februar 1963 angående indbetaling af almindelig omsætningsafgift gennem postgirokontoret.

Af det foreliggende fremgik det, at A overfor departementet navnlig havde gjort indsigelse mod den i meddelelsen pkt. 2, c, fastsatte bestemmelse, hvorefter en person der foretager betaling ved girering fra egen girokonto, er nødsaget til at indsende girokortet (regnings-indbetalingskortet) til girokontoret inden den sidste dag, på hvilken rettidig betaling – f. eks. ved indbetaling til et postkontor – kan ske. Den pågældende bestemmelse har følgende ordlyd:

»Ved girering fra afsenderens postkonto:

Afsendelse af girokortet må ske så tidligt, at bogførsel og afstempling i postgirokontoret kan ske senest sidste rettidige indbetalingsdag.

Opmærksomheden henledes på postgirokontorets særlige regler vedrørende ekspeditionen af girokort og indbetalingskort, der anvendes til girering.«

A anførte eksempler på, at andre kreditorer (herunder nogle offentlige myndigheder og et koncessioneret selskab) accepterer, at betaling er rettidig, blot girokortet (regnings-indbetalingskortet) er indsendt til postgirokontoret inden den fastsatte betalingsdato. A hævdede, at dette var udslag af en almindelig retsregel, og at departementets meddelelse altså stred mod denne regel.

Departementet for Told- og Forbrugsafgifter svarede A i skrivelsen af 10. oktober 1963, at finansministeren med hjemmel i § 32, stk. 4, i loven om almindelig omsætningsafgift havde fastsat, at indbetaling af afgift fra virksomheder beliggende i København, Århus, Odense og Ålborg tolddistrikter skal foretages pr. postgiro, og at de nærmere regler for afgiftens indbetaling er fastsat i den omhandlede meddelelse.

Ifølge lovens § 32, stk. 1, forfalder skyldige kvartalsafgifter til betaling henholdsvis 1. februar, 1. maj, 1. august og 1. november og skal indbetales senest den 20. i disse måneder. Departementet havde udsendt meddelelsen for at give udtømmende og let læselige regler i en form, der ikke skulle give anledning til misforståelser, navnlig med hensyn til begrebet rettidig indbetaling, der ellers måske ville blive fortolket efter den pågældende branches sædvanlige praksis.

Ved indbetaling af afgift udenfor de nævnte 4 største tolddistrikter var det således fastsat, at indbetalingen, når den sker direkte til toldkassen eller ved fremsendelse af check pr. post, skal være toldkammeret i hænde inden ekspeditionstidens udløb den 20. i de pågældende måneder.

Departementet havde i konsekvens heraf fastsat, at når beløbet indsendes pr. giro, var det postvæsenets afstempling, senest den 20. af giroindbetalingskortet, der er afgørende for, om der er betalt rettidigt. Når fremgangsmåden med girering fra egen postkonto an-

vendes, må bogførelsen og afstemplingen i postgirokontoret ligeledes ske den 20., for at betalingen kan være rettidig. I disse tilfælde er det af hensyn til de af postgirokontoret fastsatte regler for girering nødvendigt at fremsende giroindbetalingskortet til postgirokontoret et par dage inden den 20., og departementet havde gjort bemærkning om dette forhold i meddelelsen.

Endelig oplyste departementet, at meddelelsen var optaget i Omsvejledningen 1963, ligesom betalingsreglerne var påtrykt bagsiden af giroindbetalingskortene.

A gjorde overfor mig gældende, at departementets svar ikke var fyldestgørende, idet departementet ikke havde inødegået hans påstand om, at ordningen stred mod en almindelig anerkendt retsregel, i hvilken forbindelse A henledte opmærksomheden på, at oversiddelse af betalingsfristen medfører fremsættelse af rentekrav fra departementets side.

Departementet udtalte overfor mig, at det, fordi der i henhold til omsætningsafgiftslovens § 32, stk. 3, skal erlægges rente i tilfælde, hvor afgiften ikke betales rettidigt, har været nødvendigt ved fastsættelsen af indbetalingsbestemmelserne nøje at fiksere det tidspunkt, hvor indbetalingen betragtes som sket. For så

vidt angår direkte indbetaling til toldkassen og postgiroindbetaling til posthus er indbetalingstidspunktet som nævnt det tidspunkt, hvor toldvæsenet eller postvæsenet modtager beløbet. Med hensyn til indbetaling over postgiro ved girering fra virksomhedens egen postkonto kan man efter departementets opfattelse af praktiske, herunder kontrolmæssige, grunde kun benytte datoen for bogførelse og afstempling i postgirokontoret som indbetalingstidspunkt.

Med hensyn til A's anbringende om, at det er en almindeligt anerkendt retsregel, at betaling ved girering er rettidig, når girokortet er afsendt til girokontoret inden udløbet af betalingsfristen, anførte jeg, at denne opfattelse ikke ses at være almindeligt accepteret i den juridiske faglitteratur, jfr. bl. a. Henry Ussing, Obligationsretten, almindelig del, 4. udgave 1961, ved A. Vinding Kruse, side 305.

Jeg udtalte derefter, at de i departementets meddelelse af februar 1963 fastsatte bestemmelser om indbetaling pr. giro og departementets skrivelse af 10. oktober 1963 til A ikke kunne give mig anledning til kritik.

20. *Boligministeriet burde have afventet fastlæggelsen af regeringens byggeprogram for det pågældende år, forinden det tildelte 2 firmaer en byggekvote. (J. nr. 777/63).*

Den 18. november 1964 sendte jeg højesteretsadvokat Felix Vang nedenstående skrivelse:

»I skrivelse af 26. september 1963 har De som advokat for entreprenørfirmaet Paul Haagensen, Herlev, klaget over Boligministeriets administration af bekendtgørelse nr. 356 af 24. november 1962 om regulering af byggevirksomheden m. v. — den såkaldte byggestopbekendtgørelse. De har herved gjort gældende, at Boligministeriet har favoriseret 3 firmaer, nemlig Johan Christensen & Søn, Jens P. Koch & Co. A/S og Domus 63 A/S, ved for året 1963 forlods at tildele dem en vis kvote af dispensationer fra bekendtgørelsen, mens andre firmaer, herunder Deres klienter, ikke har kunnet få tildelt en sådan kvote.

Fra Boligministeriet har jeg modtaget udtalelser af 13. november 1963 og 9. juli 1964

samt sagens akter, herunder de henvendelser om tildeling af kvoter, som ministeriet modtog i efteråret 1962.

Af de foreliggende oplysninger fremgår det, at det er rigtigt, at der er tildelt Johan Christensen & Søn og Jens P. Koch & Co. kvoter. Der er endvidere tildelt Arkitekternes Typehuskontor en kvote, mens derimod Domus 63 ikke har fået nogen kvote. Ministeriet har i denne forbindelse henledt opmærksomheden på, at det må bero på en fejltagelse, når De synes at gå ud fra, at Domus 63 er et selskab stiftet af Danske Arkitekters Landsforbund. Efter det for ministeriet oplyste er der tale om et forretningsførerselskab, der er stiftet og drives på forretningsmæssig basis uden anden tilknytning til Arkitekternes Typehuskontor, end at der lejlighedsvis rekvireres materiale derfra til en af firmaets kunder.

I det følgende omtales først tildelingen af

kvoter til Jens P. Koch & Søn og derefter kvoten til Arkitekternes Typehuskontor.

Jens P. Koch & Co. og Johan Christensen & Søn.

Det fremgår af sagen, at Jens P. Koch & Co., der i 1962 havde haft en byggekvote på 170 enfamiliehuse i Odense-området, i skrivelse af 23. juli 1962 og under senere forhandlinger i Boligministeriet rejste spørgsmålet om igangsætningstilladelser i 1963 til selskabets løbende produktion af enfamiliehuse. Selskabet pegede på, at det var en forudsætning for dets udnyttelse af kapaciteten i vintermånederne, at det fik tilladelse til at udføre støbearbejdet på et antal huse allerede i slutningen af 1962.

I skrivelse af 1. november 1962 meddelte Boligministeriet selskabet, at ministeriet under hensyn til regeringens ønske om en vis afdæmpning af byggeriet i 1963 havde fastsat selskabets tildeling af igangsætningstilladelser i 1963 med hensyn til enfamiliehuse til 145, således at støbearbejdet på 105 huse kunne påbegyndes i 1962. Fortsættelsen af bygearbejdet kunne ske med 20 huse i januar kvartal 1963 og med et noget højere tal i de følgende kvartaler.

Efter fornyede henvendelser fra selskabets side forhøjedes kvoten ved ministeriets skrivelse af 21. januar 1963 til 180 huse, og således at der i januar kvartal måtte bygges 80 huse og et væsentligt lavere tal i de følgende kvartaler.

Samtidig tog ministeriet ethvert forbehold med hensyn til ordningen i tiden efter 31. december 1963.

Johan Christensen & Søn, hvem ministeriet i skrivelse af 24. juli 1962 havde meddelt, at den hidtil anvendte kvoteordning faldt bort, ansøgte i skrivelse af 15. september 1962 om tildeling af en kvote for 1963. Under henvisning til, at det var en forudsætning for opretholdelse af firmaets stærkt rationaliserede og specialiserede byggevirksomhed, at det i god tid kunne tilrettelægge og planlægge arbejdet, anmodede firmaet om straks at få tildelt 100 igangsætningstilladelser og iøvrigt om tildeling af en kvote i 1963 af samme størrelse som tidligere (420 huse), eventuelt med en nedsættelse på 15 pct. I ansøgningen anførtes det endvidere, at firmaet kun havde dispensationer til ca. 5 ugers arbejde, og at det, såfremt de ønskede dispen-

sationer ikke blev meddelt, ville blive nødvendigt at afskedige firmaets arbejdere.

Boligministeriet fastsatte i skrivelse af 1. november 1962 firmaets tildeling for 1963 af igangsætningstilladelser med hensyn til enfamiliehuse til ialt 300, således at støbearbejdet på 60 huse kunne påbegyndes i 1962 og arbejdet på disse huse fortsættes i januar kvartal 1963.

Vedrørende baggrunden for de nævnte kvoteordninger har Boligministeriet oplyst, at det i efteråret 1962 var ude for et stærkt pres gennem talrige henvendelser såvel skriftligt som personligt fra en række store byggherrer, der af hensyn til en rationel tilrettelæggelse af deres byggeri ønskede at få klar besked om byggemulighederne i 1963.

Ministeriet så sig imidlertid ikke i stand til at tage stilling til dette spørgsmål, før regeringen havde fastlagt byggeprogrammet for 1963 – hvilket først skete den 16. november 1962 – og ministeriet derefter på baggrund af programmets størrelse og dets fordeling på de forskellige byggekategorier havde fastsat nærmere retningslinier for bevillingsvirksomheden.

Uanset dette fandt ministeriet, at der for de to omhandlede firmaers vedkommende gjorde sig sådanne særlige forhold gældende, at det måtte være forsvarligt straks at træffe beslutning om særordninger for 1963. Ministeriet har herved henvist til, at det på daværende tidspunkt (1. november 1962) måtte anses for givet, at de to firmaer under alle omstændigheder skulle have sådanne tildelinger.

Da Regeringens Økonomiudvalg i midten af november 1962 havde fastsat byggeprogrammet for 1963 for enkelte parcelhuse til 3800, gik ministeriet i gang med fastlæggelse af retningslinierne for en mere detaljeret fordeling af dispensationerne fra byggestopet. Efter langvarige og indgående overvejelser vedrørende hele dette problem, der vedrørte op imod et halvt hundrede byggefirmaer, måtte ministeriet imidlertid erkende, at det ville være administrativt umuligt ud fra objektive kriterier at tilrettelægge en blot nogenlunde retfærdig fordeling, navnlig på grund af den beskedne størrelse af den del af byggeprogrammet, der vedrørte byggeri med salg for øje, og under hensyn til, at de øvrige byggefirmaer også skulle tilgodeses indenfor byggerammen.

Ved cirkulærskrivelse af 30. januar 1963

meddelte ministeriet alle typehusfabrikanter, der havde søgt om en særlig kvote for parcelhus-byggeri i 1963, at det var besluttet, at fordelingen af byggeprogrammet i 1963 som hovedregel skulle finde sted ved generelle dispensationer på grundlag af datoen for indsendelse af ansøgning om kommunal byggetilladelse.

Den 12. marts 1963 blev det endelig bestemt, at alle dispensationer indenfor byggeprogrammet – bortset fra de to den 1. november 1962 meddelte og den nedenfor omtalte tildeling til Arkitekternes Typehuskontor – skulle fordeles efter datoprincippet.

Vedrørende tildelingerne til de to firmaer har ministeriet endvidere henvist til boligministerens svar i Folketinget den 15. august 1963 på et spørgsmål fra folketingsmand Henry Christensen (FT 1962/63, sp. 6325). I dette svar fremhævede ministeren, at de nævnte ordninger blev truffet på et tidspunkt, da man påtænkte at søge at finde frem til en form, hvorved man kunne undgå at standse seriefremstillingen af enfamiliehuse. Planen om en sådan ordning var dikteret af ønsket om i videst muligt omfang under reguleringsordningen at tage hensyn til bestræbelserne for en effektivisering af byggeriet.

Boligministeren henviste dernæst til, at de to firmaer på det omhandlede tidspunkt havde udtømt deres byggemuligheder, og at de givne bevillinger i forhold til de pågældende virksomheders produktion i de forudgående år i sig selv var en reduktion for året 1963. Yderligere var det sådan, at de bevillinger, der måtte blive givet efter datoprincippet, skulle fragå i tallet. Under disse forhold havde ministeren fundet det rimeligt, at der pr. konduite blev givet de to firmaer en tildeling som a konto på en kvoteordning. Endelig måtte tildelingerne ses i relation til et byggeprogram for småhusbyggeriet i de regulerede områder i 1963 på knap 6.000 huse og et samlet småhusbyggeri i hele landet i 1962 på ca. 20.000 boliger. Tilladelserne kunne derfor efter ministerens opfattelse næppe betyde en følelig påvirkning af det naturlige konkurrenceforhold indenfor branchen. Ministeren tilføjede, at det var tilkendegivet de to firmaer, at man måtte betragte tilladelserne som en engangsforeteelse, og at man fremtidig også for disse firmaer måtte regne med en regulering efter datoprincippet.

I skrivelse af 24. februar 1964 bad jeg Bo-

ligministeriet oplyse, hvad der motiverede ministeriets oprindelige standpunkt, hvorefter det måtte anses for givet, at de to firmaer under alle omstændigheder skulle have en særordning, når det endelige standpunkt blev, at særordninger ikke lod sig gennemføre. Jeg bad endvidere oplyst, hvorfor Jens P. Koch & Co.'s kvote blev forhøjet fra 145 til 180 huse, og hvorledes henvisningen til, at de to firmaer havde udtømt deres byggemuligheder, kunne motivere en særordning, idet samme begrundelse kunne have været – og vel også var blevet – anført af andre bygherrer.

Heroverfor henviste ministeriet til boligministerens begrundelse i svaret til folketingsmand Henry Christensen og til, at de to firmaer uden videre havde måttet anses for at opfylde de af ministeren nævnte forudsætninger for tildeling af kvoter. Da det efter meget omhyggelige undersøgelser og overvejelser viste sig umuligt indenfor de givne rammer at administrere en ordning med særtildelinger, faldt forudsætningen for ministeriets oprindelige standpunkt bort, men uanset dette kunne ministeriet ikke tilbagekalde de enkelte særtildelinger, der allerede var givet.

Vedrørende det forhold, at de to firmaer havde udtømt deres byggemuligheder, har ministeriet oplyst, at det før omsforliget, da byggerammerne ikke var så stramme, som de senere blev, havde givet en række firmaer, heriblandt de to nævnte, en kvoteordning med særbevillinger. De pågældende firmaer havde herved fået en fortrinsstilling i forhold til andre ansøgere og havde i modsætning til disse fået dispensationer også i helt nye sager. Da man gik over til datofrigivelser også for typehusfabrikanterne, havde disse ikke ældre sager liggende, der umiddelbart kunne frigives.

Endelig har ministeriet for så vidt angår forhøjelsen af Jens P. Koch & Co.'s kvote fra 145 til 180 huse oplyst, at denne forhøjelse bl. a. var begrundet med den betydelige ledighed i vinteren 1962–63, idet firmaet havde særlige muligheder for at udføre et effektivt vinterarbejde. Forhøjelsen er givet af Regeringens Økonomiudvalg på grundlag af ingeniør Kochs direkte henvendelse til udvalget.

Arkitekternes Typehuskontor.

Under mundtlige forhandlinger i foråret 1963 blev der som en overgangsordning givet

Arkitekternes Typehuskontor en kvote for 1963 på 200 huse. Det blev samtidigt fastsat, at de byggetilladelser, der på andet grundlag – det vil sige gennem datofrigivelser – blev givet til bygherrer til opførelse af kontorets huse, skulle fragå i denne kvote, og at kontoret fra 1964 måtte indstille sig på helt at klare sig med de frigivelser, der meddeltes efter datoprincippet.

Vedrørende begrundelsen for denne til- deling har ministeriet henvist til boligmini- sterens svar i Folketinget den 15. august 1963 på et spørgsmål fra folketingsmedlem Erna Sørensen (FT 1962/63, sp. 6322 ff). I det nævnte svar oplyste ministeren, at Danske Arkitekters Landsforbund for nogle år siden modtog en bevilling på 110.000 kr. til under- søgelse af de praktiske muligheder for en typisering af småhusbyggeriet. Bevillingen blev givet gennem Boligministeriets Produk- tivitetsudvalg, hvori erhvervs- og branche- organisationer indenfor byggeriet er repræsen- teret. Midlerne hidrørte fra de såkaldte Mar- shall-penge, der skulle anvendes til teknisk- videnskabelig forskning og forsøgsvirksomhed med henblik på fremme af erhvervenes pro- duktivitet. Landsforbundet udførte et meget omfattende og grundigt undersøgelsesarbejde for at skaffe grundlag for en generel typi- sering af småhusbyggeriet til gavn for alle byggeriets parter.

Boligministeren henviste dernæst til, at den senere tids udvikling indenfor byggeriet på væsentlige punkter havde ændret de forud- sætninger, hvorunder Arkitekternes Lands- forbund gik ind for typehusarbejdet. Begræns- ningerne i statens støtte til boligbyggeriet ramte også parcelhusbyggeriet og medførte, at man ikke kunne gennemføre den »auto- matiske« statsstøtte til typegodkendte huse, som var forudsat i boliglovens § 18. Den gennemførte regulering ændrede ligeledes grundlaget for forbundets gennem flere år tilrettelagte og af det offentlige tilskyndede indsats på dette område.

Denne udvikling ramte ifølge ministerens svar Arkitekternes Typehuskontor særlig hårdt, fordi kontorets arbejde udelukkende var lagt an på et samfundsmæssigt og lang- sigtet grundlag, uden at der var sigtet på noget akkvisitions- eller reklamearbejde. Der var således alene stræbt efter at opnå de ved længere brug bedst mulige løsninger uden hensyn til iøjnefaldende salgsmæssige

fordele, og alle oplysninger var baseret på et strengt sagligt grundlag uden hensyn til deres reklamemæssige værdi. Typehuskonto- ret var derfor bragt i en situation, hvor det, hvis det ikke fik en overgangstid til at ind- rette sig på de ændrede vilkår, måtte standse virksomheden. Under hensyn til de udvik- lingsmuligheder for et bedre og billigere små- husbyggeri videreførelsen af kontorets arbej- de indebærer, måtte ministeriet nære alvor- lige betæneligheder ved at afbryde den linie, der med tilslutning fra alle sider var lagt for en generel, samfundsbetonet indsats.

I denne forbindelse anførte ministeren, at arkitekternes typehusordning er karakteriseret ved, at det alene er projektmaterialet og det materiale, der udbydes som grundlag for pro- duktionen, der omfattes af ordningen, mens selve produktionen er åben for enhver hånd- værker og entreprenør. Ordningen giver så- ledes mulighed for at fremme konkurrencen mellem alle landets håndværker- og entrepre- nørvirksomheder.

På mit spørgsmål om, hvorvidt Boligmini- steriet ved tildelingen af en kvote til Arkitek- ternes Typehuskontor havde taget i betragt- ning, at også det forhold, at der stilles teg- ningsmateriale til rådighed, kunne virke som en ubillig konkurrence overfor andre firmaer, der har investeret betydelige beløb i forarbej- der til typehuse, og som f. eks. fremstiller præfabrikerede elementer, der ikke kan an- vendes ved opførelsen af Typehuskontorets huse, har ministeriet udtalt, at det ikke har anset Arkitekternes Typehuskontor for et er- hvervsmæssigt byggefirma og derfor ikke har tillagt almindelige konkurrencemæssige syns- punkter nogen afgørende vægt. Typehuskonto- ret har virket som et uafhængigt forsknings- og udredningsorgan, som ud fra omfattende undersøgelser beskæftiger sig med en vigtig samfundsopgave, og som i visse måder har en central placering indenfor byggeriet. Gan- ske særlig har ministeriet lagt vægt på, at Typehuskontoret gennem sin tilknytning til Danske Arkitekters Landsforbund alene af alle, der har med typehuse at gøre, har mulig- hed for at inddrage en stor del af landets arkitektstand i det typiseringsarbejde, som ifølge ministeriet betegner en af byggeriets fremtidslinier.

Til belysning af Typehuskontorets stilling har ministeriet oplyst, at eventuelt overskud ved kontorets drift er sikret til videre arbejde

med forbedring og udvikling af småhusbyggeriet.

Det forhold, at Typehuskontoret kun leverer tegningsmateriale, har ministeriet i den givne situation måttet opfatte som en fordel, idet man i princippet har undgået, at særordningen spreder sine virkninger til leverandør- og håndværkerkredse. Den omstændighed, at der på markedet findes typehuse, hvortil der fremstilles specielle byggelementer, har ikke kunnet tillægges afgørende vægt i forbindelse med spørgsmålet om fremme af det nævnte udviklingsarbejde.

Bemærkninger.

Efter det foreliggende må jeg ved min bedømmelse af sagen lægge til grund, at Boligministeriet, da det den 1. november 1962 traf beslutning om tildeling af byggekvoter for året 1963 til Johan Christensen & Søn og Jens P. Koch & Co., gik ud fra, at der i lighed med de foregående år kunne gennemføres en almindelig kvoteordning for året 1963.

Da ministeriet – efter at Regeringens Økonomiudvalg i midten af november måned 1962 havde fastlagt programmet for byggeriet i 1963 – måtte opgive en kvoteordning for parcelhusbyggeriet for de øvrige firmaer, medførte tildelingen af byggekvoter til de to firmaer, at disse faktisk blev gunstigere stillet end andre byggefirmaer.

Under hensyn til den afgørende vægt, der må lægges på den ligelige behandling af borgerne fra administrationens side, må jeg finde det beklageligt, at ministeriet ikke afventede regeringens fastlæggelse af byggeprogrammet, før det tildelte de to

firmaer en kvote for hele året 1963. Det bemærkes herved, at den af de to firmaer anførte begrundelse for en kvotetildeling ikke var anderledes end den begrundelse, de øvrige firmaer kunne anføre og havde anført i deres ansøgninger til Boligministeriet.

Når ministeriet mente, at en særlig hurtig afgørelse var rimelig forsåvidt angår disse to firmaer, burde ministeriet i hvert fald have indskrænket tildelingen af igangsætningstilladelser til det antal, der på daværende tidspunkt ville have været strengt nødvendigt for, at virksomhederne kunne forberede og påbegynde det forestående vinterbyggeri.

Forhøjelsen af kvoten til firmaet Jens P. Koch & Co. fra 145 til 180 huse, som fandt sted, efter at byggeprogrammet for 1963 var fastlagt, var ifølge ministeriet begrundet med, at firmaet havde særlige muligheder for at udføre et effektivt vinterarbejde. Det skøn, der ligger til grund for denne afgørelse, finder jeg ikke at kunne kritisere.

Med hensyn til tildelingen af en kvote til Arkitekternes Typehuskontor, som ligeledes fandt sted, efter at byggeprogrammet var fastlagt, skal jeg udtale, at jeg ikke finder at kunne kritisere det af ministeriet udøvede skøn, hvorefter Typehuskontorets virksomhed er af en sådan samfundsmæssig interesse, at det burde have mulighed for at videreføre sit arbejde i 1963, selvom der ikke kunne gennemføres en almindelig kvoteordning for dette år.

Jeg har samtidig hermed gjort Boligministeriet bekendt med min opfattelse.«

21. Kritiseret begrundelsen af Forsvarsministeriets afslag på en ansøgning om et funktionsvederlag. (J. nr. 76/64).

I januar 1964 klagede A over Forsvarsministeriets afgørelse af 28. januar 1963, hvorefter det på grund af manglende hjemmel ikke kunne imødekomme A's ansøgning om et funktionsvederlag.

Forsvarsministeriet udtalte overfor mig, at der ikke umiddelbart var hjemmel til at udbetale funktionsvederlag i henhold til løn-

ningslovens § 12, stk. 2. Ministeriet anførte dernæst, at der i givet fald var hjemmel til at yde vederlag efter lønningslovens § 12, stk. 5, men at det af hensyn til konsekvenserne ikke fandt tilstrækkelig anledning til i medfør af den omhandlede undtagelsesregel at søge Lønningsrådets tilslutning til ydelse af funktionsvederlag til A.

Jeg udtalte, at jeg ikke kunne kritisere det skøn, der lå til grund for ministeriets afgørelse. Derimod fandt jeg, at det ville have været rigtigst, om ministeriet i skrivelsen af 28. januar 1963 ikke havde be-

grundet afslaget med manglende hjemmel, men havde givet udtryk for, at det ikke fandt tilstrækkelig anledning til at søge Lønningsrådets tilslutning til ydelse af omhandlede vederlag.

22. *Kritiseret, at en kommune havde foretaget tilbageholdelse i en skatteydners folkepension med et beløb, der oversteg det i kommuneskatteloven fastsatte maksimumsbeløb. (J. nr. 912/64).*

I august 1964 klagede A over, at en kommune på Bornholm ved udbetalingen af hans folkepension pr. 1. august 1964 havde tilbageholdt 294,32 kr. til dækning af en skatterestance.

Jeg optog sagen til undersøgelse i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, og af det foreliggende fremgik det, at A's folkepension androg 342 kr. månedlig, og at hans hustru var lønmodtager. For skatteåret 1964/65 var A skatteansat efter en selvangivet indkomst på godt 12.000 kr. Endvidere var det oplyst, at kommunen nu kun tilbageholdt 25 pct. af folkepensionen til dækning af skatterestancen.

Kommunekassereren udtalte, at han ikke havde ret til på én gang at tilbageholde 294,32 kr. af folkepensionen, men han havde ikke tidligere foretaget tilbageholdelse for skat, hvilket han selvfølgelig burde have gjort, idet

sidste frist for betalingen af 1. rate var 3. juni 1964.

Bornholms amsråd udtalte, at tilbageholdelsen var sket i medfør af bestemmelsen i kommuneskattelovens § 42, stk. 5, hvorved amtsrådet bemærkede, at de foreliggende omstændigheder ikke talte mod at anvende denne bestemmelse. Tilbageholdelsen burde dog i overensstemmelse med kommuneskattelovens § 42, stk. 1, højst være foretaget med et beløb, svarende til 25 pct. af folkepensionen.

Jeg udtalte, at det var meget beklageligt, at kommunen den 1. august 1964 uberettiget havde tilbageholdt mere end 25 pct. af A's folkepension.

23. *Kritiseret affattelsen af skrivelse fra Departementet for Told- og Forbrugsafgifter vedrørende tilbagebetaling af told. (J. nr. 516/64).*

I april 1964 klagede A over, at Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, senest den 25. februar 1964, havde afslået at tilbagebetale et toldbeløb på ca. 5.000 kr., som han havde betalt for nogle fra Sverige indførte kunstgenstande, der efter at have været udstillet i Illums Bolighus blev returneret til Sverige.

A gjorde gældende, at departementet ikke med rette kunne påberåbe sig toldlovens § 131, pkt. 7, i den skikkelse, departementet havde anført den i skrivelsen af 25. februar 1964, idet bestemmelsen først havde fået dette indhold ved lov nr. 179 af 15. maj 1963, hvilket var efter kunstgenstandenes indførsel til Danmark.

Endelig fremhævede A, at det – ligesom når udenlandske kunstgenstande bliver udlånt f. eks. til Louisiana eller Kunstindustrimuseet

– drejede sig om kunstgenstande, der tilhørte andre, og som under ingen omstændigheder sælges; A havde alene hentet kunstgenstandene til Danmark til udstillingsbrug, og han fandt det derfor ikke rimeligt, at der før toldlovens ændring på det pågældende punkt var blevet beregnet told, blot fordi udstillingen fandt sted i Illums Bolighus og ikke f. eks. i en af de forannævnte institutioner.

Af det foreliggende fremgik det, at A i april 1963 havde truffet aftale med et svensk selskab, om at dette skulle tilstille ham et større parti glasvarer til brug under en udstilling i Illums Bolighus. Med partiet skulle følge 17 kunstgenstande (skulpturer og smedearbejder) og 7 skitser, der alle var en svensk kunstners private ejendom.

Ved indførselen den 3. maj til Danmark blev der af de pågældende kunstgenstande

betalt told med det nævnte beløb. Da beløbet ikke blev tilbagebetalt ved genudførelsen, ansøgte A i juli 1963 Overtoldinspektoratet for København om tilbagebetaling af tolden.

Den 6. september 1963 svarede Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, at det ikke kunne bevilge det ansøgte i medfør af toldlovens § 131, pkt. 7, under hensyn til at samtlige varer havde været anvendt i forbindelse med en udstilling i private forretningslokaler.

I december 1963 blev der indgivet en ny ansøgning om tilbagebetaling til departementet, der den 25. februar 1964 svarede, at det måtte fastholde den trufne afgørelse, da det i toldlovens § 131, pkt. 7, var bestemt, at toldfriheden ikke omfatter varer, der skal forevises, demonstreres eller benyttes ved udstillinger foranstaltet i privat øjemed i butikker eller forretningslokaler med henblik på salg af varer.

Departementet for Told- og Forbrugsafgifter udtalte overfor mig, at det stede har været dets faste praksis ikke at yde toldgodtgørelse for varer, der har været udstillet i private forretningslokaler. Baggrunden herfor er, at sådanne udstillinger, uanset om de begrundes i kulturelle eller andre ikke-kommercielle formål, må påregnes at virke salgsfremmende for de øvrige varer, eventuelt af tilsvarende art, som virksomheden forhandler. Gennem særlig annoncering, presseoptale m. m. tiltrækkes der et større publikum til forretningen med deraf følgende øgede salgsmuligheder. En afgrænsning mellem sådanne udstillinger og »blikfang« iøvrigt, der ikke tillades midlertidigt toldfrit indført, er desuden meget vanskelig at drage.

Ved toldloven af 28. januar 1959 kodificerede man den allerede eksisterende praksis ved i § 131, pkt. 7, kun at tilstå midlertidig toldfrihed for »varer, der er bestemt til brug ved udstillinger i offentlige udstillingslokaler«. I en række tilfælde meddelte man med hjemmel i denne bestemmelse afslag for udstillinger arrangeret i stormagasiner o. lign.

Endvidere anførte departementet, at § 131, pkt. 7, med henblik på Danmarks ratificering af toldkonventionen om lettelse ved indførsel af varer til forevisning på udstillinger, messer, kongresser eller lignende arrangementer, blev

ændret ved loven af 15. maj 1963, således at bestemmelsen fik følgende ordlyd:

» . . . varer, der er bestemt til forevisning eller demonstration på udstillinger, messer, kongresser eller lignende arrangementer, samt varer, som skal benyttes i forbindelse med forevisning eller demonstration af udenlandske produkter ved sådanne arrangementer. Toldfriheden omfatter ikke varer, der skal forevises, demonstreres eller benyttes ved udstillinger foranstaltet i privat øjemed i butikker eller forretningslokaler med henblik på salg af varer; . . . «

I denne forbindelse oplyste departementet, at der under forhandlingerne i Toldsamarbejdsrådet i Bruxelles om udfærdigelsen af den nævnte konvention var almindelig enighed om, at konventionens faciliteter ikke skulle finde anvendelse på de omhandlede udstillinger foranstaltet i privat øjemed. Det var i overensstemmelse hermed samt med det formål at tydeliggøre departementets praksis, at begrænsningen i bestemmelsens anvendelse blev affattet som ovenfor anført.

Endelig udtalte departementet, at den i nærværende sag trufne afgørelse var i overensstemmelse med departementets faste praksis for administrationen af bestemmelsen om midlertidig toldfrihed for varer bestemt til udstilling, således som denne havde været administreret såvel før som efter lovændringen af 15. maj 1963, og at departementet ingen anledning fandt til at ændre afgørelsen.

Jeg udtalte, at det af departementet meddelte afslag på tilbagebetaling af told for de omhandlede kunstgenstande ikke gav mig grundlag for kritik. Afgørelsen var efter det foreliggende i overensstemmelse med den af departementet på det pågældende område allerede før 1959 fulgte praksis, hvilken praksis ikke gav anledning til bemærkninger.

Jeg tilføjede, at det dog ville have været ønskeligt, om departementet i skrivelsen af 25. februar 1964 havde anvendt ordlyden af § 131, pkt. 7, således som den var affattet i 1959-loven, og havde oplyst, at ordlyden var blevet ændret i 1963 bl. a. for at tydeliggøre departementets praksis.

24. Statens Byggeforskningsinstituts behandling af en lønningsag. (J. nr. 699/64).

Civilingeniør A klagede over Statens Byggeforskningsinstituts behandling af en sag om ydelse af kvalifikationstillæg og anførte, at han aldrig havde fået skriftligt svar på sine ansøgninger eller overhovedet officielt var blevet holdt underrettet om, hvad der skete i sagen.

Af sagen fremgik, at A i juni måned 1962 drøftede spørgsmålet om et personligt løntillæg med forskningslederen, og i skrivelse af 10. juli 1962 anmodede han Byggeforskningsinstituttet om at søge et kvalifikationstillæg bevilget.

Om sagens videre forløb oplyste Byggeforskningsinstituttet, at spørgsmålet om kvalifikationstillæg den 28. august 1962 blev forelagt instituttets lønudvalg, der består af bestyrelsens formand og to af bestyrelsens medlemmer. Ved mødet i lønudvalget var der enighed om, at instituttet ikke ville rejse sagen på daværende tidspunkt og formentlig ikke inden finansårets udløb. Dette blev meddelt A mundtligt den 12. september 1962.

I skrivelse af 27. juni 1963 rejste A påny spørgsmålet om ydelse af kvalifikationstillæg, idet han anmodede om, såfremt tillægget ikke kunne få tilbagevirkende kraft fra ansættelsesdagen den 1. september 1961, at blive holdt skadeløs herfor ved en engangsbevilling. Instituttet svarede i skrivelse af 5. juli 1963, at sagen skulle behandles i lønudvalget, hvilket formentlig først kunne ske i midten af august måned.

Sagen blev derefter behandlet på lønudvalgets møde den 13. august 1963, hvor det blev vedtaget, at instituttet overfor Dansk Ingeniørforenings Forbund skulle rejse spørgsmålet om ydelse af kvalifikationstillæg til A. Den 24. september 1963 anmodede instituttet Dansk Ingeniørforenings Forbund om at søge Finansministeriets samtykke til ydelse af et tillæg på 1800 kr. + honorartillæg med virkning fra 1. januar 1963. Også om dette blev A orienteret mundtligt.

Den 17. december 1963 rejste Dansk Ingeniørforenings Forbund spørgsmålet overfor Finansministeriet, der gennem Boligministeriet forelagde sagen for Byggeforskningsinstituttet, som den 8. januar 1964 udtalte, at det stærkt anbefalede, at der med virkning fra 1. januar 1963 blev tillagt A det omhandlede tillæg.

Den 5. februar 1964 underrettede Bolig-

ministeriet instituttet om, at Finansministeriet ikke kunne tiltræde det fremsatte forslag. Allerede før instituttet modtog denne skrivelse, meddelte Dansk Ingeniørforenings Forbund, at forbundet ville protestere mod Finansministeriets afgørelse og sørge for, at sagen blev genoptaget. Den 6. februar 1964 fik A mundtlig meddelelse om, at Finansministeriet havde givet afslag, og at forbundet protesterede og genoptog sagen.

I mellemtiden havde Byggeforskningsinstituttet indledt forhandlinger med Finansministeriet og de forhandlingsberettigede forbund om nye personlige tillæg til instituttets medarbejdere, og i skrivelse af 19. marts 1964 anmodede instituttet Dansk Ingeniørforenings Forbund om at søge et af instituttet udarbejdet forslag til løntillæg og løntillægsændringer for civilingeniører ved Statens Byggeforskningsinstitut gennemført ved forhandling med Finansministeriet. For så vidt angik A henviste instituttet i dette forslag til skrivelser af 24. september 1963.

Statens Byggeforskningsinstitut udtalte overfor mig, at instituttet, i betragtning af at der den 19. marts 1964 stadig ikke forelå noget resultat af Dansk Ingeniørforenings Forbunds fornyede henvendelse til Finansministeriet vedrørende personlige tillæg til A, måtte finde det rigtigt, at det gentog det tidligere fremsatte forslag, idet der snarere kunne rettes bebrejdelser mod instituttet, hvis forslaget ikke var blevet gentaget ved denne lejlighed, hvor spørgsmålet om kvalifikationstillæg til samtlige civilingeniører blev taget op.

Instituttet beklagede, at spørgsmålet ikke kunne afgøres tidligere, men fremhævede på den anden side, at der ikke var givet A tilsagn om kvalifikationstillæg af en bestemt størrelse med virkning fra en bestemt dato. Ved de lejligheder, hvor sagen havde været drøftet, havde instituttet fremhævet, at spørgsmålet i sidste instans skulle afgøres af Finansministeriet, ikke af instituttet.

Boligministeriet henviste til den af Byggeforskningsinstituttet afgivne udtalelse og tilføjede, at det for ministeriet var oplyst, at Finansministeriet den 13. juli 1964 havde truffet afgørelse om tillæg til en række af instituttets medarbejdere og herunder havde godkendt, at der med virkning fra 1. juni 1964 blev ydet A et kvalifikationstillæg.

Ved bedømmelsen af sagen måtte jeg lægge til grund, at A mundtligt var holdt underrettet om, hvad der passerede i sagen. Da det imidlertid principielt er det rigtigste, at skriftlige ansøgninger fra ansatte be-

svares skriftligt af vedkommende myndighed, havde det dog været ønskeligt, om Byggeforskningsinstituttet skriftligt havde besvaret A's ansøgninger af 10. juli 1962 og 27. juni 1963.

25. *Forståelsen af postlovens § 22, litra o, vedrørende postvæsenets erstatningspligt. (J. nr. 650/64).*

I maj 1964 klagede Ny jyske Kjøbstad-Creditforening over en af Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet den 10. januar 1964 truffet afgørelse, hvorefter man ikke kunne imødekomme foreningens krav om betaling af et beløb på 286,20 kr. Beløbet udgjorde 2 måneders renter af 28.620 kr., der ved benyttelse af et postgiroindbetalingskort den 17. juni 1963 var blevet indbetalt på Randers postkontor, og som først var kommet kreditforeningen i hænde den 29. august 1963.

Af det oplyste fremgik det, at en boligforening den 17. juni 1963 ved benyttelse af et fra kreditforeningen fremsendt giroindbetalingskort på Randers postkontor indbetalte det nævnte beløb til dækning af en terminsydelse pr. 11. juni 1963. På grund af en posttjenestemand's ulovlige tilbageholdelse af beløbet kom dette imidlertid først kreditforeningen i hænde den 29. august 1963.

I skrivelse af 22. november 1963 bekræftede kreditforeningen under henvisning til en telefonsamtale overfor Randers postkontor, at den havde et rentetillæg på 286,20 kr. til gode, og bemærkede, at den ville slette beløbet på næste termins girokort til boligforeningen, idet den gik ud fra, at beløbet ville blive indbetalt af postvæsenet.

Randers postkontor underrettede den 27. november 1963 kreditforeningen om, at Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet havde meddelt, at der ikke ville kunne ydes dækning for rentetillægget, da der i henhold til postloven ikke ydes erstatning for forsinkelser bortset fra forsinkelse af ekspres- og ilforsendelser.

Kreditforeningen anmodede derefter generaldirektoratet om at tage sagen op til fornyet behandling og anførte, at forsinkelsen ifølge det for kreditforeningen oplyste alene skyldtes en posttjenestemand's straffbare tilbageholdelse af beløbet, og at postvæsenets ansvarsfrigørelse for forsinkelser, jfr. postlovens § 22, litra f,

stk. 2, efter foreningens opfattelse ikke kunne finde anvendelse i et tilfælde som det foreliggende, hvor der ikke var tale om en forsinkelse i egentlig forstand.

Den 10. januar 1964 svarede generaldirektoratet, at postvæsenet i henhold til postlovens § 22, litra d, er ansvarlig for postanvisnings-, postopkrævnings- og postindkasseringsbeløb – herunder beløb efter ind- og udbetalingskort – der indbetales til postvæsenet på foreskrevet måde. Såfremt et sådant beløb udbetales til urette modtager under sådanne omstændigheder, at den urigtige udbetaling må tilregnes postvæsenet, erstattes beløbet fuldt ud.

I det foreliggende tilfælde var det indbetalte beløb imidlertid, omend med forsinkelse, udbetalt til rette modtager, og der havde således ikke været tale om ydelse af erstatning, hvorfor bestemmelsen i postlovens § 22, litra i, om ydelse af rentetillæg på 5 pct. pro anno af erstatningsbeløb på 100 kr. og derover ikke kunne finde anvendelse.

Generaldirektoratet bemærkede dernæst, at den i litra i nævnte erstatningsydelse alene omfatter den bortkomne tings værdi eller den værdiforringelse, som den beskadigede ting har lidt, hvorved omsætningsværdien på skadetidspunktet lægges til grund, derimod ikke den tabte fordel, afsavnet, kurstab eller i det hele de middelbare følger af skaden. Når det i generaldirektoratets første afslag blev anført, at der ikke kunne ydes erstatning for forsinkelser bortset fra forsinkelse af ekspres- og ilforsendelser, skyldtes det, at den »skade«, som den pågældende forsendelse havde lidt, efter postlovens bestemmelse alene kunne betegnes som forsinkelse, og at der ikke i postloven er anden hjemmel til at yde erstatning i et tilfælde som det foreliggende. Generaldirektoratet beklagede meget den skete uregelmæssighed, men bemærkede, at det som anført ikke var i stand til at godtgøre det omhandlede rentebeløb.

Kreditforeningen gjorde overfor mig gældende, at den pågældende tjenestemands ulovlige tilbageholdelse af det indbetalte beløb ikke kunne betragtes som en forsinkelse, således som man efter almindelig og naturlig forståelse vil opfatte betydningen af dette ord.

Endvidere anførte kreditforeningen, at den ikke kunne tiltræde, at der ikke i postloven skulle være hjemmel til at yde erstatning, da postlovens § 22, litra o, bemyndiger poststyrelsen til i enkelte tilfælde at yde erstatning inden for lovgivningens almindelige erstatningsregler, nemlig i tilfælde, hvor skaden måtte være hidført ved sådanne ganske særlige omstændigheder, at anvendelse af postlovens øvrige erstatningsregler skønnes at virke ubillig.

Kreditforeningen bemærkede endelig, at det krævede rentetillæg tjener til dækning af det rentetab, som kreditforeningen lider ved ikke at modtage terminsydelsen rettidigt, og at det er beregnet som $\frac{1}{2}$ pct. pr. påbegyndt måned af terminsydelsen.

Generaldirektoratet udtalte, at det som følge af det store antal forsendelser postvæsenet besørger, og den ret lave porto pr. forsendelse ville virke urimeligt, hvis postvæsenet skulle erstatte skader som følge af de forsinkelser, der uvægerligt må forekomme, når der er tale om massetrafik. Det er derfor i postlovens § 22, litra f, fastsat, at postvæsenet med et par undtagelser ikke yder erstatning for forsinkelser, og dette gælder såvel brevforsendelser som pengeforsendelser (postanvisninger, indbetalingskort m. v.).

Med hensyn til kreditforeningens bemærkning om, at den som følge af en posttjenestemands ulovlige tilbageholdelse af et til postbesørgelse indbetalt beløb skete forsinkelse ikke kunne betragtes som en forsinkelse i postlovens forstand, udtalte generaldirektoratet, at det fandt, at den anvendte lovbestemmelse, bortset fra de i bestemmelsen udtrykkeligt nævnte undtagelser, der var uden betydning i omhandlede forbindelse, udelukkede ydelse af erstatning i ethvert tilfælde af forsinkelse, uanset om denne skyldes rene ekspeditionsfejl, tilbageholdelser, eller måtte være opstået på anden måde.

Generaldirektoratet udtalte endvidere, at det hidtil havde anvendt den i § 22, litra o, givne bemyndigelse i tilfælde, hvor en skade var indtruffet ved forhold, som en afsender må siges ikke at kunne være forberedt på,

således f. eks. i tilfælde, hvor en pakke under omlæsning er tabt på et jernbanespor og derefter overkørt af toget, eller hvor en pakke er stjålet fra en perronvogn, der er i strid med gældende sikkerhedsbestemmelser har henstået uden opsyn. For så vidt angik forsinkelser, der skyldes rene ekspeditionsfejl, havde generaldirektoratet ikke i noget tilfælde fundet anledning til at bringe litra o i anvendelse, idet en afsender må regne med den mulighed, at sådanne forsinkelser på grund af det meget store antal forsendelser, der daglig foreligger, kan indtræffe.

Med hensyn til et tilfælde som det foreliggende, hvor forsinkelsen skyldtes en tjenestemands kriminelle handling, bemærkede generaldirektoratet, at sådanne forhold med det store, ret forskelligartede personale, der anvendes, til trods for vidt gennemførte kontrolforanstaltninger ikke helt vil kunne undgås. Generaldirektoratet fandt det ikke ganske billigt, om afsenderen af sådanne forsendelser på grund af den i forhold til ham ret tilfældige omstændighed, at forsinkelsen skyldes tilbageholdelse, skulle stilles gunstigere end afsendere af forsendelser, der forsinkes ved rene ekspeditionsfejl. Der ville endvidere, hvis kreditforeningens synspunkt blev lagt til grund, kunne komme en forskel frem mellem de tilfælde, hvor en tilbageholdelse blev konstateret, og de tilfælde, hvor tilbageholdelsen forblev uopklaret, og forsinkelsen derfor måtte henregnes til de rene ekspeditionsfejl.

Den 28. august 1964 udtalte jeg, at jeg ikke kunne kritisere det af generaldirektoratet indtagne standpunkt, hvorefter det forhold, at den omhandlede pengeforsendelse først blev udbetalt til kreditforeningen godt 2 måneder efter indbetalingen, var en forsinkelse i postlovens forstand, og at der ikke i postlovens § 22, litra a-n, var hjemmel til at yde erstatning for denne forsinkelse.

Derimod var forsinkelsen med hensyn til såvel længde som årsag efter min opfattelse af en så ekstraordinær karakter, at § 22, litra o, indeholdt fornøden hjemmel til efter et billighedssynspunkt at yde erstatning i et tilfælde som det foreliggende. Jeg henviste herved til, at det i bemærkningerne til litra o, der blev indsat i postloven i 1919, udtales, at erfaringen havde vist, at der nu og da under postbesørgelsen på-

førtes postforsendelser skade under sådanne ganske særlige omstændigheder, at det ville være stemmende med billighed at kunne se bort fra de særlige erstatningsregler i paragraffen og give fuld erstatning efter lovgivningens almindelige regler.

Da kreditforeningen ikke havde kunnet påregne en forsinkelse af en sådan længde, måtte jeg finde det ubilligt, om den skulle bære risikoen for forsinkelsen, og jeg henstillede derfor til generaldirektoratet påny at overveje, om det ikke ville være bedst stemmende med billighed at yde kreditforeningen erstatning for rentetabet.

Den 11. december 1964 svarede generaldirektoratet, at det ikke fandt, at forsinkelsen med hensyn til længde kunne anses at være af ekstraordinær karakter i relation til postvæsenet, idet længden af forsinkelsen i tilfælde af denne art ville være afhængig af, hvorvidt og til hvilket tidspunkt forsendelsen reklameres af modtageren, når beløbet ikke indgår til normal tid efter den ansatte betalingsfrist.

I øvrigt gælder det, at en afsender har mulighed for at udøve afgørende indflydelse på forsinkelsens længde, idet denne kunne begrænses meget væsentligt, hvis afsenderen reklamerede over for postvæsenet, når han ikke efter kortere tids forløb fik kvittering fra adressaten for modtagelsen af beløbet. En postkvittering kan nemlig efter sagens natur af afsenderen kun anses for en anerkendelse af, at en forsendelse er afgivet til postbesørgelse, men ikke som en kvittering for adressatens modtagelse af forsendelsen, medmindre adressaten f. eks. ved påtryk på indbetalingsblanketten har erklæret at ville betragte postkvitteringen som tilstrækkelig kvittering også i forholdet over for ham.

I det foreliggende tilfælde var forsendelsen ikke reklameret over for postvæsenet hverken af modtageren eller af afsenderen, men den ulovlige tilbageholdelse blev opklaret på andet grundlag.

I denne forbindelse anførte generaldirektoratet, at det efter de foreliggende erfaringer må anses at være af præventiv betydning over for ulovlige tilbageholdelser, at afsendere eller modtagere reklamerer nogenlunde kort tid efter, at det har kunnet konstateres, at en til postvæsenet afgivet forsendelse ikke er fremkommet, idet de tilfælde af ulovlig tilbageholdelse, der forekommer, i overvejende grad

har relation til forsendelser, for hvis vedkommende gerningsmanden er bekendt med eller påregner, at den pågældende modtager først gennemfører en betalingskontrol efter længere tids forløb.

Generaldirektoratet udtalte videre, at det måtte være enig i, at årsagen til forsinkelsen i det foreliggende tilfælde kunne siges at være af ekstraordinær karakter, for så vidt som kriminel tilbageholdelse af postforsendelser er en sjældent forekommende foreteelse, ikke mindst set i forhold til det meget store antal postforsendelser, der besørges. Generaldirektoratet havde derfor på baggrund af min henstilling overvejet, om det ville være rimeligt generelt at anvende postlovens § 22 litra o, i alle tilfælde, hvor en skade kan henføres til en kriminel handling fra en postfunktionærs side.

I betragtning af denne bestemmelses karakter af en særegen undtagelsesbestemmelse, der kun for så vidt angår enkelte tilfælde, hvor skaden skyldes ganske særlige omstændigheder, giver poststyrelsen en bemyndigelse til at yde erstatning inden for lovgivningens almindelige erstatningsregler, måtte man imidlertid mene, at det må være i overensstemmelse med formålet med § 22 litra o, kun at anvende denne bestemmelse i tilfælde hvor skaden er indtruffet under særegne omstændigheder af en sådan art, at det ligger ganske uden for det en afsender påregnelige.

Gennem de almindelige postale ansvarsregler i § 22 litra a-n er afsendere sikret, at der ydes erstatninger indenfor rammer, der står i sammenhæng med de for de forskellige forsendelsesarter gældende vilkår og takster, og bortset fra reglerne under litra f vedrørende forsinkelse ydes disse erstatninger også for enhver art af hændelig skade. Det vil derfor være naturligt, at erstatningsydelse udover, hvad brugerne af postvæsenet er til sikret og kan regne med i henhold til disse regler, må være forbeholdt tilfælde, hvor ganske særlige, for en afsender ganske upåregnelige, omstændigheder har gjort sig gældende. Generelt at anvende bestemmelsen i alle tilfælde, hvor skaden skyldes et kriminel forhold, ville derfor i denne henseende være for vidtgående, idet det ikke uden videre ligger udenfor det for en afsender påregnelige, at en forsendelse kan bortkomme eller forsinkes af denne eller andre grunde.

Bestemmelsen i § 22 litra o, har bl. a. det formål, at den giver en bemyndigelse til un-

der ganske særlige omstændigheder at udbetale erstatning for postforsendelser, for hvilke der i henhold til den foranstående bestemmelse i § 22 litra n, ikke kan ydes erstatning, f. eks. for almindelige brevforsendelser, og bestemmelsen er også i flere tilfælde blevet udnyttet hertil. Imidlertid ville det under hensyn til postbesørgelsens karakter af masse- trafik være alt for vidtgående, såfremt postvæsenet uden videre skulle hæfte for bortkomst eller forsinkelse af almindelige brev- forsendelser i alle tilfælde, hvor skaden skyldes et strafbart forhold udvist af en ved postvæsenet beskæftiget person.

Under hensyn til karakteren af bestemmelsen i postlovens § 22 litra o, måtte anvendel-

sen af den forudsætte, at skadens forløb og størrelse alene kan henføres til omstændigheder, som afsender og modtager har været uden indflydelse på.

Da den ekstraordinære længde af forsinkelsen i et tilfælde som det foreliggende kunne have været afværget ved reklamation af forsendelsen, måtte generaldirektoratet derfor fortsat være af den opfattelse, at der ikke var tilstrækkeligt grundlag for at bringe den specielle undtagelsesbestemmelse i § 22 litra o, i anvendelse.

Den 22 januar 1965 udtalte jeg, at jeg efter det af generaldirektoratet meddelte ikke så mig i stand til at foretage videre.

26. Kritiseret, at politiet ikke anså et pengebeløb, der blev fundet indmuret i et hus, som hittegods. (J. nr. 146/64).

I januar 1964 klagede A over den måde, hvorpå politiet i Næstved havde behandlet et beløb på 1.407,00 kr., som hun den 14. juli 1963 havde fundet og afleveret til kriminalpolitiet. A var især utilfreds med, at politiet ikke havde udstedt kvittering for modtagelsen, og at man ikke havde underrettet hende om, at beløbet kort tid efter modtagelsen var blevet oversendt til skifteretten i Næstved. Endvidere klagede A over, at politiet havde overgivet beløbet til skifteretten uden at tage stilling til spørgsmålet om findeløn.

I denne forbindelse gjorde A gældende, at den polititjenestemand, som var kommet ud til hende, havde givet udtryk for, at hun ville få pengene tilbage, dersom det efter en undersøgelse viste sig, at der ikke var noget kriminelt forhold i forbindelse med dem. Endvidere oplyste A, at hun, da hun efter 3 ugers forløb intet havde hørt fra politiet, rettede telefonisk henvendelse til den pågældende polititjenestemand, der oplyste, at pengene var overgivet til skifteretten i Næstved.

Det fremgik af sagen, at A købte et hus i Næstved i 1961, og at sælgeren ca. 8 år før havde købt det af den forrige ejer umiddelbart før dennes død. I forbindelse med en ombygning af huset fandt A den 14. juli 1963 ved nedbrydning af en mur det nævnte beløb, som var indmuret i resterne af et gammelt ildsted. A rettede straks henvendelse til kriminalpolitiet i Næstved, hvorfra en kriminalpolititjenestemand blev sendt ud til huset og optog rap-

port om fundet, efter at han havde været A behjælpelig med at optælle pengene, der bestod af 1- og 2-kronestykker samt 25-ører og 10-ører, hvoraf de nyste var præget med årtallet 1952. Polititjenestemanden tog indtil videre pengene i forvaring, og det fremgik af politirapporten, at beløbet den følgende dag ved en fintælling blev opgjort til 1.411,52 kr., som polititjenestemanden afleverede til Næstved Politikontor, der udstedte kvittering til ham. Skifteretten, hvortil pengene blev videre- sendt, antog, at pengene var gemt af den ejer, som havde huset i 1952, og som var død kort efter, hvorfor skifteretten genoptog behandlingen af boet efter den pågældende og udbetalte beløbet til tre arvinger, der ifølge overenskomst med A udbetalte hende 150 kr. til fuld afgørelse af et eventuelt krav på »findeløn«.

Den pågældende polititjenestemand udtalte i anledning af klagen, at det var rigtigt, at han ved modtagelsen af det fundne pengebeløb ikke gav kvittering. Som grund hertil anførte han, at det ikke straks kunne fastslås, at der var tale om hittegods, for hvilket der i henhold til cirkulære nr. 116 af 6. juni 1952 skal kvitteres. A havde selv henledt politiets opmærksomhed på, om pengene kunne hidrøre fra f. eks. automattyverier, hvoraf der i tiden forud for fundet var forekommet adskillige. Findestedet var tilgængeligt for uvedkommende, så muligheden kunne ikke umiddelbart afvises. Derimod bestred polititjeneste-

manden, at han havde sagt, at A ville få pengene udbetalt, såfremt der ikke var noget kriminelt ved dem.

Med hensyn til den telefonsamtale, hvorved A blev underrettet om, at beløbet var oversendt til skifteretten, udtalte polititjenestemanden, at han kun havde talt med A én gang, nemlig ganske kort tid efter fundet, og at han ved den lejlighed underrettede A om, at pengene og den optagne politirapport var oversendt til skifteretten. Endvidere havde en kollega til polititjenestemanden under en telefonsamtale formentlig omkring slutningen af december 1963 givet A tilsvarende oplysninger.

Politimesteren i Næstved udtalte, at beløbet blev oversendt til skifteretten, idet politiet ikke mente, at betingelserne for udbetaling af findeløn forelå. Med hensyn til den manglende kvittering oplyste politimesteren, at han havde indskærpet kriminalpolitiet ved modtagelse af pengebeløb altid at afgive kvittering. Endvidere var politimesteren af den opfattelse, at der ved selve fremsendelsen af sagen til skifteretten var truffet en afgørelse om, at beløbet ikke var at betragte som hittegods. Med hensyn til spørgsmålet om underretning til A om, at beløbet var oversendt til skifteretten, udtalte politimesteren, at en sådan underretning formentlig burde været givet, men at A måtte anses at have været klar over, at der var sket en oversendelse, efter at hun ved den tidligere nævnte telefonsamtale var blevet underrettet herom.

Rigspolitichefen henviste ligeledes til, at

27. *Et vurderingsråd havde ikke overholdt fristen i vurderingslovens § 41. (J. nr. 71/1964).*

Af et avisudklip fremgik det, at et vurderingsråd først i januar måned 1963 havde underrettet ejerne om resultatet af årsomvurderingen pr. 1. september 1962, uanset at det i vurderingslovens § 41 er foreskrevet, at meddelelsen om resultatet skal være tilstillet ejerne inden udgangen af kalenderåret. Det anførtes i artiklen, at skatteyderne herved havde været afskåret fra at regulere deres skattepligtige indkomst. I den anledning besluttede jeg at foretage en undersøgelse af egen drift i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5.

For så vidt angik årsomvurderingen pr. 1. september 1962 anførte vurderingsrådet overfor mig, at det var rigtigt, at meddelelserne

pligten til at give kvittering for modtagne pengebeløb nu var blevet indskærpet kriminalpolitiet, hvorfor han ikke fandt anledning til at foretage videre vedrørende dette forhold, ligesom politimesterens udtalelse ikke gav ham anledning til bemærkninger.

Justitsministeriet henholdt sig til de ovenstående udtalelser for så vidt angik spørgsmålet om underretning til A om den truffe afgørelse og om pengenes oversendelse til skifteretten, hvorimod ministeriet var tilbøjelig til at mene, at beløbet af politiet burde have været behandlet som hittegods, i hvilken forbindelse ministeriet henviser til en i U. f. R. 1926, s. 729, refereret dom, hvor en person, der havde tilegnet sig et beløb, som han havde fundet skjult i en beboelsesvogn, som han havde købt, blev straffet for ulovlig omgang med hittegods.

Jeg udtalte, at jeg efter det foreliggende måtte være enig med Justitsministeriet i, at det af A fundne beløb af politiet burde have været anset som hittegods. Når politiet imidlertid valgte at oversende beløbet til skifteretten, ville det have været ønskeligt, om politiet af egen drift havde underrettet A om oversendelsen. Endvidere burde kriminalpolititjenestemanden have givet A kvittering for modtagelsen af beløbet.

Derimod fandt jeg ikke grundlag for at udtale kritik overfor polititjenestemanden i anledning af hans udtalelser til A om hendes muligheder for at få de fundne penge.

om årsomvurderingen først blev udsendt efter nytår, ligesom det var sket de tidligere år. Meddelelserne var ganske vist færdige til udsendelse umiddelbart før nytår, men af hensyn til den store stigning i ansættelserne fandt man det rimeligt ikke at afsende dem i juleugen, også for at være fri for telefonopringninger i denne tid. Vurderingsrådet havde ikke modtaget klage over denne fremgangsmåde, og det tilføjede, at der i kommunen er et meget stort antal grundejere med indtægter på 10–12.000 kr., for hvem en ekstra byrde på ejendommen på 5–600 kr. om året er en katastrofe.

For så vidt angik årsomvurderingen pr. 1.

september 1963 udtalte vurderingsrådet, at meddelelserne til ejerne var afleveret til postvæsenet til portostempling den 27. december 1963.

Statens Ligningsdirektorat udtalte, at meddelelserne til ejerne om resultatet af årsomvurderingerne efter Ligningsdirektoratets erfaringer i almindelighed bliver udsendt inden udgangen af det pågældende kalenderår således som foreskrevet i lovens § 41. Ligningsdirektoratet var dog klar over, at det i et ikke helt uvæsentligt antal tilfælde (formentlig omkring 10 pct.) forekom, at ejermeddelelserne først udsendes umiddelbart efter 1. januar i det følgende år. Disse forsinkelser kunne efter Ligningsdirektoratets opfattelse næppe altid lægges vurderingsrådene til last, idet det i visse områder med mange årsomvurderinger, og hvor ejerne ikke rettidig tilbagesender de udsendte vurderingsskemaer i udfyldt stand, næppe var muligt at tilendebringe vurderingen i rette tid og udsende meddelelserne om vurderingsrådenes ansættelser inden årets udgang.

Ligningsdirektoratet anførte videre, at det synes noget uheldigt, at udsendelserne af ejermeddelelserne i almindelighed må ske på et tidspunkt, hvor postvæsenet som følge af jule- og nytårstravlheden er overbebyrdet med ekspedition af brevforsendelser, og hvor fejlek-

speditioner formentlig derfor ikke helt kan udelukkes. Under hensyn hertil havde Ligningsdirektoratet henstillet til Skattedepartementet, at bestemmelsen i § 41 ved den igangværende revision af loven måtte blive foreslået ophævet, idet Ligningsdirektoratet var indforstået med ved instruktion af vurderingsrådene forud for de almindelige vurderinger og årsomvurderingerne at indskærpe, at vurderingerne bør tilstræbes afsluttet og ejermeddelelserne udsendt inden udgangen af det pågældende kalenderår.

Skattedepartementet henviste til de nævnte udtalelser og tilføjede, at bestemmelsen i vurderingslovens § 41 var medtaget i de overvejelser der foregik i det af finansministeren den 3. august 1963 nedsatte udvalg vedrørende forenkling af ejendomsbeskatningen m. v.

Jeg udtalte, at det var meget beklageligt, at vurderingsrådet ikke havde overholdt fristen i vurderingslovens § 41 ved udsendelse til ejerne af meddelelse om resultatet af årsomvurderingen pr. 1. september 1962, uagtet det efter det oplyste havde været muligt at overholde fristen.

Ved lov nr. 224 af 4. juni 1965 om ændring i lov om vurdering og beskatning til staten af faste ejendomme er § 41 ophævet.

28. *Departementschefen i Boligministeriet, der er formand for Byplannævnet, vil i visse tilfælde ikke deltage i eller overvære stemmeafgivningen i nævnet. (J. nr. 1094/63).*

Under behandling af en sag blev jeg opmærksom på, at de af Byplannævnet i henhold til byreguleringslovens § 2 truffne beslutninger vedrørende de af byudviklingsudvalgene udarbejdede planer ifølge lovens § 16 kan indankes for Boligministeriet.

Da Boligministeriet i det nævnte tilfælde virker som klageinstans med hensyn til Byplannævnets afgørelser, og da ministeriets departementschef er formand for Byplannævnet, ville han kunne komme til at deltage i en sags behandling i begge instanser, hvilket må antages at være i strid med princippet om, at ingen, der har deltaget i en underordnet myndigheds afgørelse, kan deltage i klageinstansens behandling af samme sag.

Jeg indledte derfor af egen drift en undersøgelse og anmodede ministeriet om en ud-

talelse, herunder om byreguleringslovens § 16 burde ændres, eller om der burde etableres en ordning svarende til den i beretning 1958, s. 178, omtalte.

Boligministeriet svarede, at spørgsmålet om, hvorvidt byreguleringslovens § 16 burde ændres, ville blive taget op i forbindelse med andre ændringer af byreguleringslovgivningen, således at lovens bestemmelser om godkendelse af og ankespørgsmål vedrørende byudviklingsplaner kan ordnes på en anden måde end nu. Ministeriet forventede i løbet af foråret 1965 at modtage en indstilling om planlægningslovene fra det af ministeriet nedsatte udvalg vedrørende planlægningslovgivningen.

Med hensyn til det forvaltningsmæssige forhold vedrørende behandlingen af sager i medfør af byreguleringsloven fremhævede ministe-

riet, at det reelle indhold af den sagsbehandling, Byplannævnet foretager ved godkendelsen af byudviklingsplaner, er væsensforskellig fra Boligministeriets behandling af konkrete ankesager.

Boligministeriet meddelte dernæst, at det havde fulgt min henstilling og havde etableret en ordning svarende til den i førnævnte

beretning omtalte, idet ministeriet i skrivelser af 25. november 1964 havde anmodet formanden for nævnet og dennes stedfortræder, der er kontorchef i Boligministeriet, om fremtidig at afstå fra at overvære eller deltage i nævnets eventuelle afstemninger vedrørende godkendelse af byudviklingsplaner.

29. Kritiseret, at en kommune ikke havde overholdt kommuneskattelovens § 42 vedrørende maksimumsbeløb for lønindeholdelse. (J. nr. 999/64).

I august 1964 klagede A og hans hustru, der begge var ansat under Esbjerg Kommune, over, at kommunen til dækning af en skatterestance i strid med kommuneskattelovens regler havde foretaget modregning i hans og hustruens lønninger med beløb, der oversteg de i kommuneskatteloven fastsatte maksimumsbeløb for lønindeholdelse.

I den anledning besluttede jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at indlede en undersøgelse af skatteinddrivelsen.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A og hans hustru i 1959 tilflyttede Esbjerg Kommune, og at de ved tilflytningen skyldte en anden kommune en del skatter, som Esbjerg Kommune kort efter blev anmodet om at inddrive. Samtidig med at Esbjerg Kommune inddrev skatterne til denne kommune, opstod der skatterestancer til Esbjerg Kommune.

I tilslutning til en drøftelse af de skattemæssige forhold afgav A og hustruen i skrivelse af 28. marts 1961 til stadsdirektøren følgende erklæring:

»I henhold til telefonsamtale af 27. marts 1961 henvender jeg mig herved høfligst til Dem for at få udvirket, at der kunne tilbageholdes én termins skat af min skatterestance på 2 terminer, og at dette fremdeles sker, indtil den forventede efterbetaling til min hustru og mig . . . finder sted. Jeg er herefter fuldt indforstået med, at det beløb, der fremkommer ved nævnte efterbetaling, benyttes til udligning af den daværende skatterestance, ligesom jeg forpligter mig til, at min skatterestance under alle omstændigheder vil være bragt ud af verden inden dette års udgang. Endvidere afgiver jeg det løfte, at jeg vil undgå oftere at komme i skatterestance til kommunen.«

Den 23. juni 1964 rettede A påny henvendelse til Skattevæsenet i anledning af en løn tilbageholdelse, idet han gjorde gældende, at kommuneskattelovens § 42, hvorefter der højst kan indeholdes 25 pct. af lønningen, var blevet overtrådt. Herpå svarede stadsdirektøren den 28. juli 1964, at tilbageholdelsen ikke var sket i henhold til kommuneskattelovens § 42, men alene ud fra et almindeligt modregningssynspunkt under henvisning til det af A den 28. marts 1961 afgivne løfte om ikke oftere at komme i skatterestance til kommunen. Heroverfor protesterede A i skrivelse af 31. juli 1964, idet han anmodede om at blive behandlet i overensstemmelse med kommuneskattelovens regler med hensyn til størrelsen af lønindeholdelser.

Efter yderligere brevveksling med stadsdirektøren meddelte denne A den 28. august 1964, at kommunen fremdeles agtede at følge den hidtidige fremgangsmåde, så længe A ikke betalte skatterne til de fastsatte forfaldstider.

I anledning af klagen til mig udtalte Esbjerg Byråd, at Byrådet nødvendigvis overfor kommunens lønmodtagere må fastslå og fastholde det urimelige og uheldige i, at de kommer i skatterestance, når ikke særlige, helt ekstraordinære og uforudselige omstændigheder indtræffer. Byrådet bemærkede i denne forbindelse, at det var bekendt med, at nogle private arbejdsgivere ligefrem praktiserer at afskedige personale, for hvis vedkommende anmodning om tilbageholdelse til udligning af skat m. v. fremkommer.

Under hensyn hertil havde personalekontoret samtidig med de i årenes løb foretagne lønindeholdelser overfor lærerpersonale anmodet skoledirektøren om at meddele den pågældende pålæg om at undgå lønindeholdelser

af den omhandlede art i fremtiden, ligesom man overfor uge- og månedslønnede ikke-tjenestemandsansatte i adskillige år havde fulgt den praksis gennem vedkommende afdelingsleder at give to advarsler ved skatterestancers opståen og derefter afskedige den pågældende, hvis han for tredje gang trækkes for skat.

Det kunne derfor efter Byrådets opfattelse i visse tilfælde forekomme mindre heldigt, om lovens regler om maksimum for lønindeholdelser skulle kunne fortolkes eller opfattes af en kommunalt ansat som en legal ret til at komme og forblive i restance.

Selvom Byrådet måske nok generelt ville være mest tilbøjelig til at antage, at skat ikke kan modregnes i løn til statens og kommunernes tjenestemænd, måtte man dog henholde sig til, at der i nærværende sag var tale om en modregning, der var sket med hjemmel i det af A og hustuen i 1961 afgivne løfte.

Således som sagen nu forelå oplyst, havde kommunen imidlertid forladt den hidtidige fremgangsmåde og ville i fremtiden i stedet for lønindeholdelse om nødvendigt foretage lønudpantning.

Iøvrigt fulgte kommunen den praksis, at skatterestancerne altid vil kunne træffe aftale om afvikling under forudsætning af rimelige og acceptable afdrag, som den pågældende selv indbetaler i overensstemmelse med aftalen.

Indenrigsministeriet udtalte, at ministeriet under hensyn til den beskyttelse mod retsforfølgning, der ved retsplejelovens § 513 er givet ikke udbetalte tjenestemandslønninger m. v., nærmest måtte være af den opfattelse, at en kommune ikke lovligt kan foretage modregning i sådanne lønninger til dækning af skatterestancer. Sådanne restancer, påhvilende tjenestemænd, kunne derfor efter ministeriets opfattelse alene inddrives ved lønindeholdelse.

Derimod fandt ministeriet det ikke stridende mod retsplejelovens § 513 eller kommuneskattelovens § 42, at kommunen foretager lønindeholdelse til dækning af skatterestancer med større procentdele af den udbetalte lønning end i kommuneskatteloven fastsat, når vedkommende skatteyder udtrykkelig har erklæret sig indforstået hermed og det respekteres, at skatteyderen til enhver tid vil kunne erklære sig løst fra en sådan aftale med virkning for fremtiden.

Med hensyn til den i kommuneskattelovens § 42, stk. 4, omhandlede adgang til under

visse omstændigheder at foretage lønindeholdelse i den med skatteyderen samlevende hustrus lønning anførte Indenrigsministeriet, at den herfor fastsatte maksimumsgrænse på 20 pct. efter ministeriets opfattelse ligeledes vil kunne overskrides med hustruens tilladelse, der dog også nårsomhelst vil kunne tilbagekaldes.

Jeg udtalte følgende:

Ved bedømmelse af sagen måtte jeg lægge til grund, at løntilbageholdelsen til dækning af skatterestancerne – som anført i stadsdirektørens skrivelse af 28. juli 1964 – var foretaget ud fra et modregningssynspunkt under henvisning til erklæringen af 28. marts 1961.

Jeg var imidlertid enig med Indenrigsministeriet i, at den af Esbjerg Kommune foretagne modregning var i strid med retsplejelovens § 513, hvorefter bl. a. ikke udbetalte tjenestemandslønninger er beskyttet mod retsforfølgning, jfr. Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret, 4. udgave 1963, side 189–190.

For så vidt angik spørgsmålet om, hvorvidt løntilbageholdelserne – bortset fra modregningssynspunktet – var uforenelige med de i kommuneskattelovens § 42 indeholdte bestemmelser, måtte jeg finde, at det stillede sig meget tvivlsomt, om erklæringen af 28. marts 1961 kunne sidestilles med en sådan *udtrykkelig* erklæring, som er en forudsætning for, at en kommune er berettiget til at tilbageholde lønninger til dækning af skatterestancer med større procentdele end de i kommuneskatteloven fastsatte.

Anerkendte man imidlertid erklæringen som værende tilstrækkelig klar til at danne grundlag for en sådan løntilbageholdelse, måtte erklæringen dog anses for tilbagekaldt, i hvert fald ved A's skrivelse af 31. juli 1964 til Esbjerg Kommune.

Under hensyn hertil måtte jeg – hvad enten de af Esbjerg Kommune hos A og hustruen foretagne løntilbageholdelser betragtedes under synsvinklen modregning eller løntilbageholdelse – finde det meget beklageligt, at kommunen havde foretaget tilbageholdelserne med beløb, der oversteg, de herfor i kommuneskattelovens § 42 fastsatte maksimumsbeløb.

30. *Kritiseret politiets behandling af sag vedrørende udlevering af feriemærkebog. (J. nr. 1185/64).*

I skrivelse af 28. oktober 1964 klagede A over, at politimesteren i Odense havde beslaglagt en ham tilhørende feriemærkebog med et indestående på 327 kr. og ikke villet udlevere bogen til hans forlovede, der i oktober 1964 havde rettet henvendelse til politiet.

Det fremgik af sagen, at A af Odense Byrets 1. afdeling den 16. april 1964 blev idømt 1 års fængsel for overtrædelse af straffeloven og ferieloven ved i februar måned 1964 at have solgt den omhandlede feriemærkebog for 160 kr., og at bogen den 5. marts 1964 blev taget i bevaring af kriminalpolitiet i Odense i forbindelse med en afhøring af køberen, der imidlertid forklarede, at han ikke havde købt bogen af A, men alene modtaget den i pant for et kontant lån af den angivne størrelse.

Sagen mod køberen, der ifølge politimesteren formentlig burde have været indbragt for retten med påstand om konfiskation af feriemærkebogen, blev sluttet af politiet med et bødeforelæg på 100 kr., som blev indbetalt den 12. maj 1964.

Politimesteren udtalte overfor mig, at han efter at have modtaget klagen forelagde sagen for Direktoratet for Arbejdstilsynet, der den 14. december 1964 svarede, at A måtte være berettiget til at få feriemærkebogen udleveret, idet den ikke var blevet konfiskeret ved dom. Endvidere oplyste direktoratet, at A kunne få det indestående beløb udbetalt straks, under hensyn til at han på grund af fængslingen havde været afskåret fra at holde ferie indenfor ferieperioden.

Endvidere udtalte politimesteren, at han, under hensyn til anklagemyndighedens pligt til at varetage forurettedes tarv i straffesager, samt til, at han fandt det uheldigt, at A skulle tjene dobbelt på sine ulovlige transaktioner med feriemærkebogen, i slutningen

af december måned 1964 foreslog A, at han frivilligt lod beløbet udbetale til det forsikringsselskab, som ved Byrettens dom havde erhvervet et erstatningskrav mod ham på 1.250 kr.

Da A ikke havde ønsket at indgå på dette forslag, indstillede politimesteren i januar 1965 til statsadvokaten for Fyn principalt, at feriemærkebogen blev udleveret til A, men således at forsikringsselskabet forinden blev gjort opmærksom på udleveringen, således at selskabet fik mulighed for at gøre udlæg i beløbet, subsidiært, at der blev gjort udlæg i beløbet til dækning af sagsomkostningerne, der androg 450 kr.

Statsadvokaten udtalte overfor rigsadvokaten, at feriemærkebogens køber, der havde vedtaget den forelagte bøde, havde fastholdt, at feriemærkebogen var stillet som sikkerhed for et kontant lån. Herefter måtte statsadvokaten finde det rettest, at feriemærkebogen blev udleveret til A. Hvis nogen skulle underrettes herom, burde det efter statsadvokatens opfattelse snarere være køberen, der ved bevaringstagelsen havde opgivet sin sikkerhed, således at han eventuelt kunne søge tilbagebetaling af de påståede låneydelser.

Rigsadvokaten udtalte overfor Justitsministeriet, at han måtte finde det rettest, at feriemærkebogen blev udleveret til A.

Justitsministeriet meddelte den 3. februar 1965, at det samme dag havde anmodet politimesteren om, at feriemærkebogen måtte blive udleveret til A.

Jeg udtalte, at det var beklageligt, at politimesteren ikke senest umiddelbart efter afslutningen af straffesagen mod A og køberen af feriemærkebogen havde taget initiativet til at få afgjort, hvad der skulle ske med feriemærkebogen.

31. *Henstillet til Justitsministeriet at overveje, om forsvarere bør have adgang til politiets pressemøder. (J. nr. 312/64).*

I august 1964 klagede en advokat over, at en politiadvokat ved et møde den 29. februar 1964 med pressen vedrørende en sag

mod A skulle have udtalt sig om skyldspørgsmålet og derved overtrådt bestemmelsen i retsplejelovens § 1016 a. Endvidere kla-

gede advokaten over, at politiet overhovedet havde afholdt dette møde med pressen.

Ved Københavns Byrets kendelse af 16. november 1963 blev A fængslet som med føje sigtet for hæleri med hensyn til tyveri. Sigtelsen blev senere udvidet til at omfatte et betydeligt antal berigelsesforbrydelser m. v., ligesom der i sagen var inddraget en række andre personer som sigtede.

I marts 1964 rettede advokaten som beskikket forsvarer for A henvendelse til mig, idet han under henvisning til en række avisudklip gjorde gældende, at politiadvokaten ved pressemødet den 29. februar 1964 havde overtrådt retsplejelovens § 1016 a. Jeg oversendte sagen til Justitsministeriet, der indhentede erklæringer fra anklagemyndigheden.

Politiadvokaten udtalte i en erklæring, at sagen allerede inden 29. februar 1964 havde været kendt af pressen, men at politiet indtil da havde nægtet at give oplysninger til denne og samtidig henstillet, at der af hensyn til efterforskningen ikke skete omtale af sagen i bladene. Under hensyn til, at der daglig var henvendelser fra pressen, besluttede politiadvokaten, at oplysninger om sagen under ét burde frigives, når der ikke længere skønnedes at være efterforskningsmæssige betænkeligheder ved frigivelsen. Den 28. februar 1964 blev det derefter gennem Ritzaus Bureau meddelt, at oplysninger om sagen ville blive frigivet den følgende dag. Der blev i overensstemmelse med sædvanlig praksis ikke givet advokaten eller de øvrige forsvarere i sagen underretning herom.

Den 29. februar 1964 mødte en repræsentant for Ritzaus Bureau og en fra Berlingske Tidende på politiadvokatens kontor, hvor de blev gjort bekendt med sagens kendsgerninger, herunder de rejste sigtelser. Det blev ved samtalens indledning såvel som ved omtalen af de enkelte sigtelser pointeret, at arrestanten A i det hele nægtede sig skyldig, ligesom det for de øvrige impliceredes vedkommende nøje blev angivet, i hvilket omfang de havde aflagt tilståelse eller nægtet sig skyldige.

Politiadvokaten udtalte dernæst i erklæringen, at han bestred, at han overfor pressen havde karakteriseret A og hans handlemåde med de i de forskellige dagblade anvendte nedsættende udtryk såsom »edderkop«, »bondebarbering« og »modbydeligt«; han erkendte dog, at han havde omtalt sagen som »en

modbydelig sag«. Iøvrigt udtalte politiadvokaten, at han ikke kunne svare for de enkelte blades opsætning af stoffet eller anvendelse af ord eller vendinger i den redaktionelle behandling.

Politidirektøren i København oplyste, at et møde med pressen, således som det havde fundet sted i nærværende sag, er sædvanligt ved undersøgelseskamrene, når en sag i længere tid pressemæssigt har været mørklagt. Der er da sket løbende henvendelser fra bladene, der ved forskelligt om sagen, men som jævnligt efter henstilling fra politiet har været forbeholdne med at referere deres vidner. Formålet med et møde med pressens repræsentanter er dels at informere disse om sagen, dels at korrigere allerede i pressen fremkomne oplysninger og dels eventuelt at fremkalde nye anmeldelser og vidner. Når oplysninger om sagen kan frigives til pressen, meddeles dette til samtlige blade for at stille dem lige, og man underretter ikke forsvarere.

Politidirektøren anså det for tvivlsomt, om politiadvokaten havde overtrådt bestemmelserne i retsplejelovens § 1016 a og 1017, stk. 2. Derimod havde han efter politidirektørens opfattelse udtrykt sig for bredt om sagen, bl. a. ved sin omtale af, hvad anmeldere og vidner havde sagt, ligesom udtrykket »modbydelig« ikke måtte bruges. Dette var straks efter fremkomsten af pressens referater blevet påtalt overfor politiadvokaten, og politidirektøren fandt derefter ikke grundlag for at foretage videre.

2. statsadvokat for København udtalte, at kun nogle af avisudklippene syntes at bygge på pressemødet. Efter statsadvokatens skøn var der ikke grundlag for at lægge ansvaret for avisartiklernes tendens og fremstilling på politiadvokaten, selvom det var uheldigt, at han havde anvendt udtrykket »en modbydelig sag« og tilsyneladende foretaget en vis bevisvurdering. Derimod måtte det antages, at politiadvokaten havde givet altfor brede og detaljerede oplysninger, men da politidirektøren havde påtalt dette og anvendelsen af udtrykket en modbydelig sag, fandt statsadvokaten ikke anledning til at foretage videre.

Endelig anførte statsadvokaten, at han ikke fandt, at der var noget grundlag for at foreskrive, at en forsvarer skulle have lejlighed til at overvære pressemøder, selvom det må-

ske i visse tilfælde kunne have den fordel, at forsvareren ikke uden videre giver politiet ansvaret for alt, hvad bladene derefter skriver.

Rigsadvokaten udtalte, at det ikke kunne medføre påtale, at pressen i overensstemmelse med sædvane var blevet orienteret om undersøgelsen, selvom der efter hans mening ikke burde have været afholdt nogen form for pressekonference. Rigsadvokaten henholdt sig iøvrigt til statsadvokatens udtalelse.

I skrivelse af 18. juli 1964 til advokaten tog Justitsministeriet stilling til klagen og udtalte, at det ikke fandt grundlag for at kritisere, at politiets oplysninger til pressen i den foreliggende sag, som i forvejen var pressen bekendt, og som måtte påregne betydelig offentlig interesse, var givet under et møde, hvortil pressen, men ikke de sigtedes forsvarere var varslet.

Justitsministeriet udtalte dernæst, at det kunne tiltræde den i anklagemyndighedens erklæringer om sagen fremsatte kritik af politiadvokaten i forbindelse med pressemødet den 29. februar 1964 og den allerede herfor skete påtale, og at ministeriet herefter ikke fandt grundlag for at foretage videre overfor politiadvokaten.

Foranlediget af advokatens henvendelse i august 1964 til mig meddelte politiadvokaten, at han kunne henholde sig til sine tidligere udtalelser.

Chefen for Københavns Opdagelsespolitiet, politiinspektør Haslund, gav dernæst i en erklæring nærmere oplysninger om Københavns Politis praksis med hensyn til afholdelse af pressekonferencer, specielt med henblik på spørgsmålet om den beskikkede forsvarers tilstedeværelse ved sådanne.

Politiiinspektøren anførte, at i store opsigtsvækkende sager som f. eks. drabssager, røverisager med ukendt gerningsmand m. m. afholdes ofte, undertiden daglig, under efterforskningen møder, eventuelt i form af telefonmøder, med den københavnske dagspresse, idet det af hensyn til nødvendigheden af at interessere befolkningen for at fremkomme med oplysninger er påkrævet at holde snæver kontakt med pressen. Denne form for en samlet orientering af pressen har i praksis vist sig hensigtsmæssig; den er tidsbesparende, den stiller alle presserepræsentanter lige, og den giver mulighed for at besvare spørgs-

mål og berigtige misforståelser. Undertiden vil det for at korrigere de af pressen ad anden vej fremskaffede oplysninger eller for at imødegå uberettiget kritik være nødvendigt at give presserepræsentanterne oplysninger, som af hensyn til efterforskningen ikke må refereres offentligt, og en henstilling herom fra politiets side vil erfaringsmæssigt næsten altid blive fulgt loyalt.

Som alt overvejende regel vil de i opdagelsespolitiet holdte pressemøder finde sted på et tidspunkt, da der endnu ikke er beskikket nogen forsvarer i sagen, idet sagerne normalt straks efter en foretaget anholdelse og fremstilling af sigtede i grundlovsforhør vil blive henvist til viderebehandling i et undersøgelseskammer, men undtagelsesvis vil det naturligvis også kunne ske, at opdagelsespolitiet orienterer pressen i en sag, hvor der er rejst sigtelse og beskikket forsvarer. Politiiinspektøren erindrede dog ikke, at der i noget tilfælde fra en beskikket forsvarers side var fremsat begæring om at være til stede ved et afholdt pressemøde, og spørgsmålet havde ikke iøvrigt været aktuelt.

Endelig udtalte politiinspektøren, at han principielt ikke ville have nogen indvending imod, at den beskikkede forsvarer var til stede og deltog i et af politiet indkaldt pressemøde, under forudsætning af at forsvarerens virksomhed indskrænkedes sig til at fremkomme med konkrete oplysninger af betydning for undersøgelsen.

Politiiinspektør Kudsk ved Københavns Politis Undersøgelseskamre oplyste, at bortset fra helt store sager som f. eks. Edderkopsagen er det ret sjældent, at der holdes pressemøder ved undersøgelseskamrene. Når det sker, er det under omstændigheder som i den konkrete sag for samtidig at orientere bladene, der hidtil ikke har kunnet få oplysninger ved deres enkeltvise henvendelser. Iøvrigt var der efter politiinspektørens opfattelse ikke principiel forskel på at give oplysninger samlet og til de enkelte journalister.

Videre anførte politiinspektøren, at han heller ikke huskede, at en forsvarer har fremsat begæring om at være til stede ved pressemøder, og »dette er for så vidt naturligt, da jo også forsvarerne selv undertiden giver oplysninger til journalister«.

Fra undersøgelseskamrenes side var intet at erindre mod, at forsvarerne får underretning om pressemøder og adgang til at være til stede

ved disse. Politiinspektøren tilføjede dog, at han måtte mene, at hvis dette skal indføres, må formen for forsvarernes tilstedeværelse aftales med Foreningen af beskikkede Forsvarere.

Politidirektøren henholdt sig til sine tidligere erklæringer samt til nævnte udtalelser fra politiinspektørerne Haslund og Kudsk. 2. statsadvokat for København henholdt sig til sin tidligere udtalelse.

Rigsadvokaten henholdt sig også til sin tidligere udtalelse, men anførte endvidere, at han bestemt måtte tage afstand fra, at der indføres en regel eller en praksis, hvorefter forsvaret skal være til stede ved pressekonferencer, idet han anser den forhåndsprocedure af sagen udenfor retten, som dette må befrægtes at ville medføre, for højst uheldig. Rigsadvokaten var imidlertid ikke uenig i, at forsvaret skal have adgang til at gøre sine synspunkter gældende, men dette fører til, at oplysninger til offentligheden om verserende straffesager som hovedregel alene bør fremkomme under retsmøder under rettens kontrol og under iagttagelse af retsplejelovens regler til beskyttelse af sigtede og vidner. I hvert fald fandt rigsadvokaten, at man bør være meget tilbageholdende med hensyn til afholdelse af egentlige pressemøder, men snarere bør give de oplysninger af rent faktisk karakter, som man mener det er nødvendigt pressen bør have, gennem Ritzaus Bureau.

Justitsministeriet udtalte, at det med hensyn til mødet den 29. februar 1964 med pressen og vurderingen af de af politiadvokaten under dette møde fremsatte udtalelser kunne henholde sig til dets afgørelse af 18. juli 1964.

Ministeriet udtalte dernæst, at der ikke er fastsat regler om, under hvilken form politiet i overensstemmelse med retsplejelovens § 1016 a og ministeriets cirkulære nr. 133 af 31. juli 1937 angående forståelsen af denne ring a offentliggørelsen gennem pressen som om verserende straffesager.

I sager, hvor politiet har fået kendskab til en begået lovovertrædelse, men gerningsmanden ikke er fundet, vil det formentlig hyppigt kunne være hensigtsmæssigt, at den orientering af offentligheden gennem pressen som kan være af afgørende betydning for sagens opklaring og som advarsel imod eventuelle nye lovovertrædelser, finder sted under mø-

der med repræsentanter for pressen, og der ses ikke at være betænkeligheder herved.

I sager, hvor en bestemt person sigtes som gerningsmand til en begået lovovertrædelse, bør politiet derimod efter Justitsministeriets opfattelse være tilbageholdende med hensyn til afholdelse af egentlige møder, hvorunder oplysninger om sagen meddeles til pressens repræsentanter. Sådanne møder kan dog efter omstændighederne være velbegrundede i sager af særlig vigtighed og i sager, der tidligere har været offentligt omtalt, men i hvilke politiet af hensyn til efterforskningen har afslået på forespørgsel at give oplysninger til pressefolk enkeltvis.

Den af Københavns Politi fulgte praksis stemte efter de foreliggende oplysninger overens med de ovenfor gengivne synspunkter, og nærværende sag gav derfor ikke i denne henseende Justitsministeriet anledning til at foretage noget.

Under henvisning til rigsadvokatens seneste udtalelse samt til, at meddelelser til pressen, hvadenten de gives ved møder med pressen eller til pressefolk, der enkeltvis retter henvendelse til politiet, kun må angå en sags faktiske omstændigheder, fandt Justitsministeriet heller ikke grund til at foreskrive, at forsvarere skal have adgang til at være til stede under eventuelle pressemøder.

Det antages i teorien, at retsplejelovens § 1016 a, hvis hovedformål efter dens forhistorie er at sikre sigtede mod forhastede meddelelser om sigtedes skyld, ikke gør nogen indskrænkning i politiets beføjelser til at meddele pressen oplysninger om fakta, men at sådanne oplysninger blot ikke må indeholde nogen skyldbedømmelse.

I overensstemmelse hermed har Justitsministeriet i cirkulæret af 31. juli 1937 bl. a. udtalt, at bestemmelsen efter ministeriets opfattelse ikke er til hinder for, at der gives meddelelser til offentligheden, eventuelt gennem pressen, om foranstaltninger, der træffes under behandlingen af en straffesag, som f. eks. anholdelse, fængsling, beslaglæggelse o. lign.

Jeg udtalte herefter, at jeg efter det foreliggende ikke fandt at have helt tilstrækkeligt grundlag for at fastslå, at politiadvokaten ved mødet den 29. februar 1964 med pressen havde overtrådt bestemmelsen i retsplejelovens § 1016 a.

Jeg fandt det imidlertid meget uheldigt, at politiadvokaten ved den omtalte lejlighed havde anvendt udtrykket »en modbydelig sag«.

Efter den af politidirektøren givne begrundelse for, at der blev afholdt et møde med pressen, kunne jeg ikke kritisere, at politiet valgte denne fremgangsmåde for at orientere offentligheden om sagen. Da det ikke havde været praksis, at forsvarere blev varslet om politiets møde med pressen, kunne jeg heller ikke kritisere, at advokaten ikke var blevet indkaldt til mødet den 29. februar 1964.

Da det imidlertid af det foreliggende fremgik, at det var ret sjældent, at politiet har pressemøder, og da der fra undersøgelseskamrenes side ikke var noget at erindre mod, at forsvarerne får adgang til at være til stede ved disse møder, henstillede jeg til Justitsministeriet påny at overveje, om der ikke burde indføres en sådan ordning.

Justitsministeriet indhentede derefter en udtalelse fra Foreningen af Politimestre i Danmark, der bl. a. udtalte, at den kunne tiltræde det standpunkt, som Justitsministeriet havde givet udtryk for.

Foreningen var således enig i, at det ikke bør foreskrives, at forsvarere skal have adgang til at være til stede under eventuelle pressemøder. Det vil ofte ligge således, at der overhovedet ikke er beskikket nogen forsvarer på det tidspunkt, da pressemødet afholdes. Eksempelvis vil dette være tilfældet, når gerningsmanden til en alvorlig forbrydelse har været eftersøgt under pressens ivrige medleven og bistand, og han derefter pågribes. Helt upraktisk ville det også være, om forsvareren havde krav på at være tilstede, når oplysninger gives til enkelte journalister eller journalister enkeltvis, og det ses ikke, at det principielt bør gøre nogen forskel, om oplysningerne gives under sådanne former, eller det sker under et pressemøde.

Den danske Dommerforening, der også fik forelagt sagen, meddelte ministeriet, at den kunne henholde sig til politimesterforeningens udtalelse. Den 26. marts 1965 udtalte ministeriet overfor mig, at det under henvisning til de indhentede erklæringer måtte fastholde det tidligere tilkendegivne standpunkt.

Jeg meddelte herefter, at jeg tog ministeriets udtalelse til efterretning.

32. Kritiseret meddelelsen af en byggetilladelse. (J. nr. 967/64).

I september 1964 klagede A over, at Bygningskommissionen i Thisted Landsogn havde meddelt byggetilladelse til opførelse af en tilbygning på naboejendommen.

Det fremgik af sagen, at naboen efter mundtlig byggetilladelse fra Bygningskommissionen i oktober måned 1963 påbegyndte opførelsen af en tilbygning til sit beboelseshus. Tilbygningen, der var forbundet med beboelseshuset ved en car-port, bestod af en 7,6×16 m stor bygning, beregnet til lustryk-anlæg. Såvel det eksisterende hus som car-porten og tilbygningen var placeret i skellet til A's ejendom, og skellet var herefter bebygget i ca. 23 m længde. Bygningernes højde i skellet var ca. 5 m.

Ifølge § 33, stk. 1, i det indtil 19. januar 1964 gældende bygningsreglement for Thisted Landsogn måtte ingen grund bebygges på mere end $\frac{1}{3}$ af arealet. Størrelsen af

nabogrunden var opgivet til 725 m², hvoraf 119 m² var privat vejareal. Selvom dette vejareal medregnes, måtte der således kun bygges 145 m² på grunden, men den samlede bebyggelse efter tilbygningen var opgivet til ca. 210 m², hvoraf tilbygningen udgjorde 140 m².

Byggeriet stred endvidere mod bygningsreglementets § 35, stk. 1, hvorefter bygninger i indtil to etagers højde skal holdes mindst 2,5 m fra naboskel, medmindre de i overensstemmelse med en for grundene fælles bebyggelsesplan og under iagttagelse af bestemmelserne i § 46 (om fælles brandmur) opføres som rækkehuse eller dobbelthuse.

Ifølge bygningsreglementets § 9 kunne amtet i særlige tilfælde indrømme afvigelser fra de i bygningsreglementet foreskrevne bestemmelser, ligesom Bygningskommissionen ifølge § 35, stk. 2, kunne tillade, at der indenfor

2,5 m fra naboskel opførtes »mindre udhuse, garager og lignende bygninger«.

I anledning af en henvendelse fra A udtalte Sognerådet i skrivelse af 28. oktober 1963, at det ikke fandt byggeriet ulovligt.

Den 4. november 1963 klagede A til Thisted Amt over Bygningskommissionens og Sognerådets afgørelser, idet han gjorde gældende, at tilbygningen ikke kunne henregnes under »mindre udhuse, garager og lignende«, og at byggetilladelsen derfor ikke lovligt kunne gives af Bygningskommissionen.

Amtet anmodede om en vejledende udtalelse fra Boligministeriet, som indhentede en erklæring fra ministeriets kommitterede i byplansager. I den kommitteredes erklæring, som Boligministeriet henholdt sig til, udtaltes bl. a. følgende:

»Efter den kommitteredes opfattelse går Bygningskommissionens tilladelse til en så stor tilbygningen udover, hvad der i det dagældende bygningsreglementets § 35 var hjemmel til at tillade for den lokale myndighed, idet tilbygningen ikke kan falde ind under »mindre udhuse, garager og lignende«. Endvidere synes den i reglementet tilladte bebyggelsesgrad på $\frac{1}{3}$ overskredet, idet bebyggelsesgraden efter tilbygningen er ca. 0,25-0,35.

I en af Samordningsudvalget for Thisted Købstad, Thisted Landsogn og Tilsted Kommuner udarbejdet skitse til dispositionsplan er ejendommen beliggende i område for åben og lav bebyggelse, og også dette forhold burde have afholdt kommunen fra at godkende tilbygningen.

Efter den kommitteredes opfattelse bør Amtsrådet vejledes derhen, at Amtsrådet næppe vil kunne foretage videre i anledning af klagen, under hensyn til, at naboen har udført byggeriet i tillid til Bygningskommissionens godkendelse, hvorimod A bør henvises til eventuelt at rejse erstatningssag imod den nu ophævede Bygningskommission for dennes behandling af byggesagen, ligesom det bør tilføjes, at den endelige afgørelse af forståelsen af bygningsreglementets bestemmelser henhører under domstolene.«

Amtet henholdt sig i sit svar til A af 8. juli 1964 til den kommitteredes erklæring.

Den 16. juli 1964 klagede A til Boligministeriet over Amtets afgørelse, og ministeriet udtalte den 2. september 1964, at den omhandlede tilbygning efter ministeriets opfat-

telse ikke kunne sidestilles med de i bygningsreglementets § 35, stk. 2, omtalte mindre udhuse og garager. Bygningskommissionen og Sognerådet burde derfor efter ministeriets opfattelse ikke have meddelt byggetilladelse, men byggesagen burde have været forelagt Amtet i overensstemmelse med bygningsreglementets § 9.

Ministeriet henviste dog til, at den endelige afgørelse heraf var et domstolsanliggende, ligesom det var et domstolsanliggende, om den meddelte byggetilladelse ville kunne anfægtes på det foreliggende grundlag. Ministeriet så sig herefter ikke i stand til at foretage videre vedrørende sagen.

I anledning af klagen til mig udtalte Bygningskommissionen, at den i den foreliggende sag havde skønnet, at det omhandlede byggeri kunne henregnes til »garager og mindre udhuse«, idet kommissionen i særlig grad tog hensyn til kvarterets struktur, som – uanset byplanen – i høj grad kunne karakteriseres som blandet bebyggelse.

Om den foreliggende sag oplyste kommissionen, at A i sin tid overværede, at der blev sat af til støbegrøft, og at A ikke ved den lejlighed gjorde indsigelse overfor kommissionen. Mellem A's ejendom og naboens tilbygning var der ifølge kommissionen ca. 20 m afstand. Tilbygningen havde således ikke forhindret A i at sælge en byggegrund her, da der ikke havde været den fornødne facade-længde. Tæt op til tilbygningen var der på A's grund 3 rækker træer, som var højere end tilbygningen.

Endelig udtalte kommissionen, at det absolut var dens opfattelse, at byggeriet ikke kunne være til gene for A, men på grund af lævirkningen nærmest måtte være en fordel.

Sognerådet i Thisted Landsogn tilsluttede sig til det af kommissionen udtalte og tilføjede, at byggeriet ikke sås at være til gene for A, idet det var beliggende i et område med meget blandet byggeri.

Amtet og Boligministeriet henholdt sig til dets afgørelser til A.

Jeg udtalte, at jeg var enig med Thisted Amt og Boligministeriet i, at den omhandlede tilbygning ikke kunne sidestilles med de i det dagældende bygningsreglementets § 35, stk. 2, omtalte mindre udhuse

og garager, og at det derfor var beklageligt, at Bygningskommissionen havde givet den omhandlede byggetilladelse.

Som også af ministeriet anført henhørte den endelige afgørelse af fortolkningsspørgsmålet under domstolene, ligesom det var et domstolsanliggende, om A i anledning af det skete kunne gøre et erstat-

ningsansvar gældende overfor Bygningskommissionen eller naboen.

Endvidere meddelte jeg, at jeg var villig til i medfør af § 6, stk. 2, i instruksen for folketingets ombudsmand at henstille, at der blev meddelt A fri proces, såfremt han opfyldte de økonomiske betingelser herfor.

33. Anmodet Justitsministeriet om at lade spørgsmålet om ankevejledning indenfor administrationen gøre til genstand for overvejelser i et udvalg. (J. nr. 303/64).

Den 15. januar 1965 tilskrev jeg Socialministeriet således:

»Den 5. marts 1964 rejste jeg overfor Direktoratet for Sygekassevæsenet i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, spørgsmålet om, hvorvidt direktoratet i et tilfælde, hvor det havde truffet afgørelse vedrørende en sygekasses pligt til at betale speciallægehjælp, burde have vejledet klageren om, at dets afgørelse i henhold til sygeforsikringslovens § 42, stk. 5, inden 1 måned efter afgørelsen kunne indbringes for Socialministeriet. Jeg henviste i denne forbindelse til det af Forvaltningskommissionen af 1946 i dens 7. betænkning (1950), side 31-32, anførte, hvorefter kommissionen principielt vil anse det for rigtigst, at der gives meddelelse om eventuel klageadgang i de tilfælde, hvor en speciel lovregel har etableret en klageinstans.

I skrivelse af 8. april 1964 udtalte Direktoratet for Sygekassevæsenet, at det ikke vil finde det ønskeligt i alle afgørelser, der kan indbringes for Socialministeriet, at medtage en almindelig henvisning til denne klageadgang, under hensyn til den direkte opfordring til at klage, der ligger i en sådan tilføjelse. For at sikre, at ankeadgangen bliver almindeligt bekendt, vil direktoratet derimod ved første ændring af hovedvedtægten for de statsanerkendte sygekasser - der udleveres til alle medlemmer - foranledige, at den oplysning, hovedvedtægtens § 27 allerede nu indeholder om adgangen til at indanke bestyrelsens afgørelse for direktoratet, suppleres med oplysning om adgangen til at indanke direktoratets afgørelse for Socialministeriet.

Direktoratet udtalte dernæst, at det herudover, således som det er dets sædvanlige

praksis, udtrykkelig vil vejlede en klager om ankemuligheden, hvor det finder en sådan vejledning rimelig. Det gælder f. eks. især afgørelser, hvor direktoratet fastholder sit standpunkt overfor en klager, og afgørelser, der hviler på et skøn eller en fortolkning af love eller vedtægter.

Endelig udtalte direktoratet, at det er gået ud fra en samlet vurdering af, om der indenfor det her omhandlede område må skønnes at være et rimeligt behov for meddelelse om ankeadgang, således at en sådan meddelelse af hensyn til borgernes retsbeskyttelse bør gives uanset den hermed forbundne mulighed for forøgelse af administrationen og derved af det offentliges udgifter. Direktoratet har bl. a. under hensyn til, at det må antages almindeligt bekendt, at Socialministeriet er højeste myndighed indenfor dette område, og at der er en nærliggende adgang til oplysning for medlemmer i den lokale sygekasse, ikke fundet, at der foreligger et sådant behov, bortset fra de ovenfor nævnte kategorier af sager.

Den 22. april 1964 forelagde jeg sagen for Socialministeriet med anmodning om en udtalelse om, hvorvidt der efter ministeriets opfattelse var anledning til, at direktoratet ændrede praksis, således at der i alle afgørelser, der kan påklages til Socialministeriet, gives vedkommende underretning om denne mulighed.

Socialministeriet har i den anledning henvist til, at Forvaltningskommissionen i den ovennævnte betænkning også fremdrager det synspunkt, at en meddelelse om, at der kan ske henvendelse til højere myndighed, ikke kan anses for påkrævet, hvor der er tale om afgørelser, som træffes af myndigheder, der ressortmæssigt er underlagt pågæl-

dende ministerium, idet det må anses for almindeligt bekendt, at der i sådanne sager er adgang til i sidste instans at fremføre klager over en administrativ afgørelse for ministeren. Forvaltningskommissionen har således været af den opfattelse, at der er et almindeligt udbredt kendskab hos borgerne til, at der også for administrative afgørelses vedkommende er adgang til anke til højeste ressortmyndighed.

Efter ministeriets opfattelse må spørgsmålet om, i hvilke tilfælde der bør gives meddelelse om klageadgang – i mangel af almindelige forskrifter og af en almindelig praksis – afgøres for de enkelte sagsområder efter en samlet vurdering af, om der for sagsområdet må skønnes at være et rimeligt behov for en sådan meddelelse, således at denne meddelelse af hensyn til borgernes retsbeskyttelse bør gives uanset den hermed forbundne fare for forøgelse af administrationen og dermed af det offentliges udgifter. Ved denne bedømmelse vil det efter Socialministeriets opfattelse bl. a. være af væsentlig betydning, om vedkommende selv allerede er i besiddelse af det fornødne materiale, hvori fyldestgørende oplysning om ankemulighederne er indeholdt.

For sygeforsikringens område har ministeriet henvist til hovedvedtægt for de statsanerkendte sygekasser, hvori § 27, § 28 nr. 10 og § 29 nr. 11 vejleder medlemmerne såvel om deres almindelige ankeadgang til Direktoratet for Sygekassevæsenet som om den specielle regel vedrørende lønarbejderdagpenge om, at anke sker til Dagpengeudvalget, og tillige oplyser, at direktoratets afgørelse er endelig i visse dagpengesager. Ministeriet har dernæst henvist til den mulighed for vejledning, der er i den samlede oversigt over anke reglerne, som findes i note 3 til sygeforsikringslovens § 42 i den seneste noteudgave af sygeforsikringsloven (1961).

Efter ministeriets opfattelse er hovedvedtægten i overensstemmelse med Forvaltningskommissionens forannævnte udtalelse, idet den alene undlader at nævne ankeadgangen til den højere ressortmyndighed Socialministeriet.

Allerede på det således foreliggende grundlag ville det efter ministeriets opfattelse ikke være påkrævet at indføre en praksis, hvor efter direktoratet i almindelighed skal give

underretning om ankemuligheden i sådanne sager. Hertil kommer det af direktoratet oplyste, at regelen om ankeadgangen til Socialministeriet vil blive optaget i hovedvedtægten ved først kommende revision af denne, og at direktoratet allerede i sin praksis vejleder om ankemuligheden, når der skønnes at være konkret anledning til at give vejledning.

Hvad endelig angår den frist på 1 måned for anke til Socialministeriet, der blev indført ved lov nr. 239 af 10. juni 1960 om den offentlige sygeforsikring, har ministeriet henledt opmærksomheden på, at det praktiserer regelen herom lempeligt. Ministeriet har i denne forbindelse henvist til, at det behandlede den klage, der gav anledning til nærværende sag, uanset at klagefristen var udløbet.

Efter samtlige foreliggende forhold har ministeriet derfor ikke fundet grundlag for at pålægge direktoratet at ændre praksis.

Bemærkninger.

Indenfor flere områder af administrationen er det i lovgivningen foreskrevet, at der samtidig med underretning om en truffet afgørelse skal gives vedkommende vejledning om bestående ankemuligheder, jfr. f. eks. statsskattelovens § 24. I andre love er det forudsat, at en sådan vejledning skal gives, jfr. f. eks. landsbyggelovens § 14, stk. 7, hvorefter klagefristen regnes fra den dag, da afgørelsen er meddelt den pågældende tilligemed oplysning om klagefristen og om, til hvilken myndighed klage kan rettes.

Også uden sådanne lovbestemmelser gives der ankevejledning indenfor adskillige områder af administrationen, f. eks. af Invalideforsikringsretten og Direktoratet for Ulykkesforsikringen, mens der er flere områder, hvor en sådan ankevejledning ikke gives.

Ved bedømmelse af spørgsmålet om, hvorvidt der bør gives ankevejledning, må udgangspunktet efter min opfattelse være, at adgangen til at indbringe en sag for højere administrativ myndighed er begrundet med ønsket om den størst mulige retsbeskyttelse for borgerne. Denne retsbeskyttelse bliver imidlertid kun effektiv, hvis ankeadgangen er borgerne

bekendt, og det må derfor være ønskeligt, at ankevejledning gives i videst muligt omfang.

Erfaringerne fra de sagsområder, hvor der i de senere år er gennemført ankevejledning, synes ikke at bekræfte Direktoratet for Sygekassevæsenets antagelse af, at vejledning vil medføre en væsentlig stigning i antallet af klagesager. Selvom det vel ikke helt kan udelukkes, at en ankevejledning i visse tilfælde vil kunne virke som en tilskyndelse til at anke, bør ønsket om at begrænse antallet af ankesager iøvrigt ikke anerkendes som en tilstrækkelig begrundelse for at undlade at give vejledning. Det må herved tages i betragtning, at det vil være helt tilfældigt, hvilke borgere der ad anden vej kender reglerne om ankeadgang, og at der ikke er nogen grund til at antage, at det kun vil være de ubegrundede klager, man afskærer ved at undlade at give ankevejledning. Det bemærkes i denne forbindelse, at en ordning som den af direktoratet praktiserede, hvorefter det er den underordnede myndighed, hvis afgørelse der kan blive tale om at ændre, der skønner over, om der skal gives ankevejledning, principielt ikke forekommer betryggende.

Det forhold, at direktoratet vil lade oplysning om adgangen til at indbringe dets afgørelser for Socialministeriet optage i hovedvedtægt for de statsanerkendte Sygekasser, overflødiggør ikke, at der gives ankevejledning i forbindelse med de enkelte afgørelser. Det kan ikke ubetinget påregnes, at et medlem i den konkrete situation erindrer eller har forstået en oplysning, der blandt mange andre bestemmelser let kan drukne i en vedtægt, som vedkommende har fået udleveret ved sin indmeldelse i sygekassen.

Endnu mindre kan der lægges vægt på, at vejledningen om klageadgangen som af ministeriet anført, findes i en samlet oversigt over anker reglerne i den seneste noteudgave af sygeforsikringsloven, idet denne noteudgave formentlig kun vil være en meget lille del af medlemmerne bekendt.

Efter min opfattelse bør ankevejled-

ning for at være fyldestgørende gives, enten ved at vedkommende myndighed i den skrivelse, hvori der gives meddelelse om afgørelsen, henleder opmærksomheden på ankemuligheden med angivelse af, hvortil klage skal indgives, og med oplysning om en eventuel klagefrist, eller ved at myndigheden i skrivelsen aftrykker de lovbestemmelser, der vedrører ankeadgangen og fristen derfor.

Selvom det, som ministeriet antager, kan anses for almindeligt bekendt, at der består en adgang til for vedkommende minister at indbringe klage over afgørelser truffet af myndigheder, som ressortmæssigt er underlagt ministeriet, kan denne antagelse – som jeg iøvrigt ud fra mine erfaringer må anse for tvivlsom – i hvert fald kun gælde ankeadgangen i almindelighed, ikke begrænsninger heri, f. eks. regler om klagefrister. Undladelse af ankevejledning i tilfælde, hvor der er klagefrister, kan således føre til retstab for borgerne.

Socialministeriet har oplyst, at det praktiserer sygeforsikringslovens regel om en klagefrist lempeligt. Dette forhold kan imidlertid ikke fjerne betænkelighederne ved, at der ikke gives ankevejledning, idet klageren, når klagefristen er udløbet, ikke længere har noget krav på at få sin sag behandlet af ministeriet. Det kan dernæst ikke udelukkes, at en klager, der efter klagefristens udløb bliver opmærksom på ankeadgangen, undlader at føre sagen videre, fordi vedkommende anser det for umuligt at få sagen behandlet efter fristens udløb.

Da jeg efter det således anførte ikke kan være enig med Socialministeriet i, at der ikke er grundlag for, at Direktoratet for Sygekassevæsenet ændrer sin praksis, således at der i alle afgørelser, der kan påklages til Socialministeriet, gives vedkommende klager underretning herom, og da spørgsmålet om ankevejledning jævnligt giver anledning til overvejelser under min sagsbehandling, har jeg fundet det rettest at anmode Justitsministeriet om at lade spørgsmålet gøre til genstand for overvejelser i et udvalg.«

34. *Henstillet til Socialministeriet at søge gennemført en tydeliggørelse af fradragsbestemmelsen i invalide- og folkepensionslovens § 5, stk. 3. (J. nr. 800/64).*

I juli 1964 klagede en invalidepensionist over, at Socialministeriet havde udtalt, at der ikke var hjemmel til i den opgørelse af hans hustrus indtægt, der lå til grund for beregningen af hans invalidepension, at fradrage hustruens pensionsbidrag. Klageren anførte herved, at der var ydet fradrag for udgifter til befordring mellem hjem og arbejdsplads, hvilket fradrag efter hans opfattelse heller ikke var hjemlet i invalide- og folkepensionsloven.

I den anledning udtalte jeg den 14. august 1964 overfor klageren, at jeg ikke kunne kritisere ministeriets afgørelse, hvorefter der ved opgørelsen af hans hustrus indtægt ikke i invalide- og folkepensionsloven er hjemmel til at fradrage hendes pensionsbidrag, ligesom jeg ikke kunne kritisere, at ministeriet i praksis godkendte, at udgifter til befordring mellem hjem og arbejdsplads kan fradrages i indtægtsopgørelsen.

Sagen gav mig imidlertid anledning til at henstille til ministeriet ved en kommende ændring af invalide- og folkepensionsloven at søge tilvejebragt fornøden hjemmel for ministeriets praksis.

Socialministeriet udtalte derefter, at det med hensyn til adgangen til at foretage fradrag i den indtægt, der lægges til grund ved udmåling af invalide- og folkepension, vil være nødvendigt at sondre mellem fradrag for udgifter, der har været nødvendige for at erhverve indtægten, og andre fradrag. Ministeriet henviste herved til, at det i motiverne til lov nr. 122 af 7. maj 1937, hvorved den regel om fradrag for bl. a. skatter, der nu findes i invalide- og folkepensionslovens § 5, stk. 3, nr. 1 b, kom ind i loven, blev udtalt, at der ved bedømmelsen af en persons indtægt må lægges de principper til grund, der anvendes ved opgørelsen af en persons indtægt som grundlag for skattepåligning, idet disse principper historisk set har været grundlæggende. I så henseende kommer navnlig regelen i statsskattelovens § 6 a i betragtning, hvorefter der ved beregningen kan fradrages driftsomkostninger, det vil sige udgifter, som i årets løb er anvendt til at erhverve indkomsten.

Det hedder videre i bemærkningerne, at ethvert beløb, der ved skattepåligning kan

fradrages som driftsudgift, også må kunne fradrages ved indtægtsberegningen i de her omhandlede tilfælde. Det er dernæst ikke udelukket, at der i denne relation til driftsudgifter yderligere kan henregnes visse udgifter, som ikke kan fradrages ved beregningen af den skattepligtige indkomst, under forudsætning af at udgifterne har været nødvendige for opnåelse af en erhvervsindtægt, og at det iøvrigt ligger udenfor det almindelige, at sådanne udgifter må afholdes af vedkommende hjælpsøgende. Som eksempel herpå nævner bemærkningerne udgift til pasning af børn, for så vidt denne udgift er nødvendig for opnåelse af mode-rens erhvervsindtægt.

Under henvisning til de i ovennævnte bemærkninger anførte synspunkter udtalte ministeriet, at fradrag for skatter og de i invalide- og folkepensionslovens § 5, stk. 3, nr. 1 b, nævnte kontingenter samt for andre udgifter, som ikke kan betragtes som nødvendige driftsudgifter, må forudsætte en særlig lovhjemmel.

Hvad derimod angår udgifter, der har været nødvendige for at erhverve indtægten, har de i de nævnte bemærkninger fremførte synspunkter steds ligget til grund for den kommunale administration af de sociale love. Under hensyn til den herved hævdede fortolkning, efter hvilken den indtægt, der kommer i betragtning, er vedkommende pensionists nettoindtægt, ville ministeriet ikke anse det for nødvendigt, at der søges tilvejebragt speciel lovhjemmel for at fradrage udgifter til befordring mellem hjem og arbejdssted. I denne forbindelse pegede ministeriet på, at der kan være tale om mange og meget forskelligartede driftsudgifter.

Den 24. februar 1965 udtalte jeg følgende:

Invalide- og folkepensionslovens bestemmelse om opgørelse af den indtægt, der kommer i betragtning ved beregning af pension, findes i lovens § 5, stk. 3, nr. 1 a.

Loven indeholder ikke andre bestemmelser om fradrag i indkomsten end den nævnte i § 5, stk. 3, nr. 1 b.

Selvom loven ikke direkte udtaler, at opregningen af tilladte fradrag er udtømmende, ville der i mangel af særlige holdepunkter for det modsatte efter almindelige fortolkningsprincipper være formodning herfor.

Efter det anførte måtte der imidlertid gives ministeriet medhold i, at det i lovens forarbejder er forudsat, at der udover de i loven nævnte fradrag kan ske fradrag for udgifter, der har været nødvendige for at erhverve, sikre og vedligeholde indkomsten. Jeg havde da heller ikke fundet fornødent grundlag for at kritisere, at ministeriet i praksis godkender fradrag for sådanne udgifter, herunder udgifter til befordring mellem hjem og arbejdsplads.

Imidlertid måtte det efter min opfattelse tillægges overordentlig stor betydning, at lovgivningen er affattet så tydeligt som overhovedet muligt. Dette gælder ikke mindst de sociale love som f. eks. den her omhandlede, der har direkte betydning for et stort antal borgere, som ikke har særlige forudsætninger for lovforklning, og som ikke kan påregnes at kende lovens forarbejder.

Ukendskab til de gældende regler kan i det foreliggende tilfælde få praktiske konsekvenser, idet det vel ikke kan udelukkes, at ansøgere undlader at give oplysning om udgifter, som efter praksis er fradragsbetingede, fordi de ikke nogen steder kan se, at der tillades sådanne fradrag. Jeg bemærkede herved, at disse fradrag ikke er nævnt i det skema, der skal benyttes ved indsendelse af begæring om invalide- og folkepension m. v., jfr. Socialministeriets cirkulære nr. 125 af 16. maj 1961, ligesom fradraget ikke omtales i Socialministeriets cirkulære nr. 20 af 24. februar 1964 om invalide- og folkepensionens størrelse. I den klage, der gav anledning til sagen, var det da også oplyst, at det sociale udvalg ikke havde tilladt det fradrag for befordringsudgifter, som senere blev godkendt af ministeriet.

Under hensyn til foranstående fandt jeg at burde henstille til Socialministeriet at søge den pågældende lovbestemmelse tydeliggjort ved en kommende lovrevision, således at det klart fremgår af loven, hvilke udgifter der må fradrages.

35. *Kritiseret Direktoratet for Statshospitalernes behandling af sag om ansættelse af en læge som assisterende overlæge. (J. nr. 1076/63).*

Den 30. november 1964 sendte jeg dr. med. Mogens Milfeldt følgende skrivelse og gjorde samtidig Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med den:

»I skrivelser af 7. og 18. december 1963 klagede De over, at Direktoratet for Statshospitalerne ikke havde indstillet Dem til en ledig stilling som assisterende overlæge ved statshospitalet i Nykøbing S. Endvidere fremsatte De forskellige klager over direktoratets behandling af ansættelsessagen.

Den 17. januar 1964 modtog jeg fra direktoratet en redegørelse med sagens akter samt en erklæring af 9. januar 1964 fra overlæge Aage Kirkegaard. Den 25. februar 1964 modtog jeg en udtalelse fra Sundhedsstyrelsen, og jeg forelagde derefter sagen for Finansministeriet, hvorfra jeg den 8. maj og den 24. juni 1964 modtog udtalelser bilagt en erklæring fra Nævnet for Helbreds-

bedømmelser i Tjenestemandssager. Jeg havde derefter samtaler med direktøren for statshospitalerne Bjørklund Bertelsen, overlæge Kirkegaard og Dem, ligesom jeg modtog en udtalelse fra overlæge Otto Jacobsen. Den 21. august 1964 modtog jeg en supplerende erklæring fra direktør Bjørklund Bertelsen, og den 28. september 1964 anmodede jeg direktoratet om yderligere oplysninger, som jeg modtog den 14. oktober 1964 med en erklæring fra hospitalsinspektøren ved statshospitalet i Nykøbing S.

I det følgende gives der først en fremstilling af sagens forløb, hvorefter de enkelte klagepunkter behandles særskilt.

Sagens forløb.

Den 1. juni 1962 blev der opslået en ledig stilling som assisterende overlæge ved statshospitalet i Nykøbing S. til besættelse

pr. 1. august 1962. Den 18. juni 1962 indgav De ansøgning, hvori det bl. a. var oplyst, at De fra 1. februar 1960 til 1. november 1961 havde været 1. reservelæge på statshospitalet i Augustenborg, idet De dog i en del af tidsrummet havde fungeret som assisterende overlæge, og at De fra 1. november 1961 havde været 1. reservelæge på statshospitalet i Nykøbing S.

I skrivelse af 21. juli 1962, underskrevet af overlægerne Kirkegaard og Jacobsen, afgav statshospitalet i Nykøbing S en bedømmelse af de indkomne 5 ansøgninger til direktoratet. I slutningen af skrivelserne anføres det:

»Man skal herefter indstille, at stillingen besættes med dr. med. Mogens Milfeldt, der lige fra sin tidlige kandidatid har vist levende videnskabelig interesse, og som har den største almenuddannelse, og som også er speciallæge i neurologi, hvilket er af stor betydning for det daglige arbejde på hospitalet. Dertil kommer, at han som 1. reservelæge her på hospitalet har gjort en særdeles udmærket og selvstændig indsats.«

Den 20. august 1962 anmodede direktoratet Sundhedsstyrelsen om en udtalelse. Sundhedsstyrelsen foranledigede, at der blev indhentet en erklæring fra et af Dansk Psykiatrisk Selskab i medfør af lægelovens § 14 nedsat udvalg til bedømmelse af ansøgenes kvalifikationer (i det følgende kaldet § 14 udvalget). Udvalget meddelte den 22. oktober 1962 Sundhedsstyrelsen, at det måtte betegne Dem og 2 andre af ansøgerne som velkvalificerede til stillingen. Udvalget anførte dernæst, at i en tid, hvor den videnskabelige interesse og aktivitet blandt de yngre psykiatere forekommer i nogen grad svigtende, ville man i særlig grad fremhæve Deres afgjorte særstilling på dette område. Den 7. februar 1963 fremsendte Sundhedsstyrelsen udvalgets erklæring til Direktoratet for Statshospitalerne, idet styrelsen indstillede, at stillingen blev besat med Dem. Sundhedsstyrelsen tilføjede, at De pr. 1. februar 1963 havde opnået speciallægeanerkendelse i psykiatri.

Direktoratet anmodede Dem derefter om at indsende Deres dåbsattest samt foranledige udfyldt en helbredsattest og indsende denne til Finansministeriets lægekyndige konsulent. Efter at direktoratet havde modtaget Deres dåbsattest, anmodede det den

15. februar 1963 Finansministeriet om en udtalelse om, hvorvidt der i Deres alder eller almindelige helbredstilstand fandtes nogen hindring for Deres ansættelse som assisterende overlæge. Direktoratet tilføjede, at såfremt ministeriet kunne godkende ansættelsen, var det sindet at stille forslag til normeringsloven for 1964/65 om, at der blev tillagt Dem pensionsret, uanset at De ved ansættelsen var fyldt 40 år, og om muligt ville der blive stillet forslag om at tillægge Dem forøget pensionsanciennitet.

Den 8. marts 1963 anmodede Finansministeriet direktoratet om, inden videre foretoges, at ville foranledige, at De besvarede et spørgeskema vedrørende Deres helbredstilstand, og at der fra Rigshospitalet, hvor De havde været indlagt i 1956, blev fremskaffet en journaludskrift med diagnose og vurdering af Deres fremtidige arbejdsevne. Ministeriet anmodede om, at journaludskriften og skemaet måtte blive sendt til ministeriets lægekyndige konsulent. I skrivelse af 13. marts 1963 anmodede direktoratet Dem om at udfylde spørgeskemaet samt fremskaffe nævnte journaludskrift og indsende disse bilag til direktoratet. Efter at bilagene var blevet modtaget i direktoratet, blev de den 22. marts 1963 fremsendt til Finansministeriet.

I skrivelse af 28. april 1963 rettede De, der havde hørt, at ansættelsessagen trak ud på grund af den indsendte lægeerklæring, henvendelse til Helbredsnavnet og redegjorde for Deres helbredstilstand, idet De henviste til, at en skematisk lægeerklæring kunne give et skævt billede.

Den 24. maj 1963 meddelte Finansministeriet direktoratet, at det i overensstemmelse med en fra Nævnet for Helbredsbedømmelser i Tjenestemandssager indhentet udtalelse kunne tiltræde, at De blev ansat i en tjenestemandstilling, der ikke uden særlig hjemmel på normeringsloven ville være forbundet med pensionsret, på betingelse af, at der til dækning af den forøgede risiko for sygelighed, som ved Deres ansættelse blev påført staten, ved hver lønudbetaling blev afkortet $\frac{1}{2}$ pct. i den lønningsindtægt, hvoraf det ordinære pensionsbidrag beregnes. Derudover ville der, såfremt der senere blev tillagt Dem pensionsret – foruden det ordinære pensionsbidrag på 4 pct. – være at afkorte yderligere $\frac{1}{4}$ pct. til dækning af den

forøgede risiko for for tidlig afgang fra tjenesten, således at det samlede bidrag ville udgøre $4\frac{3}{4}$ pct. Ministeriet tilføjede, at sagen i 1966 ville kunne optages til revision med henblik på spørgsmålet om nedsættelse af det samlede bidrag, og at der ikke i Deres alder var nogen hindring for ansættelsen. Med skrivelse af 27. maj 1963 gjorde direktoratet Dem bekendt med Finansministeriets skrivelse, idet direktoratet udbad sig en udtalelse fra Dem, om De måtte ønske ansættelse som assisterende overlæge på de anførte vilkår.

Den 4. juni 1963 sendte De direktoratet følgende skrivelse:

»Idet jeg takker for Deres brev af 27. maj 1963, skal jeg udtale følgende:

Som vilkår for min ansættelse er bl. a., at mit pensionsbidrag forhøjes ca. 20 pct. i et ukendt tidsrum, antagelig alene fordi jeg for 7 år siden har været indlagt i 2 måneder på Rigshospitalet . . .

Dette må jeg naturligvis tage til efterretning og acceptere på trods af, at den bagved liggende lægelige afgørelse efter mit skøn er ukorrekt, og det forekommer mig, at man har taget mere hensyn til statistik og tabeller, end til den supplerende speciallægeudtalelse, som direktoratet . . .

Det fremgår videre af Deres brev . . . , at jeg vil blive ansat i en »tjenestemandstilling, der ikke uden særlig hjemmel på normeringsloven vil være forbundet med pensionsret«. Det fremgår ikke af Deres skrivelse, hvad årsagen til denne passus er, men herværende hospitalsinspektør har overfor mig udtalt, at den anvendes, når en ansøger til en tjenestemandstilling er over 40 år ved sin ansættelse. For at jeg skal kunne tiltræde et sådant vilkår, må jeg selvsagt vide noget om, hvor stor sandsynligheden er for, at en sådan »særlig hjemmel på normeringslov« vedtages, og hvor længe efter min ansættelse det eventuelt sker. Såfremt jeg intet ved herom, vil det jo betyde, at jeg ansættes i en stilling, der måske bliver en livstilling, om hvilken jeg ved, at den til min overraskelse ikke er pensionsberettiget, men ikke ved, om og da hvornår den eventuelt bliver det.

Jeg ser mig derfor ikke i stand til at besvare Deres spørgsmål om, hvorvidt jeg ønsker ansættelse under statens hospitalsvæsen for sindslidende på de foran anførte vilkår,

førend jeg kender svaret på de nævnte to spørgsmål.«

Den 11. juni 1963 besvarede Den almindelige danske Lægeforening nogle af Dem den 28. maj 1963 stillede spørgsmål vedrørende vilkårene for Deres ansættelse som assisterende overlæge. I overensstemmelse med Lægeforeningens forslag sendte De den 14. juni 1963 direktoratet følgende skrivelse:

»Da jeg endnu ikke har modtaget svar på mit brev til direktoratet af 4. juni 1963, og da jeg ikke ønsker at være skyld i nogen yderligere forsinkelse af sagen, skal jeg tiltræde direktoratets betingelser af 27. maj 1963, idet jeg går ud fra, at direktoratet vil drage omsorg for, at der søges tillagt mig pension og forhøjet pensionsanciennitet på førstkommende normeringslov.«

Den 9. juli 1963 havde overlægerne Kirkegaard og Jacobsen en samtale med direktør Bjørklund Bertelsen på dennes kontor, og i et af direktør Bjørklund Bertelsen samme dag optaget referat af samtalen er anført følgende:

»Som følge af læge Mogens Milfeldts mange skrivelser forud for hans eventuelle ansættelse som assisterende overlæge ved Nykøbing S. fik jeg betænkeligheder ved at ansætte ham og bad i den anledning overlægerne Jacobsen og Kirkegaard om påny at overveje deres stilling med hensyn til ansættelse af Milfeldt.

Overlægerne har idag, den 9. juli 1963, været i direktoratet og har begge givet udtryk for betænkelighed ved at knytte Milfeldt fast til statshospitalerne.

Han er karakteriseret som kværlatorisk og uden forståelse for eget værd – selvhævdende og besværlig.

Overlægerne har på grund af sagens gang haft meget lang tid til at observere ham og er derfor nu af en hel anden indstilling om Milfeldts værd, end da man gjorde indstilling om hans ansættelse.

Kirkegaard var yderligere af den opfattelse, at Milfeldt trods hans gode teoretiske uddannelse ikke havde noget særlig godt praktisk psykisk greb om tingene.

Man var enig om at lade stillingen henstå ubesat indtil videre og tilbagesende Milfeldt den af ham indsendte dåbsattest.«

Den 10. juli 1963 sendte direktoratet Dem følgende skrivelse:

»Da den af Dem ansøgte stilling som assisterende overlæge ved statshospitalet i Nykøbing Sjælland ikke kan forventes besat snarest, skal man hermed tilbagesende Deres dåbsattest.«

I den følgende tid var De bortrejst på sommerferie, og da De var kommet hjem, anmodede De den 16. august 1963 direktoratet om en samtale med direktøren. Den 19. august 1963 svarede direktøren, at han på grund af bortrejse og allerede aftalte møder ikke var i stand til at modtage Dem før i slutningen af september eller begyndelsen af oktober. Direktøren foreslog derfor, at De ved telefonisk henvendelse i slutningen af september traf aftale om tidspunktet for en samtale.

Den 23. august 1963 havde De en samtale med overlæge Kirkegaard, der i erklæringen af 9. januar 1964 overfor mig har oplyst, at han efter aftale med direktøren i nævnte samtale havde meddelt Dem, at De ikke ville blive ansat i stillingen som assisterende overlæge. Da De derefter spurgte om direktørens motiver, havde overlægen svaret, at det kunne han ikke udtale sig om. Senere i samtalen fandt overlæge Kirkegaard anledning til at præcisere, at hvis han havde været direktør, ville han i hvert fald også være betænkelig ved en ansøger, der havde så mange betænkeligheder ved at tiltræde stillingen, og som gang på gang indsendte klager.

Stillingen blev herefter påny opslået ledig den 28. august 1963, og De indgav en ny ansøgning, men blev ikke indstillet af hospitalet, ligesom § 14 udvalget og Sundhedsstyrelsen ikke fremhævede Dem i deres udtalelser.

Endelig er det oplyst, at De fortsat virker som 1. reservelæge ved statshospitalet i Nykøbing S.

De enkelte klagepunkter.

1. De har som ovenfor nævnt klaget over, at direktoratet ikke indstillede Dem til den ledige stilling som assisterende overlæge.

Direktoratet har i redegørelsen af 17. januar 1964 peget på, at der hverken tilkommer hospitalets overlæger, § 14 udvalget eller Sundhedsstyrelsen nogen instillingsret til en stilling som den, De søgte. I medfør af læge-lovens § 14 skal der, forinden visse lægestillinger besættes, fra Sundhedsstyrelsen indhentes en udtalelse om, hvilke ansøgere der

er kvalificerede til vedkommende stilling, og Sundhedsstyrelsen skal, forinden denne udtalelse afgives, indhente en sagkyndig vurdering af ansøgernes kvalifikationer fra § 14 udvalget.

Direktoratet har dernæst oplyst, at man efter modtagelsen af Deres skrivelse af 4. juni 1963 tog anledning til at tale med overlæge Kirkegaard, idet brevet kunne tyde på en lidt særegen indstilling fra Deres side. Assisterende overlæger skal tid efter anden under ferier og sygdom fungere som overlæger, og de må derfor i et vist omfang også kunne befatte sig med administrationsanliggender. Man var klar over, at De havde rettet flere henvendelser til hospitalsinspektøren, og at denne havde givet Dem al den vejledning, der skulle være fornøden.

Videre har direktoratet udtalt, at det var Deres mange henvendelser til kontoret i Nykøbing S og telefonisk til direktoratet samt Deres brev af 4. juni 1963, der gjorde direktoratet betænkelig ved at indstille Dem til stillingen som assisterende overlæge. I forbindelse hermed har direktoratet bemærket, at det var bekendt med, at De også direkte havde tilskrevet Helbredsnavnet.

Overlægerne ved statshospitalet gik i deres indstilling om besættelsen ind for Dem, men denne indstilling ændrede begge overlægerne ved mødet hos direktøren den 9. juli 1963, hvor de udtalte sig om Dem som anført foran i referatet af dette møde. Ved adskillige senere lejligheder har overlægerne fastholdt og uddybet den opfattelse, som de gav udtryk for ved mødet den 9. juli, ligesom de har udtalt, at de fandt det endog særdeles heldigt for hospitalet, at De ikke blev ansat som assisterende overlæge. Videre har direktoratet oplyst, at medicinaldirektøren ved et møde i Sundhedsstyrelsen, hvor sagen blev berørt ganske perifert, udtalte, at hun helt forstod og ganske billigede, at De ikke var blevet indstillet til stillingen som assisterende overlæge. Efter direktoratets opfattelse har der været almindelig tilslutning – også fra lægelig side – til direktørens beslutning om ikke overfor indenrigsministeren at foreslå, at De blev ansat i den pågældende stilling.

Direktør Bjørklund Bertelsen har overfor mig oplyst, at man omkring 1. juni 1963 havde modtaget 2–3 skrivelser fra Dem om forskellige forhold. Endvidere var direktøren

kommet i tanke om, at De engang havde været indblandet i en sag, uden at han dog kunne huske nærmere om den. Alt dette havde bevirket, at han havde ment, at det var rigtigst at undergive ansættelsessagen en lidt nøjere overvejelse. Han havde derfor kort tid efter 4. juni 1963 telefoneret til overlæge Kirkegaard og bedt ham komme ind i direktoratet for nærmere at drøfte spørgsmålet om Deres ansættelse. Overlægen kom i løbet af få dage, og resultatet af samtalen blev, at de to overlæger i fællesskab skulle overveje, om de ville ændre eller fastholde deres indstilling om ansættelse af Dem. Det var således ikke Deres skrivelse af 4. juni 1963, der isoleret set havde fået direktøren til at undersøge sagen endnu en gang.

De to overlæger havde derefter på mødet den 9. juli 1963 givet udtryk for, at de ikke ønskede, at stillingen blev besat med Dem. – Det var altså overlægernes ændrede bedømmelse af Dem, der havde medført, at man ikke havde indstillet Dem til stillingen. Direktøren havde ikke orienteret indenrigsministeren om beslutningen, idet han ikke skønnede, at sagen havde været af en ekstraordinær karakter.

På forespørgsel oplyste direktøren, at han efter mødet den 9. juli 1963 havde troet, at overlæge Kirkegaard havde underrettet Dem om den trufne afgørelse, hvilket overlægen efter direktørens opfattelse også ville have været den nærmeste til.

Endelig oplyste direktøren, at han aldrig selv havde talt med Dem.

I erklæringen af 21. august 1964 har direktør Bjørklund Bertelsen udtalt, at forholdet er dette, at hverken han eller direktoratet på nogen måde har rettet angreb mod Dem. Ifølge sagens natur havde man overhovedet ikke udtalt sig om Deres faglige kvalifikationer, og det er slet ikke det, sagen drejer sig om; forholdet er kun dette, at direktøren efter at have modtaget forskellige breve fra Dem havde spurgt sig selv, om De var en så ligevægtig natur, at De burde kunne indstilles. Efter direktørens skøn er det nemlig aldrig tilstrækkeligt, at en ansøger har de fornødne faglige kvalifikationer. Selv den ansøger, der fagligt set måtte være den bedste, vil være udsat for, at man ved bedømmelsen af spørgsmålet om hans egnethed til en stilling også tager hensyn til helt andre personlige forhold. Det var på dette punkt,

direktøren følte sig i tvivl om, hvorvidt De havde de fornødne kvalifikationer, og det var derfor, han tog anledning til at tale med overlæge Kirkegaard om sagen.

Direktøren har dernæst udtalt, at han føler sig overbevist om, at han ville have forsømt sin embedspligt, hvis han efter de modtagne oplysninger om Deres person ville have henstillet til ministeren overfor kongen at indstille Dem til ansættelse.

Et hospitals lægestab arbejder som et team work, og det er derfor af største betydning, at den enkelte kan glide ind i samarbejdet på ønskelig måde. Af endnu større betydning er, at den enkelte læge er så afbalanceret, at han til enhver tid vil formå at tale med patienter, pårørende og funktionærer, og for Deres vedkommende kom direktøren som nævnt i tvivl om, hvorvidt de menneskelige kvalifikationer slog til. Derfor mente han ikke at kunne gå videre med sagen efter dens modtagelse fra Sundhedsstyrelsen uden forinden at have drøftet den nøje med hospitalet. Direktøren ville have handlet nøjagtig på samme måde, hvis sagen var kommet så langt frem i ekspeditionen, at den var sendt til indenrigsministeren, og han først derefter var kommet til kundskab om, at der var noget i vejen med de personlige kvalifikationer.

Overlæge Kirkegaard har ved samtalen med mig oplyst, at da De var begyndt på statshospitalet i Nykøbing S den 1. november 1961, havde De tilsyneladende klaret Dem godt. Da stillingen som assisterende overlæge var blevet opslået ledig i 1962, havde overlæge Kirkegaard og overlæge Jacobsen kraftigt anbefalet Dem til stillingen, uagtet De endnu ikke var specialist i psykiatri, bl. a. fordi man derved fik en neurolog knyttet til hospitalet. Hertil kom, at man derved kunne hjælpe Dem, der var lidt op i årene, fordi De først havde søgt at skabe Dem en neurologisk karriere, til en tjenestemandstilling.

Da udnævnelsen af Dem måtte afvente Deres anerkendelse som specialist i psykiatri, kunne den opslåede stilling, der var ledig den 1. august 1962, ikke straks besættes, medmindre man tog en af de andre ansøgere, og De var derfor blevet konstitueret i stillingen.

I tiden efter 1. februar 1963 havde overlæge Kirkegaard jævnlig spurgt Dem, hvorledes det gik med udnævnelsen, ligesom han

et par gange havde ringet til direktoratet for at få nærmere underretning herom. Oplysningerne var videregivet til Dem.

De havde herunder givet udtryk for en vis utålmodighed, men ikke desto mindre bidrog De – efter overlæge Kirkegaards opfattelse – selv til at forhale sagen yderligere ved Deres skrivelser til direktoratet. Når man foreholdt Dem dette, forklarede De, at De jo havde ventet så længe på direktoratets afgørelse, at nu måtte hospitalet virkelig også finde sig i at vente på Dem. Man forklarede Dem derefter, at det jo i virkeligheden var hospitalet, der havde ventet på Dem indtil 1. februar, og ikke omvendt, idet De ikke kunne ansættes, før De var specialist i psykiatri.

Det, der navnlig var til gene for hospitalet, var, at man ikke kunne besætte stillingen som 1. reservelæge, så længe De var ansat i den og kun var konstitueret som assisterende overlæge.

Efter at De havde modtaget direktoratets skrivelse af 27. maj 1963 vedrørende betingelserne for en eventuel ansættelse, havde De drøftet vilkårene med overlæge Kirkegaard. Så vidt overlægen husker, fandt denne drøftelse først sted, efter at De havde korresponderet med Deres rådgivere og svaret direktoratet første gang. De havde herunder givet udtryk for, at De ikke forstod, at Deres pensionsbidrag skulle forhøjes. Endvidere havde De været utilfreds med, at direktøren ikke kunne garantere Dem pensionsberettigelse.

Hvad det første spørgsmål angik, understregede overlæge Kirkegaard det urimelige i, at De ikke ville modtage en pensionsberettiget stilling for en ganske beskedne forhøjelse af pensionsbidraget, så meget mindre som afgørelsen kunne tages op til revision efter 3 års forløb; det forekom særlig grelt under hensyn til hele Deres situation.

Forsåvidt angik det andet spørgsmål henviste overlæge Kirkegaard til, at alle overlæger, der var over 40 år ved deres ansættelse, havde fået tillagt pension på den næstfølgende normeringslov. De ville derfor efter al sandsynlighed også få det. De tvivlede dog stadig, og overlæge Kirkegaard hidkaldte derfor hospitalsinspektøren, og sammen viste man Dem bestemmelserne i tjenestemandslovens § 49, stk. 2. Heller ikke dette kunne stille Dem tilfreds, hvorfor overlæge Kirkegaard – i Deres påhør – henvendte sig telefonisk til kontorchef Stockholm i direktora-

tet. Denne oplyste, at han ikke kunne erindre, at nogen overlæge var blevet nægtet pension. Dette meddeltes straks til Dem, og det forekom herefter overlæge Kirkegaard helt urimeligt, at De yderligere afkrævede direktøren en skriftlig garanti.

Ved mødet den 9. juli 1963 hos direktør Bjørklund Bertelsen gav denne udtryk for sine betænkeligheder ved at ansætte Dem i en fast stilling, og dette tiltrådte overlægerne. Overlæge Kirkegaard var af den opfattelse, at hvis overlægerne ved mødet havde fastholdt, at de ønskede at få Dem ansat i den ledige stilling, var det også sket. Når overlægerne på daværende tidspunkt, i modsætning til deres indstilling i juni 1962, ikke ønskede Dem ansat, skyldtes det først og fremmest Deres urimelige mistroiskhed under ansættelsessagens behandling, hvorved ansættelsen yderligere forhaledes, og Deres åbenbare mangel på følelse for den belastning, det var for kollegerne, at 1. reservelæge stillingen ikke kunne besættes, så længe De var konstitueret.

Overlæge Kirkegaards sammenfattende opfattelse var, at det i perioden februar–juli 1963 havde vist sig, at Deres mistroiskhed og rethaveriske indstilling fremtidig ville kunne skabe vanskeligheder i det daglige samarbejde, hvorfor man ikke ønskede, at De blev assisterende overlæge ved statshospitalet i Nykøbing S. På forespørgsel oplyste overlæge Kirkegaard, at De ikke i tidsrummet fra juli 1962 til juli 1963 havde gjort Dem skyldig i egentlige lægelige kunstfejl, men i den tid, De som konstitueret overlæge havde arbejdet selvstændigt, var det blevet overlæge Kirkegaard klart, at Deres psykiatriske skøn og greb om langtidsbehandlingen lod en del tilbage at ønske.

Videre meddelte overlæge Kirkegaard, at han formentlig ikke selv ville have taget initiativ til at forhindre, at De blev assisterende overlæge, da han jo ikke var bekendt med samtlige Deres skrivelser til direktoratet.

I det hele taget havde overlæge Kirkegaard som Deres chef haft en utryk fornemmelse af »at være udenfor«, da det efterhånden viste sig, at De spurgte flere andre til råds om Deres korrespondance med direktoratet, og Kirkegaard først blev bekendt med brevene, når han spurgte til sagen.

Så vidt overlæge Kirkegaard erindrer, blev det ved mødet den 9. juli 1963 bestemt, at

direktoratet skulle underrette Dem om, at stillingen ikke ville blive besat i denne omgang, og direktoratet havde ved skrivelse af 10. juli 1963 tilsendt Dem Deres dåbsattest med bemærkning herom. De havde på dette tidspunkt haft ferie, og da De var kommet tilbage, havde overlægen påbegyndt sin. Da han var kommet hjem, havde han erfaret, at De ikke havde forstået direktoratets skrivelse af 10. juli 1963 som et afslag og stadig ventede på en afgørelse. Overlæge Kirkegaard havde derefter straks taget den omhandlede samtale den 23. august 1963 med Dem.

Overlæge Jacobsen har i sin erklæring oplyst, at da De i den største del af tiden har været tjenestegørende ved overlæge Kirkegaards afdeling, har han haft mindre føling med Deres daglige arbejde. Iøvrigt har overlæge Jacobsen tiltrådt overlæge Kirkegaards udtalelser til mig, idet han dog har ønsket at understrege, at det er Deres ejendommelige reaktion på den aktuelle sag og udelukkende den, der har åbnet hans øjne for den fejltagelse, han havde gjort sig skyldig i, da han sammen med overlæge Kirkegaard indstillede Dem til stillingen i sommeren 1962. Den omtalte reaktion fandt overlæge Jacobsen så mærkværdig, at han ikke mente det forsvarligt at ansætte Dem i en stilling som assisterende overlæge ved hospitalet, og dette er fremdeles hans anskuelse.

Spørgsmålet, om man fra hospitalets side ville have taget initiativ til at forhindre, at De blev assisterende overlæge, forekommer ham ikke helt relevant. Man kan jo ikke tage stilling til en sag, før man har fået kendskab til den, og overlæge Jacobsen har i hvert fald ikke haft kendskab til detaljerne i den aktuelle sag, før direktør Børklund Bertelsen informerede overlæge Kirkegaard og ham derom.

Overlæge Jacobsen har dernæst udtalt, at han ikke sikkert erindrer, at der ved mødet hos direktøren den 9. juli 1963 blev aftalt noget om, hvorledes De skulle underrettes; det forekommer dog overlæge Jacobsen, at De fra direktoratet skulle have meddelelse om, at stillingen ikke ville blive besat i denne omgang.

Af direktoratets redegørelse af 17. januar 1964 til mig fremgår det, at De havde rettet mange henvendelser vedrørende ansættelses-

sagen til hospitalskontoret i Nykøbing S og telefonisk til direktoratet. I den anledning anmodede jeg den 28. september 1964 direktoratet om i det omfang, det var muligt, at få nærmere oplysning om, hvor mange gange De havde spurgt til sagen i direktoratet og på hospitalskontoret.

Direktoratet har svaret, at det ikke har taget notater vedrørende de forskellige telefoniske henvendelser, De har rettet til direktoratet om sagen, og at medarbejderne ikke nu erindrer, hvor ofte De har hørt til sagen.

Hospitalsinspektøren har i en erklæring udtalt, at det desværre ikke nu er ham muligt at give en nærmere oversigt over de henvendelser, De rettede til hospitalskontoret, mens ansættelsessagen verserede, idet disse almindeligvis fremkom, når De i anden anledning havde ærinde på kontoret, eller i forbindelse med et tilfældigt møde på hospitalets terræn. Hospitalsinspektøren erindrer selv, udover en samtale den 14. marts 1963 og i slutningen af maj 1963, at han og De 2-3 gange på hospitalets terræn har vekslet bemærkninger, hvorunder De havde besværet Dem over sagens langsomme forløb.

Hospitalsinspektørens nærmeste medarbejder har dernæst oplyst, at De, når De havde møde på hospitalskontoret, angivelig 5-8 gange havde ført samtalen ind på ansættelsessagen.

I referatet af 9. juli af samtalen mellem direktør Børklund Bertelsen og overlægerne Kirkegaard og Jacobsen er der henvist til Deres »mange« skrivelser. Ved samtalen med mig oplyste direktøren, at man omkring den 1. juni havde modtaget 2-3 skrivelser fra Dem, og at direktøren var kommet i tanker om, at De engang havde været indblandet i en sag. I den anledning bad jeg den 28. september 1964 også direktoratet om at oplyse, hvilke skrivelser og hvilken sag der var tænkt på i referatet af 9. juli 1963 og ved samtalen med mig.

Direktoratet har oplyst, at der i referatet af 9. juli 1963 sigtes til Deres to breve af 4. og 14. juni 1963, idet man samtidig har bemærket, at direktøren også da var bekendt med, at De havde skrevet til Helbredsnavnet. I denne forbindelse har direktoratet iøvrigt henvist til, at overlæge Kirkegaard ved samtalen med mig havde udtalt, at han som Deres chef havde en utryk fornemmelse af at være udenfor, da det efter-

hånden viste sig, at De spurgte flere andre til råds om Deres brevveksling til direktoratet.

Endvidere har direktoratet oplyst, at den sag, på hvilken der er tænkt under direktørens samtale med mig, var den i sin tid i pressen omtalte natlæge-sag i Århus. Det var her ikke så meget sagens udfald, direktøren havde i tankerne, som måden, hvorpå den blev rejst, jfr. Deres artikel i Århus Stiftstidende 1955: »En torpedo under arken«.

Endelig har direktoratet udtalt, at det ikke ses at kunne undgås, at den ikke administrativt skolede ansøger, når henvendelser rettes til den pågældende om at indsende dåbsattest og lægeerklæring, kan danne sig den opfattelse, at han da vil blive ansat i stillingen, og en sådan opfattelse kan blive stærkere forankret, hvis han mener at vide, at han af denne eller hin er blevet indstillet til stillingen. Noget sådant ændrer imidlertid ikke det faktum, at hverken overlægerne, § 14 udvalget eller Sundhedsstyrelsen har nogen indstillingsret. Direktøren forelægger sagen for indenrigsministeren, og det beror på dennes resolution, hvem man i det enkelte tilfælde vil indstille til ansættelse. Det er både indenfor og udenfor direktoratets område sket, at man har udpeget en anden til ansættelse som overlæge end den ansøger, som enten § 14 udvalget eller Sundhedsstyrelsen har peget på som den bedst kvalificerede; det afgørende synes at være, om den pågældende er karakteriseret som kvalificeret eller ikke.

Jeg skal herefter udtale følgende:

Af det foreliggende fremgår det, at overlægerne ved statshospitalet i deres indstilling af 21. juli 1962 varmt anbefalede, at De fik stillingen, og at såvel § 14 udvalget som Sundhedsstyrelsen gik ind for, at stillingen blev besat med Dem. Direktoratet havde da også oprindeligt til hensigt at søge Dem ansat i stillingen, idet man foretog de nødvendige skridt for at få gennemført ansættelsen. Imidlertid blev sagen i juni 1963 taget op til fornyet prøvelse, og resultatet heraf blev, at direktoratet skønnede det rigtigst at ændre den tidligere beslutning.

Denne afgørelse om ikke at ansætte Dem kan jeg ikke anse for rimelig, idet intet af de forhold, som direktoratet har henvist til, herunder indholdet af Deres

skrivelser af 4. og 14. juni 1963, – være sig isoleret bedømt eller bedømt som en helhed – kunne berettige direktoratet til at ændre dets oprindelige indstilling om, at De skulle have stillingen. Det bemærkes herved, at overlæge Kirkegaard har udtalt, at han formentlig ikke selv ville have taget initiativet til i foråret 1963 at søge at hindre ansættelsen af Dem.

Endvidere finder jeg, at det ikke var unaturligt, at De – særlig når henses til, at ansættelsessagen trak i langdrag – forespurgte til sagen såvel på hospitalskontoret som i direktoratet, hvorved bemærkes, at direktoratet ikke har kunnet dokumentere eller sandsynliggøre, at antallet af forespørgsler har overskredet grænsen for det passende.

Ved min undersøgelse er det videre konstateret, at De ikke, som af direktør Bjørklund Bertelsen i referatet af mødet den 9. juli 1963 anført, havde skrevet »mange skrivelser« i ansættelsessagen, men kun 3, nemlig de to nævnte skrivelser samt skrivelsen af 28. april 1963 til Helbreds-nævnet.

Efter det således anførte har jeg fundet at have fornødent grundlag for at henstille til direktoratet og indenrigsministeren at tage sagen om Deres ansættelse som assisterende overlæge op til fornyet overvejelse, hvorved bemærkes, at efter det for mig oplyste er stillingen påny ledig.

Videre skal jeg udtale, at det havde været rettest, om direktør Bjørklund Bertelsen, der aldrig har talt med Dem, forinden den ændrede afgørelse blev truffet havde taget en samtale med Dem, således at han havde haft lejlighed til at danne sig et personligt indtryk af Dem. Endelig finder jeg, at det havde været rigtigst, om direktøren straks efter afgørelsen i juli 1963 utvetydigt havde givet Dem meddelelse om, at De ikke ville blive ansat i stillingen.

2. De har klaget over, at direktoratets afgørelse først forelå i sommeren 1963, uagtet stillingen havde været opslået den 1. juni 1962.

Sundhedsstyrelsen har på min forespørgsel oplyst, at ansættelsessagen var blevet sat i bero fra 22. oktober 1962, da styrelsen modtog erklæringen fra § 14 udvalget, til 7.

februar 1963, hvor sagen blev tilbagesendt til direktoratet, idet man havde aftalt med dette at afvente Deres autorisation som speciallæge.

Direktoratet har anført, at det ikke er sædvanligt ved opslag af overlægestillinger at angive, at ansøgere skal have speciallægeanerkendelse, og dette gælder, hvadenten det drejer sig om stillinger på et somatisk sygehus eller om stillinger under statshospitalsvæsenet. Direktoratet mener, at dette forhold er så kendt i de vedkommende lægekredse, at det af den grund ikke ville være påkrævet at anføre det i et opslag.

Direktoratet har dernæst udtalt, at man altid har fulgt den praksis først at ordne de formelle ansættelsesbetingelser, når specialistanerkendelsen foreligger. En sådan anerkendelse meddeles ikke automatisk, når man har beklædt en række stillinger, og hvis De ikke havde fået specialistanerkendelse den 1. februar 1963, men denne af en eller anden grund var blevet udskudt, ville der have foreligget en anden situation, som kunne have medført, at en anden ansøger kom i betragtning, eller at et fornyet opslag var blevet besluttet.

Idet jeg henviser til fremstillingen foran af sagens forløb, skal jeg udtale, at jeg ikke finder tilstrækkelig grund til at kritisere den tid, der er medgået til direktoratets behandling af ansættelsessagen.

3. De har klaget over, at direktoratet ikke med fornøden diskretion har behandlet de af Dem indsendte oplysninger om Deres helbredstilstand. De har herved henvist til, at direktoratets skrivelse af 13. marts 1963, hvori man bad om yderligere oplysninger, blev overrakt Dem i åben stand af hospitalsinspektøren, og at de ønskede oplysninger skulle indsendes til direktoratet.

Hospitalsinspektøren har oplyst, at han om morgenen den 14. marts 1963, da han åbnede posten, tog skrivelsen til Dem fra, således at denne hverken har passeret hospitalets journal eller andre på hospitalets kontor. Inspektøren overgav personlig skrivelsen til Dem uden at have læst skrivelsen. Inspektøren havde endvidere oplyst overfor Dem, at han selvfølgelig havde tavshedspligt vedrørende de sager, han fik oplysning om i tjenstligt henseende. Inspektøren havde ikke

underrettet andre på hospitalet om, at der var indhentet supplerende lægelige oplysninger hos Dem, men fandt dog at burde underrette hospitalets to overlæger om, at spørgsmålet om Deres ansættelse måske trak noget ud, fordi Finansministeriet havde ønsket supplerende oplysninger.

I redegørelsen af 17. januar 1964 har direktoratet oplyst, at når det drejer sig om ansættelser af sygeplejersker, plejere, kontorpersonale etc. under statshospitalsvæsenet, er anmodninger om supplerende lægeerklæring m. v. indtil fornylig altid sendt til vedkommende statshospital, der derefter foretog det videre fornødne.

I nærværende tilfælde skrev man direkte til Dem, men i overensstemmelse med praksis blev brevet lagt i hospitalets post, hvorefter brevet blev overgivet Dem af hospitalsinspektøren. Direktoratet har dernæst udtalt, at Deres klage forekommer uden reelt grundlag. Man har alene givet Dem oplysning om, hvad der stod i et officielt brev fra Finansministeriet til direktoratet, og bedt Dem fremkomme med de af Finansministeriet ønskede supplerende oplysninger. Et officielt brev fra Finansministeriet finder man at kunne bringe til vedkommende hospitalets kundskab. Man har dog in casu ikke gjort det direkte, men brevet til Dem er som anført i overensstemmelse med praksis blevet lagt i hospitalets post.

Finansministeriet har i udtalelsen af 24. juni 1964 oplyst, at mens det gennem en længere årrække havde været fast praksis, at den helbredsattest, der ønskes ved ansættelse i tjenstemandsstillinger under staten, indsendes af pågældende ansøgers læge direkte til Finansministeriets lægekyndige konsulent, har ministeriet indtil efteråret 1963 fulgt den praksis, at man – hvor det har været påkrævet at indhente supplerende lægelige oplysninger – har anmodet vedkommende styrelse om at foranledige sådanne oplysninger indsendt til lægekonsulenten. Dette supplerende materiale er i nogle tilfælde på styrelsens foranledning blevet fremsendt af lægen eller ansøgeren direkte til lægekonsulenten, mens visse styrelser har forlangt at få materialet indsendt til videresendelse til konsulenten.

Efter anmodning fra Helbredsnavnet har Finansministeriet imidlertid i efteråret 1963 foranlediget den hidtidige praksis ændret, således at supplerende lægelige oplysninger i

ansættelsessager normalt indkræves ved direkte henvendelse fra Finansministeriet til pågældende ansøger, som man beder om at foranledige de ønskede lægeerklæringer m. m. indsendt direkte til den lægekyndige konsulent.

Under hensyn til det således anførte er det Finansministeriets opfattelse, at Direktoratet for Statshospitalerne ikke har handlet i strid med den dagældende praksis ved på grundlag af Finansministeriets skrivelse af 8. marts 1963 at anmode Dem om at fremsende de supplerende lægelige oplysninger til direktoratet. Finansministeriet ville dog anse det for bedst stemmende med de naturlige diskretionsmæssige hensyn, der bør tages i sager af denne art, om direktoratets anmodning var blevet tilstillet Dem personlig i lukket kuvert.

Direktoratet, der har fået forelagt Finansministeriets nævnte udtalelse, har udtalt, at man finder Finansministeriets slutbemærkning om de naturlige diskretionsmæssige hensyn mindre rimelig. Det afgørende forekommer direktoratet at være, at den anvendte fremgangsmåde var i overensstemmelse med dagældende praksis, og at man alene i et ikke særskilt kuverteret brev til Dem havde underrettet Dem om indholdet af et officielt brev fra Finansministeriet, ganske i overensstemmelse med direktoratets sædvanlige praksis på dette område. Direktoratet har i denne forbindelse også peget på, at post, der er stilet til et statshospital som sådant og ikke til overlægen ved afdeling A eller B eller til overlægerne ved hospitalet, normalt åbnes af vedkommende hospitalsinspektør eller af dennes stedfortræder.

I det foreliggende tilfælde blev brevet fra direktoratet, som bl. a. var bilagt skrivelsen til Dem, åbnet af hospitalsinspektøren, der overdrog skrivelsen til Dem med bemærkning om, at han ikke havde gjort sig bekendt med dens indhold. Da hospitalsinspektørens ord må stå til troende, er der således ikke efter det faktisk foreliggende grundlag for at statuere, at et diskretionsmæssigt hensyn er tilsidesat, selv forudsat at den dagældende praksis måtte kunne kritiseres – et standpunkt, som direktoratet iøvrigt ikke har kunnet anerkende rigtigheden af.

Jeg skal herefter udtale, at ud fra de diskretionsmæssige hensyn, der bør tages i betragtning i en sag som den foreliggende,

burde direktoratets skrivelse af 13. marts 1963 til Dem være blevet tilstillet Dem personlig i lukket kuvert.

4. De har klaget over, at betingelserne i direktoratets skrivelse af 27. maj 1963 for Deres eventuelle ansættelse var uklare og mangelfulde.

Direktoratet har udtalt, at nævnte skrivelse alene er en kommunikation af Finansministeriets brev af 24. maj 1963 til direktoratet, og at hospitalsinspektøren havde bestræbt sig for at forklare Dem indholdet af skrivelsen af 27. maj 1963.

Finansministeriet har udtalt, at det kan henholde sig til en i sagens anledning indhentet erklæring af 22. april 1964 fra Nævnet for Helbredsbedømmelser i Tjenestemandssager. I denne erklæring har nævnet under henvisning til bestemmelserne i lønlovens § 13, stk. 6, og § 50, stk. 2, meddelt, at nævnets lægekyndige medlemmer på grund af de nævnte forelagte lægelige oplysninger havde skønnet, at der ved Deres ansættelse som statstjenestemand ville foreligge en moderat risiko for forøget sygelighed og tidligere afgang fra tjenesten end normalt. Nævnet havde derfor tilrådet en forhøjelse af det ordinære pensionsbidrag med $\frac{1}{4}$ pct. og et sygelighedsbidrag på $\frac{1}{2}$ pct., idet man samtidig havde stillet i udsigt, at sagen i april måned 1966 kunne optages til fornyet overvejelse med henblik på eventuelt bortfald af merpræmien.

Dette klagepunkt giver ikke anledning til kritik.

5. De har klaget over, at direktoratet ikke har besvaret Deres skrivelse af 4. juni 1963, hvori De stillede nogle spørgsmål i anledning af direktoratets skrivelse af 27. maj 1963.

Direktoratet har overfor mig udtalt, at man var klar over, at De havde rettet flere henvendelser om sagen til hospitalsinspektøren, og man var endvidere vidende om, at inspektøren havde givet Dem al den vejledning, der skulle være fornøden for at forstå skrivelsen af 27. maj 1963. Da direktoratet modtog Deres brev af 14. juni 1963, gik man ud fra, at De havde frafaldet ønsket om besvarelse af brevet af 4. juni 1963.

Ej heller dette klagepunkt giver mig anledning til kritik.«

Indenrigsministeriet anmodede herefter overlægerne ved statshospitalet om en fornyet udtalelse, og overlægerne svarede i skrivelse af 3. februar 1965, at de fastholdt tilbagetrækningen af deres indstilling af 21. juli 1962 og fortsat frarådede, at Mogens Milfeldt blev ansat i den omhandlede stilling.

Sundhedsstyrelsen udtalte dernæst, at den såvel principielt som praktisk indtager det standpunkt ikke imod en siddende overlæges stærke modstand at anbefale ansættelse af assisterende overlæge eller sideordnet overlæge inden for samme faglige funktionsområde, idet det daglige lægelige arbejdes effektivitet og kvalitet er nøje knyttet til et intimt og loyalt samarbejde indenfor samme faglige enhed.

Sundhedsstyrelsen fandt ikke anledning til i den foreliggende sag at fravige dette synspunkt.

Indenrigsministeriet meddelte dernæst den 2. marts 1965 Mogens Milfeldt og mig, at det var enigt i den af Sundhedsstyrelsen anlagte betragtning, og at man derfor ikke fandt at kunne indstille Mogens Milfeldt til ansættelse i den omhandlede stilling.

Folketingsmand Thisted Knudsen stillede i Folketinget følgende spørgsmål til indenrigsministeren:

»Hvilke særlige saglige bevæggrunde har været afgørende for, at dr. med. Mogens Milfeldt, der var indstillet til en overlægestilling ved statshospitalet i Nykøbing Sjælland, ikke er blevet udnævnt i denne?«

Den 21. april 1965 svarede ministeren (FT 1964/65, sp. 4613-4615) følgende:

»Som anført af det ærede medlem hr. Thisted Knudsen, blev der den 1. juli 1962 opslået en stilling som assisterende overlæge ved statshospitalet i Nykøbing Sjælland, og efter at ansøgningsfristen var udløbet, afgav overlægerne ved dette statshospital en indstilling om blandt de 5 ansøgere at besætte stillingen med dr. Milfeldt. Sagen blev derefter forelagt Sundhedsstyrelsen, der indhentedede en erklæring fra vedkommende § 14 udvalg, som betegnede dr. Milfeldt og 2 andre af ansøgerne som velkvalificerede til stillingen.

Efter aftale med Sundhedsstyrelsen blev

sagen nu stillet i bero på, at der meddeltes dr. Milfeldt specialistanerkendelse i psykiatri, hvilket er en forudsætning for ansættelse som overlæge eller assisterende overlæge under statshospitalsvæsenet.

Den 1. februar 1963 fik dr. Milfeldt specialistanerkendelse i psykiatri, hvorefter direktoratet anmodede ham om at indsende dåbsattest og lægeerklæring, som på sædvanlig måde blev videresendt til Finansministeriet. Dette tilkendegav, at dr. Milfeldt kunne ansættes, men kun mod forhøjet pensionsbidrag og uden pensionsret, medmindre normeringshjemmel tilvejebragtes. Direktoratet forespurgte derefter dr. Milfeldt, om han ønskede at modtage stillingen på disse betingelser. Dr. Milfeldts reaktion var imidlertid den, at han som betingelse for at besvare forespørgslen bekræftende stillede krav om en art garanti for, at normeringslovhjemmel blev tilvejebragt – en garanti, som ingen styrelse ifølge sagens natur kan give.

Specielt denne dr. Milfeldts lidt særegne reaktion gav direktøren for statshospitalerne anledning til en mundtlig drøftelse med de to indstillende overlæger, og herunder spurgte direktøren overlægerne, om de fastholdt deres anbefaling af dr. Milfeldt. Som svar herpå erklærede begge overlæger, at de fandt at måtte trække deres anbefaling af dr. Milfeldt tilbage, og de begrundede tilbagetrækningen med, at de senere havde fået et andet syn på dr. Milfeldt. Herefter fandt direktøren ikke at kunne foreslå den daværende indenrigsminister at indstille dr. Milfeldt til ansættelse.

Så fulgte dr. Milfeldts klage til ombudsmanden og ombudsmandens henstilling til mig om at tage sagen op til fornyet overvejelse – en henstilling, jeg fulgte. Overlægerne fastholdt imidlertid deres seneste standpunkt, og Sundhedsstyrelsen ville ikke imod en siddende overlæges stærke modstand anbefale ansættelsen, i hvilken henseende styrelsen pegede på, at det lægelige arbejdes effektivitet og kvalitet er nøje forbundet med et intimt og loyalt samarbejde indenfor samme faglige enhed. Herefter fandt jeg ikke grundlag for at ændre den tidligere trufne afgørelse.

Når det ærede medlem altså efterlyser den særlige saglige bevæggrund for afgørelsen, bliver mit svar en henvisning til nødvendigheden af et gnidningsløst samarbejde parter-

ne imellem. Jeg tør måske i denne forbindelse erindre om de ulykkelige følger af manglende samarbejdsvilje og samarbejds-evne, som man konstaterede f. eks. i sagen på Landbohøjskolen og i sagen på Odense Bys og Amts Sygehus.

Sluttelig skal jeg tilføje, at der foruden stillingen i Nykøbing er 5 ledige stillinger som assisterende overlæge ved andre hospitaler. Disse stillinger er bevilget på den nylig gennemførte normeringslov, og intet hindrer dr. Milfeldt i at søge disse stillinger.«

Den 22. maj 1965 sendte overlægerne Aage Kirkegaard og Otto Jacobsen mig følgende skrivelse:

»I anledning af, at det gentagne gange i

dagspressen og andre publikationer ved omtale af den såkaldte Milfeldt-sag, er blevet påstået, at vi skulle have været udsat for pres fra direktør Bjørklund Bertelsens side i forbindelse med tilbagetrækningen af vor første indstilling af dr. Milfeldt til stillingen som assisterende overlæge ved hospitalet og den påfølgende ændring af vor indstilling, skal vi hermed på tro og love erklære, at vi på intet tidspunkt fra direktørens side har været udsat for nogen som helst pression.«

Den 26. maj 1965 deltog jeg i et samråd med Folketingets Ombudsmandsudvalg om sagen. Forinden havde jeg skriftligt besvaret nogle spørgsmål fra 2 af udvalgets medlemmer vedrørende sagens behandling.

SAGREGISTER

til folketingets ombudsmands beretninger for årene 1955—64

(Citeringsmåde: 56.131 betyder beretningen for året 1956, s. 131)

Administration,

- af prøveløsladts formue, 58.229.
- af ydelse i h. t. forsorgsloven, 58.58.

Administrative bestemmelser, se Love og –

Advokatbistand til møde i ministerium, 62.39.

Afgift,

- af bomuldsbindegarn, 56.82.
- for polititilsyn, 56.70.

Afhøring,

- af børn i brandsag, 61.128.
- af børn i sædelighedssag, 56.131.
- af nabo, 64.72.
- af patienter, 60.167.
- i bidragssager, 57.206.
- i færdselsager, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.
- i tyverisag, 64.76.
- pr. telefon, 56.199.
- tilsigelser til –, 57.206; 61.124.
- uden iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, 57.157; 58.222, 229; 59.167.
- varighed af –, 63.56.

Aflysning af tinglyst tilskudsdeklaration, 58.192.

Afsenderadresse på politiets tilsigelser, 61.124.

Afskedigelse,

- advarsel inden –, 57.164, jfr. 59.17.
- af skoleinspektør med ventepenge, 60.95, jfr. 61.20.
- af tobaksælgere på private øresundsbåde, 60.87.
- formalitetsfejl ved – af kontraktansat, 60.83.
- formalitetsfejl ved – af tjenestemand, 57.164, jfr. 59.17.
- formulering af erklæring afgivet efter –, 55.92.
- tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.
- varsel, 56.182.
- se også *Tjenestefritagelse*.

Afsoning,

- af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
- af bøde, 60.60; 62.35.
- af bødeforvandlingsstraf af hæfte eller hæftestraf forud for – af fængselsstraf m. v., 56.122.
- af straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.

afhentet trods Justitsministeriets tilsagn om udsættelse af –, 59.147.

Afbandingskommissioner, ankeregler, 59.203.

Aktier, udelukkelse fra børsnotering, 55.73.

Aktindsigt,

- fangers – i klagesager, 62.68.
- for tilskadekomnes advokat i erstatningssag, 57.194.
- i antidumpingtoldsag, 62.39.
- i h. t. monopollovens § 17, stk. 2, 61.115.
- i h. t. ulykkesforsikringslovens § 9, 57.193.
- i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.

Ambassade, bistand fra en –, 61.56.

Amterne,

- forelæggelse for Justitsministeriet af sager om fri proces mod amt, 55.55.
- overholdelse af begrundelsespligten i forsorgslovens § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
- udnævnelse af »tillidsmand«, 58.58, jfr. 59.19.

Amtsråd, behandling af udstykningsag, 63.36.

Amtstuepåtegning på skøde, 56.151.

Amtstueskatter,

- reduktion af –, 56.151.
- skyldneres påvisningsret ved udpantning for –, 57.150, jfr. 58.35.

Anerkendt trossamfund, Islam Danmark, 61.84.

Anholdelse,

- adgangen til omklædning ved –, 56.137.
- omsorg for anholdtes cykel, 62.85.
- polititjenestemandes fejlagtige meddelelse om –, 57.95.
- se også *Politi*.

Anke,

- anke i stedet for ny begæring om invalidepension, 61.154; 62.85.
- ankeberettiget i h. t. naturfredningslovens § 19, 61.51.
- ankefrist i h. t. ulykkesforsikringsloven, 56.179.
- ankemulighed i h. t. landvindings- og grundforbedringslovene, 59.203.

- anketilladelse til prøvelse af husdyrvoldgiftssag ved overvoldgiftsret, 55.21.
- formulering af ankemeddelelser i straffesager, 62.34.
- omgåelse af -, 61.48.
- vedr. afgørelse truffet af et automobilvurderingsnævn, 59.135.
- vedr. afgørelse truffet af Forsikringsrådet, 61.125.
- Ankevejledning,*
- i h. t. militær retsplejelovs § 62, 56.159.
- m. h. t. Arbejdsdirektoratets afgørelser, 61.170, jfr. 62.16.
- m. h. t. Arbejdsnævnets afgørelser, 56.91.
- m. h. t. inddragelse af førerbevis på grund af manglende ædruelighed, 57.102.
- m. h. t. opgivelse af strafforfølgning, 55.99, jfr. 56.17.
- m. h. t. statsskattelovens § 24, 61.72.
- sygeforsikringslovens § 42, stk. 5, 64.125.
- udvalg m. h. t. -, 64.125.
- ved afslag på erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.
- ved forbud mod udstykning, 63.36.
- ved præmieforhøjelser for den lovpligtige ulykkesforsikring, 61.172, jfr. 62.18.
- ved nægtelse af førerbevis til erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.
- ved nægtelse af udlevering af i bevaring tagne effekter, 56.150; 58.222.
- Anmeldere, se Underretning.*
- Anordning,* en ved lov ophævet - opretholdt ved bekendtgørelse, 56.31.
- Ansættelseskontrakt,* fejl i -, 63.75.
- Antidumpingtold, se Told.*
- Apotekerfondens krav* iflg. ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.
- Apotekere,*
- gebyr for særlig indpakning ved forsendelser, 57.205.
- rabat til læger, 60.178.
- Arbejderbeskyttelse,* hotel- og restaurationsvirksomhed, 56.164.
- Arbejdsdirektoratet,*
- behandling af sag vedr. understøttelse og medlemskab af arbejdsløshedskasse, 58.48, jfr. 60.30.
- ekspeditionsform, 56.122.
- henvisning til vedtægtsbestemmelser, 62.25.
- underretning om ankemulighed, 61.170, jfr. 62.16.
- Arbejdsdirektøren,* formandsskab i Arbejdsnævnet, 57.90.
- Arbejdsløshedskasse,*
- medlemskab af -, 58.48, jfr. 60.30; 62.25.
- statsanerkendelse af -, 60.105.
- Arbejdsløshedsunderstøttelse,*
- Arbejdsdirektoratets behandling af sag ang. ret til -, 58.48, jfr. 60.30.
- understøttelse som forsørger nægtet uanset bi-dragspligt overfor det offentlige til frasepareret hustru, 56.76.
- Arbejdsnævnet,* behandling af andragende om statsanerkendelse af arbejdsløshedskasse, 60.105.
- Arbejdstilsyn,*
- dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, 61.117.
- indberetning om ulykkestilfælde, 58.63, jfr. 59.19.
- Arresteranter,*
- anvendelse af håndjern overfor -, 57.195.
- besøgstilladelse, 56.114; 61.150.
- Arresthusophold,*
- lægetilkaldelse under -, 62.31.
- udgifterne ved civile værnepligtiges -, 58.60.
- Arveafgiftsloven,* ajourføring af enkelte bestemmelser i -, 57.199, jfr. 63.13.
- Attest* i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- Autoradiolicens, se Danmarks radio.*
- Autorisation,*
- af elektroinstallatører, 57.159.
- af gas- og vandmestre, 58.168.
- af laboratorier, 58.237, jfr. 61.18.
- Autorisationsordning,*
- vedr. eksport af avlsdyr, 59.137; 64.16.
- vedr. eksport af kartofler, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19.
- vedr. eksport af ost, 56.33.
- Avlsdyreksport,* 64.16.
- Banktilsynets virksomhed* m. h. t. Københavns Kreditbank, 58.85.
- Beboerrepræsentanter,* valg af - i de sociale boligforetagender, 59.113, jfr. 60.32.
- Befordringsgodtgørelse* ved benyttelse af egen vogn, 55.43.

Begravelse, takst for- af udensognsboende, 58.68.

Begravelsesforsikring,

bidragydende medlems ret til begravelseshjælp gennem sygekassen, 56.72.

ikke udbetaling af genkøbsværdien ved udtræden af sygekassernes -, 56.72.

Begrundelse,

bestemmelsen i lov om offentlig forsorg § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.

de særlige patentkommissioner har ikke pligt til at begrunde deres afgørelser, 60.189.

manglende -, 63.77; 64.62.

urigtig -, 55.86; 58.48; 63.23; 64.107.

utilstrækkelig -, 56.218; 58.48.

ved Arbejdsdirektoratets afgørelser, 62.25.

Behandlingstid,

amter, 56.125; 58.158, 211; 62.89.

amtsligningsinspektorer, 55.96; 58.179, 194.

Direktoratet for Statshospitalerne, 64.129.

Direktoratet for Sygekassevæsenet, 56.133; 59.201; 61.22.

Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 57.137; 60.51; 62.83; 63.34, 79.

Fabrikinspektør, 61.117.

flyvevåbnet, 56.69.

Forsvarsministeriet, 55.75; 57.234.

Forsikringsrådet, 60.38.

Fredningsplanudvalg, 64.92.

Handelsministeriet, 57.119.

Invalideforsikringsretten, 57.184; 59.74, 201; 60.80, 104, 126; 61.23, 33, 115; 64.78.

Justitsministeriet, 61.50.

kammeradvokaten, 55.75; 57.136.

Københavns Overpræsidium, 56.144, 156.

Københavns Skattevæsen, 63.42.

ledende landinspektør, 59.127.

Landbrugsministeriet, 64.16.

Landsskatteretten, 55.69; 56.173; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.188; 58.73, 216, 241; 59.47; 60.47, 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62.

Matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.

Ministeriet for Grønland, 62.70.

Ministeriet for offentlige arbejder, 57.233; 63.103.

politiet, 56.126, 190; 57.220; 58.158; 61.24, 42; 62.30.

rektorer, 57.207.

Skattedepartementet, 58.221; 63.38, 100.

skatteråd, 57.178; 60.78; 61.44; 62.37.

Socialministeriet, 57.175; 59.34.

Statens Jordlovsudvalg, 58.46, jfr. 59.18; 59.190, jfr. 60.34.

Statens Ligningsdirektorat, 56.90; 57.213; 58.219, 241; 59.29; 61.27; 62.99; 63.65, 100.

Statens Åndssvageforsorg, 61.180, jfr. 62.19.

Statkontrollen med Mejeriprodukter og Æg m. m., 56.33.

Sundhedsstyrelsen, 56.215.

Undervisningsministeriet, 55.96; 58.189; 60.54; 63, 62.

se tillige *Sagsbehandling*.

Berostillelse af sager, se *Sagsbehandling*.

Beskæftigelsesforanstaltninger, pligt til at overtage arbejde ved -, 58.48.

Beslaglæggelse,

forelæggelse for retten, 57.251, 254; 58.115, 222.

forsegling af beslaglagte dokumenter, 57.250.

fortegnelse over det beslaglagte, 57.246; 58.222.

første gennemsyn af papirer, 60.160.

retskendelse til -, 60.160.

Besøgstilladelse m. h. t. varetægtsfanger, 56.114; 61.150.

Bevaring,

bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192, 62.103.

tilbageholdelse af aktiver efter konfiskations-sags afslutning, 55.27.

tilbagelevering af i - tagne effekter, 56.150; 58.115, 222; 62.30, 32.

Bibeskeftigelse, tjenestemænds indtægtgivende - udenfor statstjenesten, 59.140; 60.181.

Bidragssager, sagsbehandlingen, 59.122; 60.36, 192.

Bindende tilsagn,

reparation af kirkespir, 55.81.

uddannelse af kystofficerer, 61.137.

ventetillæg til folkepension, 63.94.

Biografteaterbevilling, nedlæggelse af -, 58.161.

Bistand, gebyr ved - fra udenrigstjenesten, 62.21.

Blanketter, formulering af skattevæsens tilsigelses-blanketter, 64.61.

Blechingberg-sagen, 59.76.

Boligstøttelovgivning,

gebyrbegunstigelse i h. t. -, 57.35.

godkendelse af foreløbig lejeforhøjelse, 63.97.

mindrebemidlethed i h. t. boligstøtteloven af 1955, 60.78.

Bortlodning, spørgsmål om - var offentlig, 58.227.

- Bortlovning* af tjenestemandstilling, 63.44, jfr. 64.14.
- Brevveksling*,
censur af observands -, 59.31.
forvaredes - med beskikket forsvarer, 61.171, jfr. 62.17.
- Byggetilladelse*, fejl ved meddelelse af -, 64.123.
- Byplaner*, pligt til at udfærdige -, 62.52.
- Byplannævnet*, formandsposten i -, 64.116.
- Byudviklingsudvalg*, fritagelse for medlemshverv i -, 58.197.
- Børn*,
anbringelse af - på Sundholm, 60.131.
politiafhøring af -, 56.131; 61.128; 64.76.
- Børsnotering* af aktier, 55.73.
- Båndlæggelse*,
af ulykkesforsikringserstatning til efterladte, 58.150.
tilbagekaldelse af konfirmation på båndlæggelsesbestemmelse, 58.251.
- Censur*,
af forvaredes brevveksling, 61.171, jfr. 62.17.
af observands brevveksling, 59.31.
af skoleblade, 58.165.
- Chokbehandling*, se *Samtykke*.
- Civile værnepligtige*,
begyndelsestidspunktet for eftertjeneste, 58.61.
nægtelse af friheder for -, 57.72.
ordensreglement for -, 57.69.
skabseftersyn hos -, 57.186.
udgifterne ved ophold i arresthus, 58.60.
- Civilforsvarskorpset*, overførsel fra - til civilt statsarbejde, 64.87.
- Dagpenge*, se *Sygekasseforhold*.
- Danmarks Nationalbank*,
adgangsformening til -, 58.255; 59.202.
Finansministeriets foliokonto i -, 55.64.
godtgørelse af beskadigede eller bortkomne pengesedler, 57.146.
- Danmarks Radio*,
autoradiolicens, 61.122, jfr. 62.14.
honorering af og frist for antagelse af hørespil, 57.142.
oplysninger fra licenskontoret, 59.28.
radiomedarbejderes bibeskæftigelse, 59.140.
udsendelse af underholdningsfilm i fjernsyn, 58.218.
valgudsendelse ved folkeafstemning, 63.15.
- Danske statsbaner*,
generaldirektørens udtalelser om pressen, 61.74.
mødetidskontrol ved Halskov-Knudshovedruten, 58.214.
lønoplysninger til skattevæsenet, 61.94.
overtagelse af rutebiler, 57.74.
personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad, 60.145.
takstnedsættelser, 58.198.
udelukkelse af styrmand fra at fungere som skibsfører, 58.248.
- Delegation*,
ulovhjemlet - af beføjelser, 56.162.
ved indsættelse af underudvalg, 55.117.
- Den kgl. Ballet*, 58.199.
- Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole*,
henstilling vedr. -s organisation, 55.173.
regler om erhvervelse af doktorgraden ved -, 55.143.
tavshedspligt m. h. t. forhandlinger i undervisningsråd og afdelinger, 55.173.
Wamberg-sagen m. v., 55.105, jfr. 56.18.
- Det særlige Bygningssyn*, departementschef i Undervisningsministeriet medlem af -, 59.130.
- Diger*,
opførelse af -, 56.37.
skade på -, 57.215.
- Direktøren for Ulykkesforsikringen*, formandskab i Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196, jfr. 58.31.
- Disciplinærsager*, se *Tjenestemandssager*.
- Dispensation*,
for at kunne indstille sig for 4. gang til prøven som kørelærer, 62.74.
fra aldersbetingelsen i førerbevisbekendtgørelsens § 28, 61.85.
fra bek. om udførsel af avlsvæg, 64.16.
- Dispositionsplaner*,
anvendelse af -, 62.52.
fravigelse fra -, 56.142.
- Disputatser*, 58.133.
- Dommerfuldmægtige*,
afhentning af udlagte effekter, 57.135.
Den særlige Klagerets kompetence overfor -, 56.155.
lodtrækning, 57.121.
ombudsmandens kompetence overfor -, 56.10; 57.15; 58.9.

Domstolsprøvelse, se *Ankevejledning*, *Beslaglæggelse*, *Besøgstilladelse*, *Førerbeviser* og *Sindsyge*.

Droit moral, se *Forfatter- og kunstnerret*.

Drosker,

- etablering af holdeplads for -, 58.242, jfr. 59.21.
- forbud mod hysesøgning fra holdeplads, 58.208, jfr. 59.21.
- meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.

Dyrplagerianmeldelse, politiets besigtigelse i anledning af -, 56.169.

Efterretningstjeneste, Politiets, 55.93.

Eftertjeneste, begyndelsestidspunktet for civile værnepligtiges -, 58.60.

Egen drift,

- afskedigelse af tjenestemand, 56.40.
- amtsråds sagsbehandling, 63.36.
- ankereglerne i landvindings- og grundforbedringsloven, 59.203.
- arbejdsdirektørens formandskab i Arbejdsnævnets to afdelinger, 57.90.
- arveafgiftsloven, 57.199, jfr. 63.13.
- behandlingstid i Invalideforsikringsretten, 64.78.
- beregning af afsoningstid, 56.122.
- besættelse af stillinger uden opslag, 57.198.
- fangers adgang til at købe forskellige love, 61.174.
- fejl i eksamensopgaver, 63.29, 30.
- feriebonsystemet, 55.51.
- formanden for Byplannævnet, 64.116.
- formanden for Elektricitetsrådet, 63.29.
- formanden for Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.
- formuleringen af § 4, stk. 3, i bekg. nr. 58/1958, 59.22, jfr. 60.31.
- forretningsordenen for Ankenævnet vedr. Vareforsyningssager, 55.102.
- forretningsordenen for Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.
- fristen i vurderingslovens § 41, 64.115.
- iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, ved afhøring af sigtede, 59.167.
- indberetningspligt for statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.
- instruks vedr. hjælp fra Invalideforsikringsfonden, 55.93, jfr. 60.25.
- løn tilbageholdelse til skat, 63.92; 64.64, 108, 117.

optagelsen af testosteron propionat i den danske farmakopé, 59.69.

politiets behandling af anmeldelse, 64.68.

politiets udtalelser til pressen, 60.65.

rpl. § 807, stk. 3, overholdelse af -, 64.72.

samkvensret i henh. til myndighedslovens § 27, 62.62.

skattevæsens tilsigelsesblanket, 64.61.

skriftlig besvarelse af ansøgninger, 63.39.

Statens Åndssvageforsorgs køb af en ejendom, 61.180, jfr. 62.19.

tilskadekommen værnepligtig, 56.184.

tjenestemand, trusel om afsked, 63.89.

underretning om verserende straffesag, 61.148.

underskrifters læselighed, 57.186; 59.201.

vagtarrestanters læsning, 63.95, jfr. 64.14.

varighed af politiafhøring, 63.56.

vederlagsfri retshjælp i h. t. rpl. § 135, 59.183, jfr. 60.33.

vilkårsforhandling, vejledning om enkepensionsreglerne, 64.79.

Ejendomsskatter, se *Amtstueskatter*.

Eksamensopgaver, fejl i -, 63.29, 30.

Ekspeditionsfejl, se *Sagsbehandling*.

Ekspeditionsform,

i Invalideforsikringsretten, 60.126; 61.33.

i Kongeriget Danmarks Hypotekbank m. h. t. notering af transporter, 60.121.

i Københavns Overpræsidium m. h. t. klager over bidragsfastsættelse, 56.197.

i Landskatteretten m. h. t. vurderingssager, 61.27.

i Matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.

i Overfredningsnævnet, 61.77.

i Statens Ligningsdirektorat,

m. h. t. skatteefterbetalingsager, 58.219.

m. h. t. vurderingssager, 61.27.

vedr. sager, der af arbejdsløshedskasserne forelægges Arbejdsdirektoratet og Arbejdsnævnet, 56.122.

vedr. sager om dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.

vedr. ægteskabs- og bidragsager, 59.122.

se også *Sagsbehandling*.

Ekspeditionstid, se *Behandlingstid*.

Eksport, se *Autorisationsordning*.

Ekspropriation,

af areal til militære formål, 57.234.

af ejendom ved vejudvidelse, 55.87.

af jord til målepunkt, 55.24.

specifikation af erstatning, 57.134.

Elektricitetsrådet,

formandsposten i -, 58.178; 63.29.
 offentliggørelse af -s forretningsorden, 58.178,
 jfr. 59.20.
 pålæg til installatør, 62.87.

Enkepension i tilfælde af skilsmisse, 56.186.

Erklæring, undladelse af at indhente -, 56.48;
 56.77.

Erklæringers meddelelse (lov af 2.2.1866),
 erklæringer til Direktoratet for Fængselsvæse-
 net, 62.68.
 erklæringer til ombudsmanden, 56.132.
 fremsendelsepåtegninger, 55.23.
 invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
 referater, 55.23.

Erstatning,

i h. t. naturfredningslovens § 22, 61.77.
 i h. t. § 2 i lov nr. 225 af 11. juni 1954, jfr.
 forordning af 5. marts 1845, skal specifi-
 ceres, 57.134.
 i h. t. ulykkesforsikringsloven for tab af for-
 sørger, 56.149; 58.150.

Fangetidsgodtgørelse, 63.71, jfr. 64.14.

Farmakopékommisionen, optagelsen af testosteron
 propionat i den danske farmakopé, 59.69.

Feriebønsystemet (bekg. 80/1954), 55.51.

Feriepenge for arbejdstid i Grønland, 56.182.

Findeløn, størrelsen af -, 56.195, 204.

Fingeraftryk,

politiets fjernelse af - efter tiltalefrafald og
 frifindelse, 57.157.
 politiets optagelse af - af sigtede, 57.157.

Fjernsynet, se *Danmarks Radio*.

Flyverelever, manglende underretning til - om evt.
 afbrydelse af uddannelse, 56.69.

Fogedforretning, berømmelse og underretning om
 foretagelse af -, 57.135.

Folkepension,

amtets forpligtelser i henh. til invalide- og
 folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.
 beregning af lomme penge til folkepensionist
 på alderdomshjem, 62.76, jfr. 63.14.
 bopælsbetingelser, 63.98.
 fradrag ved beregning af -, 64.128.
 indtægtsbestemt - til tjenestemænd, der som
 følge af strafbar handling afskediges uden
 pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.

offentlighed vedr. afgørelser i henh. til invalide-
 og folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.
 ventetillæg, 63.94.

Folkeskolen, læreres undervisning i religion og
 kristendomskundskab, 59.177.

Folketingets ombudsmand,

loven om -, 56.9; 57.9; 58.9; 59.9; 60.7.
 instruks for -, 55.9; 61.7.
 klage til - har ikke opsættende virkning, 55.87.
 -s kompetence overfor:
 amtsskolekonsulent, 60.95.
 bygningskonsulent for præstegårde, 57.221.
 Danmarks Nationalbank, 57.146.
 dommerfuldmægtige, 56.10; 57.15; 58.9.
 Finansudvalget, 62.14.
 folketingsudvalg, 61.75.
 fredningsnævn, 61.98.
 kommuner, 56.9; 57.9; 58.10; 60.7.
 præst i egenskab af menighedsrådsmedlem,
 57.221.
 statsanerkendte skolehjem, 57.164.
 statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.
 udvalg nedsat af ministerium, 60.75.

Fordeling af offentlige midler, 62.77.

Forfatter- og kunstnerret, Droit moral udvalgets
 sagkundskab, 59.59.

Forbud, undladelse af at kræve rygeforbud i bus
 overholdt, 55.55.
 se også *Påbud*.

Forfremmelsesbedømmelser, se *Militærforhold*.

Forholdsattester, formuleringen af -:
 Flyverkommandoen, 55.97, jfr. 60.26.
 Søværnet, 57.201, jfr. 60.26.

Forfølsret, statens - i h. t. statshusmandsloven,
 57.31.

Fornavn, indførelse af - i ministerialbogen, 58.234.

Forretningsordener,

Ankenævnet vedr. Vareforsyningssager, 55.
 102, jfr. 56.18.
 Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.
 Elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.
 Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.
 Udvalg under Handelsministeriet, 62.84.
 Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.

Forsegling af beslagnede dokumenter, 57.250.

Forskelsbehandling,

aflønning i Grønland, 61.101.
 af strafafsonere, 55.29.
 disciplinære reaktioner overfor plejepersonale,
 59.56.

- læreres undervisning i religion og kristendoms-
kundskaab, 59.177.
- postvæsenets krav om ekstrabetaling for omde-
ling af visse blade, 59.162.
- ved ansættelse af værdien af fribolig, 59.46.
- ved dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.
- ved fastsættelse af invaliditetsgrad, 55.89.
- ved radioens valgudsendelser, 63.15.
- ved statstilskud til krigsramte kirker, 55.81.
- ved udbetaling af udtrædelsesgodtgørelse,
61.125.
- Forsorg*, hjælp til værnepligtige, 57.65.
- Forsorgsloven*, politiets bistand i h. t. — § 44, stk.
1, 59.156.
- Forsvarer*,
indkaldelse af — til retsmøde, 61.123.
underretning til forvaringsanstalt om beskik-
kelse af —, 61.171, jfr. 62.17.
- Forsvarets Bygningstjeneste*, behandling af sag om
indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.
- Forvaring*,
antallet af lægestillinger ved forvaringsanstal-
ten i Horsens, 57.177.
forvaredes brevveksling med beskikket for-
svarer, 61.171, jfr. 62.17.
forvaredes sygekasseforhold, 58.80.
indberetningspligt ved hensættelse i isolations-
celle, 58.80.
underretning om tilsynsværgebeskikkelse,
56.190.
ventetid ved indsættelse i —, 56.93.
- Forældremyndighed*, 56.209, jfr. 57.26; 62.62.
- Fotokopiers anvendelse*, 56.200; 62.83.
- Fotos*,
politiets fjernelse af — efter tiltalefrafald og
frifindelse, 57.157.
politiets optagelse af — af sigtede, 57.157.
- Fredning*, se *Naturfredning*.
- Fredningsnævn*, se *Folketingets ombudsmand*, *Natur-
fredning* og *Strandbyggelinier*.
- Fri proces*,
ansøgnings forelæggelse for Justitsministeriet,
55.55.
henstilling om —, 55.22; 56.161, 209; 57.256;
58.230, 237; 59.17, 116; 61.166.
retshjælp i h. t. rpl. § 135, 59.183, jfr. 60.33.
urigtig begrundelse for henlæggelse af ansøg-
ning om —, 55.86.
- Fribolig*, forskelsbehandling ved ansættelse af
værdien af —, 59.46.
- Frimærker*, trykvarianter eller makulatur, 59.37.
- Frister*,
for 2. behandling af kommunes budget, 58.82.
for antagelse af hørespil, 57.144.
for anvendelse af retsmidlerne i inddrivelses-
loven af 7. maj 1937, 58.146.
for skønmæssig forhøjelse af skatteansættelser,
57.240; 58.179.
for udlevering af administrativt inddragne
førerbeviser, 57.102, jfr. 58.33.
5-dages fristen i rpl. § 469, stk. 2, 58.235.
5-års fristen i ulykkesforsikringslovens § 34,
stk. 4, og § 37, 56.179.
14-dages fristen i husdyrvoldgiftslovens § 8, stk.
1, pkt. 1, 55.21.
overskridelse af fristen i statshusmandslovens
§ 8, stk. 5, 55.76.
overskridelse af fristen i statskattelovens § 30,
stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.
overskridelse af fristen i vurderingslovens § 41,
64.115.
- Funktioner*,
aflønnig af — i Grønland, 61.101.
behandling af klage over —, 60.83.
- Fængselsforhold*,
administration af prøveløsladts formue, 58.229.
afsenderadresse på breve, 55.102.
anskaffelse af eget radioapparat, 59.176.
anvendelse af håndjern overfor arrestanter,
57.195.
badeforhold, 59.183.
begunstigelse ved afsoning af straf i h. t.
straffelovstillægget af 1945, 55.29.
begæring om fremstilling, 59.184.
besøg af privat antaget advokat, 57.30.
besøg hos fanges familie, 63.33.
besøgstilladelse m. h. t. varetægtsfanger, 56.114;
61.150.
brevpapir og kuvert må ikke forsynes med
mærke, 58.39.
ekstraforplejning på sygeafd., 56.139.
fangers adgang til at købe forskellige love,
61.174.
fangers aktindsigt, 62.68.
fanges beskæftigelse med recidivstatistik, 56.91.
frankering af varetægtsfanges breve, 63.19.
fremstilling for ortopædisk specialist, 59.160.
hjemsendelse af manuskript, 60.199, jfr. 61.21.
hviletid i et statsfængsel, 60.183.
hæftefanges adgang til at skrive til dagblade,
59.44.

- indkaldelse til særfængsel, 62.45.
 indstilling til svendeprove, 57.233.
 kaffeindkøb, 57.73.
 kollektive henvendelser, 63.70.
 køb af pulverkaffe, 60.42.
 lægetilkaldelse i arresthus, 62.31.
 meddelelse om tilbageholdelse af brev, 60.40.
 patienters deltagelse i gudstjeneste, 57.176.
 tryksag indlagt i fangers breve af fængslet, 55.102; 58.39.
 udlevering af reglement, 57.200; 58.225.
 valgretsudøvelse, 62.23.
- Fængselsfunktionær*, leverancer til fængslets butik, 58.76.
- Færdssager*,
 behandlingstid, 56.175; 61.24.
 forelæggelse for sigtede af anmeldelse for færdselsforseelse, 57.172.
 oplæsning af forklaring og forevisning af rids, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.
- Færger*,
 mødetidskontrol ved -, 58.214.
 undersøgelse ved sammenstød af 2 automobiler på en -, 59.75.
- Føjetilladelse*, behandling af ansøgning om -, 56.218; 58.63.
- Førerbevis*,
 dispensation fra aldersbetingelsen i førerbevisbekendtgørelsens § 28, 61.85.
 erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.
 inddragelse af fradømt -, 58.226.
 nægtelse af - med ret til erhvervsmæssig personbefordring indbringes for retten på begæring af anklagemyndigheden, 59.22, jfr. 60.31.
 procesmåden ved prøvelse af ædrueligheds-spørgsmål, 57.102, jfr. 58.33.
 rutinetimer ved fornyelse af -, 59.24.
 udlevering af administrativt inddraget -, 56.192.
 vilkår ved udlevering af - inddraget på grund af manglende ædruelighed, 57.102, jfr. 58.33.
- Gaver*, undervisningsassistents modtagelse af cigaretter fra studerende, 55.150.
- Gebyr*,
 for navnebevilling, 57.210.
 ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.
- Gebyrbegunstigelse* i h. t. boligstøtte Lovgivningen, 57.35.
- Genindsættelse*, forkyndelse af resolution om - efter prøvetidens udløb, 59.25.
- Giro*, betaling af omsætningsafgift ved -, 64.102.
- Gl. Bakkehus-sagen*, 59.56.
- Goodwill*,
 beskatning af - ved salg af ejendom med virksomhed, 58.73.
 betaling for - ved overtagelse af bilruter, 57.74.
 ved overdragelse af biografteaterbevillinger, 58.161.
- Grundforbedringsloven*, manglende ankemulighed, 59.203.
- Grundloven*,
 lighedsgrundsætningen i § 70, 59.177.
 religionsfrihed i § 67, 61.84.
- Grundstigningsskylde*, fritagelse for - i h. t. lov 265/1950, 57.180.
- Grundværdiansættelse*, revision af - ved 10. alm. vurdering, 58.173.
- Grønland*,
 aflønning af funktionær i -, 61.101.
 afregning efter hjemkomst, 62.70.
 feriepenge for arbejdstid i -, 56.182.
 formulering af ansættelsesskrivelse, 63.20.
 udgifter ved hjemrejse fra -, 59.155; 61.132.
- Habilitet*,
 arbejdsdirektøren, 57.90.
 Boligministeriets - i byplansager i forbindelse med statsbyggeri, 62.52.
 departementschef i Undervisningsministeriet medlem af Det særlige Bygningssyn, 59.130.
 direktøren for ulykkesforsikringen, 56.196.
 direktøren for Københavns Vandforsyning, 60.102.
 formanden for Byplannævnet, 64.116.
 formanden for Elektricitetsrådet, 58.178; 63.29.
 formanden for Landsnævnet for omnibus- og fragtmandskørsel, 64.93.
 politifuldmægtigs -, 63.61.
 ved andragende om fri proces mod amt, 55.55.
 ved bedømmelse af videnskabeligt arbejde, 55.119, 144, 159, 161; 58.116.
 vedr. det i h. t. loven om forbrugsbegrænsende foranstaltninger nedsatte nævn, 56.82.
- Habilitetsregler*,
 for skyldrådsmedlemmer, 57.63, jfr. 58.33.
 for universitetslærere, 58.144.

- for lægerne i Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 59.49.
- Halskov-Knudshoved-ruten, mødetidskontrol ved* -, 58.214.
- Handelskoletilsynet*, 57.109.
- Hastesager*, se *Sagsbehandling*.
- Havneareal*, strandbyggelinie, 61.77,98.
- Henlæggelse af sager*, se *Sagsbehandling*.
- Hittegods*, fundne penge var -, 64.114.
- Hjemmeværnet*, klager over afslag på optagelse i -, 59.66, jfr. 60.31.
- Hjemrejse fra Grønland*, udgifterne ved -, 59.155; 61.132.
- Hjemsendelse*,
af math i flyvevåbnet, 55.97.
af officerselever uden udnævnelse til linieofficerer, 55.54.
fra militærtjeneste, 61.174.
- Hjemsendelsespenge*,
manglende forbehold ved udbetaling af -, 56.159.
tilbageholdelse af -, 58.182.
- Holdeplads*,
forbud mod hyresøgning fra anvist -, 58.208, jfr. 59.21.
politiets adgang til at etablere - for drosker, 58.242, jfr. 59.21.
- Honorarlønnede stillinger*, besættelsen af opslåede -, 57.123; 60.115.
- Hovedrevisorater*, se *Revisionsdepartementer*.
- Hundeafgift*, aflivningsret i anledning af tidligere ejers manglende betaling af -, 57.93.
- Hundeloven*, pålæg i h. t. -s § 13, stk. 2, 58.176.
- Hunderegistre*, oplysninger fra -, 59.27.
- Husdyrvoldgift*, 55.21.
- Husundersøgelse* udenfor strafferetsplejen, 57.186.
- Hørespil*,
fristen for antagelse af -, 57.144.
honorering af -, 57.142.
- Høring*,
andragende til skatteråd om lempelse i ligningen, 59.63.
mangelfuld -, 63.38.
oversendelse i stedet for -, 56.124.
undladelse af -, 55.121; 56.51; 57.131, 138; 58.56, 161, 241; 64.93.
- unødvendig -, 58.211.
ved dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.
ved dispensation fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.
- Håndjern*, anvendelse af - overfor arrestanter, 57.195.
- Ikke-juridisk personale*, ekspedition i statslånssag, 56.213.
- Indberetningspligt*,
forvaringsanstaltnernes - om hensættelse i isolationscelle, 58.80.
statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.
- Inkompetance* ved meddelelse af byggetilladelse, 64.123.
- Indkøb*,
af kager m. v. til et fængsels butik, 58.76.
fremgangsmåde ved - af skumslukningsaggregater, 56.52.
- Indkøbstilladelse*, behandling af ansøgning om -, 55.50.
- Indlemmelse*, se *Kommuner*.
- Instansfølge*, se *Kompetence*.
- Intertemporale spørgsmål*,
beregning af bevillingstilsagnskursen ved dollarpræmiering, 55.50.
forhøjelse af fradrag for naturalydelser til tjenestemænd, 60.44.
kontrollovens § 8 C, 59.168.
kontrollovens § 8 D, 59.170.
pålæggelse af omsætningsafgift, 63.65.
tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
- Invalide- og folkepension*, se henholdsvis *Folkepension* eller *Invalidepension*.
- Invalidepension*,
aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
anke i stedet for ny begæring, 61.154; 62.85.
fradrag ved beregning af -, 64.128.
indtægtsberegning ved ydelse af -, 55.26.
rejsehjælp, jfr. folkeforsikringslovens § 40, stk. 11, 55.26.
- Invaliditetserstatning*,
tidspunktet for fastsættelsen af -, 57.106.
udbetaling af - til tilskadekommen militær værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.

Islam Danmark, 61.84.

Jernbanestatningskommissionen, renter af tilskadekomsterstatning, 56.157.

Journalisering, se *Sagsbehandling*.

Kartoffeleksportører, Landbrugsministeriets praksis ved autorisation af -, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19.

Kgl. Teater, se *Den kgl. Ballet*.

Kirkelige afgifter, tilbagebetaling af -, 57.256.

Kirker, stilling i forhold til krigsforsikringen, 55.81.

Kommentar vedr. verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65.

Kommuner,

fravigelse fra dispositionsplan, 56.142.

indlemmelse af -, 62.63.

ombudsmandstilsyn med -, 56.9; 57.9; 58.10; 59.9; 60.7.

pligt til at udfærdige byplaner, 62.52.

underskrifters læselighed, 62.35.

Kompetence,

administrativ ankeinstans' - i forhold til 1. instans, 58.48.

Den særlige Klagerets - overfor dommerfuldmægtige, 56.155.

dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.

forsikringsselskabers - m. h. t. nedsættelse af dagpenge, 60.150.

forstanders - til at opsigte en funktionær, 57.164, jfr. 59.17.

fredningsnævns adgang til at dispensere fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.

fritagelse for at aflægge den almindelige filosofiske prøve, 61.47.

Handelsministeriets - overfor Forsikringsrådet, 61.125.

Handelsministeriets - overfor Monopoltilsynet, 61.104.

kontorchefs -, 60.55.

nævnsformands -, 62.95.

Overfredningsnævnets adgang til at tilbagekalde en dispensation, 61.51.

Overfredningsnævnets adgang til at dispensere fra egen kendelse, 61.51.

programsekretærs -, 57.142.

Toldvæsenets Prøvesamling og Fakturakontrols - i tarifierings spørgsmål, 62.27.

se også *Folketingets ombudsmand*.

Koncession til fremstilling af sukker, 61.87.

Kondemnering af ejendom, 55.103.

Konfirmation, tilbagekaldelse af - på båndlæggelsesbestemmelse, 58.251.

Konfiskation, udlevering af konfiskerede varer, 61.176, jfr. 62.18.

Konkurrencebegrænsning i h. t. monopolloven, 61.106.

Konsulent for særundervisningen, indstilling og udnævnelse af en -, 59.149, jfr. 61.19.

Kontrolloven,

afsoning af bøder i h. t. -, 61.94.

beregning af bøder i h. t. - s § 13, 60.199.

oplysningspligt i h. t. - s § 8 C, 59.168.

oplysningspligt i h. t. - s § 8 D, 59.170; 61.94.

undladelse af tiltale i h. t. - s § 13, 61.72.

Kreditbanken, Banktilsynets virksomhed m. h. t. -, 58.85.

Krigsskade, nægtelse af tilskud til dækning af - på kirke, 55.81.

Kristendomskundskab, se *Religion*.

Kvarter, spm. om tjenstemands bolig kunne betragtes som -, 55.33.

Kvægaulsassistenter, 56.25.

Københavns skattevæsen, sagsbehandling i -, 63.42.

Kørelærerprøve, eksamination af kørelæreraspirant, 62.74.

Laboratorier, autorisation af - til undersøgelse af foder- og gødningsstoffer, 58.237, jfr. 61.18.

Landbohøjskolen, se *Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole*.

Lander-sagen, 58.199.

Landsskatteretten,

berostillelse af sager, 60.47, 111; 64.62.

klager over skønsmæssige ansættelser, 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.240; 64.62.

manglende iagttagelse af:

forretningsordenens § 4, stk. 2, 57.131.

forretningsordenens § 7, stk. 6, 56.77, jfr. 57.24.

forretningsordenens § 13, stk. 1, 64.62.

lov 108/1938, § 8, stk. 2, 55.69.

organisation m. v., 55.69; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 61.27.

personligt møde for -, 57.57, jfr. 59.17.

sagsbehandlingens varighed, 55.69; 56.173; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.188; 58.73,

- 216, 241; 59.47; 60.47, 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62.
 udtalelse i kendelsespræmisser, 58.73.
- Landvindingsloven*,
 foreløbig tinglysning af landvindingsbidrag, 58.43.
 manglende ankemulighed, 59.203.
- Licens*, se *Danmarks Radio*.
- Lig*, flytning af -, 60.184.
- Lighedsgrundsætning*,
 grundlovens § 70, 59.177.
 ved administration af eksportordning, 64.16.
 ved dispensationer, 64.103.
 ved fastsættelse af lodstakster, 64.95.
 ved fordeling af offentlige midler, 62.77.
 ved radioens valgudsendelser, 63.15.
- Lobotomi*, se *Samtykke*.
- Lodstakster*, forhøjelse af -, 64.95.
- Lommepege*, beregning af - til folkepensionister på alderdomshjem, 62.76, jfr. 63.14.
- Lotteri*,
 beskatning af udenlandske lotterigevinster, 61.44.
 bortloddens spil på usolgte numre, 57.121.
- Love og administrative bestemmelser*, henstillinger om ændring m. v. af:
 arbejderboliger på landet, lovbekg. 125/1955 om -, § 28, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
 apotekervæsenets pensionsforhold (bekg. 35/1959), 62.47, jfr. 64.13.
 arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v., lovbekg. 43/1952 om -, § 35, stk. 2 (arbejdsdirektørens stilling), 57.90.
 arveafgiftsloven, 57.199, jfr. 63.13.
 bekg. 192/1932 om motorkøretøjer (skriftlige mangelsattester), 56.147; 57.109.
 beregning af lommepege til folkepensionister på alderdomshjem (invalid- og folkepensionslovens § 18, stk. 3, jfr. § 5, stk. 7), 62.76, jfr. 63.14.
 folkeforsikringslovens § 20, stk. 5 (begravelses-hjælp), 56.72.
 førerprøver, førerbeviser m. v., Justitsministeriets bekg. 58/1958 om -, § 4, stk. 3 (indbringelsen for retten), 59.22, jfr. 60.31.
 § 28 (aldersbetingelsen), 61.85.
 habilitetsregler for skyldrådsmedlemmer, bekg. 49/1923 om -, 57.63, jfr. 58.33.
- indregistrering af varemotorkøretøjer på sorte nummerplader, bekg. 243/1954 om -, 56.195.
 invalide- og folkepensionslovens § 1 (bopæl), 63.98.
 Justitsministeriets cirkulære af 15. november 1932 om underretning om verserende straf-fesag, 61.148.
 købstadkommunallovens § 21, stk. 1 (frist for 2. behandling af budget), 58.82.
 landsskatteretslovens § 8, stk. 2 (voteringen), 55.69.
 lov nr. 200/1949 om det kommunale skolevæ-sens styrelse og tilsyn (indstilling og udnæv-nelse af konsulenter for særundervisningen), 59.149, jfr. 61.19.
 manglende ankemulighed i landvindings- og grundforbedringsloven, 59.203.
 psykopatfængsel, anordning nr. 289/1935 om -, § 40, 58.225.
 regler om erhvervelse af doktorgraden ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 55.143.
 statshusmandsloven, lovbekg. 11/1956, § 48, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
 sygeforsikringslovens § 52 (betingelserne for lønarbejderdagpenge), 62.36, jfr. 63.14.
 tilsyn med udførsel af kød m. m., lov 245/1908 om -, § 1, stk. 3 (bemyndigelsens omfang), 56.206, jfr. 57.26.
 ulykkesforsikringslovens § 11, stk. 1 (direk-tørens stilling), 56.196, jfr. 58.31.
 ulykkesforsikringslovens § 25, stk. 2 (nedsæt-telse af dagpenge), 60.150.
 valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender, lov 356/1958 om bolig-byggeri, § 104, stk. 3, 59.113, jfr. 60.32.
 værnepligtige, cirk. 89/1954 om hjælp til -, 57.65.
- Louhjemmel*,
 administrative bestemmelser vedr. fritagelse for at erlægge kirkelige afgifter, 57.256.
 afgift for polititilsyn, 56.70.
 aflivning af hunde (hundelovens § 8), 57.93.
 aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
 anerkendelse af trossamfund kræver ikke -, 61.84.
 Apotekerfondens krav i henh. til ulykkesfor-sikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.
 autorisationsordning vedr. eksport af kar-tofler, 58.230; 59.113, jfr. 60.33 og 61.19.
 autorisationsordning vedr. eksport af ost, 56.33.

- bankgaranti som betingelse for autorisation til udførsel af avlsvæg, 59.137.
- bekg. 375/1950, afsnit E, pkt. 2 a, 57.180.
- bekg. 270/1956 om udførsel af flæskevarer, 56.206, jfr. 57.26.
- droit moral (forfatterlovens § 9, stk. 4), 59.59.
- fangers aktindsigt (lov af 2. februar 1866), 62.68.
- finansministerens beføjelse til at overtrække ministeriets foliokonto, 55.64.
- forsikringsselskabernes kompetence til at ned-sætte dagpenge, 60.150.
- fradrag ved beregning af invalide- og folke-pension, 64.128.
- generel forhøjelse af ejendomsvurdering, 57.128.
- Indenrigsministeriets ordensreglement af 18. juli 1949 for civile værnepligtige, 57.71.
- indlemmelse af kommuner (landkommunal-lovens § 39, stk. 2), 62.63.
- på finans- og tillægsbevillingslove, 55.57.
- lodstaksters fastsættelse, 64.95.
- Monopoltilsynets undersøgelse af optikbran-chens forhold, 61.104.
- motorafgifternes anvendelse, 55.57.
- omlægning af betalingsterminer for statskat (§ 12, stk. 5, i lov 458/1939), 59.67.
- opkrævning af skoleafgifter, 56.201, jfr. 57.26 og 59.16.
- oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær (lønningslovens § 84), 61.166, jfr. 64.13.
- overførelse til en udligningskasse af krav om begravelshjælp, 56.72.
- politibekg. af 15. maj 1954 om midlertidige forbud, 59.52.
- postvæsenets fastsættelse af særlige vilkår for at overtage omdelingen af blade (postlovens § 1 h og § 15 VIII d), 59.162.
- pålæg fra Elektricitetsrådet til installatør, 62.87.
- samkvemsret i henh. til myndighedslovens § 27, 56.209, jfr. 57.26; 62.62.
- skattevalg (§ 27, stk. 6, i lov 110/1910), 55.80.
- toldfritagelse (toldtariffens kap. 84, bestem-melse 5), 62.93.
- udbetaling af invaliditetserstatning til tilska-dekomne militære værnepligtige (§ 24, stk. 2, i lovekg. 486/1948), 59.116, jfr. 60.32.
- valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender (§ 104, stk. 3, i lov 356/1958), 59.113, jfr. 60.32.
- dispensation fra lukketidsbestemmelserne, 55.19.
- Lægeerklæring,*
forhaling af –, 57.184.
forinden afgørelse af dagpengespørgsmål, 56.48.
- Lægekonsultation* i Kompedallejren, 57.72.
- Læger,*
beslaglæggelse af journaler, 60.173.
straffesag mod –, 60.154.
Sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.
- Løn,*
afønning af funktionær i Grønland, 61.101.
afønning af lorantekniker, 63.75.
beregning af – for forskudt arbejdstid, 56.128.
lønoplysninger fra statsbanerne til skattevæse-net, 61.94.
opgivelse af funktionærs – til skattevæsenet, 55.26.
personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad, 60.145; 62.92; 64.85.
tilbagebetaling af –, 63.20.
tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
- Lønarbejderdagpenge,* se *Sygekasseforhold.*
- Løntilbageholdelse,* pålæg om –, 57.203; 58.146; 59.104; 63.92; 64.64, 108, 117.
- Lån,*
hos trediemand, 59.87.
hos underordnede, 57.126.
- Mangelsattester* ved syn af motorkøretøjer, 56.147, jfr. 57.24; 57.109.
- Manglende besvarelse,*
af ansøgning, 55.111; 56.133; 57.137; 58.38, 63, 246; 59.41, 132; 61.23, 33.
af erindringskrivelse, 56.173; 57.175, 219, 228, 233; 58.63, 159, 216, 221; 59.25, 167; 61.115; 63.36, 62, 63.
af skrivelse, 56.119; 57.161, 212, jfr. 61.18; 58.154, 177; 59.49, 56; 60.81; 61.24; 62.89; 63.77.
- Manglende erindring,* 55.96; 61.42; 63.27.
- Manglende underretning,*
af anmelder, 55.99; 56.212, jfr. 61.18; 63.22.
af klager, 55.63; 56.124; 57.94, 131, 179.
om afgørelse, 57.138, 147; 58.189.
om berostillelse, 60.111; 62.38; 63.100.
om nedsættelse af kommission, 55.120.
om oversendelse af sag, 55.91.
- Lukkelov*
behandlingen af ansøgninger i h. t. § 4 f, 60.86.

- om sagsbehandlingen, 55.75; 56.177, 211;
57.119, 193, 205, 219; 58.179; 59.34;
60.105; 62.97; 63.36.
- om tilsynsværge, 56.190.
- om tjenstlig indberetning, 57.229.
- om tvangsindlæggelse, 57.190.
- Matrikeldirektoratet,*
afslag på udstykningstilladelse, 63.85.
ekspedition af sammenlægningssag, 64.89.
ekspeditionsformen i -, 58.154, jfr. 62.14.
- Meddelelse til pressen,*
berigtigelse af urigtig -, 55.54.
fået beklagelig form, 57.96.
kommentar vedr. verserende straffesag, 57.73;
59.35; 60.65; 64.119.
om afgørelse, før denne var adressaten i
hænde, 55.121; 61.174.
oplysning til redaktør om ældre indbrud,
59.193.
tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.
uklar -, 55.85.
- Medicin,*
livsvigtig -, 60.154.
Sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.
- Mentalobservation,* censur af observands brev-
veksling, 59.31.
- Militærforhold,*
afbrydelse af værnepligtiges uddannelse i
flyvevåbnet, 56.69.
ankevejledning i h. t. militær retsplejelov § 62,
56.159.
behandling af tilskadekommen værnepligtig,
56.184.
berigtigelse af urigtige meddelelser til pressen,
55.54.
bygningstjenestens indkøb af skumsluknings-
aggregater, 56.52.
ekspropriation til militære formål, 57.234.
forfremmelsesbedømmelser, 61.137.
forholdsattesters formulering:
Flyverkommandoen: 55.97, jfr. 60.26.
Søværnet: 57.201, jfr. 60.26.
hjemsendelse af math i flyvevåbnet, 55.97.
hjemsendelse af officers elever, 55.54.
hjemsendelse fra militærtjeneste, 61.174.
hjælp til værnepligtige, 57.65.
kystofficerers uddannelse, 61.137.
manglende forbehold ved udbetaling af hjem-
sendelsespenge, 56.159.
psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige vare-
tægtsarrestanter, 58.172.
- skriftligt svar på ansøgning, 62.38.
tilbageholdelse af hjemsendelsespenge, 58.182.
tilbud til afskediget kontraktansat officer om
civil beskæftigelse, 55.18.
tyveri af motorcykel, 61.40.
udbetaling af invaliditetserstatning til tilska-
dekommen værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.
vagarrestanters læsning, 63.95, jfr. 64.14.
- Mindrebemidlethed,* se *Boligstøttelovgivning.*
- Ministerialbog,* indførelse af fornavn i -, 58.234.
- Misvisende erklæring,*
fra landbrugsministeriet, 64.89.
fra politiet, 55.27.
fra Retslægerådet, 61.36.
fra skyldråd, 57.191.
fra statsbanerne, 57.89.
- Modstridende afgørelser,* 55.31, 91.
- Monopolloven,*
omfatter ikke danske virksomheders eksport-
forhold, 56.33.
undersøgelse i h. t. — s §§ 11 og 12, 61.104.
- Monopoltilsynet,*
indkaldelser til møde i -, 57.154.
undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.
- Motorafgifter,* hjemmelen for regeringens dispo-
sitioner over -, 55.57.
- Motorregistre,* oplysninger fra -, 59.27.
- Motorsagkyndige,*
indregistrering trods mangler, 55.91.
syn af hyrevogn, 57.141.
udstedelse af mangelsattest, 56.147, jfr. 57.24;
57.109.
- Myndighedsmisbrug,* anklagemyndighedens stilling
til begæring om straffesag i h. t. rpl. § 726,
stk. 3, 2. pkt., 57.148.
- Naturfredning,*
afvejelse af hensyn ved -, 61.77.
ankeberettiget i h. t. naturfredningslovens § 19,
61.51.
dispensation fra strandbyggelinie, 55.31; 61.98.
fredningsnævns adgang til at dispensere fra
overfredningsnævnskendelse, 61.51.
Overfredningsnævns adgang til at dispensere
fra egen kendelse, 61.51.
Naturfredningsrådets sagsbehandling, 63.31,
jfr. 64.14.
- Navnebevillinger,*
gebyr for -, 57.210.
underretning om -, 59.41.

Notat, se Sagsbehandling.

Notits til sideordnede myndigheder af indstilling om bevilling, 56.68.

Næringsregistre, oplysninger fra -, 59.27.

Nævn,

lovligheden af, at del af - træffer afgørelse, 63.31, jfr. 64.14.
medlems adgang til nævns dagsordner og hans udelukkelse fra møderne, 62.95.

Offentliggørelse af:

cirkulærskrivelse om behandling af ejerskiftesager, 58.157.

forretningsordenen for:

Ankenævnet vedr. Vareforsynings-sager, 55.102, jfr. 56.18.

Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.

Elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.

Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.

Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.

instruks om ydelse af de i folkeforsikringslovens § 60, stk. 1 a, nævnte hjælpemidler, 55.93, jfr. 60.25.

Monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.

politivedtægten for København, 59.146, jfr. 64.13.

regulativ ang. Boligtilsynsrådets og Sundhedsstyrelsens virksomhed, 55.75.

Offentlighed vedr. afgørelser i henh. til invalide- og folkepensionsloven, 62.89.

Officerselever, hjemsendelse af -, 55.54.

Omsætningsafgift,

betalingstidspunktet for -, 64.102.

på varer, der ikke var toldbehandlet inden lovens ikrafttræden, 63.65.

tilbagebetaling af -, 63.23.

Omtaksation, beskikkelse af landinspektør til ledelse af -, 57.212, jfr. 61.18.

Omtarifering, se Told.

Oplysningspligt,

i h. t. kontrollovens § 8 C, 59.168.

i h. t. kontrollovens § 8 D, 59.170; 61.94.

Oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær, 61.166, jfr. 64.13.

Opslag,

af tjenestemandstillinger, 56.21; 57.123, 198, jfr. 61.18.

af honorarlønnede stillinger, 60.115.

Opsættende virkning,

vedr. husdyrvoldgiftlovens § 9, 55.21.

vedr. klage til ombudsmanden, 55.87.

Optikbranchen, Monopoltilsynets undersøgelse af -s forhold, 61.104.

Optræden,

polititjenestemand -s, 56.167; 57.157.

omnibuschauffør -s, 55.55.

Opføringsforanstaltning, se Beskæftigelsesforanstaltning.

Overtræk på Finansministeriets foliokonto i Danmarks Nationalbank, 55.64.

Pantefoged, formulering af -s tilsigelsesblanket, 64.61.

Pas, oplysninger til private om, hvorvidt en person har fået udstedt -, 59.159.

Paskontrol, pligt til fremvisning af pas, 56.167.

Patentkommissioner, sagsbehandlingen i de særlige patentkommissioner, 60.189.

Pensionskasser,

dispensation m. h. t. bestyrelsens sammensætning, 56.86.

overførelse af privat pensionsforsikring som betingelse for optagelse i -, 56.134.

udbetaling af udtrædelsesgodtgørelse, 56.86; 61.125.

Politi,

administrativ inddragelse af førerbevis (mangelende ædruelighed), 57.102.

afgift ved bortlodninger, 58.227.

afhøring af børn, 56.131; 61.128; 64.76.

afhøring af nabo, 64.72.

afhøring af patienter, 60.167.

afregning ved udpantning, 62.20.

afsenderadresse på tilsigelser, 61.943.

afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.

anholdelse af bøderestant, 60.60; 62.35.

anholdelse af skatterestanter, 59.185.

anmeldelser mod førere af motorkøretøjer for færdselsforseelser, 57.172.

anmelders anonymitet, 64.68.

anmelders fortid, 61.39.

beføjelser ved afspærring af privat vej, 58.76, jfr. 60.31.

behandling af andragende, 60.116.

behandling af besøgstilladelser, 61.150.

behandling af dyrplagerianmeldelse, 56.169.

behandling af eftersøgningssag, 57.196.

behandling af færdselssager, 56.175; 58.213; 61.24, 152, jfr. 62.15 og 63.14.

- behandling af straffesag mod læger, 60.154.
 beretning om ransagning, 64.66.
 bevaringstagselse i henhold til toldlovens § 192, 62.103.
 diskretion ved afhøring af nabo, 64.72.
 domfældts indsættelse til afsoning, 59.147.
 efterretningstjeneste, 55.93.
 ekspedition af indstilling om ankeafkald, 57.162.
 ekspedition af prøvedskrivningssag, 61.42.
 etablering af holdepladser for drosker, 58.242, jfr. 59.21.
 fejl ved anholdelse, 57.95.
 fjernelse af udpantede effekter, 62.20.
 forelæggelse af voldssag for statsadvokaten, 57.214.
 henvendelse på en bidragspligtigs bopæl, 57.206.
 hittegoods, 64.114.
 iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, ved afhøring af sigtede, 57.157; 58.222, 229; 59.167; 64.72.
 inddrivelse af bøder, 59.157; 60.60.
 indkaldelse af forsvarer til retsmøde, 61.123.
 indsættelse til afsoning af bøder, 60.60; 62.35.
 meddelelse af pålæg i h. t. hundelovens § 13, stk. 2, 58.176.
 meddelelse til pressen om verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65; 64.119.
 medvirken ved tildeling af droskebevillinger, 57.169, jfr. 58.36.
 medvirken ved tvangsindlæggelse af sindssyg, 57.190.
 omsorg for anholdts cykel, 62.85.
 opkrævning af hundeaftgift, 57.93.
 oplysninger i h. t. lov om offentlig forsorg § 44, stk. 1, 59.156.
 oplysninger til private om, hvorvidt en person har fået udstedt pas, 59.159.
 oplysninger til udenforstående om et ældre indbrud, 59.193.
 optagelse af fotos, fingeraftryk m. v. af sigtede, 57.157.
 overladelse af tilsigelser til andre myndigheder, 59.185.
 renter af beløb, der var taget i bevaring, 55.27.
 rutinetimer ved fornyelse af førerbevis, 59.24.
 rækkefølgen af efterforskningskridt, 60.166.
 tilbagelevering af i bevaring tagne effekter, 58.115; 62.30, 32.
 tilsigelse af vidner i domsmandssag, 61.178.
 tilskadekomst i tjenesten, 60.200.
 tilsyn med prøveløsladts overholdelse af et vilkår for løsladelsen, 59.195.
 udbetaling af vidnegodtgørelse, 60.42.
 udlevering af feriemærkebog, 64.119.
 underretning af anmeldere og sigtede, 55.99, jfr. 56.17; 56.126, 212; 61.30, jfr. 63.13; 61.39; 62.32; 63.22.
 underretning om verserende straffesag, 61.148.
 undersøgelse af en pølsevogn, 60.39.
 urigtig rapport, 55.93; 60.169, 172.
 varighed af afhøring, 63.56.
Politibekendtgørelser,
 hjemmelen for udstedelse af midlertidige -, 59.52.
 uvedkommende hensyn ved udstedelse af, 63.24.
Politilovene, politiets adgang til at udstede midlertidige beklæbninger, 59.52.
Politirapport,
 affattelse af -, 56.153, jfr. 57.25; 56.187, 199, 204; 57.145, 196; 58.222, 229; 59.167; 60.169, 172.
 bemærkning i - om rpl. § 807, stk. 3, 64.72.
 optagelse af - forud for påbud i h. t. politivedtægten, 57.188.
 rekonstruktion af bortkommet -, 59.33.
 tidspunktet for optagelse af -, 56.111, 200.
Politisager, værneting ved -, 57.29.
Politiilsyn, hjemmelen for opkrævning af betaling for -, 56.70.
Polititjenestemænd,
 sager mod - for myndighedsmisbrug, 57.148.
 tiltale mod -, 58.213, jfr. 59.21.
Politiundersøgelse,
 berettigelsen af - foranlediget af: forvaringsanstalt, 57.197.
 2. revisionsdepartement, 57.96.
 berettigelsen af - mod læger, 60.158
Politivedtægt,
 offentliggørelse af -, 59.146, jfr. 64.13.
 påbud i h. t. -, 57.188.
Postvæsenet,
 dækning af ekstraudgifter ved omdeling af et blad, 59.162.
 erstatning for forsinkelse, 64.111.
 posttjenestemænds rådighed over frimærkebeholdninger, 59.37.
Pressen,
 dementi af udtalelser i -, 58.85.
 pressemøder, 64.119.
 udtalelse til -, 57.73, 96; 59.35; 60.65; 61.174, jfr. 62.18; 64.119.
 udtalelse om -, 61.74.

- Privat arbejde* for overordnet i tjenestetiden, 55.33.
- Privat fællesvej*, afspærring af -, 58.76, jfr. 60.31.
- Præstegårde*, ejendomsretten til -, 57.221.
- Prøveløsladelse*,
administration af formue ved -, 58.229.
tidspunktet for afgørelse om - af sikkerhedsforvarede, 57.170.
vejledning m. h. t. reglerne om -, 57.211.
vilkår for -, 59.195.
- Psykiatrisk undersøgelse* af værnepligtige varetægtsarrestanter, 58.172.
- Påbud*,
om ikke at rette henvendelse til Danmarks Nationalbank, 58.255; 59.202.
optagelse af rapport forud for meddelelse af - i h. t. politivedtægt, 57.188.
se også *Forbud*.
- Påvisningsret*, skyldneres - ved udpantning for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.
- Pålæg*, se *Lovhjemmel*.
- Radiolicens*, se *Danmarks Radio*.
- Ransagning*,
beretning om -, 57.246; 64.66.
eftersyn af garderobeskab er -, 60.125.
formkrav til samtykke til -, 62.32.
henstilling om indskærpelse af formforskrifterne vedr. -, 57.243, jfr. 58.37.
tilkaldelse af vidner ved -, 57.245, 249, 252, 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32; 64.66.
tilkendegivelse af øjemedet med -, 57.246, 250, 253.
- Redningsskibet »Vestkysten«*, tilsyn med fyr m. m. i Thyborøn Kanal, 58.195.
- Réferat*, se *Sagsbehandling*.
- Rekurs*, se *Anke*.
- Religion*, læreres undervisning i - og kristendoms-kundskab, 59.177.
- Religionsfrihed* indebærer ikke ret til anerkendelse som trossamfund, 61.84.
- Renter*,
af beløb, der var taget i bevaring af politiet, 55.27.
af erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 58.45.
af tilskadekomsterstatning, 56.157.
- Retsbogsudskrifter*, fremsendelse af - til et vidne, forinden dette afhøres i retten, 56.104.
- Retshjælp*, 59.183, jfr. 60.33.
- Retslægerddet*,
akter bortkommet under cirkulation, 59.62.
misvisende erklæring, 61.36.
- Retsplejelovens* § 807, stk. 3, 64.72.
- Revisionsdepartementer*, 2. revisionsdepartements behandling af en sag, 57.96.
- Rutebiler*, se *Goodwill*.
- Rygeforbud*, håndhævelse af - i DSB's omnibusser, 55.55.
- Røgobservationer* ved klage over røgulemper, 57.62.
- Sagsbehandling*,
afskedigelse af funktionær, 57.164, jfr. 59.17.
akter bortkommet, 59.62; 61.27.
andragende om fritagelse for at aflægge den alm. filosofiske prøve, 61.47.
andragende om omlægning af betalingsterminer, 59.67.
andragende til skatteråd vedr. ligningen, 59.63.
anke i stedet for ny begæring om invalidepen-sion, 61.154; 62.85.
anmodning om drøftelse af en sag, 61.75.
begrundelsespligt, 60.189; 63.77.
berostillelse af sager, 57.179; 59.26; 60.47, 111; 61.27; 62.97; 63.100; 64.62.
fotokopiers anvendelse, 56.200; 62.83.
hastesagers mærkning, 57.196.
henlæggelse af ukspederet sag, 57.213; 58.38; 61.42; 63.34.
henlæggelse uden underretning, 56.124; 57.94.
intern kompetencefordeling, 61.101.
kommunale myndigheders adgang til at udtale sig, 60.55.
kontrol med sagernes rettidige ekspedition, 57.175; 58.189; 60.94; 61.27.
manglende iagttagelse af regelen i lov om offentlig forsorg § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
manglende journalisering, 59.198, jfr. 60.34; 61.27; 64.92.
manglende notat i journalen om, hvorvidt en skrivelse er besvaret, 59.159.
manglende notat om forhandlinger eller samtale, 57.119; 58.216; 59.47; 60.47, 187; 61.132; 63.39.
mangelfuldt oplyst før afgørelsen, 57.62; 58.73; 61.22.

- misvisende erklæring, 61.36.
 referat af rejseinspektørs undersøgelse, 59.74.
 referat bør indeholde bemærkning om, hvorfra oplysningerne stammer, 57.231.
 rekonstruktion af bortkommet sag, 59.29, 33; 61.42.
 resolution om genindsættelse forlagt, 59.25.
 skriftligt svar, 62.38; 63.39; 64.110.
 tavshedspigt, 61.174, jfr. 62.18.
 tilbageholdelse af oplysninger overfor anden myndighed, 57.88.
 tilsagn om udsættelse med afsoning ikke påført sagen, 59.147.
 trykfejl i eksamensopgaver, 63.29, 30.
 udateret notat og påtegning, 57.191.
 udbetaling af løn, 61.132.
 udlån af akter, 62.83.
 underretning om afgørelse, 61.77.
 underretning om oversendelse til anden myndighed, 55.91, 107.
 urigtig citering i afgørelse, 64.108.
 se også *Behandlingstid*, Manglende besvarelse og Manglende underretning.
- Samkvemsret*,
 hvor forældremyndigheden er hos trediemand, 56.209, jfr. 57.26.
 hvor forældremyndigheden udøves af trediemand, 62.62.
 vejledning under vilkårsforhandlinger, 57.118.
- Samtykke* til chokbehandling og lobotomering af sindssyge, 57.39, jfr. 58.32.
- SAS*, indberetningspligt for statsrepræsentanterne i -, 61.156.
- Separations- og skilsmissegager*,
 affattelse af vilkårene i skilsmissebevillinger, 55.56, jfr. 57.23.
 behandling af -, 59.122; 60.35, 36.
 enkepensionsreglerne, 56.186; 64.79.
 fastsatte eller aftalte vilkår, 55.56, jfr. 57.23.
 fuldstændigt protokollat, 57.118.
 manglende erklæring fra fremmed statsborger om anerkendelse af dansk bevilling, 56.125.
 skilsmissebevilling uden mægling og vilkårsforhandling, 56.114; 59.132, jfr. 64.13.
 underholdsbidrag til børn, 57.174.
 vejledning m. h. t. aftaler om samkvemsret, 57.118.
 se også *Underholdsbidrag*.
- Sigtede*,
 afhøring i færdselssager, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.
- forelæggelse for - af anmeldelse om færdselsforseelse, 57.172.
 indkaldelse til retsmøde, 60.159, 173.
 udenretlige afhøringer af -, 57.157; 58.222, 229.
 underretning om verserende straffesag, 61.148.
 underretning om endelig opgivelse af forfølgning, 61.30, jfr. 63.13; 62.32.
- Sikkerhedsforanstaltninger*, ændringer i eller ophævelse af - truffet i medfør af § 38, stk. 2, i straffeloven af 1866, 55.17; 56.16; 57.23.
- Sindsyge*,
 domstolsprøvelse af tvangsindlæggelse af -, 56.192, jfr. 58.30; 58.235.
 ekspeditionstiden for beskikkelse af tilsynsværge for tvangsindlagte -, 57.190; 58.40.
 forespørgsel vedr. tilsynsværge ved tvangsindlæggelse af -, 58.191.
 samtykke til chokbehandling og lobotomering af -, 57.39, jfr. 58.32.
 tilsynsværger for -, tvangsindlagt før 1938, 57.127, jfr. 58.34.
 vold mod -, 55.79.
- Skatter*,
 afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
 beregning af skattebøder, 60.119.
 fristen i statsskattelovens § 30, stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.
 inddrivelse af - i forbindelse med udbetaling af erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 57.137.
 Landsskatterettens ændring af en skatteansættelse, 57.240.
 løntilbageholdelse til dækning af skat, 63.92; 64.64, 108, 117.
 modregning til inddrivelse af -, 64.117.
 omlægning af betalingsterminer for statskat, 59.67.
 oplysning i h. t. kontrollovens § 8, 59.168, 170; 61.94.
 skødets fordeling af købesummen ikke bindende, 58.73.
 tilbagebetaling af -, 56.151; 57.213, 256.
 tilsigelsel til skatterestanter, 59.185.
 udenlandsk lotterigevinst, 61.44.
 udskrivning af - i København uden overordentligt valg, 55.80.
 undladelse af tiltale i h. t. kontrollovens § 13, 61.72.
 urigtig opgivelse af funktionærs løn, 55.26.

Skatteråd,

afgørelse i strid med Landsskatterettens kendelse, 60.64.
 andragende om lempelse i ligningen, 59.63.
 ekspedition af sager, 57.131, 178, 183; 58.241;
 59.198, jfr. 60.34; 60.78; 62.37; 63.77.
 manglende begrundelse, 63.77.
 skatteydere krav på at afgive forklaring for det samlede -, 60.117.
 underretning til skatteyderes repræsentanter, 58.191.

Skattevalg, se Skatter.

Skibsfører, styrmand udelukket fra at fungere som - ved statsbanernes færger, 58.248.

Skoleafgift, hjemmelen for - for udenbys elever i højere kommunale skoler, 56.201, jfr. 57.26 og 59.16.

Skoleblade, se Censur.

Skoleforbund, inddragelse af hidtidige stillinger, 60.95, jfr. 61.20.

Skolelægestilling, fremgangsmåden ved besættelsen af -, 57.123.

Skyldråd,

besigtigelse af ejendomme, 57.191.
 generel forhøjelse af ejendomsværdien, 57.128.
 medlemmernes habilitet, 57.63, jfr. 58.33.

Skøn,

ikke-udøvelse af pligtmæssigt -, 58.68, 150.
 sagkyndigt -, 59.59.
 teknisk -, 55.87.
 urimeligt -, 60.60; 61.54; 62.35; 63.43; 64.103,
 111.129.

Spørebøger, indløsning af beskadigede -, 62.22.

Stagiaires-overenskomst, administration af -, 57.138.

Statens erstatningsansvar,

Rpl. § 1018 c og § 1018 g, stk. 2, 55-93.
 ved digebrud, 57.215.
 ved fejlagtig anholdelse, 57.95.
 ved færdselsbegrænsning som følge af militært øvelsesområde, 57.230.
 ved havneanlæg, 56.37.
 ved undladelse af at tilbageholde underholdsbidrag, 57.203.
 ved undladelse af at udstede attest i h. t. husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.

Statens Jordlovsudvalg,

ekspedition af sammenlægningssag, 64.89.

fordeling af tillægsgjord, 55.76; 57.231, jfr. 60.26.
 forkøbsret til landejendomme, 55.76; 57.31,
 jfr. 59.16.

manglende underretning om berostillelse af sag, 62.97.

udarbejdelse af referat, 59.190.

udarbejdelse af refusionsopgørelser, 58.46, jfr. 59.18; 59.190.

udlægning af skatter m. v., 59.190, jfr. 60.34.

Statens Andssvageforsorgs køb af en ejendom, 61.180, jfr. 62.19.

Statslån til boligbyggeri,

gebyrbegunstigelse ved -, 57.35.

medregning af arkitekthonorar i anskaffelses-
 summen ved beregning af -, 56.213.

omfanget af kommunegaranti for -, 56.79.

Statsradiofonien, se Danmarks Radio.

Stempelfrihed ved salg af statslånhuse, 57.35.

Stempelpapirforhandlinger, bestyrelse af - under forhandlerens fraværelse, 58.255.

Straffesager,

formulering af ankemeddelelser, 62.34.

mod læger, 60.154.

tilsigelse af vidner i domsmandssag, 61.178.

udtalelser om skyldspørgsmålet, 57.73.

underretning om verserende straffesag, 61.148.

se også *Meddelelser til pressen*.

Strandbyggelinie,

dispensation i h. t. naturfredningslovens § 25,
 stk. 1, 61.77,98.

ved havnearealer, 61.77,98.

Sukker, koncession til fremstilling af -, 61.87.

Sundhedscertifikater ved eksport af spisekartofler, 55.63.

Sundhedsstyrelsen,

iværksættelse af politiuundersøgelse mod læger, 60.158.

vejledningspligt overfor en læges patient, 59.69.

Sundhedsvedtægter, affattelse af - for landkommuner, 55.103.

Sundholm, anbringelse af børn på -, 60.131.

»Sverigspengene«, se *Fordeling af offentlige midler*.

Sygekasseforhold,

begraveshjælp, 56.72.

betingelser for lønarbejderdagpenge, 62.36,
 jfr. 63.14.

- forvarets overførelse til ydende medlemskab, 58.80.
- Særfængsel*, se *Fængselsforhold*.
- Sefartsbog*, tilbagelevering af en i bevaring taget -, 58.115.
- Sønæringsbevis*, praksis m. h. t. dispensation til søofficerer af reserven fra reglerne om -, 56.188, jfr. 57.25.
- Søværnet*, personligt tillæg til kontorassistent af 2. grad, 62.92; 64.85.
- Takstnedsættelser* for transport med statsbanerne, 58.198.
- Tavshedspligt*, 55.125, 173; 61.174, jfr. 62.18.
- Telefonisk politiafhøring*, 56.199.
- Tilbagebetaling* af told, 61.54; 62.27, 28, 72; 64.108.
- Tilbageholdelse*, af hjemsendelsespenge, 58.182.
 politiets - af værdipapirer til dækning af skat, 55.27.
- Tilbagelevering*, af i bevaring tagne effekter, 58.115; 62.30, 32.
 af konfiskerede varer, 61.176, jfr. 62.18.
 af materiale, der frivilligt er afleveret til politiet, 56.150.
- Tilhold*, se *Forbud og Påbud*.
- Tillidsmand* for evnesvag, ikke-umyndiggjort person, 58.58, jfr. 59.19.
- Tillægsjord*, se *Statens Jordlovsudvalg*.
- Tilsigelse*, af vidner i domsmandssag, 61.178.
 i værnepligtssager, 61.124.
 skriftlig - til afhøring i bidragsager, 57.206.
 til skatterestanter, 59.185.
 se også *Vidner*.
- Tilskudsdeklaration*, aflysning af -, 58.192.
- Tilsyn* med overholdelse af prøveløsladelsesvilkår, 59.195.
- Tilsynet med Handelsskoleundervisningen*, 57.109.
- Tilsynsværger*, ekspeditionstiden for beskikkelse af - for tvangsindlagte sindssyge, 57.190; 58.40.
 forespørgsel til personer, der tvangsindlægges, om ønske m. h. t. -, 58.191.
 for internerede i h. t. straffeloven af 1866, § 38, stk. 2, 55.17; 56.16; 57.23, 127.
- for tvangsindlagte sindssyge før 1938, 57.127, jfr. 58.34.
- Tiltale*, mod læger, 60.174.
 undladelse af - mod polititjenestemand, 58.213, jfr. 59.21.
- Tiltalefrafald*, 60.179.
- Tinglysning*, foreløbig - af landvindingsbidrag, 58.43.
- Tjenestebolig*, indflytning i og indretning af -, 55.40.
 leje ikke fastsat for -, 55.39.
 manglende finanslovshjemmel til oprettelse af -, 55.35.
- Tjenesteforseelser*, brug af offentlige midler til egen fordel, 55.35.
 brug af underordnet personale i egen interesse, 55.40, 41.
 forelæggelse af indberetning om - for vedkommende tjenestemand, 57.229; 59.125.
 plejepersonale givet lussinger, 59.56.
 udlevering af notat vedrørende -, 62.51.
 undervisningsassistents modtagelse af cigaretter af studerende, 55.150.
 urigtig fremstilling i rapport, 55.93.
 vold mod sindssygepatient, 55.79.
- Tjenestefritagelse*, advarsel inden -, 56.132.
 af cheffingeniør, 56.40.
- Tjenestemandsafskedigelse*, afskedigelse af diplomat efter straffesag, 59.76.
 afskedigelse af læge efter tjenstlig undersøgelse, 58.128.
 afskedigelse af officer efter straffesag, 59.125.
 afskedigelse med pension af cheffingeniør, 56.40.
 afskedigelse med ventepenge af skoleinspektør, 60.95, jfr. 61.20.
- Tjenestemandsansættelse* i højere stillinger efter kort tids tjeneste, 56.40.
- Tjenestemandssager*, afgørelse uden tjenstligt forhør, 59.76.
 afskrift af afgørelse vedrørende disciplinærsag, 58.186.
 indberetning om officers optræden under en straffesag, 59.125.
 indgivelse af afskedsansøgning i forbindelse med disciplinærsag, 58.183.
 indsendelse af notits efter tjenstligt forhør, 56.177.
 påtale uden disciplinærundersøgelse, 63.73.

slægtnings forklaring til brug for en disciplinær-sag, 58.128.

udlevering af notat vedrørende tjenestefor-seelser, 62.51.

underretning om afgørelsen, 63.63.

Tjenestemandstillinger,

besættelse af – uden opslag, 57.198, jfr. 61.18.

bortlovning af –, 63.44, jfr. 64.14.

inddragelse af stillinger ved indgåelse af skole-forbund, 60.95, jfr. 61.20.

indstilling og udnævnelse af konsulenter for særundervisningen, 59.149, jfr. 61.19.

oprykning fra fuldmægtig til ekspeditions-sekretær, 61.166, jfr. 64.13.

urimeligt ikke at ansætte overlæge, 64.129.

Tjenestemænd,

folkepension til –, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.

forhøjelse af fradrag for naturalydelse til –, 60.44.

genindtrædelse efter at have været udenfor nummer, 58.183.

indtægtgivende bibeskæftigelse udenfor stats-tjenesten, 59.140; 60.181.

ligeløn for –, 56.140.

officerselevers ansættelse som tjenestemænd, 55.54.

posttjenestemænds rådighed over frimærkebeholdninger, 59.37.

prøvetid ved ansættelse af højere –, 56.40.

påtale uden disciplinærundersøgelse, 63.73.

tidspunkt for ansættelse, 56.128.

tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.

trusel om afsked, 63.89.

underretning om verserende straffesag, 61.148.

yringsfrihed, 61.56, 74.

ændringer i tjenesteforretningers omfang og beskaffenhed, 58.195.

Told,

anmodning om drøftelse af toldsag, 61.75.

antidumpingtold, 62.39.

tilbagebetaling af – ved fejltarifering, 62.27, 28.

tilbagebetaling af – ved fejl værdiangivelse, 60.114.

tilbagebetaling af – ved udførsel af importerede kunstgenstande, 64.108.

tilbagebetaling af – ved unkladelse af at forevise bevilling, 61.54; 63.43.

tilbagebetaling af – ved unkladelse af EFTA toldbehandling, 63.43.

tilbagebetaling af – ved ændring af praksis, 62.72.

toldfritagelse i henh. til toldtariffens kap. 84, bestemmelse 5, 62.93; 64.81.

Toldvæsenet,

bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192, 62.103.

formulering af afslag, 63.23.

krav om afskedigelse af tre tobaksælgere på private øresundsbåde, 60.87.

modtagelse af bøder, 64.70.

Trossamfund, se Anerkendt trossamfund.

Tvangsindlæggelse, domstolsprøvelse ved – af sindssyge, 56.192; 58.30, 235.

se også *Sindsyge.*

Tøjhusmuseet, 55.33.

Udenrigsministeriet,

gebyr ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21. se tillige *Blechingberg-sagen.*

Udgiftsoverskridelse ved præstegårdsreparation, 57.221.

Udlån af akter, se *Sagsbehandling.*

Udpantning,

afregning og fjernelse af effekter ved –, 62.20.

skyldneres påvisningsret ved – for amtstue-skatte, 57.150, jfr. 58.35.

Udstykning, 57.31, 231, jfr. 60.26; 63.85.

Udtalelsers form, 55.92; 57.102, 118; 59.35; 61.74, 104.

Udtrædelsesgodtgørelse i h. t. folkeforsikringsloven, 56.72.

se også *Pensionskasser.*

Ufjldstgørende besvarelse, 55.89, 92; 57.138, 234; 59.22, 24, 37, 140; 64.129.

Ugyldighedsvirkning ved kompetencemangel, 61.51.

Ukorrekt handlemåde,

polititjenestemands betaling af bøde for en anden, 55.23.

ved revirering og flytning af videnskabeligt apparat m. v., 55.152, 156, 159.

Ulykkesforsikring,

anmeldelsesfristen ved silikose, 63.79.

Apotekerfondens krav i medf. af ulykkesfor-sikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.

båndlæggelse af enke-erstatninger, 58.150.

efterladte-erstatning til militærflyvers forældre, 56.149.

- forrentning af kapitaliserede invaliditetserstatninger, 58.45.
- forsikringselskabernes kompetence til at ned-sætte dagpenge, 60.150.
- genoptagelse af sag, 56.179.
- tidspunktet for afgørelsen af erstatningsspørgsmål, 57.106.
- underretning om ankemulighed ved præmieforhøjelse, 61.172, jfr. 62.18.
- underretning til tilskadekomne om ankereglerne, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.
- årsagsforbindelse mellem et ulykkestilfælde og en senere lidelse, 60.200.
- se også *Forskelsbehandling*, *Føjetilladelse* og *Lægeerklæring*.
- Ulykkesforsikrings-Rådet*, formandsposten i -, 56.196, jfr. 58.31.
- Underholdsbidrag*,
- aftaler om - til børn, 57.174.
- for sen ophævelse af bidragspligt, 56.216.
- fristbestemmelsen i § 21 i lov nr. 133 af 7. maj 1937 ved inddrivelse af -, 58.146.
- frigagelse for en af flere bidragspligtige for at svare -, 56.161, jfr. 57.25 og 58.30.
- indsigelser mod bidragsdokuments gyldighed, 60.91.
- ratihabitation af ældre bidragsdokument, 60.91.
- sagsbehandling ved fastsættelse af -, 58.158, 211, 246.
- sagsbehandling ved inddrivelse af -, 56.156, 197; 57.147, 219; 58.146, 156; 60.192; 63.60.
- statsmyndigheds tilbageholdelse af -, 57.203.
- underholdsbidrag til fraskilt kvinde, der samlever med en mand, 58.145, jfr. 59.19; 62.91.
- underretning til bidragsberettiget vedr. løn-tilbageholdelsesdekret, 63.60.
- Underhåndsbrevpapir*, ministres benyttelse af -, 60.94, jfr. 61.19.
- Underretning*,
- om beskikkelse af forsvarer i prøveudskrivnings-sag, 61.191, jfr. 62.17.
- om gebyr ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.
- om navnebevilling, 59.41.
- om verserende straffesag, 61.148.
- overordnede myndigheders afgørelser meddeles direkte den, hvem afgørelsen vedrører, 56.122.
- til anmeldere og sigtede om opgivelse af forfølgning af straffesager, 55.99, jfr. 56.17; 56.126, 212; 61.30, jfr. 63.13; 61.39; 62.32; 63.22.
- til bidragsberettiget vedr. løn tilbageholdelsesdekret, 63.60.
- til klagere om afslutning af en iværksat undersøgelse, 55.63.
- til skatteyderes repræsentanter om skatterådsafgørelser, 58.191.
- ved dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.
- Underskrift* på sundhedscertifikater vedr. spisekartofler, 55.63.
- Underskrifters læselighed*, 57.186; 59.201; 62.35.
- Undladelse* af at indhente erklæring, 56.48, 51, 77.
- Urigtig begrundelse*, 63.23.
- Urigtig meddelelse*, 55.86.
- Uvedkommende hensyn*,
- ved administration af lukkeloven, 55.19.
- ved afgørelse af fredningssag, 61.77.
- ved autorisation af laboratorier, 58.237, jfr. 61.18.
- ved bedømmelsen af videnskabelige afhandlinger m. v., 55.107, 111, 117, 119, 129, 144, 161.
- ved fastsættelse af takst for begravelse af uden-sognsboende, 58.68.
- ved indstilling af fange til svendeprove, 57.233.
- ved meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.
- ved meddelelse af biografbevilling, 58.161.
- ved udnævnelse af sysselmand, 63.44.
- ved udstedelse af politibekendtgørelse, 63.24.
- ved undersøgelse af en politianmeldelse, 56.169.
- Valgagitation*
- i radio og TV, 63.15.
- ministres benyttelse af brev-papir i -, 60.94.
- Wamberg-sagen m. v.*, 55.105, jfr. 56.18.
- Varetægtsfanger*, se *Fængselsforhold*.
- Varsel* ved indkaldelse til forhandling i h. t. monopollovens § 11, 57.154.
- Vej*, politiet inkompetent til at afslå andragende om afspærring af privat fællesvej, 58.76, jfr. 60.31.
- Vejadgang* ved udstykning, 63.85.
- Vejfondstilskud*, besvarelsen af andragender om -, 59.41.

Vejledning,

- om enkepensionsreglerne ved vilkårsforhandling, 64.79.
- til husejere om adgangen til fritagelse for at svare grundstigningskyld, 57.180.
- til motorførere, hvis førerbevis er inddraget administrativt på grund af manglende ædruelighed, 57.102.
- til motorførere, som er blevet nægtet førerbevis med ret til erhvervmæssig personbefordring, 57.209.
- til tilskadekomne om ankereglerne i ulykkesforsikringsloven, 58.40, jfr. 59.18.

»Vejmillionerne«, 55.57.

Ventetid, se Forvaring.

Vidner,

- formulering af vidneindkaldelser i straffesager, 55.78, jfr. 56.16.
- tilkaldelse af – ved ransagning, 57.243, 249, 252, 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32.
- tilsigelse af – i domsmandssager, 61.178.
- udbetaling af vidnegodtgørelse ved møde hos politiet, 60.42.
- ved ransagning, 64.66.

Vildfarelse, faktisk – hos forvaltningsorgan, 58.197.

Vurdering af fast ejendom,

- generel forhøjelse af et vurderingsråds ansættelser, 57.128, jfr. 58.35.

overskridelse af fristen i vurderingslovens § 41, 64.115.

ved årsomvurderingerne, 59.127.

Vurderingsnævn for motorkøretøjer, 59.135.

Værnepligtige,

- behandling af tilskadekomne garder, 56.184.
- hjælp til –, 57.65.
- psykiatrisk undersøgelse af – varetægtsarrestanter, 58.172.
- udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadekomne –, 59.116, jfr. 60.32.

Værnepligtsnævnet,

forretningsorden for –, 61.174, jfr. 62.18.

medlemmernes tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.

Værneting ved tiltale i politisag, 57.29.

Ytringsfrihed,

- folkeskolelæreres – m. h. t. religiøs særopfattelse, 59.177.
- udtalelser til pressen vedr. videnskabelige spørgsmål, 55.113, 123, 125, 144.
- tjenestemænds udtalelser til pressen om verserende sager, 57.102.
- tjenestemænds –, 61.56, 74.

Ægtepagt, godkendelse (samt tinglysning) af – efter ægtefælles død, 56.127.

Ægteskabssager, se Separations- og skilsmisssager samt Underholdsbidrag.